

Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон

Институти забон ва адабиёти ба номи
Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ

ФОЛКЛОРИ РОҒУН

Зери назари Президенти АИҶТ,
академик Фарҳод Раҳимӣ

Душанбе – 2017

ББК

Фолклори Роғун

*Вахшоб даҳанкалонӣ мекард умре,
Кафкаш ба лабон дамида ҳамчун сармаст.
Эмомалӣ худ нишаст дар булдозер,
Чоки даҳани калони дарёро баст.
(Бозор Собир)*

Ҳукумати ноҳияҳои Файзобод, Роғун, Нуробод, Рашт, Тоҷикобод ва Чиргатол

Гирдоварӣ, тадвин ва пажӯҳиши Рӯзии Аҳмад ва Салоҳиддин
Фатхуллоев

Мухаррир:

Фолклори Роғун, Душанбе: «ЭР-граф», 2017, 600 саҳ

Ин китоб бо кӯмаки молиявии Ҳукумати шаҳри
Роғун ва дастгирии бевоситаи Раиси он ..... ба таъ
расидааст.

Мусаҳаҳон: М.Ниёзова, А.Абдуллоев

ПЕШГУФТОР

Водии Қаротегин, ки аз аҳди қадим бо номи Рашт маълуму машҳур буд, яке аз мавзёҳои сабзу хуррами биҳиштосои ҷумҳурии соҳибистиклоли давлати Тоҷикистон мебошад, ки бо мардумони шарифи меҳмоннавоз ва меҳнатқарини соҳибистеъдодаш аз даврони кӯҳан дилҳои сайёҳон ва ҷаҳонгардонро тасхир намуда меояд.

Дар ин сарзамини чашмасори зебоманзар бехтарин гулу гиёҳҳои шифобахш, меваҳои хуштаъму болаззат месабзанд ва ҳайвоноту паррандагони нодири ваҳшӣ маскан гирифта парвариш меёбанд. Дар қалби кӯҳҳои осмонбӯси ҳамеша барфпӯши он бисёр намудҳои сангҳои қиматбаҳо ва конҳои зиёд мавҷуданд, ки манбаи беҳамтои оби кишварҳои Осиёи Марказӣ мебошанд. Ин олами нотақрори асрорангези ҳайвоноту набобот ва табиати дилрабо ва чашмасорону рӯдхонаҳои раштонзамин ба рӯзгори моддиву маънавии сокинонаш бетаъсир намондааст. Мардумони ин сарзамин табиатан шоиру ҳофизанд ва соҳиби фарҳанги пурмӯҳтавоии гуногуннамуду ҷолиби назаранд. Дар байни мардуми води Рашт қариб ҳамаи намудҳои эҷодиёти шифохӣ мавҷуд аст, махсусан рубоӣҳо, суруду таронаҳо, нақлу ривоятҳо, афсонаву латифаҳо, мақолу зарбулмасалҳо ва хосатан дostonҳои қаҳрамонӣ хеле интишор ёфтаанд.

Роҷеъ ба мактаби дostonсароёни Обигарм, ки ба он гурӯғлиғӯйи беҳамто ва ровии мумтози асарҳои мардумӣ Ҳикмат Ризои Ёнахшӣ асос гузоштааст, бояд таваққуф намуд. Муҳаққиқини осори шифохӣ ва эроншиносони машҳур ўро баъди гурӯғлисариояш дар конференси байналмилалии XXVI ховаршиносон, ки соли 1960 дар шаҳри Москва бар гузор гардида буд, барҳақ «Ҳомери асри XX» номида буданд.

Ҳанўз тобистони соли 1948 хангоме ки устодони шодравон Мирзо Турсунзода ва Абдулғанӣ Мирзоев дар

Фолклори Рогун

фароғатгоҳи Обигарм истироҳат менамуданд, ҳамдиёри академик А. Мирзоев, Шарифова Даврон баъди хатми институти дусолаи омӯзгории тоҷикии шаҳри Самарқанд бо роҳхати Вазорати Маорифи ҶСС Тоҷикистон ба ноҳияи Обигарм омада, муаллимӣ мекард, хангоми сӯхбат аз ӯ онҳо пурсидаанд, ки оё дар ҳамин ҷойҳо дostonсароён ҳастанд ва кадом дostonҳои қаҳрамонӣ дар байни сокинони ин маҳал маъмуланд. Даврон Шарифов гуфтааст, ки дар Обигарм ва деҳоти гирду атрофи он Ҳикмат Ризо ном шахс ҳамчун гӯрӯғлихон шӯҳрати зиёде дорад. Овозаи дostonсароии Ҳикмат Ризоро шунида, аз пайи ӯ мешаванд.

Ҳикмат Ризо, ки дар Ёнахш сукунат дошт, ӯро даъват намуда меоранд ва баъди итминони комил ёфтанд аз хунари дostonсароии ӯ, ба таври очил Ҳикмат Ризоро ба Душанбе даъват намуда, ба сабти дostonхояш шурӯъ мекунанд. Ҳамин тавр, ин дostonсарои мумтоз барои фолклоршиносон кашф мегардад. Ва тамоми 36 дастони Гуруғлии ӯро адибон ва олимони фарҳангшинос ба рӯи коғаз сабт намудаанд, ки бо садои ӯ дар шӯъбаи фолклори Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ бо нақлу ривоят ва афсонаҳои нақл намудаи Ҳикмат Ризо маҳфуз аст, ки як қисми онҳо дар ин маҷмӯа ҷой дода шудаанд.

Бояд тазаққур дод, ки эҷодиёти шифоҳии сокинони води Рашт аз солҳои бистум ва сиюми қарни бист диққати баъзе шахсонро ба худ ҷалб карда буд. Ҳануз аз соли 1918 то соли 1949 то айёми заминларзаи Ҳоит муаллим, адиб ва шахси фарҳангдӯст Шарифхочаи Кӯхистонӣ ба гирдоварӣ ва танзими суруду тарона ва дигар намудҳои эҷодиёти шифоҳии ҳамдиёронаш пардохта буд, ки қисме аз он мавод дар ганҷинаи фолклори тоҷик маҳфуз монда, бахши асосиаш хангоми зилзила нобуд шудааст.

Шахси дигаре, ки ба гирдоварии фарҳанги мардуми водии Рашт машғул шудааст, рӯзноманигор ва нависанда Алӣ Хуш буд. Ӯ солҳои аввали Ҳукумати Шӯро ба

Фолклори Роғун

чамъоварӣ ва таҳқику тадвини фолклори сокинони ин диёр, алалхусус, Фарм, Дарбанд ва маҳалҳои дигари водии Қаротегин машғул шуда, маводи фаровон гирдоварӣ намуда буд. Тибқи иттилои шодравон Н.А.Болдирев «Маҷмӯаи фолклори тоҷик»-ро ӯ омодаи чоп намуда буд, ки баъди солҳои репрессияи сталинӣ бегуноҳ ҳабс шуда, аз байн рафтаниш ин маҷмӯа аз номи дигарон чоп шудааст.

Солҳои баъди Ҷанги Бузурги Ватанӣ ба гирдоварии фолклори мардуми Қаротегин устодон Носирҷон Маъсумӣ, Боқӣ Раҳимзода ва Муҳаммаднаим Раҳимов шурӯъ намудаанд.

Шуъбаи фолклори Институти забон ва адабиёт чанд дафъа қормандони худро барои гирдоварии эҷодиёти шифоҳии мардумони водии Рашт ба сафари хидмати фиристодааст. Махсусан баъди он ки масъалаи сохтмони иншооти барқии обии Роғун ба миён омад, роҳбарони Институти забон ва адабиёт бо маслиҳат ва салоҳидиди Иттиҳодияи нависандагони Тоҷикистон моҳҳои октябр - ноябри соли 1984 ва моҳҳои июн – июли соли 1985 барои гирдовардани мавод ва сипас тартиб додани маҷмӯаи “Фолклори водии Рашт” ба Обигарм ва деҳаҳои Ҷавонӣ, Қандак, Гулисурх, Фаррух, Чормағз, Пору, Қадӣоб, Қалтаҳо, Майдон ва рустоҳои чапи рӯди Вахш Войдара, Яхч, Миёнадара ва Сангдевор ва ғайра моро муаззаф намуда буд, ки қовишҳои фолклорӣ гузаронем. Ба қори экспедитсия, асосан, Умарова Шодигул, Ҳисомов Қамар, Рабиев Ҷалил ва муаллифони ин сатрҳо ширкат варзида буданд. Ҳангоме ки мо ба ин ҷо омадем, дар Сарипулак иморатҳои нав қомат афрохта буданд. Дар Майдон қорҳои сохтмонӣ бо суръати баланд ҷараён доштанд, ҷавонон аз тамоми водии Рашт ва мутахассисон аз бисёр ҷумҳуриҳои собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ ба ин ҷо омада, ба бунёди он ширкат меварзиданд. Бисёр сокинони ин ҷойҳо тахассуси нав пайдо қарда буданд. Ба мо муяссар шуда буд, ки аз

Фолклори Роғун

чавонони обигармиву роғунӣ бисёр рубоиву дубайтӣ ва намудҳои дигари ашъори халқиро чамъ намоем. Дар фолклори мардуми Роғун ба шарофати бозиди Раиси Ҷумҳур асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ва оғоз бахшидани маҷробандии рӯди Вахш (Сурхоб) овозаи Роғун вирди забони хосу ом гардид. Як силсила образи нави фолклорӣ “роғунибача” пайдо шуд. Аз ҷайзи баракати қадамҳои мубораки Пешвои миллат ғўяндаҳо ба илҳом омада, рубоӣҳои зиёде эҷод намудаанд:

Аз боло миёӣ, чашмоӣ сиёта садқа,
Дипломати сурхи тайи кашта садқа.
Дипломат дорӣ, дар Роғун инжинерӣ,
Ду қоши сиёхи сар ба сарта садқа.

Дар дубайтӣ ва рубоӣҳои халқӣ як идда калима ва ибораҳои шомил шудаанд, ки рӯзгори мардумро ифода намуда, шиква ва арзу ниёзи чавонони роғуниро ифода менамоянд:

Аз Сарипулак бача, нигоҳи ту кунам,
Роғун меравӣ, ҷонма фидоӣи ту кунам.
Роғун меравӣ дар дастат дорӣ соат,
Ту дер меоӣ, дилум надора тоқат.

Чунин рубоӣ ва дубайтиҳо, ки ифодагари ҳасбу ҳоли чавонони роғунӣ мебошанд, бо гузашта айём такмилу таҳрир дида, қаринаҳои нав пайдо карда, ифодагари лаҳзаҳои ширини ҳаётанд.

Шояд саволе пайдо шавад, ки чаро дар ин маҷмӯаи Фолклори водии Роғун калимаи Рашт омадааст. Аслан ҳуди Роғун дар болотари Ҷўшон, ки каме поёнтар аз он дарғоти НОБ бунёд мегардад, воқеъ мебошад. Ва имрӯз, ки Роғун

Фолклори Роғун

вирди забонҳост, маънои васеъ касб карда, мутааллики тамоми водии Рашт гардидааст. Ва баъди бунёди истгоҳи барқи обии Роғун симои ин водӣ куллан дигаргун хоҳад шуд. Мегӯянд, ки баъди бастанӣ пешӣ дарёӣ пуртӯғён ва ба истифода додани ин иншооти аз нигоҳи муҳандисӣ дар ҷаҳон беназири пуриқтидор шаҳракҳои Сарипулак ва Майдон бо зебоӣ ва форамии иқлимаш ба Шветсария шабех хоҳад шуд.

Аз дигар ҷиҳат шояд гӯяндаҳое, ки мо аз онҳо осори халқро гирд оварда будем ва ровиёни халқӣ, ки имрӯз дар қайди ҳаёт намебошанд, номи онҳо тавассути ин китоб дар сафҳаи таърих сабт хоҳад гардид. Инчунин ин маҷмӯа ёдгоре хоҳад буд аз он ҷавононе, ки ба мо рӯбоиҳо гуфта буданд ва ба сипарӣ шудани 30-40 сол шояд ҳар яке падару бобо хоҳанд шуд.

Маводи Фолклори водии Роғунро муаллифон кӯшидаанд, ки ба таври илмӣ омодаи чоп намоянд. Ҳангоми чопи илмӣ тамоми нафосат ва нозуқиҳои гуиш нигоҳ дошта мешавад ва хонандагон имконият пайдо мекунанд, ки бо махсусияти шеваи ин ва ё он маҳал ошно бишаванд.

Ба мурағибон ҳангоми ҷустуҷӯ ва ковишҳои фарҳангӣ муаллимон, кормандони маорифу маданият ва ҳукумати маҳаллӣ кӯмаки худро дарёф надошта буданд. Аз он ҷумла собиқ методисти шӯъбаи маъорифи ноҳияи Файзобод Тағоймурод Азимов ба бисёр сафарҳои фарҳангӣ ба мо роҳбалад буд, ки баъдтар роҳбари дасгоҳи ҳукумати ноҳияи Роғун шуда буд ва инчунин директори мактаби рақами 21 деҳаи Фаррух Дустмурод Қунғуротов, собиқ котиби ҷамоаи Обигарм, шахси наҷиб Қойлоб Ятимов, ки ҳоло дар қайди ҳаёт нест ва муовинони Ҳукумати шаҳри Роғун Шарифамоҳ Ғаюрова ва Муҳаммадалӣ Табаров ва мудирӣ шӯъбаи маорифи ш. Роғун Ҳайдаров Қадам ба кори ҷамъоварии мо кӯмаки худро дарёф надошта буданд. Дар водии Рашт чунин шахсони наҷиб ва донандаи осори

Фолклори Роғун

шифоҳии мардумӣ кам нестанд. Ба мо муяссар гардида буд, ки бо бисёре аз онҳо суҳбат намуда, асарҳои фолклориро аз онҳо сабт намоем. Яке аз чунин ашхоси фозилу доно, ганҷури ҳикматҳои мардумӣ бобои Хол Сафол аз деҳаи Шулмаки ноҳияи Рашт буд. Инчунин гӯяндагони мумтоз ва ҳофизони халқӣ Анҷиров Амирбек, Отаҷон Ваҳҳобов ва бобои Насибов Камол аз деҳаи Миёнадараи ноҳияи Нуробод, Муродов Нуралӣ аз Ғашёни Обигарм, донандаи мумтози осори мардумӣ Тоҳиров Мардонзодаи Қалъаилабиобиро махсусан бояд хотирнишон сохт. Ҳангоми экспедитсияи фолклории соли 1973, ки дар ноҳияҳои Рашт ва Тоҷикобод бо сарвари фолклоршиноси зиндаёд Қамариддин Ҳисомов сурат гирифта буд, ба хонаи ҳофизи халқии Чумхурӣ Иброҳим Кобулӣ рафта, аз ӯ баъзе сурудҳои халқӣ ва классикиро сабт намуда будем. Дар гирдоварии маводи фолклорӣ ба мо Бедориев (аз Фатҳобод) низ кӯмак расонида буд.

Дар охир ҳаминро бояд ёдовар шавем, ки осори шифоҳии мардум ватан надоранд, зеро як рубоӣ метавонад дар тамоми ноҳияҳои чумхурӣ густариш ёфта бошад ва номгузориҳои хос мисли «Фолклори Қаротегин» «Фолклори Кӯлоб» ва ғайра ҳама шартинанд. Бинобар ин дар маҷмӯаи «Фолклори Роғун» тавре дар боло зикр намудем, маводи фолклории мардуми Рашт низ шомил аст.

Мо на ҳамаи номи хонаводагии дӯстонамонро, ки ба кори экспедитсияи фолклорӣ ёрии беғараздона расонида, шароити мусоид муҳайё карда буданд, ин ҷо зикр кардаем. Аз фурсат истифода намуда ба ҳамаи онҳо изҳори миннатдорӣ менамоем. Эҷодиёти шифоҳии бадеии сокинони Роғун ва як баҳри беканорро мемонад. Дар ин ҷода хизмати шоираи маҳбуби дилҳо Гулруҳсор Сафиеваро набояд фаромӯш кард. Ин шоираи ширинкалом ба гирдоварӣ ва тадвини эҷодиёти бадеии ҳамдиёронаш шуғл варзида, бо номи “Фолклори водии Қаротегин” маҷмӯае низ ба таъ

Фолклори Рогун

расонида буд, ки рочеъ ба моҳияти бадеии асарҳои шомили маҷмӯаи ба дасти ҷоп расонидаи Гулрухсор Сафиева баъзе андешаҳои худро иброз дошта будем. Ва ҳаминро бояд таъкид намоем, ки маҷмӯаи омодаи ҷоп кардаи Г. Сафиева нахустин асарест, ки намунаҳои назми шифоҳии мардумро фаро гирифтааст. Албатта ин қатрае аз баҳр аст, вале ҳамин як қатра ҳам таъми гуворои ҷашмасорони куҳистонро ба ташнагон расонида метавонад.

Як гули мақсуд дар ин бӯстон,
Чида нашуд, бе мадади дӯстон.

Мураттибон

Бахши аввал

АЗ ГАНЧИ РОҒУН

Солҳои охир бо шарофати бунёдгардидани иншооти барқии обии Роғун вирди забони хосу омгардидааст. Бо мақсади аз байн нарафтани фаромӯш нашудани фолклори рангину ганини ин диёр ва дар оянда тартиб додани як маҷмӯа аз эҷодиёти лафзӣ, гурӯҳи олимони фолклоршиносии Институти забон ва адабиёти АФ РСС Тоҷикистон ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ ба ноҳияи Файзобод ва Комсомолобод экспедитсияи фолклорӣ гузарониданд. Ҷустуҷӯҳои натиҷаи дилхоҳ ва матлуб доданд. Маълум гардида, ки бахши муҳими фарҳанги мардуми Обигарм, Роғун ва деҳоти гирду навоҳии он аз эҷоди ғазалу мухаммас, байту рубоӣ, дубайтӣ, мақолу зарбулмасал, чистон, афсона, латифа, нақлу ривоят ва эпоси Гӯрӯғли иборат аст. Аз ин байн рубоӣ ва дубайтиҳо бештар интишор ёфта, мардум, алалхусус ҷавонон, рӯйдодҳои маданӣ, пешравиҳои техникӣ ва таассуроти эҳсосоти худро шоирона ба шакли рубоӣ ва дубайтӣ иброд медоранд.

Солҳои охир, махсусан, баъди шурӯи сохтмони иншооти пуриктивори барқии обӣ як силсила рубоӣро рӯзе ба мактабу маориф, Роғун, ишқу муҳаббат, меҳри модар эҷод шудаанд. Мо аз рӯи масали «қатрае аз баҳр» амал намуда, чанде аз рубоӣ ва дубайтиҳоро ба диққати шумо, хонандагони арҷманд, ҳаводорони назми халқӣ пешкаш менамоем.

Абруйи қачут хами камон овардаӣ,
Лаъли лаби ту маро ба ҷон овардаӣ.
Дар дилум набуд аз Майдон омаданӣ,

Фолклори Роғун

Ишқи ту маро кашон-кашон овардай.

***

Агар ёдат кунам, дардам шавад зур,
Фаромушат кунам, чашмам шавад кур.
Ман он хел духтари номард нестам,
Қаноат мекунам то бар лаби гур.

***

Агар ёраки ман дар ханда гардад,
Ситора дар ҳаво шарманда гардад.
Агар Маҳмадғиёс – рӯяш бубинад,
Ҳамон соат ба пешаш банда гардад.

***

Аз боло миёй дипломатут ҳолӣ,
Гуфтӣ, ки Роғун мерам, миёюм ҳолӣ.
Рафтаи раҳи Роғун, раҳи Роғун ҳолӣ,
Номардбачае, ҷазота метум ҳолӣ.

***

Аз боло миёй, чашмой сиёҳи мастут,
Бустон меравӣ, акардион дар дастут.
Гуфтум биравум дастма дихум бар дастут,
Ёр мегируме ай Обигарм бар қасдут.

***

Аз боло омад чодарсафед
Диле дорум мисоли барги беде.
Ба ӯ чодарсафед чизе нагӯед,
Аз ӯ чодарсафед дорум умеде.

***

Аз боло ой, қади баладта ҷонум,
Маълим шавӣ, дар тайи дастут хонум.
Журналта гирум, варақ-варақ гардонум,
Адриста намедонум, саргардонум.

***

Аз боло оӣ, қошои сиёҳи ҳалқа,

Фолклори Роғун

Як хандаи пешорут куштай халқа.
Ман медонум, хандаро бар мо кардӣ,
Бар хандаи кардагит ҳазор бор садқа.

***

Аз боми баланд мефарояд дилбар,
Дар хучра ба ноз мефарояд дилбар.
Эй дил, ту чаро ҳазинаи ғам гаштӣ,
Ғамгин мабош, ба ноз ояд дилбар.

***

Аз боми баланд тӯша ба даст овардам,
Дар тӯйи акам кушқори маст овардам.
Дар туи акам кушқори маст ҳочат нест.
Як чон доштам, дар кафи даст овардам.

***

Ай дурги нигоҳ мекунам убарара,
У бачаи куртасурхи лави дарара.
Ҳама бурдан севои сурхи сарара,
Мара додан як бачаи масхарара.

***

Аз дур назора карданот маънош чӣ?
Ангушта ба лаб газиданот маънош чӣ?
Ангушта ба лаб газидано расми шумо,
Дил додану пой кашиданот маънош чӣ?

***

Аз дур назора мекунам тангкучара,
Омадану рафтаи роғунбачара.
Роғунбача, ту ишқа тез овардӣ,
Қалингут гуфтан ру ба гурез овардӣ.

***

Аз ин чо то Обигарм сесада сангай,
Бар ҳар сари санг кабутари ҳафтрангай.
Мардум меган: «Ошикут чӣ рангай?»
Савзинаву зардинаву гандумрангай.

Фолклори Роғун

***

Аз куҳи баланд мефарояд модар,
Хонара ба ноз мефарояд, модар.
Мардум мегае: «Модар хубай, моиндар?»
- Мара бикӯша дар пеши пойи модар.

***

Аз мулки мардум ниёли корим рафтаӣ,
Аз боғи мардум кабки ҳилолим рафтаӣ.
Мардум маган: «Духтар, чаро меноли?»
- Як ёри азизи ёдгорим рафтаӣ.

***

Аз обаки Сурхоб, бача, обум додӣ,
Аз қиссаи ишқи худ китобум додӣ.
Аз қиссаи ишқи ту нахонум вараке,
Роғунибача, бисёр азобум додӣ.

***

Аз раҳаки дур канда шидай пойи шумо,
Зангор гирифт наълаки кавшойи шумо.
Мо медонем омаданот пешаки мо,
Мо сурма кашем хоки қадамҳои шумо.

***

Аз раҳаку рафторут аҷаб дилтангум,
Хурдам гами пинҳонӣ намондаӣ ҳангум.
Ғамои тура очат нахурдаст қади ма,
Оҳ алами раҳдурӣ, ранги зардум.

***

Аз почтаӣ Чавонӣ хат мегирум,
Аз даруни хати ака гап мегирум.
Дилум намешава бихонум хатота,
Дугонам бухона гуш кунум гапота.

***

Аз хона баромад моҳи марҷонаки ман,
Дар пушти лабуш паяки дандонаки ман.

Фолклори Рогун

Хона меравӣ, чангут кунанд чонаки ман,
Дар рӯи алав ҷигари бирёнаки ман.

***

Аз хона баромадам хур мерезад,
Оби дидам ба рӯи рум мерезад.
Оби дидам мисоли абри борун,
Аз ҷигари сухтагим хун мерезад.

***

Аз хона баромадум, самандар мерам,
Тушам тори сар, пешаки аскар мерам.
Аскар мега: «Тушай мо бисёрай
- Як порча хати шумо ба мо даркорай»

***

Аз хона баромадум регистонай,
Ишқи бачаи Кӯлоб балои чонай.
Мардум меган, ки: «Ошиқӣ осонай»,
- Хок осонай, оташи даргиронай.

***

Аз хона баромадум чумбон-чумбон,
Рӯймоли сарум афтод ғарқи марҷон.
Очам мега: «Кучо мерай духтари чон?»
- Аз бахти сиёҳи худ шудам саргардон.

***

Ай сараки куҳ қубаи зар ёфтем мо,
Ҷондори сафеди резапар ёфтем мо.
Таърифам накун, хушрӯи бад ҳам нестӣ,
Монанди туро аз паси дар ёфтем мо.

***

Ай тори ҳаво чакра чакидан гира,
Ай таҳти замин сабза дамидан гира.
Ҳар вақте маро хумори рӯят гира,
Як оҳ кашум, сабзаи тар дар гира.

***

Фолклори Рогун

Ай хона баромадум бе рухсати ёр,
Дар дил алам дорум, кулфат бисёр.
Мардумо меган чурата дӯст надор,
Пеши гули садбарг саломи бисёр.

***

Ай чониби мо рафта ба он ёр бигӯ,
Ин нолаи булбула ба гулзор бигӯ.
Аввал рафти, бача зи мо мепурса,
Ёраки мора саломи бисёр бигӯ.

***

Акаи худам аз ҳама боло шиштай,
Качакои муша ба оби тилло шустай,
Качакои муша ҳалқа кунум дар гушум.
Бозор барум, савдо кунум, нафрушум.

***

Акаи худум курта гули най дора,
Роҳои Ҷавонира акам тай дора.
Ман бед шавум, соя кунум роҳора,
Офтоб набина қади акаи мора.

***

Дуто духтар, ба сӯи қибла мерафт,
Яке пеш-пеш, дигаш гул чинда мерафт.
Ма қурбони ҳаму пешина духтар,
Ки кокул бо қадаш ҷунбида мерафт.

***

Ало духтар, ду холи кандаи ту,
Ҳама хешу таборам бандаи ту.
Ҳама хешу таборам шайху мулло,
Ҳамашон садқаи як хандаи ту.

***

Андар назарум ватан шакар метова,
Халқи ватанум қанду асал метова.
Наълат ба кассе ёди ғарибӣ бикунад,

Фолклори Рогун

Оби ғарибӣ лахти чигар мекова.

***

Афтов бизад дар сараки кундонӣ,
Садбарги сафед, гули мучахро монӣ.
Ба ҳаққи мазори хоҷаи Лайронӣ,
Дилхоҳи мара муяссарум гардонӣ.

***

Бедут бошум, таъя ба бедут бошум,
Рӯймолча ба дастои сафедут бошум.
Гар хоб равӣ, паҳлуи хобут бошум,
Бедор шавӣ, чангу рубобут бошум.

***

Ба ин куча намакфурӯш омаду рафт,
Нумолсурхаке суроғи шуш омаду рафт.
Гуфтум, биравум, кучоки гармуш бигирум,
Ай тори саруш арақи чуш омаду рафт.

***

Борони баҳор, алафакои ошӣ,
Эй акаи чон, ту дар кадом раҳ бошӣ.
Бошӣ, бошӣ, соқу саломат бошӣ,
Бо гардани қачи мо, бадавлат бошӣ.

***

Борони чарақастӣ, кафи дастум,
Ман хоҳари Лутфуллои кавги мастум.
Мастум, мастум ба таърифо ҳам ҳастум,
Ота надорум ёрон, гарданпастум.

***

Борон гирифт, чилчаборон гирифт,
Ёрум мара монд, раҳаки поён гирифт.
Гириستم, нолидем, сардардамон гирифт,
Аз ғамои ёри чон дило зангол гирифт.

***

Дар боғ гул аст, дар Бадахшон гашниз,

Фолклори Рогун

Ман рӯи туро серӣ надидам харгиз.
Ман рӯи туро қиблаи тоат кардам,
Ғамта хурам, ба дил қаноат кардам.

***

Дар дараки хонамон пали гашничай,
«Волга» умадай, дилакум дар ташвишай.
Мардумо меган: «Ёрут кодомишай?»
- У бачаи қадбаланд, миёнагишай.

***

Дар даштаки Чавонӣ рехтай чола,
Дар токии ёри ман шукуфтаи лола.
Лола, лолае, ачаб сиёҳӣ дора,
Дилбарма бубин, аз ман чудоӣ дора.

***

Дарёи калон, ки меравӣ як дам бест,
Дар шаҳри шумо ғариба пурсидан нест.
Дар шаҳри шумо агар ғариб мурда шава,
Дар гӯшаи тобути ғариб мотам нест.

***

Дар лаваки об бедои қатора садқа,
Дар лаваки об шиштани ёра садқа.
Ман қади баландта дидум, хушдор шидум,
Дар рӯи сафед холои сиёра садқа.

***

Дар пуштаки мактабо гули торонай,
Ҳамсинфони чон, хондани мо давронай.
Маълимо меган: «Синфои даҳ мехмонай,
Фардо мераван, навбати дигаронай».

***

Дар пуштаки мактабо ҳой андозум,
Дар чойники маълимон чой андозум.
Чой андозум, чои кабуд андозум,
Ду бачаи комсомола чанг андозум.

Фолклори Роғун

***

Дар роҳаки Роғун ребум додӣ,
Дастакма дароз кардум, себум додӣ.
Себум додӣ, сурху сафедум додӣ,
Сағера бало будӣ, фиребум додӣ.

***

Дар рӯи раҳат мисоли гард афтодум,
Аз хӯрдани ғамҳота ба дард афтодум.
Аз хӯрдани ғамҳота намондаӣ ҳангум,
Бемор шудаму ба ранги зард афтодум.

***

Дар тори ҳаво дусаду сӣ ситора,
Дуташ гули ангурай, чорташ лола.
Ҳар кас бигира духтари ҳаждаҳсола.
Ҳосил мешавад муроди чандинсола.

***

Дар тӯи акам ба ноз ман ғамза кунум,
Монанди дарахти сабз ман ларза кунум.
Шоӣ биёра арақома тоза кунум,
Лаълӣ биёра, даҳанма бомаза кунум.

***

Дар фасли баҳор ман дучори ту шудам,
Монандаки банг дар хумори ту шудам.
Пур гаштаму пур дидам, ошиқ нашудам,
Як борутуро дидам, гирифтор шудам.

***

Дугонаи чон, каломи ҳақ дар чонум,
Ман ёри туро ба чойи акам донум.
Ту ёри маро ба худакут ром кардай,
Дар пешаки халқ мара бадном кардай.

***

Дулонаи Обигарма бастанша бубин,
Ёрум, ки сафар кардай, рафтанша бубин.

Фолклори Рогун

Ёрум, ки сафар кардай, дар субҳи паго,
Дар соати ҳашту ним паноҳуш ба Худо.

***

Дунёра аҷаб баҳори бенам дидам,
Аз бахти бадам ҳузурро кам дидам.
Бечора дилам, ки доимо менолад.
Андар пайи шодиҳо мотам дидам.

***

«Жигули» сафед, «Жигули» лола-лола,
«Жигули»-и сурх чигарма кардай пора.
Пора-пора ўро надодан мора,
Худо бикӯша очаи бачадора.

***

Зардай ёрум, заъфарунай Зухро,
Сурхай гули лола, ғарқи хунай Зухро.
Мардум ба тамошои гули садбарганд,
Садбарг бишқуфту сарнагунай Зухро.

***

Зардолу баланд, соя лаби чар боша,
Шохош ба замин, ҷойгашти дилбар боша.
Дилбар боша, ҷойи қарибтар боша,
Ошиқии кардагит муяссар боша.

***

Зулфи сияҳат ҳамелу марҷони ман аст,
Лабу даҳанут лоиқи дандони ман аст.
Ҳар бадғаразе дар пешакут бад гуяд,
Яқин ту бидон, ки душмани ҷони ман аст.

***

Ёрам ба дара, худам ба болои дара,
Ёрам гули сурх, худам анори дубара.
Ҳар касе маро пеши ёрам бибара,
Рӯймолаш метум, маро шамол дода бара.

***

Фолклори Роғун

Ёр куртайи чити каб-кабуд мепуша,
Пиёла ба даст чойи кабуд менуша.
Ман садкаи он карашмаи ёр шавум,
Ҳар рӯз нав ба нав, зуди ба зуд мепуша.

***

Ёр рафтай парерӯз, ма шунидум дина,
Лаби ту ба дандони ма дорад кина.
Эй ёраки чон, чот кунум дар сина,
Кай канда шава доғҳои парергина.

***

Ёрум туву чонум ту, ғамхорум ту,
Дорум талаби чалаи бозор ай ту.
Ту чала биёр, дасти мара нур андоз,
Сад ёр бигирум, ёри вафодорум ту.

***

Илоҳиву илоҳиву илоҳӣ,
Маро куштай ғами рӯзи чудой.
Касе, ки мову ту аз ҳам чудо кард,
Наёбад нони хурдан бо гадой.

***

Имрӯз мусофирум аз дарду ғамут,
Шояд ки аз ин дилум барорум аламут.
Ҳар чое равум, бе ту ман шод нестам,
Боз гаштаю сар монум ба хоки қадамут.

***

Имрӯз салом зи мо ба Роғун кӣ барад?
Як нуқта гапойи мора ба ёрум кӣ барад?
Ай хуни цигар гулдастаҳо месозум,
Гулдаста зи мо ба пеши ёрум кӣ барад?

***

Имсол ғаниматем дар куйи шумо,
Фардо меравем, ғаниматай рӯи шумо.
Тақдири Худо будай ин рӯзи сиёҳ,

Фолклори Роғун

Дар гӯшаи ғарибӣ мондем танҳо.

***

Имшаб шаби махтовай рафтум ба ҳавас,
Себ дар лаби остинай, ҷон дар кафи даст.
Эй ёраки ҷон, себа бигир аз сари даст,
Сад хайфу дарег хубии умрум бигузашт.

***

Имшаб, ҷӣ шабай, дар ҳади боло чангай,
Ду зулфи ёрум мисоли дуди бангай.
Пешам, ки намеояд, гӯё лангай,
Дилам, ки намекафа, гӯё сангай.

***

Имшав ҷӣ шавай, мун ба хови мастум,
Як лоларухе қапид банди дастум.
Эй субҳ, надам, ки ман ба ин гул мастум,
То субҳ дамид, гул парид ай дастум.

***

Ин абри губор-губор миҷғони манай,
Ёрам меравад, ларза бар ҷони манай.
Ҳар ҷо, ки равӣ, оби равон пеш ояд,
Ин оби равон дидаи гирёни манай.

***

Ин бараю ун барара пай мебинум,
Акам рафтай, акама кай мебинум?
Мебинум, намебинум дар мегирум.
Сангои хунука дар чигар мегирум.

***

Ин беди баланд бо лаби дуконӣ,
Роғунибача рута намегардонӣ.
Ману ту будем ҷураи дилоҷонӣ,
Номард, ту маро миёни раҳ мемонӣ.

***

Ин беди баланд нигоҳ кунум шохоша,

Фолклори Рогун

Ёрам меравад, нигоҳ кунум қошоша.
Наълат мекунам падари бепарвоша,
Худо букуша бачаи хостгороша.

***

Ин беда баланд рӯпарӯи Заргар,
Торуш бирешимай, пудуш ай зар.
Дилум, ки ба ту набуд аз рӯи азал,
Бачат бумура, хонат бисӯза сайгар.

***

И дашти дароз гул чидо, лола чидо,
Рангум зард шидай ай бахшаки зиндачидо.
Ман пеши Худо накардаам ҳеч гуно,
Ин умри дарози мо бо ғам гашт адо.

***

Ин дашти калон, осиебои гардонум,
Навбатум бутен, ёр омадай меҳмонум.
Тобагиш кунум дар пешакуш бимонум.
Дар қошои пайвандиш барояд ҷонум.

***

Ин куртайи гирбишин хурдай танама,
Ин бачаи Файзобод хурдай қасама.
Ай бачаи Файзобод сад безорам,
Ин бачаи Обигарма дуст медорам.

***

Ин беда баланд саргаюш куббаи нур,
Ма ба тура чӣ рой кунум, очаи дур.
Не аспи даванд дорум, не хотири зур,
Аламои ғарибиву чавр ай раи дур.

***

Ин гул чӣ гул аст, ки дар гиребони ман аст,
Ҳар ҷо биравӣ, доғи ту бар ҷони ман аст.
Ҳар ҷо биравӣ, оби равон пеш ояд,
Ин оби равон дидаи гирёни ман аст.

Фолклори Роғун

***

Ин кӯчаи Майдона дона ҳар касе,
Ў бачаи қадбаланд бувад ёри касе.
То зинда манум, ура намонум ба касе,
Баъди сари ма у дона ҳар хору хасе.

***

Ин моҳа бубин, дар осмон ранг бизад,
Чил хушаи марворид саробанд бизад.
Ҳар кас, ки ба ёри мардумон чанг бизад,
Май дар қадаҳу пиёла дар санг бизад.

***

Ин моҳа бине мерава лаб лаби тег,
Дастум нарасид бигирумуш вой дарег.
Ту домани умр бигиру ман домани тег,
Умрум, ки ба ғам гузашт, сад вою дарег.

***

Ин нақша ба девол зи қалам мебинум,
Ай беватанӣ ба худ алам мебинум.
Инҳо ҳама меҳнатанд, саргардонӣ,
Бо умри дурузаам ситам мебинум.

***

Ин роҳои Роғун регистонай,
Ҷое, ки падар додай, кухистонай.
Ҷое, ки падар додай, ба зурум додай,
Қалинг хурдаю азоби гурум додай.

***

Ин раҳои Роғунай ҳамаш шолӣ,
Куртаҳои очам кардай капроншоҳӣ.
Мегум очае, барои чӣ менолӣ?
Духтар мерава чойҳои гашташ холӣ.

***

Ин хонаи сафедак, сафедкори манай,
Ин бачаи роғунӣ талабгори манай.

Фолклори Роғун

Мардумо меган? «Ранги бача зард шудай»,
Ин рангаки зарди у аламҳои манай.

***

Ин хонаи рупару ба ман хона шудай,
Ғам дар дили ман анори пурдона шудай.
Мардум меган: «Ғами беҳуда нахур»,
Чун ғам нахурам, ки ёрам бегона шудай.

***

Ин чалаи тиллоӣ шудай гушворум,
Ин бачаи масҷой шудай хушдорум.
Ай бачаи инҷой сад безорум,
Ай бачаи масҷой миннатдорум.

***

Ин қули дароз об надора, чӣ кунум?
Ду чашми сарум хоб надора, чӣ кунум?
Ду чашми сарум роҳи туро менигарад,
То ту миёи ҷабр аз сарам мегузарад.

***

Касби ману касби дугонам якрангай,
Ҷони ману, ҷони дугонам пайвандай.
Мардумо меган: «Дугонат чӣ рангай?»
-Як духтари қошсиёҳи гандумрангай.

***

Кастуми сиёҳ, дар тани ёр зебанда,
Роғун мерава, дер омаданош ганда.
Гуфтум биравум ҷаҳтуш кунам бо ханда,
Номардбачае ба ҳама дил мебанда.

***

Кафгараки сафедаки зардбахмали мо,
Ку болу паре бошад, бигардем ба ҳаво.
Хушдори маро духтари ҳамсоя гирифт,
Не ҳеваи у шикаст, не ҳеваи мо.

***

Фолклори Рогун

Кафтраки сафедаки хол дар гардан,
Мара ба шумо тухмати ноҳақ кардан.
Аз оқиби мо чандин касон мегардан,
Коре накунӣ, шата борут бандан.

***

Куртаи сафед ба қади ёр зебанда,
Район рафтаи, дер омаданош ганда.
Меғум биравум ҷаҳтуш кунум бо ханда,
Аз қавоқи дохтагиш умедум канда.

***

Куталаки рупару баромад ду сувор,
Чашм андохтум, додаракум тоқасувор
Ин тоқасувор, тоқиш пурнақшу нигор,
Бирешими вилоятиву бо духти Ҳисор.

***

Куталҳои Обигарма паст кард ёрум,
Даструмоли гипюр ҳавас кард ёрум.
Даструмоли гипюра додум ёрма,
Омадани Обигарма бас кард ёрум.

***

Аз мактаби худ вафо надидем, гузашт,
Ангушти пушаймонӣ газидем, гузашт.
Мактаб чамане будасту мо боди сабо,
Як бор дар он моҳо вазидем, гузашт.

***

Ман зурима ба шоҳи шоҳон надихам,
Гови сияма ба тупчоқи сурхон надихам.
Як курси чавини сурхи руғандорма,
Бо салтанати мулки Бадахшон надихам.

***

Ман рӯи туро ба моҳи тобон надихам,
Дашноми туро ба лутфу эҳсон надихам.
Он рӯзе, ки ҷонситон ояд ба сарам,

Фолклори Рогун

Ман рӯи туро набинам, чон надихам.

***

Ман садқа ба табакои зулфут бошум,
Ман садқаи омаданои обут бошум.
Меоию нонишаста бармегардӣ,
Дар ним нафас чигуна серут бинум.

***

Ман садқа ба чашмакои турконаи ту,
Ду чашми сарам мудом дар хонаи ту.
Як гап назадӣ, ки дилакум сард шава,
То канда шава пойи ман аз хонаи ту.

***

Ман садқа ба чашмони фирӯзаи ту,
Як бўса буте, намешкана рӯзаи ту.
Мардум ҳама рӯза мегиранд сии дароз,
Ин сии дароз ҷаннати якрӯзаи ту.

***

Ман садқа шавум яке-яке рафтанакот,
Дар гӯшаи боми мардумон шиштанакот.
Дар гӯшаи боми мардумон чӣ шиштай?
Ман садқа шавум ду чашми ангури сиёт.

***

Модар-модар, ба чон баробар, модар,
Ойнаи дастакои духтар, модар.
Не холаю не амма намешад модар,
Ҳаргиз нарасад ба хоки пойи модар.

***

Мо кавгонем, сайр кунем кухора,
Бо нулаки худ биканем регора.
Бо нулаки худ канда нашуд регора,
Дар сар мезанем ду тоҷаки раёнора.

***

Фолклори Рогун

Муйи сарта шамол парешон кардай,
Ишқи ту мара бесару сомон кардай.
Дар аҳди аввал будӣ, ҳозир нестӣ,
Гӯё ки туро кадом пушаймон кардай.

***

Мачнунаму пайваста дуо мегӯям,
Дар фақр фитодаям, сано мегӯям.
Ҳамчу Юсуф фитодаям дар зери чоҳ,
Бо Лайлии сухтадил видо мегӯям.

***

Навиштам, умри худ кардам кутоҳ,
Ҳайфи ин қоғаз, ки кардам ман сиёҳ.
Хат навиштам, гиря кардам зор-зор,
Ман намонам, хат бимонад ёдгор.

***

Намозаки шом шидас, мо дар ба дарем,
Ҷонона лаби дуқон, мо паси дарем.
Чашмак задаем, ба ҳамдигар менигарем,
Било ба Худо муносиби ҳамдигарем.

***

На чашми сиёҳ дорӣ, созум тасвир,
На қоши сиёҳ дорӣ, гардум асир.
На ҳамчу алиф қадат намояд чилва,
Аммо, ки муҳаббат аст, чӣ созум тадбир.

***

Олуца калон кардум, қадам нарасид,
И бачаи обигармӣ ба қадрум нарасид.
И бачаи обигармӣ шоҳӣ Балхай,
Гапҳои аввалуш ширин, охируш талхай.

***

Осмон-осмон, ситораҳо яксаду бист,
Ман азми сафар дорам, очам биғирист.
Гуфтам: «Очае, маънои гиряи ту чист?»

Фолклори Рогун

Гуфто, ки равӣ, духтари дӯстдори ма кист?»

***

Офтоб баромадай, соя лаби чар,
Рух панҷаи офтобай, чашм бахмали тар.
Тирандоза аз ҳоли охӯ чӣ хабар?
Оху донад, ки тир хурдай ба чигар.

***

Офтоб задай дар таҳаки долонум,
Хайрон мондам ба очаи нодонум.
Ҷое, ки дилум будак, сар паст кардай,
Ҷое, ки дилум набуд, барқаст кардай.

***

Офтоби сари пушта паноҳ кард маро,
Як хандаи ширинут адо кард маро.
Як хандаи ширинта дӯст медоштум,
Тақдири бадум аз ту чидо кард маро.

***

Оча, ту биё ба роҳаки шухчазамин,
Оча, ту биё, аҳволи духтарта бубин.
Шинохта шавад куртайи рангин дорад,
Ду чеҳраи зард, дилаки ғамгин дорад.

***

Ошиқӣ накун, ошиқӣ бадбахтай,
Ошиқ ба мисоли чомаи наврахтай.
Ошиқ, ки шудӣ мегӯй дунё ба манай,
Гоҳе бинӣ, гоҳе набинӣ сахтай.

***

Рафтам ба сари ағбаю кардам ғамза,
Чиндум сари зулфи ёр, бастум дарза.
Эй ҷураи чон, биё, бишин дар сабза,
Қади алифат мисоли гул меларза.

***

Рафтам ба чаман, ба сайри гулҳои чахон,

Фолклори Роғун

Як гул начидем, гуло гашта хазон.
Ин умри ҷавонӣ мисли гул мегузарад,
Афсӯс кардем дигар наёфтем ормон.

***

Рафтӣ туву интизор кардӣ мора,
Бемунису ғамгусор кардӣ мора.
Доштем ҳаваси орзуи он рӯзи висол,
Бо дидаи ашкбор кардӣ мора.

***

Реғои лаби оба шамол овардай,
Рӯмолчаи афғонира ёр овардай.
Ёр овардай, бо чӣ хаёл овардай,
Қаҳрӣ будам, оштихаёл овардай.

***

Ресторани Обигарм шишабандӣ,
Духтарои Обигарм қошпайвандӣ.
Бача, бачае оҳан чӣ, пулод гардӣ,
Обат мекунад духтари қошпайвандӣ.

***

Роғун аз шумо, тамоми Роғун аз шумо,
Кӯчаҳои Обигарм гузаргоҳи шумо.
Ишқам аз шумо, тамоми ишқам аз шумо,
Ҷонакма гиранд, ҷудо намешам асло.

***

Роғунибачае, аз ту надорум озор,
Дар гӯшаи чашмони ту дорум бозор.
Се моҳи зимистонай, се моҳи баҳор,
Гул дар ғами боронай, мо дар ғами ёр.

***

Роғунибачае, ай мо паноҳ мегардӣ,
Чашмат ба ману ай ман ҷудо мегардӣ.
Чашмат ба ману дилут ба ҷойи дигарай,
Ай оқибӣ ёри бевафо мегардӣ.

Фолклори Роғун

***

Роғунибачае, ай ту чудой хубтар,
Ай силсилаи ғамут раҳой хубтар.
Шухиву ситамгари бегонапараст,
Ҳаргиз накунам ба ту вафой, хубтар.

***

Роғунибачае, ба пушти бомамон нагузар,
Як ғапут мегум, саракта паст карда гузар.
Як ака дорум ай занчабил тезтаракай,
Як ғапут мега ай сад шатта беҳтаракай.

***

Роғунибача, ки дар фирокут сухтум,
Рӯймолаки фидой ба номут духтум.
Рӯймоли фидоиро нате ба мардум,
Овоза шава, миёни роҳ мегардум.

***

Роғунибача, хуше ғарибум кардӣ,
Аз холи лабут хуш бенасибум кардӣ.
Аз холи лабут ташна ба дарё рафтум,
Дилгир шудум, Роғун тамошо рафтум.

***

Роғунибача, фикри нав эҷод кунум,
На ғам хураму на бе ту фарёд кунум.
Гул кораму рухсори туро ёд кунум,
Бо ин дили ғамдидаи худ шод кунум.

***

Рӯзе, ки фалак нишонаи тирам кард,
Оварда ба зулфи ёр занчирам кард.
Гуфтам бикунам тарки чавонӣ ҳаргиз,
Ғамҳои гузашта оқибат пирам кард.

***

Туро ба дарича мондай як соат,
Он чуби даричаро намондай токат.

Фолклори Рогун

Мевоистум чуби даричат бошум.
То така кунӣ дар рӯи ман як соат.

***

Самсам худакум, баргаки самсам худакум,
Ҳайкалчаи савзи содабахмал худакум.
Ховут бубара, нисфаки ховут худакум,
Бедор шавӣ, ғуборбарорут худакум.

***

Сарум дард мекунад, ку модари ман?
Ду дасти худ бимонад бар сари ман.
Ду дасти худ бимонад, бар надорам,
Ки шояд кам шавад дарди сари ман.

***

Себе, ки ту додаӣ, ба бўяш мастум,
Аҳде, ки ту кардаӣ, ба аҳдун ҳастум.
Ман духтари обигармӣ беаҳд нестум,
Оскол бифирист як лаҳза ҳам наместум.

***

Тамоми бешаҳо месӯзад имшаб,
Ситора дар само месӯзад имшаб.
Ситора дар само бигзор бисӯзад.
Дилам баҳри шумо месӯзад имшаб.

***

Ман месузуме, оча, насузун ту мара,
Ман гум шудум, оча, наковӣ ту мара.
Ин одами гумшуда шер асту паланг,
Бар тори сараш хо чола резад, хо санг.

***

Тори бомта ғубор гирифтай, оча,
Дари ҳавлита оскол гирифтай, оча.
Саракта биқап, фикрта бикун, оча,
Дар чойҳои душмандор нате духтарга.

***

Фолклори Роғун

Тоқии сарут чорта гули афгонӣ,
Хатут мекунум, дар шаҳри мо мемонӣ.
Хата бигирӣ, варақ занӣ пинҳонӣ,
Ормон дорум дар болинум сар монӣ.

***

Ту ваъда маро ба тайи долон додӣ,
Дар нимишабӣ маро ба кайкон додӣ.
Кайкони сабил хурдан гушти баданум,
Дилут, ки набуд, чӣ ваъдаи хом додӣ.

***

Ту гуфта будӣ, ки ёри дигар накунум,
Олабро ба хоки ту баробар накунум.
Олабро ба хоки ман баробар кардӣ,
Ман қавли ту бевафора бовар накунум.

***

Ту шамъи дари мазор, ман парвона,
Ту гунчаи навбаҳор, ман, девона.
Аз бахти сиёҳу рӯзи баргаштаи ман,
Мардум ҳама ошною ман бегона.

***

Фақирбачае, баландбаёзи гардан,
Рози дилакам ба ту натонам кардан.
Рӯзе, ки сарма чудо кунанд аз гардан,
Ман ишқи тура тоба натонам кардан.

***

Хорои дараи Майдон сар бар фалакай,
Сангои Роғуна бин ҳамаш намакай.
Толеи бадум мара ба марг овардай,
Ай бахшаки раҳ гаштани чархи фалакай.

***

Худам ба дара, акам болои дара,
Худам себи сурх, акам анори дубара.
Ҳар касе мара ба пеши акам бубара,

Фолклори Роғун

Нумолуш метум, ғучумша шамол бубара.

***

Эй бачаи кокулӣ, кокул то миён,
Шармат наомад, ки ёрта бурдан дигарон.
Бурданд дигарон, айшу нишоте доранд,
Латтата бидоз, гиря бикун мисли занон.

***

Эй бачаи роғунӣ, ба ман зор шавӣ,
Ғамҳои мара хурдаю афгор шавӣ.
Он корде миёни чигари ман задай,
Дар чигари худ бизан хабардор шавӣ.

***

Эй бачаи роғунӣ, ачаб ширинӣ,
Бо ғушаи чашмакот мара мебинӣ.
Маро мекушан барои хандидани ту,
Дар куштани ман чӣ маслиҳат мебинӣ.

***

Эй беда баланд, баланд барои чӣ шава?
Эй акаи чун, аз дар дарой чӣ шава!
Ай дар, ки дарой, хона пурнур шава,
Дусто хама шод, душманро кур шава.

***

Эй дастайи гул, пиёларо нуш макун,
Худкарда гуноҳи худ фаромуш накун.
Гуфтум биравум дар сари роҳут бишинум,
Ҳаргиз ба гапи раҳгузарон ғуш макун.

***

Эй ёраки қон, ман аминут бошум,
Дар қишлоқи Майдон ман заминут бошум.
Дар қишлоқи Майдон замин бисёрай,
Як марди фақири хушачинут бошум.

***

Эй очаи қон, ило-илоит кардум,

Фолклори Рогун

Хокистари хоната кулолӣ кардум.
Ҳаждахсари сол хоната бонӣ кардум,
Имрӯз меравум, хоната холӣ кардум.

***

Эй чӯраи чон, ёд кунем шабҳора,
Шабҳои дароз, шиштанои якчора.
Ёре нашудӣ, ба мо вафодорӣ кунӣ,
Шабро ёбӣ, дигар наёбӣ мора.

***

Эй чураҳои ширинлабаки гулдаста,
Нисфи цигарум бо цигарут пайваста.
Аҳди мардумо якрузаву дуруза,
Аҳди ману ту ба риштаи чон баста.

***

Эй чӯраи чон, биё ҳардумон нола кунем,
Аз оби дида пиёлаҳо мола кунем.
Аз оби дида пиёлаҳо мола нашуд,
Биё ҳардумон аҳтаки садсола кунем.

***

Як даста гулум дар раҳи Файзободай,
Мурғи дилакум ҳамеша дар фарёдай.
Акам боша, суҳбатакум ободай,
Акам нестай, умри ширин барбодай.

***

Як ёр дорум, аз ин чо ғофил шуду рафт,
Бо мардумои Обигарм моил шуду рафт.
Гуфтум биравум суроғи бачара кунум,
Гӯё ба кадом кӯча мусофир шуду рафт.

***

Як села кабутарем, аз села чудо,
Порина қатӣ будем, имсол чудо.
Порина қатӣ будем, қатӣ мегаштем,
Имсол чудо шудем, ба ғам пайвастем.

Фолклори Рогун

***

Қадат ба мисоли ар-арай дар назарум,
Дил ҷойи дигар додию ман беҳабарум.
Ман беҳабарум, дар ишқут садбарги тарум,
Эй кофари ноинсоф, сухтаст чигарум.

***

Қади ёрма ай ноҷаи дар дидум,
Дар пеши баруш ду тугмаи зар дидум.
Ай таги дилуш даромадум, санчидум.
Гар қибла шавӣ, мазор шавӣ, ранчидум.

***

Қади ёрум буридаи тиллоӣ.
Ду сол шудай дар аскарӣ танҳой.
Рӯзе, ки шавад аз аскарӣ биёӣ,
Рӯймоли сарум ба ҳайдагир Худой.

***

Қади ёрум навданиҳоли бангаӣ,
Як рӯз, ки набинум ура, дилум тангаӣ.
Тангаӣ, тангаӣ, ҷурама бин, бонангаӣ,
Ин дил, ки намекафа, гӯё сангаӣ.

***

Қади ёрум пайванди торунворӣ,
Арақ кардай, шабнами борунворӣ.
Биё бишинем Лайливу Мачнунворӣ,
Душман бисуза каботи дегдун ворӣ.

***

Ҳавлии акам як сарзамин афтодай,
Зани акам як нозанин афтодай.
Мардумо меган: «Зани акат қадпастай»,
Қадпастам боша, мисоли кавги мастай.

***

Ҳайфум бо ту, ҳазор ҳайфум бо ту,
Мисқоли чаве дилма нафоридаӣ ту.

Фолклори Роғун

Себарга шавӣ, хушк шавӣ дар сахро.
Борун бишавум, қатра наборум бо ту.

***

Ҳарчо шакар аст, инро мағас медонад,
Гар гул шукуфад, мурғи қафас медонад.
Дар рӯи ҷаҳон ҳаст чунин як розе,
Онро на ҳама, балки ду кас медонад.

***

Ҷонона, гули зарангӣ дора Роғун,
Қошони сиёҳи чангӣ дора Роғун.
Гуфтам, биравам, бар сари роҳи Роғун,
Афтода димоғи чангӣ дора Роғун.

**Таҳияи Рӯзӣ Аҳмадов ва
Салоҳиддин Фатхуллоев,
декабри соли 1986**

БАХШИ ДУВВУМ

РУБОИЁТ ВА ДУБАЙТИҲО

ш. Обигарм,
Давригул Мирзоева.

Як ёр дорум дар гушаи Файзободай,
Чалаи додагиш дар чиликум кушодай.
Нисмуш нухрагин, нисми дигаш пулодай,
Мурғи дилакум ҳамеша, дар файродай.

Олуча баланд кардум, қадум нарасид,
Ту духтари бой будай, зурум нарасид.
Ту духтари бой будай, зурем дорӣ,
Дар дасти чапат соати тилло дорӣ.

Аз тораки боми худ ба сар афтодум,
Аз бахти сиёҳи худ касал афтодум.
Ин бахти сиёҳ латта нест, пора кунам,
Дар кафаки пой монам, поймола кунам.

Гар моҳ шавӣ, назар ба руют накунам,
Гар об шавӣ, гузар ба чуют накунам.
Гар дастай гул шавӣ рузе сад бор,
Биллоҳ ба Худо гирифта бӯят накунам.

Ёри худум валасипед мерона,
Румолча ба даст, худакша меларзона.
Румолчаи дастакша худум духта будум,
Ай мобайни бачаҳо хуш карда будум.

Дар даштаки Чавонӣ рехтай чола,
Дар токии ёри ман шукуфтай лола.
Лола- лола, лола сиёҳӣ дора,
Дилбарма бубин, аз ман чудоӣ дора.

Ситора буромадай, қариби рузай,
Дар гузари мо занаки бахмалдузай.
Мардумо меган, ки ошиқӣ чан (д) рузай?
Хубуш сари сол, гандагиш се рузай.

Ин моҳа бубин, дар осмон ранг бизад,
Чил хушаи марворид саробанд бизад.
Ҳар кас, ки ба ёри мардумо чанг бизад,
Гулдар қадаҳу пиёла дар санг бизад.

Эй чураи қон, моҳтова шинунда биё,
Занҷири дари чорбоға ларзунда биё.
Занҷири дари чорбоға ларзунда нашуд,
Ин хотири як чурара ранчунда биё.

Имшаб чӣ шавай, мун ба хови мастум,
Як лоларухе қапид банди дастум.
Э субҳ, надам, ки мун ба ин гул мастум,
То субҳ дамид, гул парид аз дастум.

Ин хонаи рупару ба ман хона шудай,
Ғам дар дили ман анори пурдона шудай.
Мардум меган: «Ғами беҳуда наху»,
Мо ғам мехурем, ки ёрмон бегона шудай.

Ай боло миёӣ, бача, байдут монум,
Ман оҳи дилма дар сари рохут монум.
Оҳи дили ман бигира ҳарду чашмота,

Фолклори Рогун

Курут куна, набинӣ пеши пота.

Дар ишқ даво нест, аналгин чӣ кунам?
Шуд кучаи ошиқон карантин, чӣ кунам?
Меҳостам, ёра багирам, бигрезам,
И “Волга”-и ман бензин надора, чӣ кунам?

Пудинаи лави ов шудай меваи тар,
Ру чониби ман доштай, дил ҷойи дигар.
Ношигрӣ кардаӣ аз мани гулғунчаи тар,
Овора шудай аз паси беаҳди дигар.

Дулонаи навча-навча меган мара,
Шоҳаш ба замин, гулғунча меган мара.
Ҳарчанд худакма арғавун мегирум,
Ин духтари сиёҳпича меган мара.

д. Қадӣоб, Қумрӣ

Дар мактаби чилуду аҷаб дилтангум,
Хурдам ғами ҷудой намондаӣ хангум.
Ғамои тура ҳеҷ кас нахурдаӣ мисли ман,
Сад вой, алам, бо ранги руйи зардум.

Офтоб баромадаӣ паси Кӯҳи Валӣ,
Ёрум муйи сар мондаӣ монанди парӣ.
Гуфтам, ки: “Қучо мераӣ, ёр дар саҳарӣ”?
Гуфто: “Пависка омад, мерам аскарӣ”.

Як ёр дорум, ай хонамон поёнаӣ,
Тирезаи пушти хонаш пуштгардонаӣ.
Очам метие: “Қаҳтуш кун, меҳмонаӣ”,
-Монуш бирава, пирхари гапгардонаӣ.

Бача- бачае, ба ханда ромум кардӣ,
Хунар, ки надоштӣ, чӣ бадномум кардӣ.
Хунар, ки надоштӣ, чӣ бадном кардани ёр,
Бархезу бирав, хатаки тозама биёр.

Боло меравӣ, Худо ба боло набара,
Зангир шудай, илло ба савдо набара.
Шодӣ мекунӣ, шодита ғам гардона,
Даснумоли шоҳита кафан гардона.

Ин раҳаки Обигарм чорубзорай,
Ёри худум чувони беозорай.
Беозорай, чалабакош бисёрай,
Як гапаки задагиш забони морай.

Ману дугонам як руз дар пушта будем,
Бо шонаи шамшотӣ сар шуста будем.
Сар шуста будем, ба ягдигар бофта будем,
Розои дила ба ягдигар гуфта будем.

Дар сар мекунум румоли эронира,
Бача, мегирум бачаи эронира.
Ин бачаи эронӣ занбезорай,
Ин бачаи қишлоқӣ зандустдорай.

Дар таҳаки бед шиштай, ало бача,
Чемпери кабуд дориву гулолуча.
Хабар омаде, зан гирифтай бача,
Дар руйи дилум рехтай алови лахча.

Ай даруни автобус фуромад ёрум,
Куталаки қишлоқшона баромад ёрум.
Гуфтум, ки: «Ҳамуча бест, яг гап дорум»,

Фолклори Рогун

Гуфтак ки: «Чи гап дорӣ, ман зан дорум».

Себум додӣ ай тори болохона,
Ишқи ману ту дар кучаҳо мемона.
Рузе, ки туро туй кунан чонона,
Худма мекунам қаландари девона.

Кафтар парид, хавлини мо соя гирифт,
Мара ҳаваси бачаи ҳамсоя гирифт.
Ҳамсоя бало, бачаи ҳамсоя бало,
Гап назада мега: «Свидания баро».

Ин сараки ношустайи бесобунум,
Ин корора кӣ кардай? – бовои нодонум.
Ин савдои гов нестай, бигардонум,
То рузи қиёмата ай бовом нолонум.

Офтоб задае дар таҳаки долонмон,
Ин короро кӣ кардай? -Очаи нодонмон.
Очам, ки намонд, бишкана армонмон,
Эй, вой дод, ай очаи гапгардонмон.

Ай корпуси уругӣ дуд, мероя,
Ёрум сигарет кашидай, буш мероя.
Дугонам мега: “Ёрум кай меёя?”
-Соат нух шудай, соати ҳаф (т) меёя.

Боло меравӣ, салом бигу гулҳора,
Аз минаи сад чавон ёри мора.
Гар нашносиш бурюки клёш дора,
Дар дасти чапаш соати тилло дора.

Пудинаи лави ов, ниҳолут кардум,
Ту зан доштай, безан ҳаёлут кардум.

Фолклори Рогун

Ту зан доштай, ай мо паноҳ медоштай,
Яг бусаи ошикиро дуст медоштай.

Ин раҳои Душанбӣ регча-регча,
Салдатойи рафтагӣ ҳамаш бача.
Оқибшона нигоҳ кардан, гуфтан: “Оча”,
Оча чӣ куна дарду давои бача.

Дугонаи чон, мо дар ин боғ будем,
Мо севаки сурх дар сари ҳар шох будем.
Шоҳак бишкаст, сарнагун афтодем,
Дар дуои кадом банда гирифтोर шудем.

Ма хоб будам, ба ханда бедор шудам,
Беақл будам, ба бача хушдор шудам.
Ноз кардани бачаҳою ноз кардани хар,
Пушта баренуш, боруш кунен ҳезуми тар.

Кастума сиёҳ ба қади ёр зебанда,
Ҳар чо рава, дер омаданош ганда.
Гуфтам, равам, чахташ кунам бо ханда,
У ёри маҳай, ба ҳар кас дил мебанда.

Куртаи сафед дорӣ, болош кастум,
Ай синфаки ҳаштумӣ ба ту дил бастум.
Мефаҳмидум, бевафо ёри манӣ,
Ай рузи аввал меҳри хунук мебастум.

Дар боғ даром, Буйи ту ай боғ ояд,
Яг гул бичинум, номи ту дар ёд ояд.
Дар боғ даром, сайри гули лола кунам,
Дар хона биём, ҳазору як нола кунам.

Шабро дидам, сиёҳтар аз муйи ту нест,

Фолклори Рогун

Мохро дидам, сафедтар аз руйи ту нест.
Дар боғ даром, ниҳол бо қадди ту нест,
Дар дидаи ман бишин, замин ҷойи ту нест.

Гунчишкаки беқарор кардӣ ту маро,
Шинандаи ҳар диёр кардӣ ту мара.
Шинандаи ин диёра гулаш ма будум,
Шармандаю таънасор кардӣ ту мара.

Гашничи даруни пиёз дона –дона,
Сири дили пиркурора кӣ медона?
Сири дили пиркурора ман медонум,
Дар болини пиркурор сар мемонум.

Ин оба бинед меравад лоёнӣ,
Ду қоши сиёҳ муносиби пешонӣ.
Ё ҳазрати Шоҳ мегум ё султонӣ,
Хушкардаи маро муносибам гардонӣ.

Эй мурғ, нанол ки шаб дароз аст ҳануз,
Эй субҳ, надам, ки вақти хоб аст ҳануз.
Парвин, ту бирав, ба ҷойи худ сокин шав,
Ин қиссаи ошиқӣ дароз аст ҳануз.

Дар табақи биринҷӣ кашидум оша,
Фарёд кардум бачаи қаламқоша.
Бача боша, аз ҳама боло боша,
Намемонум, замин бубина поша.

Шинум ба баландиҳо, ту аз Ғедахшон оӣ,
Дутор сари даст масту ғазалхон оӣ.
Дуторча ба даст гушакош марворӣ,
Пеши ёри худ ту чаро дер меоӣ?!

Фолклори Рогун

Сабзинабача, ки дилҳавой накунӣ,
Ошиқат манам, ки бевафой накунӣ.
Ошиқат манам, ки дар ғамат месузам,
То марг наоя аз тан чудой накунӣ.

Ман омадаам туро бубинам биравам,
Як-ду сухан бо ту бигуям, биравам.
Як-ду сухане бо ту гуфташ шавад ё нашавад,
Худро ба кафи пойи ту молам биравам.

Бача- бача, пойҳои даруни обут,
Обшижити Душанбе ҷойи хобут.
Обшижити Душанберо ман рафта будум,
Дар даруни бачаҳо тура ёфта будум.

Аз ҳавзи кабут, бача, обам додӣ,
Аз Саъдии Шерозӣ китобам додӣ.
Аз Саъдии Шерозӣ китоб хонда будам,
Дар мийнаи сад чавон фиребам додӣ.

Ин дашти дароз рафтани ёр хуш аст,
Садбарги сафеди резапардоз хуш аст.
Гар ёр гирӣ, ёри вафодор хуш аст,
Ин ёри вафодор ба гулзор хуш аст.

Навруза ба навбахор кай мебинам?
Гулҳора ба шашқатор кай мебинам?
Гулҳора ба шашқатор дар фасли баҳор,
Дунёра ба як қарор кай мебинам?

Падар хуб аст, ки модар нозанин аст,
Бародар мевайи руйи замин аст.
Бародар қадри ҳамдигар бидонед,
Ки ҷойи куллагӣ зери замин аст.

Худочон, ошиқам, ошиқтарам кун,
Ба куйи ошиқон хокистарам кун.
Ду се рузе, ки ёри худ надидам,
Маро дасмол ба дасти дилбарам кун.

д. Фарухи Обигарм
Холиқова Шамсия

Ёрам худатӣ, ҳам дилу чонам худатӣ,
Ситораи баланд, болои бомам худатӣ.
Якзайл биё, ҳеч кас надона худатӣ,
Сигнали баланд бикаш, ки хезам, худатӣ.

Гул дар куза, гули колон дар куза,
Ҳозир миёя чувони борикмуза.
Борикмуза, банди қафас медуза,
Хушуш ба ману ғалат-ғалат медуза.

Дугонаи чон, анори давлат бошӣ,
Гулҳои шукуфтаи вилоят бошӣ.
Гулҳои шукуфтаи вилоят ману ту,
Ҳар чо бошӣ, соқу саломат бошӣ.

Дар ин сахро мара сармо гирифтай,
Ғами олам мара танҳо гирифтай.
Ҳама меган: “Ғами дунё чӣ хурдай»,
Ғами ман дам ба дам боло гирифтай.

Аз боло меоӣ, лаби ту хандон нашава,
Ман ёр мегирам, дили ту вайрон нашава.
Ту ёра дигар бигӣ, ман ёри дигар,
Сад сол гузара ишқи ту пинҳон нашава.

Фолклори Рогун

Дар боғ будам, буйи ту дар боғ омад,
Як гул чиндум, доғи ту дар ёд омад.
Як гул чиндум, варақ-варақ гардона,
Чигара сухтагима мерезона.

Эй ҷураи чон, на хову на бедорум,
Дар ишқаки ту афтода ғамбеморум.
Ҳамаи духтарои хушрура дуст медорум,
Дар гардиши чашмойи хуморут чонум.

Реги лави дарёра шамол овардай,
Руймоли бирешимира ёр овардай.
Ёр овардай, бо чӣ хаёл овардай,
Қаҳрӣ, ки будем, оштӣ хаёл овардай.

Ин дашти дароз осӣёби гардонум,
Навбатум бите, ёр омадай меҳмонум.
Табақуш кунум, дар пешақуш бумонум,
Дар қошои пайвандаш бароя чонум.

Кафтараки сафедака дар чар дидум,
Монанди ту ёри бевафо кам дидум.
Аз таҳти дилут даромадум, санчидум,
Мазор шавӣ, қибла шавӣ, ранчидум.

Як ёр доруме дар синфи даҳ меҳона,
Аз хушругиша балора намедона.
Маълима бигум, баҳои душ бимона,
Аз соли дигар қатӣ худум бихона.

Ин раҳои Поруйи мо шишабандӣ,
Духтарои Поруйи мо қошпайвандӣ.
Аз думаки мо чандин қасон мегаштан,
Коре нақунӣ, шатара борат бандан.

Фолклори Рогун

Кафтараки сафедаки гардан гули хор,
Гоҳ дар сари гул бишин, гоҳ дар сари хор.
Зурут, ки намераса ба нумоли шол,
Қафотар бушин, пуштаки каллата бухор.

Эй очаи чон, лаб-лаб дарё шавӣ чӣ?,
Монандаки моҳи нав пайдо шавӣ чӣ.
Монандаки моҳи нав бинум рута,
Шамолои Овигарм биёра бута.

Очама бигу, бумбуми заргуш накуна,
Догои мана дар сина сарпуш накуна.
Ман медонум, дар хонаш духтар дора,
Духтарша дида, мора фаромуш накуна.

Эй очаи чон, хуната бонӣ мекунам,
Хокистари кучата кулолӣ мекунам.
Хокистари кучата кулолӣ нашуд,
Вақти рафтанум хоната холи мекунам.

Пудинаи лави ов саруш гул дора,
Дугонама бин, ба ёри ман дил дора.
Дугонама гуй, ёри маро нагира,
Бахти аввалай, худакма дуст медора.

Олуча калон кардум, қадум нарасид,
Бо бачаи қишлоқӣ зурум нарасид.
Ин бачаи қишлоқира лавзи хунукуш,
Дар гур бирава тоқийи чирки шулукуш.

Ай даруни Фрунзе баромад духта,
Бо куртайи нелони остинкалта.
Гуфтам: Кучо мерай, эй гулбутта?

Фолклори Рогун

Гуфт: «Пешаки ту мерам тайи як курта».

Дар пуштаки хонамон як кундачилон,
Дар даруни Обигарм як куртанилон.
Э куртанилон, ту зираку ман нодон,
Коре накунӣ, дар куча монем хайрон.

Дар пуштаки хонамон куфтум мехча,
Дар ҳаққаки у бача сухтум, оча.
Бутӣ, натеи ҳамун чувона, оча,
Баъди гум шидум, дигар наковум, оча.

Ин куртаи сони ласқафо кард очам,
Аз рузи азал бахтма сиёҳ кард очам.
Ман гуфта будум, хизмата адо мекунум,
Хизматаки нокарда чудо кард очам.

Бача-бачае, ба ман намеаззӣ ту,
Дар дараки хонамон мегардӣ ту.
Дар даруни хонамон ту банда шудӣ,
Ба умеди ошиқӣ шарманда шудӣ.

Бача-бачае, дар дили зорут садқа,
Дар гардиши чашмойи сиёҳут садқа.
Ту гуфта будӣ, ҳар дуямон ёр шавем,
Дар гардани качи интизорут садқа.

Рафтум ба сари болин, ёрум ховай,
Мижа мезана, чашмош пури овай.
Гуфтум, биравум, ёрма бедор кунум,
Дамуш назане, булбули мастум ховай.

Аз хона баромад гулаки яктора,
Карашма накун, чигарма кардӣ пора.

Фолклори Роғун

Ту намедонӣ ошиқийи дунёра,
Ошиқ ки шудӣ, чигарут сад пора.

Румоли сарта шамол парешон кардай,
Мавличон хурдай, муҳота парешон кардай.
Утари аввал будӣ, ҳолӣ нестӣ,
Гуё ки кадом туро пушемон кардай.

Як даста гулум ай ов уру, дар ҳарамай,
Баргуш барги мавличон, решаш камарай.
Туро ғами мо набоша, мора чӣ ғамай,
Дар давраи саветӣ бача камай.

Аз тораки бом мефароя модар,
Дар хона ба ноз мефароя модар.
Мардумо меган: “Янга хубай ё модар?”,
Янга хубай, гарданбландай модар.

Э бачаи пахтачин, адои ту шудум,
Шамшери бурранда аз қафои ту шудум.
Чандин чавон омад, ёруш нашудум,
Пахтачин будӣ, ман гирифтори ту шудум.

Ман мавчаму мавчи ман зи дарё бошад,
Ман резаму рези ман зи руён бошад.
Ёре мегирум, ай ҳама боло бошад,
Боло, ки нашуд, баробари мо бошад.

Бача, бачае поҳои дуруни овут,
Мактаби “Навой” ҷойи ховут.
Мактаби Навой-ра мо шушта будем,
Аз дуруни сад чувон тура ёфта будем.

Ёрам туйи, ёрам туйи, ғамхорам ту,

Фолклори Рогун

Дорам ҳаваси чалаи бозорам ту.
Ту чала бихар, дасти маро нур андоз,
Сад сол гузарад, ёри вафодорам ту.

Се моҳ шудай, ба якта хушдор шудам,
Хурдам ғами беҳудара, афгор шудам.
Як ҳучраи танг боша, бихонем ду ғазал,
Аз чони ширини худ безор шудам.

Бача, бачае, аз Бадахшон оӣ,
Фута пури гул, чу боди ларзон оӣ.
Футата бине, ягон-ягон гул дора,
Ёруш моем, чойи дигар дил дора.

Эй себи Самарқандию ангури Хучанд,
Ҳарчанд кардам, туро надодан бар ман.
Рузе, ки шахут кардану, дурут бурдан,
Тобути мара пеш-пеши аспут бурдан.

Чормағзаки чоркушаи лави гандум,
Бачаи мардаке, қошой сиёхта гардум.
Айби падарут набоша, шарми мардум,
Биллои азим, гирди сарут мегардум.

Ма хов будум, ба хушакум бачам расид,
Бедор шудум, дар чигарум кордча халид.
Ку дустии ширин, хавар куна бачама,
Ин кордчаи тез қалам кардай чигарма.

Бача, бача, ба санги мармар наравӣ,
Дар нумози шом ба тайи аръар наравӣ.
Аръар хунокай, шамоли аръар хунокай,
Аз гапойи задагит дилум хунокай.

Фолклори Рогун

Эй чураи чон, биё, равем Файзобод,
Ниспи цигарум килет, ниспуш обод.
Дастакма бегӣ, барум ба шаҳри Бағдод,
Тармаргут куна, умри чавоним барбод.

Боми ҳама бому боми мо дар соя,
Ёри ҳама ёру ёри мо ҳамсоя.
Наълат ба касе, ки ёри ҳамсоя гира,
Чашмуш ба дарай, ки ёр кай меоя.

Куртаи сафед дорӣ, болош кастум,
Сабзиначавон, ба ту муҳаббат бастум.
Сабзиничавон, агар маро ёр гириӣ,
Омада ба ватани мо кор гириӣ.

Эй бачаҳаке токира ай сар нагириӣ,
Охи мани душмандора дар бар нагириӣ.
Алов шавӣ, пуфут кунум дарнагириӣ,
Баъди сари ман зан гириӣ, бар нагириӣ.

Боло мерай, қошои сиёҳи гафсут,
Бустон мерай, акардиён дар дастут.
Гуфтум, биравум, соат бандум дар дастут,
Номард будай, ёр мегирум дар кастут.

Эй куртасафед, куртаякат масковӣ,
Маҳтови шавай, дар у гузар метовӣ.
Дар «Хавзи Кабуд» хайма задай мурғовӣ,
Мо ёри туем, чойи дигар мековӣ.

Ёрон, ёрон, шумо ачаб ёронед,
Ёрма мебаранд, аз роҳ намегардонед.
Гар гардонед, дар пешакам биншонед,
Ман медонам, шумо муслмононед.

Ин пуштазамини чуқридора садқа,
Бачаҳои қишлоқи мора садқа,
Дар қишлоқи мо ӣгитако бисёран.
Олуфта ӣгити туфлидора садқа.

-Эй бачаи кастумсиёҳи кастумкалта,
Чахтут мекунам, биё, бишин дар парта.
-Чахтум накуне, намешинум дар парта,
Ту сузани патифон шаву ман қарта.

Нумоли сарум бирешими тори ҳаво,
Дилгир шудам, ака, хаваргирим биё,
Ду пойи мана бастан дар меҳи ҷафо,
Ту пойи кушода дорӣ, ҳар руз биё.

Ин суфаву ин суфа қатор афтодай,
Пичаи сиёҳ дандони мор афтодай.
Гуфтум биравум, дар у суфа сар монум,
Гуё ки дар у суфа мазор афтодай.

Дусто, ҳаматон шиштен, ғарибум карден,
Аз мулки падар бенасибум карден.
Аз мулки падар пагоҳи мардон рафтем.,
Ду чашм пури об, дида гирён рафтем.

Ман мераваму намерава ҳамраҳи ман,
Бевақт шудай, чулу биёбон раҳи ман.
Шерони ҷаҳон наъра занан бар сари ман,
Ман наъра занам, кучо шудай ҳамраҳи ман?!

Д. Чормағз
Алоқосмоҳ Муҳаммадиева

Як дашти калон бошад, қадша бинум,
Фотоапарат бошад, суратша гирум.
Суратша гирум, барои ёдгорӣ кунум,
Дар хат бизанум, ба дида ошноӣ кунум.

Ай хона баромадум ба буйи гашниҷ,
Андешаи хотирам накардӣ ҳаргиз.
Ин ёри нават муборак, эй ёри азиз,
Мо тозагулем, ба дил нагири ҳаргиз.

Чашмут ачабай, нигоҳи чашмут ачабай,
Ҳар кас, ки туро бинад, насузад, ачабай.
Бубул ба қафас, қафас миёни оташ,
Қафас сузаду булбул насузад, ачабай.

Гирдогирди Чавонӣ баргобаргай,
Дар даруни Чавонӣ гули садбаргай.
Мардумо меган: «Ёракут чӣ рангай?»
-Як бачаи майдаҳаки гандумрангай.

Дар мобайни маърака дусад кас бошад,
Ду сад кас боша, дилаш ба як кас боша.
То зиндаяму орзуи руют бикунам,
Наълат ба касе, ошиқи ҳар кас боша.

Оху шаваме, каланд кунум куҳҳора,
Мурғовӣ шавум, гузар кунум дарёра.
Гуфтум, ки Худо мара ба армон накуша,
Ҳасратома гум, ё ғамой дунёра.

Апа ба Қаротегин, хоҳар ба Ҳисор,

Фолклори Рогун

Апа гули аргувон, хоҳар гули нор.
Гунчишк шавум, қанот занум тори ҳаво,
Хабар бигирум, ай дустойи зиндачудо.

Ёри мара бин, гузари боло мерава,
Қаҳрия ба ман кардай, танҳо мерава.
Қаҳрия ба ман кардай, маро чӣ ғамай,
Хиёли дилуш, бачаи қишлоқӣ камай.

Эй бачаи қишлоқӣ, адои ту шавум,
Чун «чумлаи пайрав» аз қафои ту шавум.
Ту «ҳоли замон» бошӣ, ман «ҳоли макон»,
Дар охири чумла «мубтадои» ту шавум.

Аз себи дари мактаб шикастум навда,
Наълат ба касе, ба талаба дил банда.
Дар моҳи аввал гап мезана бо мастӣ,
Дар моҳи сеюм мега: «даркор нестӣ».

Ин чалаи тиллоӣ шудай гушворум,
Ин бачаи саройӣ шудай хушдорум.
Эй очаи чон, ай рангу руш безорум,
Ин бачаи Файзобода дуст медорум.

Соат зардай, минутгардуш тиллоӣ,
Ошиқ шудам ба бачаи қишлоқӣ.
Ошиқ шудам, дугонаҳо не меган,
Бо бачаи кулобӣ шинос шав меган.

Ай тори ҳаво нусқаи зар мегирум,
Ай модари раҳдурим хабар мегирум.
Мегирум, нимегирум, дармегирум,
Сангои хунука дар чигар мегирум.

Раён меравӣ, салом бигу гулбадана,
Ай бахшаки ёр дуст медорум ин ватана.
Метанум наметанум ҳаму гулбадана,
Ай бахшаки у килет кунум ин ватана.

Сабзинабача, кучо мерай? -«Фарғона»,
Ошукут шудум дар дари мактабхона.
Ошукии мана дугонаҳом медона,
Шояд, ки туро насиби ман гардона.

Дугонаи чон, дар қади пастут чонум,
Маълима шавӣ, дар таги дастут хонум.
Журналта гирум, варақ-варақ гардонум,
Адреса наёфтаву саргардонум.

Себут метум, ай тори болохона,
Ишқи ману ту дар кучаҳо мемона.
Ҳар кас, ки туро ай ман чудо гардона,
Сесад ғами талха дар саруш резона.

Деволи мактаб ба руйи мо гашта шудай,
Сабзинабача ба хуни мо ташна шудай.
Сабзинабача сабзу мунаввар гардӣ,
Солҳои дароз аз пайи мо мегардӣ.

Эй духтараке, биё, лаби об равем,
Румоли туро курпа кунем, хоб равем.
Дар гушан румолут мана хоб набурд,
Биё, даста ба даст кунему Варзоб равем.

**д. Чормағз,
Шаҳриниссо Мухаммадиева**

Шиштагӣ будам, ки як чавон пайдо шуд,
Дасто паси пушт, кутала руболо шуд.
Гуфтум, бачае оста бира, чакқон шуд,
Хиёли дилуш, ки зангири осон шуд.

Э хоҳари чон, чинори давлат бошӣ,
Бо гардани качи ман бадавлат бошӣ.
Боша-бошӣ, соқу саломат бошӣ,
Гулҳои шукуфтаи вилоят бошӣ.

Э хоҳари чон, туро чита рафтани шуд,
Ин райони Файзобод ба ту ватан шуд.
Аз райони бегона сад безорум,
Ин райони Файзобода дӯст медорум.

Э хоҳари чон, ачаб гули хушнозӣ,
Аз шеваи раҳгардит ошукбозӣ.
Ду қоши сиёта сар ба сар андозӣ,
Бачаҳои қишлоқира чанг мендозӣ.

Э хоҳари чон, гул ба дастори шумо,
Бо нуки қалам кашида абруи шумо.
Ҳар чое мерен, Худо нигоҳбони шумо,
Ин апайи поругӣ дуогуи шумо.

Дар руи раҳут монанди гард афтодам,
Аз хурдани ғуссаҳо ба дард афтодам.
Аз хурдани ғуссаҳо намондай хангум,
Ошиқ шудам, ба ранги зард афтодам.

Як ёр дорум, дар шаҳри Файзободай,
Мурғи дилакум ҳамеша дар файродай.
Аз субҳ то шом раҳои ура мепоям,

Фолклори Рогун

Гар наояд, умраки ман барбодай.

Охубарраро ба боғ мебинам ман,
Дар синаи барра доғ мебинам ман.
Аз дасти ҳамон Искандари дарवेशӣ,
Ёракма ба чанги зоғ мебинам ман.

Дарё нилу нил, обаки дарё нилу нил,
Дар вахтаки каникул ба ту додум дил.
Дил додуму дил гирифтуму афғор шудум,
Золимбачас, ба ту гирифтгор шудум.

Бача, бача, мисли мани зор шавӣ,
Мисли мани паршикаста афғор шавӣ.
Доғе, ки ту мондай дар синаи ман,
Дар синаи худ бимон, хавардор шавӣ.

Эй ёрони чон, салом дорам ба шумо,
Пайғоми намози шом дорам ба шумо.
Пайғоми намози шом бар мо нарасид,
Як бусаи нотамом дорам ба шумо.

Дар даст камону дар миёнот ханчар,
Бо нозу карашма меравӣ лаблаби чар.
Ру чониби ман кардио дил чойи дигар,
Ай хотири ту местум панҷ соли дигар.

Аз шохи чанор анор мегирум ман,
Аз бахшаки ту дутор мегирум ман.
Аз тухмати душманона наметарсум ман,
Дар болини ту қарор мегирум ман.

Қади ёри ман ғунчаи яктора бувад,
Зеби ёри ман устали идора бувад.

Фолклори Рогун

Дастои сафед, ручка ба журнал дорӣ,
Ду қоши сиё, таъя ба устал дорӣ.

Қадум зира, миёни қадум зира,
Кошке, ки намекардум ошиқира.
Дар сар бастум румоли японира,
Ёрум гирифтай чалаби районира.

Дугонаи қон, қади баландта садқа,
Раҳ гаштану гапзаниҳои ба нозта садқа.
Худ гуфта будӣ, духтар, шавем гулдаста,
Оқибат шудем, хори миёни даста.

Дараҳои Чормағза гул коштум, ёр,
Гулма мебарӣ, бунафшаи тоза биёр.
Ту ёр мегириӣ дар назарут навданиҳол,
Ман ёр мегирум ту ба дилут тоқат биёр.

Чойлоби баланд дорӣ, пешуш яккатут,
Синаи сафед дорӣ, руймоли кабут.
Ҳар кас, ки тура ай ман ҷудоғӣ фармуд,
Гуруш пури алову, аъмолаш пури дуд.

Дарахтои Файзобод баргай, баргай,
Бачаҳои Файзобод гули садбаргай.
Ай духтари чормағзӣ ибрат бигирен,
Бачаҳои Файзобода ҳаргиз нагирен.

Эй ёраки қон, тоқита аз сар нагириӣ,
Охи мани сухтагира дар бар нагириӣ.
Алов шавӣ, пуфут кунум, дар нагириӣ,
Баъд аз сари ман ёр бигириӣ ё нагириӣ.

Эй очаи қон, гули сари остинтум,

Фолклори Рогун

Духтари ката, зери дари хавлитум.
Қавоқта нагир, ки имсол меҳмонтум,
Фардо, ки мерам, ду дидаи гирёнтум.

Хавлини калон дорем, ҳамаш кишмишай,
«Жигули» омадай, дилакум дар ташфишай.
Очам мепурсам, ки домудум кадомашай?
-Сабзинаи қадбаланди раёнишай.

Э куртасафед, куртата кардум пора,
То пешаки мактабора карди зора.
Зора, зора, ҳеҷ кас хавар надора,
Худо бигира корҳои ҳардуйи мора.

Шамол шудай, қухҳора меларзона,
Зангир шудай, чигарма месӯзона.
Тез овардай, ишқа тез овардай,
Қалингуш гуфтем, ру ба гурез овардай.

Ай дургӣ нигоҳ мекунум ҳавлита,
Бо чомаи беқасам бубанд локита.
Рузе бишнавам хабари зангирита,
Дар хок мемонум аруси азизгита.

Ай дургӣ нигоҳ мекунум болора,
Он ғармаши сурх болои ағбаҳора.
Э ғармаши сурх, ту гул накун, гура нагир,
Баъди сари ман ту ёри бегона нагир.

Қади ту ниҳоли аръарай дар назарум,
Муӣи ту сиёҳи бахмалай дар назарум.
Дил чойи дигар додаӣ, ман беҳабарум,
Э номарди ҳаромзода, сухтай чигарум!

Фолклори Роғун

Ин су шиғу ин су шиғу шиғ дар миёна,
Очам шиштай, руша намегардона.
Э очай чон, рута бигардон бинум,
Дар пешаки пот кошкӣ барояд чонум.

Роғунибача, ки ман адои ту шудам,
Дар дарси забон мубталои ту шудам.
Ту сабр накардӣ, ки ман ба ту ёр шавам,
Ман садқа ба дили беқарори ту шудам.

Аз сари Пулак, бача, нигоҳи ту кунум,
Роғун, ки мерай, чонма фидои ту кунум.
Роғун, ки мерай, дар дастут дорӣ соат,
Дер, ки меойи, дилум надора тоқат.

**д. Фаррух,
Баргигул Ширифова**

Эй дуст, муҳаббати ту беморам кард,
Савдои рухат ба ғам гирифторам кард.
Дар хоб будам, пайки хаёли ту расид,
Зад ханчари тез, зи хоб бедорам кард.

Дар роҳҳои баробар рафтем, ману ту,
Дар ишқаки якдигар сухтем ману ту.
Сухтем ману ту, ба кас нагуфтем ману ту,
Бадахд будем, беҳуда сухтем, ману ту.

Ай хона баромадум, сонӣ сонӣ,
Эй бачаи қишлоқӣ, чӣ мепесонӣ?!
Сад сол гузарад, гирифтам наметонӣ,
Айби худутай чавонита месузонӣ.
Сабзиначавон, бемадорум кардӣ,

Фолклори Рогун

Аз хоби ширини худ безорум кардӣ.
Аз хоби ширини худ безор набудам,
Панҷ моҳ шудай, ғамота борум кардӣ.

Аз даҳани дар то тағӣ дарвоза,
То гап назанӣ, чаро шавад овоза.
Дар кучаи ошиқон баҳор дуруза,
Наълат ба касе, дар ошиқӣ месуза.

Уқоб омад, дона ба минқор гирифт,
Омад хабаре, ки бевафо ёр гирифт.
У ёр гирифт, аз мо беҳтар нагирифт,
Барги гула монду домани хор гирифт.

Дар лаваки об будум, чангум кардӣ,
Навдаҳаки гул будум, хамум кардӣ.
Навдаҳаки гул будум тамомум гура,
Беаҳд будай, бача, фандум кардӣ.

Эй беди баланд, навдаи хамта садқа,
Эй куртанилон, қади баланта садқа.
Ма қади баланд дидуму хушдор шудум,
Ба таънаи мардумо гирифтор шудум.

Ошиқӣ накун, ки ошиқӣ бадбахтай,
Ошиқ ба мисоли ҷомаи наврахтай.
Ошиқ, ки шудӣ, мегуй, дунё ба манай,
Гоҳе бинӣ, гоҳе набинӣ, сахтай.

Эй ёраки чон, биё, бишин дар сабза,
Қади баландут мисоли гул меларза.
Мардумо меган: «Ошиқӣ чанд рузай?»
Хубуш сари сол, гандааш се рузай.

Фолклори Рогун

Аз хона баромадум сонӣ сонӣ,
Сири дили камсамола чи медонӣ?
Сири дили камсамола ман медонум,
Дар болини камсамол сар мемонум.

Аз хона баромадум Зита ворӣ,
Бо либоси хиндугӣ Гита ворӣ.
Ошиқӣ кунӣ Лайливу Маҷнун ворӣ,
Ормон нашавӣ Юсуф Зулайхо ворӣ.

Кутал қуша, миёна кутал қуша,
Дар миёни кутал гули дуқуша.
Мардум мега:-Ёри ту кадомишай?,
Фандум накуне, ҳамон гули хушбушай.

Аз боми баланд афтӣ, афгор шавӣ,
Ҳиччит нашава, як ҳафта бемор шавӣ.
Дилум, ки намешава дуоят бикунум,
Ёрут бимира, ба ғам гирифта шавӣ.
Дугонаи чон, чонакум дар чонут,
Пайваста шавум ба мағзи устухонут.
Ҳеч чиз надорум, бикунум қурбонут,
Як чони ширин дорум, фидои номут.

Боло бодай, хирмани боло бодай,
Мурғи дилакум ҳамеша дар фарёдай.
Акам боша, суҳбатаком ободай,
Акам нестай, умри ширин барбодай.

Эй апайи чон, ҳар думон якрангем,
Сабзинаю сурхинаю гандумрангем.
Мо гуфта будем, дар як синф мехонем,
Мо чӣ медунем, минаи раҳ мемонем.

Фолклори Рогун

Чашмон дорӣ мисоли ангури сиёҳ,
Дар бодияи ишқи ту гум кардем роҳ.
Дилро назанед, ки дил надорад гуноҳ,
Айби чашмай, ба ҳар тараф кард нигоҳ.

Эй беда баланд, ишқа барҳам назанӣ,
Дар бобати ошиқӣ ба кас дам назанӣ.
Дар бобати ошиқӣ шудай хунрезӣ,
Хунхоро ба об шуй, ба кас чап назанӣ.

Ай тора ҳаво борон чакидан гира,
Ай таҳти замин сабза дамидан гира.
Ҳар гоҳ маро хумори модар гира,
Ман оҳ кашум, тамоми халқ мегирия.

Эй ёраки чон ман аминут бошум,
Дар даштаки Файзобод заминут бошум.
Дар даштаки Файзобод замин бисёрай,
Ман майдафақири хушачинут бошум.

Дарахтои Порумон качмокачакай,
Дар даруни Порумон як бачаҳакай.
Гуфтум, биравум, ба ин бача дил бандум,
Осколои ин бача ранги занакай.

Ай барги гули лола духтум чодар,
Ҳар гоҳе ба фук задум, гуфтум: -«Модар».
Мардумо мега: -«Оча хубай, мойиндар?»
Маро бикӯша дар хоки пойи модар .

Як ёр дорум дар сарғаҳи Ёвонай,
Даҳмардаи харсувори гуспандбонай.
Мардумо меган: -«Ҷахтуш бикун, меҳмонай»,
Монуш, бирава, даҳмардаи нодонай.

Ин беда баланд соя лаби чар боша,
Дар сояи бед як села духтар боша.
Ман мор шавум, ҳалқа занум навдаи бед,
Буса бигирум ай духтари куртасафед.

Эй хоҳари чон, мактабхонӣ давронай,
Умри ману ту як умри гузаронай.
Маълимо меган: «Синфи даҳ меҳмонай»,
Мо, ки равем, навбати дигаронай.

Эй хоҳари чон, ҳайфи ҳамон давронмон,
Рузҳои дароз шиштаноӣ якҷомон.
Рузҳои дароз ҳаёли ширин дора,
Рузҳора ёбӣ, дигар наёбӣ мора.

Себе, ки ту додаӣ, ба буяш мастам,
Ман «бачаи хуб» гуфта ба ту дил бастам.
Ман медонистам, феъли бадат ҳаминай,
Аз рузи азал меҳри хунук мебастам.

д. Фаррух
Баргигул Шарифова

Дар боғ будум, ки ёр ба дарвоза, гузашт,
Зулфош пари зоғ, худуш паризода, гузашт.
Ай бахшаки душманонакардум назаре,
Гуё ба дилум дарду алам дода гузашт.

Ин моҳа бине, мерава райхонӣ,
Ду қоши сиёҳ дора дар пешонӣ.
Шояд, ки Худо дили маро медонист,
Дилхоҳи маро муяссарум гардонӣ.

Фолклори Рогун

Ман шишта будум, кулухчаборон омад,
Сабзинабача ба тораки бом омад.
Сабзинабача, кулухчаборон накун,
Ман ёр дорум, худақта бадном накун.

Сар то сари ёлаҳо бенам набувад,
Ҳаргиз дили ошиқон беғам набувад.
Беғам дили кӣ бошаду пурғам дили кӣ?,
Беғам дили он касе, ки ошиқ набувад.

Аз боло миёй, омаданат моҳира,
Роҳ гаштанакот боди саҳаргоҳира.
Раҳ мегардӣ, дилакма ғам мегира,
Асло, ки бача набинӣ, ғамхорира.

Пудинаи лаби об гирифтай реша,
Наълат ба касе, бигира бачаи хеша.
Бегона хубай, мекуна андеша,
Хеш гап мезана мисли тавару теша.

Ҳаргиз нахуре дулонаи куҳира,
Ҳаргиз нагире бачаи қишлоқира.
Ин бачаи қишлоқӣ шоҳи Балхай,
Аввали гапуш ширин, охируш талхай.

Эй бачаи Душанбе, ту ҷон шудай,
Андар бағалум, чун мори печон шудай.
Ай дастаки ту мара ба куштан мебаран,
Чӣ дар сари роҳи ман ту ҳайрон шудай?

Руймоли сарум тоқа-тоқа гул дора,
Донишгоҳ равам, қонун намебардора.
Худо бигира лақлақи кампирора,
Симхор заданд раҳои духтарора.

Ман сатқа шавум будиву набудита,
Ман сатқа шавум туқузу камбудита.
Агар шунавум хабари зангирита,
Дар хок кунум аруси хонангита.

Ёрум омадай дар хирманой бегона,
Тутик мекаша, чигарма мерезона.
Гуфтум, биравум, чаҳтуш кунум ба хона,
Тоқии чакан духтум, дар сар мона.

Дунё ба мисоли одами раҳгузарай,
Андар дили ман ҳазор фикри дигарай.
Рузе, ки бароям ба тамошои чаҳон,
Дидам, ки тамошои чаҳон даргузарай.

Бача, бача, ту ру ба боло дорӣ,
Қошои сиёҳу қади раъно дорӣ.
Ман дар ғами ту ҳалоки беҳуда шудам,
Ту ҷойи дигар ишқу тамошо дорӣ.

Ай дургӣ нигоҳ карданут меарза,
Ду зулфи сиёҳ ба бари рут меларза.
Мара мекушан барои як гап заданат,
Ҳар муйи сарут ба хуни ман мереза.

Соли ману соли хоҳарум гусфандай,
Ҷони ману ҷони хоҳарум пайвандай.
Мардум меган: «Хоҳарут чӣ рангай?»,
Як духтари қадбаланди гандумрангай.

Қади сарват, илоҳо ҳам нагардад,
Дили шодат ба гирди ғам нагардад.
Дуои ман ҳамин бошад шабу руз,

Фолклори Рогун

Ки як муй аз сари гул кам нагардад.

Файзимоҳи чон, чи булҳавас мегардӣ,
Дар минаи духтарон ба тарс мегардӣ.
Битарсию натарсӣ, овоза шудай,
Монандаки кабк дар қафас мегардӣ.

Ойи ғамум нест, ҳаргиз наойӣ, ғамум нест,
Булбули парандаюм, дарахтум кам нест.
Ҳар шохи гуле бар сари ман соя куна,
Сарум, ки саломат боша, ёрум кам нест.

Ман садқа шавум, бунафшаи, кухира,
Апагиву хоҳарии раҳдурира.
Якчоя будем, чангу чадал мекардем,
Ҳозир мекашем, азоби раҳдурира.

Дар даҳани тиреза чӣ гуфтӣ, ту мана,
Сад бори дигар садқа шудӣ, чони мана.
Сад бори дигар садқа нашав чони мана,
Белавз будӣ, ҳаром кардӣ, номи мана.

Ин дашти калон об надора, қоқай,
Сабзинабача ба мо ошуқи покай.
Покай, покай, ай кадом қишлоқай,
Монуш бирава, сағира беидроқай.

Бача, бачае, ишқут кабобум кардай,
Нодидани руйи ту харобум кардай.
Як су ғами мурданай, як су ғами ту,
Пурғам шидам, ёр, ҳалокум кардай.

Эй очаи чон, баҳ чи калонум кардӣ,
Ба мактаби Навой равонум кардӣ.

Фолклори Рогун

Мактаб дурай, хондани мактаб зурай,
Ай мактаб чудошавӣ азоби гурай.

Боло меравӣ, боло аловистонай,
Ишқи бачаи мардум балои ҷонай.
Мардумо меган, ки ошуқӣ осонай,
Хок осонай, алови даргиронай.

Ин беда баланд соя лаби дуконӣ,
Э хирмани гул, рута намегардонӣ.
Гар абр шавӣ, қиблара меларзонӣ,
Мегири, намегири, чӣ метарсонӣ?!

Шомта садқа, намози шомта садқа,
Рубобзаданиёи гушаи бомта садқа.
Номакта намегирум, медонанта,
Истиляки қишлоқӣ, ҷонта садқа.

Оча, ту биё, ба роҳаки шохчазамин,
Оча, ту биё, аҳволи духтарта бубин.
Шинохта биду, куртаи рангин дора,
Як чеҳраи зард, дилаки ғамгин дора.

Дар пуштаки мактабо гул тоза шудай,
Руймолчаи додагим овоза шудай.
Руймолаки додагима кукуш майда,
Бачаҳои поругира феълшон ганда.

Ин кутали рупарура чӣ гуфта баром,
Ин хонаи бебибира чӣ гуфта даром.
Ин хонаи бибибидор бустонхона,
Ин хонаи бебибӣ сарсонхона.

Дар гушаи бом шиштай, най метрошӣ,

Фолклори Рогун

Ман духтари поругӣ, мара намешносӣ.
Гар мешносӣ, ай ман чаро мегрезӣ,
Охир, ки меёӣ, ба дастум об мерезӣ.

Ин чалаи биринҷӣ ба ман гушворай,
Ин бачаи қишлоқӣ ба ман хушдорай.
Ай бачаи қишлоқӣ ҳазор безорум,
Ман бачаи дилдодама дуст медорум.

Ака ба дара, хоҳар ба болои дара,
Ака себи сурх, хоҳар анори дубара.
Ҳар кас, ки маро ба пеши акам бибара,
Руймолуш метум ғучумша шамол бибара.

Акаи худам аспдавонӣ дора,
Кордои сафеди балчувонӣ дора.
Кордуш ҳамза, пупаки кордуш ҳамза,
Акаи худум ба вилоят меарза.

д. Чормағз Адолат Расулова

Дар сабза нашин, ки сабзи гулзори манай,
Дар ҳар сари сабза манзили ёри манай.
Эй бача, гап назан, золӣ макун,
Сад золӣ кунӣ, ёри вафодори манай.

Бача, бача, ишқи ту бадномум кард,
Бишнид падар гирифта зиндонум кард.
Дар гушаи зиндон надоштум қарор,
Кабоб будум, дубора бирёнум кард.

Ишқи ту гадои дар ба дар кард маро,
Қади ту ниҳоли бесамар кард маро.

Фолклори Рогун

Ишқи ту маро ба дустон душман кард,
Ду қоши сиёҳ таноб дар гардан кард.

Эй акаи чон, ту мара мондӣ, рафтӣ,
Ду чашми мара пуроб кардӣ, рафтӣ.
Ду чашми сарум серӣ надидай рута,
Шамолои ғарибӣ биёра бутам.

Чононаро чош калот боша, мерам,
Савғоти лабуш набот боша, мерам.
Савғоти лабуш набот боша, ҳайфай,
Сад соли дигар ҳаёг боша, мерам.

Эй бачаи куртасурхи остинкалта,
Чаҳдуд мекунам, биё, бишин дар парта.
Худум хута мегрум, дугонам чурата,
Як айби калон дорум, муйҳом калта.

Муӣ сарта шамол парешон кардай,
Дуди сигарет миқозта вайрон кардай.
У хеле аввал будӣ, ҳозир нестӣ,
Кадам чалабе хавоста парешон кардай.

Ситораи осмониро байд мемонум,
То тура нигирум, бача, намомонум.
Хуб бошӣ, чура, илоҳо садсола шавӣ,
Гандӣ бошӣ, илоҳо нимкола шавӣ.

Ман беи туюм, такия ба беи дигарӣ,
Ман ёри туюм, ошиқ ба ёри дигарӣ.
Мо қавлу қасам кардем бо ҳамдигарӣ,
Ин қавлу қасам дуруғ, ба пеши дигарӣ.

Яг даста гулум ай ов уру, дар ҳарамай,

Фолклори Рогун

Баргуш барги мавличон, решаш карамай.
Тура гами мо набоша, мора чӣ гамай,
Дар давраи советӣ сағера камай?!

Эй апайи чон, гулта мондӣ, рафтӣ,
Себаргаю лалазорта мондӣ, рафтӣ.
Себаргаю лолазор дар боғи ту буд,
Духтарои хору зорта мондӣ, рафтӣ.

Сахро гандум, тамоми сахро гандум,
Мо ҳарду задем, миёни сахро гандум.
Ишки ману ту чу хушаҳои пурбор,
Бигзор пазад барои нафъи мардум.

Ман омадани куйи туро бас кардам,
Ман даста ба домани ту, нокас, кардам.
Нокас будӣ ту, ба ҳар касо дил бастӣ,
Гар қибла шавӣ, намози худ бас кардам.

Ман шишта будум, талап-талапи по шуд,
Як куртасафед кутала руболо шуд.
Гуфтум, ки «чавон, оста бирав, чаккон шуд»,
Хаёли дилуш, ки зангирӣ осон шуд.

Э апайи чон, мактабхонӣ давронай,
Умри ману ту як умри гузаронай.
Мардумо меган: Аври сиёҳ боронай,
Апагиву хоҳарӣ ҳамаш давронай.

Чинора бубӣ, барги Сулаймон дора,
Сабзинадухтар шоли зарафшон дора.
Гуфтум, биравум, дар бағалуш бозӣ кунум,
Дар сари рахуш ҳазор раҳбон дора.

Фолклори Роғун

Эй дилбари чон, маро дилозор накун,
Ёри аввалат мешам, мара хор накун.
Ҳар бадғаразе ба пеши ту бад гуяд,
Ҳаргиз ба дили бадғаразон кор накун.

Акаи худум дусола хизмат дора,
Бо фармони камандир итоат дора.
Камандири чон, акама наранчонӣ,
Оби дидаи хоҳарша, нарезонӣ.

Ман доғ будум, дубора доғум кардӣ,
Себарга будум, даруни боғум кардӣ.
Ман порчаи ях будум дар куллаи кух,
Э духтари деҳотӣ, обум кардӣ.

Рузе, ки Фалак нишонаи тирам кард,
Оварда ба зулфи ёр занчирам кард.
Гуфтам, биравам ёраки худро бинам,
Ғамҳои ҷудой оқибат пирам кард.

д.Фатҳобод
Мирзоев Сулаймон

Кафтарбачаи сафедаки дурдуна,
Дар пупаки қоши ту шудум девуна.
Девуна манам тамоми халқ медуна,
Шояд, ки тура муяссарум гардона.

Садбарги сафед, ай ту надорум озор,
Дар гушаи қошони ту кардум бозор.
Се моҳи зимистонай, се моҳи буҳор,
Гул дар ғами борунай, мо дар ғами ёр.

Фолклори Рогун

Шамолак мезанад бо барги гандум,
Мусофир гаштаям дар шаҳри мардум.
Мусофирӣ маро дилгир кардаст,
Фалак дар гарданам занчир кардаст.

Э очаҷони чон, лаб-лаби дарё равӣ чӣ?
Монандаки моҳи нав пайдо шавӣ чӣ?
Монандаки моҳи нав бубинам руют,
Шамолаки куҳистон биёра буют.

Зеби сари пуштаҳо гули торунай,
Ишқи духтари мардум балои чунай.
Мардум мегане ошиқӣ осунай,
Осунаш наген, дардаки бедармунай.

Имшаб чӣ шабай, ситора бурмад саду бист,
Ака, ки сафар бикард, хоҳар бигирист.
-Хоҳар, хоҳаре, гирия ту боиси чист?
Ҳама сари сол оянд, ман рузаки бист.

Дар боғи шумо ду буттаи найшакарай,
Дар хуни шумо як духтари лабшакарай.
Хоб, ки рава, ду дустакуш зери сарай,
Бедоруш накнен, ошиқӣ дарди сарай.

Дар боғ намедорам, куртам тунукай,
Духтарта намегирум дилум хунукай.
Як духтара мегирум, духтари мулло боша,
Сар то қадамуш тангаю тилло боша.

Мун садка шавум ҳелчаи серзаргуша,
Шамол мебара зулфои бари руша.
Кош дарди ҳалоҳил бигира шуша,
Бо бухнаи хабаргирӣ бубинум руша.

Сари сарчашма рафтам, ташна будам,
Дуто чодарсафеди хоса дидам.
Ба чашм дидам, ба дил охе кашидам,
Худовандо, муроди дил надидам.

Ин моха бубин, ки мерава лаб лаби чар,
Ай шулҳаи у пора шидас руйи чигар.
Мардум меган, чигари садпората дуз,
Медузамуш, пора мешава ҷойи дигар.

Ман шер шавам наъра бар афлок занам,
Аз дарду ғамат курта ба тан чок занам.
Дар ҷоғахи хоб агар ба ёдам бирасӣ,
Дарсу сабақу китоба бар хок занам?

Худои ширин, кавгум кунӣ, ё боша,
Ҳар ҷо қадам монам, хешам боша.
Хешои маро чӣ нангу номус боша,
Инҳо ҳамаш тақдири аллоҳ боша.

Эй ҷураи майдаҳаки картандозум,
Ман най бихарам, туро бо най бинвозум.
Не овози най расад, не овозум,
Ин дарди туро чӣ гуна дармон созум.

Шом омадаям, намози шом омадаям,
Бар хизмати ту мисли ғулом омадаям.
Ман садқаи рухсораи садбарги тарут,
Аз хоби ширин хеста салом омадаям.

Э ҷураи чон, бар даст гирифтаи куза,
Обам надихӣ, дилу чигар месуза.
Аз бахшаки оби ту гирифтаи руза,

Фолклори Рогун

Сар то қадамам чудо, чудо месуза.

Э куртасафед, ба гаштанот зор шудам,
Қошони туро ба зар харидор шудам.
Қошонат бигу, баҳои қошонат бигу,
Бо пупаки абруят гирифтор шудам.

Румоли сарат соя ба рухсорат куна,
Нодида маро садқаи дидорат куна.
Нодида маро бар ту маломат кардан,
Маломатгара бо ғам гирифтор куна.

**д. Ғаввосиён
Раҳматов Нуриддин**

Чоруби бирешимӣ нарубад хасро,
Зинат надихад либос ҳар нокасро.
Хоҳӣ, ки кас шавӣ, ҳаргиз ба нокас манишин,
Нокас кас шавад, у кай шиносад касро.

**д. Пумбачӣ
Анчиоров Амирбек**

Эй дуст, ба дидори ту хочатмандам,
Буйи ту бар ман расад, хурсандам.
Гуфтам, ки чониби ту парвоз кунам,
Монандаки кабки хонагӣ побандам.

Ман ғуломи Қамбарам, Қамбар ғуломи Ҳайдар аст,
Ҳар касе ай дар дарояд, ҳар ду даст болои сар аст.
Аз вучуди одамӣ одам биёяд бар вучуд,
Аз зани ғарғар бируяд, з-он, ки устодаш ғар аст.

Дар тани у духтар Лайло дидум,

Фолклори Рогун

Дар жигулии савз дандонтило дидум.
Э жигулии савз, номерот якҷойи,
Чонта садқа, магазинчии калтойӣ

ш.Обигарм Каримова Фазилат

Чаро хотирпарешонӣ, гули ман?
Магар аз ман пушаймонӣ, гули ман?
Ма, ки бемор зи руйи ишқи покам,
Магар инро намедонӣ, гули ман?

Гули ман, меравӣ, суям нигоҳ кун,
Гирифтори туям, шарм аз Худо кун.
Гирифтори туям, ранчидаи дил,
Дили ранчидаро аз худ ризо кун.

Гули лола ба чидан кам намеша,
Дили ошиқ ба дидан чамъ намеша.
Дили ошиқ мисоли захми носе,
Ба ғайр аз бусае малҳам намеша.

Биё ёрчон, ба вақти мурдани ман,
Ду дастат хам бикун зери сари ман.
Ду дастат хам бикун аз баҳри дустӣ,
Ки шояд осон шавад чон кандани ман.

Ма қурбонат шавам, эй ёри чонӣ,
Чӣ хел умре, ки бе ман мегзаронӣ?
Ҳамон умре, ки бе ман мегзаронӣ,
Набошад дар ҳисоби зиндагонӣ.

Чаро атлас намепушӣ, гули ман?
Чаро бо ман намечушӣ, гули ман?

Фолклори Роғун

Чамоли хусни худ бурдӣ ба бозор,
Чаро бо ман намефрушӣ, гули ман.

Ма қурбони ду дандони тиллоят,
Ба Роғун меравӣ, чонам фидоят.
Ба Роғун меравӣ, тезтар биёӣ,
Надорам токати чабру чафоят.

Ин роҳаки Обигарм шишабандӣ,
Духтарои Обигарм қошпайвандӣ.
Бача, бачае, оҳану фулод гардӣ,
Обут мекунан духтарои обигармӣ.

ш. Обигарм Шарифова Айнахон

Ман шишта будум дар даҳани дарвоза,
Хат омадас имрӯз зи маълимбача.
Янгам хона ба акам мефаҳмона,
Акам фаҳма ҳамара мегардона.

Ёрум рафтаӣ ба хоб намехандум ман,
Не сар мешум, не қурта мепушам ман.
Қорвони Ҳисор омад, пурсидум ман,
Аз кинаи дугонам ранчидум ман.

Надонистам, ки сад дил доштаӣ, ту,
Ба сад гулзор манзил доштаӣ, ту.
Надонистам, ки ишқи авваламро,
Ба мисли оби мижгон доштаӣ, ту!

Шамол ояд, ки буютро биёрад,
Шамол он гарди руютро биёрад.
Қадам ширинзабон пешам давида,

Фолклори Рогун

Хабари марги шўятро биёрад.

Дар хавлини мо ду бутайи найшакарай,
Дар зери бута ду духтари лабшакарай.
Хобуш бурдай, ҳар ду дастуш зери сарай,
Бедоруш накун, ки ошиқӣ дарди сарай.

Ай боло умад парахуди зангуладор,
Гаштему нигоҳ кардем, аскаро қатор.
Аскарои очадор сарошон баланд,
Аскарои беоча сарошон кашол.

Ёр аз ману ёр аз туву ёр аз мардум,
Ёракма калон кардум ба нони гандум.
Ман беҳабарум, ёракма бурдай мардум,
Зинда ба қатори мурдаҳо мегардум.

Ачаб моҳе миёни осмоне,
Ачаб як духтаре ширинзабоне.
Дилам мехост, гул аз боғаш бичинам,
Ачаб сағбачае дарвозабоне.

Ман ёри туям, ёр намешам бар касе,
Дар доми туям, намешавам ром ба касе.
Он косаи шарбате, ки бо ҳам хурдем,
Ҳаргиз нахурам шароб аз ҷоми касе.

Ман ёраки шуҳи булҳавасро чӣ кунам?
Пасмондаи сад ҳазор касро чӣ кунам?
Ту ҷоми шаробию дар хона ҳар кас,
Ман ҷоми шароби пурмагасро чӣ кунам?

Гули ман меравад, бо, кӣ бихандум,
Ёри ман меравад, дил бо кӣ бандум.

Фолклори Роғун

Тамоми Роғуна гаштум бароят,
Надидум мисли у дил бар, кӣ бандум.

Эй чархи фалак, дилам ғамнок кунӣ,
Перохани бечорагиям чок кунӣ.
Боде, ки ҳам вазад, оташ кунияш,
Обе, ки хурам, дар даҳанам хок кунӣ.

Як села кабутарем, мо дар парвоз,
Парида шинем, тори чинори Дарвоз.
Як бори дигар маро кабутар бисоз,
Парида шинам тори чинори Дарвоз.

Зардолуи зард, соя лаби чар бошад,
Шоҳаш бар замин ҷойгашти дилбар бошад.
Дилбар бошад, ҷош қарибтар бошад,
Ошиқии кардагит муяссар бошад.

Чаро дунё, ту ишқро офаридӣ?
Чаро ғамро саросар офаридӣ?
Чаро ишқро ҳалол не, балки расво,
Миёни дусту душман офаридӣ?!

Ба дастони ту ангуштар шудам ман,
Зи ғамҳои ту хокистар шудам ман.
Чаро ёрҷон ту ҳеҷ парво надорӣ?
Зи муйҳои ту бориктар шудам ман.

Дар пушти лабат кони наботай, бача,
Ҷон дар ҳақи ту дар арасотай, бача.
Ҷоё бошае ҳардуямон осоем,
Аҳди ману ту то аросотай, бача.

Дугонаи ҷон, ҳардуямон як назарем,

Фолклори Роғун

Хар лаҳза ба пеши якдигар мегузарем.
Ту руйи дукон шинию ман пуштаки дар,
Билло ба Худо, муносиби якдигарем.

Эй куртасафед, куртаат масковӣ,
Моҳтоб шудай, дар Роғун метовӣ.
Дар ҳавзи калон ғута задай мурғовӣ,
Ман ёри туам, чойи дигар мековӣ.

Рӯзи Наврӯз асту олам сабззор,
Занги дилро меканад Буйи баҳор.
Эй падар, ба мора наврӯзӣ биёр,
То тура раҳмат кунад парвардигор.

Ду-се руз аст, ёрум, нест пайдо,
Магар моҳӣ шудай, рафтай ба дарё.
Бисозед чангаке аз оби тилло,
Бигиред ёри ман аз қаъри дарё.

Маро он чо баред, ки соя бошад,
Дарахти орғувон истода бошад.
Дарахти арғувон шохаш халилӣ,
Илоҳӣ гум шавад номи ғарибӣ.

Сари куҳи баланд, ёр, манзилат нест,
Муҳаббатҳои аввал дар дилат нест.
Ма қурбони муҳаббатҳои аввал,
Фаромуш кардаӣ, дар хотират нест.

Ало бача, қади пастут маро кушт,
Ишорат кардани дастут маро кушт.
Илоҳӣ дар шаби хобум дароӣ,
Ҳамон қошойи пайвастут маро кушт.

Фолклори Рогун

Сари роҳи маро ағба гирифтай,
Хамон бача маро дилбар гирифтай.
Бирен, бо модари бача бигуен,
Ки дили ману бача даргирифтай.

Ман қурбони дару дарвоза мешам,
Садоят бишнавам, девона мешам.
Садоят бишнавам аз дуру наздик,
Мисоли ғунчаи гул тоза мешам.

Ба пушти бом бидидам қомати ту,
Тамошо мекунам раҳгаштани ту.
Тамошо мекунам, мардум бубинад,
Агар мурдам, хунам дар гардани ту.

Сармасти сабоҳи лолазорам,
Ошиқ ба ҳавои лолазорам.
Мурғон, ки ба ман шарики ҳоланд,
Ман нола бар фалак барорам.

Ман куча равум, давон-давон нор хурум,
Ман хуртарақум, то кай ғами ёр хурум.
Ман хуртарақум, ақли калонҳо дорум,
Нохурда шароб хиёли мастон дорум.

д.Нимич
Саидова Хуршеда

Мактабо баланду зеби мактаб моем,
Дар мактаби бисту се меҳмон моем.
Меҳмон моем, хотирпарешон моем,
Мактаба тамом менем, пушаймон моем.

Дар пуштаки мактабо дам хот кунем,

Фолклори Рогун

Роҳбари азиз гӯему фарёд кунем.
Роҳбари азиз, пандои хубам додӣ,
Аттестати синфи даҳ ба дастам додӣ.

д. Нимич
Назарова Сайнисо

Аз мактаб баромадем, зира-зира,
Имтиҳон супоридем, рангмон хира.
Асло назанед занги охирина,
Худо бигира чудогии ҳамсинфора.

Мактаба ба худ серӣ надидему гузашт,
Ангушти пушаймонӣ газидему гузашт.
Мактаб чамане будай, мо гунҷаи гул,
Даҳсола шукуфтему шукуфтему гузашт.

д. Нимич
Мазориева Зайгура,

Аз мактаб баромадем гуфему Худо,
Аз ҳамсинфои худ аҷаб шудем, зиндачудо.
Кабутар шавем, қанот занем тори ҳаво,
Хабар бугирем ай дустои зиндачудо.

Аз мактаб баромадем, ғамза-ғамза,
Китоби синфи даҳа бастан дарза.
Дарза-дарза, банди дилум меларза,
Мактаб мегане ови дидам мереза.

д. Нимич
Акобировва Кибриё

Ируяву уруяда гулҳо боша,

Фолклори Рогун

Мактабои мо дар лаби дайро боша.
Аввал падару дуҷум малим боша,
Ҷойи гашти мо гузари боло боша.

Гулҳои дари мактаба сарчин кардан,
Аттестати синфи даҳа тақсим кардан.
Аттестати синфи даҳа тақсим нақунед,
Духтарои синфи даҳа ғамгин нақунед.

Дар пуштаки мактабо шапидаӣ ҷола,
Дар пешаки мактабо шуқуфтаӣ лола.
Лола-лолае, бо худ сиёҳӣ дора,
Оқибати синфи даҳ ҷудой дора.

Хезен хезен, ваҳти намозай, оҷа,
Институт мерам, роҳум дарозай, оҷа.
Институт мерам, институти панҷсола,
И қиссаи институт дарозай, оҷа.

Ай мактаб баромадем, даҳ духтари маст,
Даҳ духтари мастему аттестатҳо ба даст.
Ҳамсинфои ҷон, ҳаргиз нагирен сари паст,
Тамомқунии мактаб будай як кори саҳт.

БАХШИ САВВУМ

СУРУДУ ТАРОНАҶО

ш.Обигарм
Азимов Тағоймурод

Баҳор

Ақл мегӯяд, биё нолаи дил хуш дор,
Бишнавед ёрон ҳикоят мекунам ман аз баҳор.
Дар чаҳони бевафо шояд бимонад ёдгор,
Ҷони худро аз барои номи ҳақ қардам нисор,
Ман бибӯсам хоки пойи майпарастони баҳор!
Сардии дӯзах ба дунё зад, зимистон офарид,
Аз насими чаннаташ бингар гулистон офарид.
Сабзаву себаргаро аз оби борон офарид,
Лоларо аз доғи дил андар биёбон офарид.
Чун қалам сар мебарорад дар найистони баҳор!
Ҷойи булбул солҳо буд дар гулистони Ирам,
Пойи гул дар хор дидам, нола мекард дам ба дам.
Хандаи ўро надидам, гар ба вақти субҳдам,
Лахти хуноб аз дилаш мерехт чун борони ғам.
Зор менолид зи баҳри ҳамнишинони баҳор!
Ҷамъи махлуқон ба ёди Ҳақ нишаста саф ба саф,
Як тараф гул дидаму фарёди булбул як тараф,
Хубрӯён дар тамошо, чатри сумбул як тараф.
Ҷон ҷудову тан ҷудо, нолаи булбул як шараф,
Хок гардад бар замин мемонад армони баҳор!
Дошт тобистон накуй дар чаҳони булҳавас,

Фолклори Рогун

Дар хуруш ояд замин аз гармии бисёр бас.
Нест дар гӯшат садое гайри овози чарас,
Дар сари болини хобам бозиҳо дорад мағас.
Ақлу қону хун бошад, гашта қурбони баҳор!
Тиранмоҳ ояд, ба мисли пир мегардад ҷавон,
Ғунҷаи бодому гул резад дигар аз арғувон,
Мурғҳо гарданд аз гулшан ба ҳар сӯй равон.
Дар ҷаҳони бевафо чандрӯза меҳмонаст баҳор!
Гар зимистон ояд дилгир мегардад ватан,
Ларзаи бетоб заифонро шуда қон дар бадан.
Булбулон доранд тамошо ғулбаву зоғу заған.
Бар сари оташ бубинӣ чанг дорад марду зам,
Чун шаққарғуфтор бошад, тифли нодони баҳор!
Ман надонам Ҳақназар, дар дил чӣ армон доштӣ?
Тухми шодӣ дар ҷаҳони бевафо мекоштӣ.
Чангҳо дорад фалак бо кас накардӣ оштӣ,
Донаи шодӣ кучо шуд, бори ғам бардоштӣ.
Тарки дунё кун бирав, бигзашт даврони баҳор!

д. Фатҳобод
Ҳисомов Шайх

Сано гӯем

Аввал, ки мо сано гуем, ба номи он Худо гӯем,
Ба ҳар субҳаш дуо гуем, бигирӣед, эй мусулмонон!
Каломулло, ки аз дилбар, ба дил ширин ба лаб шаққар,
Алӣ домоди пайғамбар, бигирӣед, эй мусулмонон!
Алӣ шер асту дар майдон, бигирӣед, эй мусулмонон!
Каломулло, ки аз қонон, Абубакру Умар, Усмон,
Биё, эй хоҳари Зайнаб, ҷигарқабоби ташналаб,
Биё, авлоди Муҳаммад, бигирӣед, эй мусулмонон.
Ки ман ҳастам, ки ман ҳастам, гули садбарг бар
дастам,
Биё, соқӣ гули садбарг бар дастам.

Фолклори Рогун

Ғазалхониву хушхонӣ намеварзанд дар Шероз,
Биё, Ҳофиз, ки мо худро ба мулки дигар андозем.
Бо Муҳаммад дод он холиқ тоҷи сарварӣ,
Ҷабраил омад, бихонд, номи у бо пайғамбарӣ.
Осиён бар суи дӯзах ҳамчу гирён мераванд,
Ошиқон ҳам худ ба худ чун синабирён мераванд.
Қабзи арвоҳ бар ҷони азизам чангу зад,
Гурзи оҳан бар сарам омад, ба гури танг зад.
Ҳамчу абри навбаҳорон худ ба худ ожанг зад,
Ҳамдро бо Ҳақ бигӯям, беш зи ту пайғамбарӣ.
Умматонатро бо худ, эй суи чаннат мебарӣ,
Дар миёна чор дарё ҳотами ангуштарӣ.
Мунтазиранд косаҳо бар даст чун хуру парӣ,
Пас аз мурдан ин аламҳоро ба гурат мебарӣ.

Мардуми водии Раштонзамин, алалхусус Фатҳобод, дар фасли баҳор хангоми гулгардонӣ бештар сурудҳои махсусияти орифона дошта, яъне наътҳои пайғамбаронро месуруданд. Дар ин водӣ маросими «Гулгардонӣ» бештар ба зиммаи калонсолон-муллобачаҳои сабақомӯз будааст. Дар боло чанд тарона ба ҳам васл шуда, як суурдро ташкил додаанд, ки дар фолклоршиносӣ ин ҳодисаро Контиминасия “-васлшавӣ меноманд. Дар суруди мазкур ҳатто як байти ғазали Ҳофизии Шерозӣ бо андак дигаргунӣ истифода шудааст.

Саричар Д.Сандалова

Ҳанаф

Гоҳе бар дил, гоҳе бар дида бошӣ,
Диламро хун кунӣ, ёр, зинда бошӣ.
Баҳор ояд, чу гул хандида бошӣ,
Гулу гулрух ба ҳам печида бошӣ.
Чу булбул дар чаман нолида бошӣ,
Ба завқи ҳамдигар хандида бошӣ.

Фолклори Рогун

Хавас дорам, ки андар маскани ту,
Нишинем рузу шаб танҳо ману ту.
Бичинем гул зи боғу гулзор ману ту,
Ту ҳам аз базми мо гул чида бошӣ.
Ба пеши чашми махмурат бимирам,
Ба пеши қади дилчуют асирам.
Аз он лаъли лабат ман бўса гирам,
Ҳамон вақте, ки ту дар ханда бошӣ.
Гирифторам ба дому донаи ту,
Шабу рӯзам ба гирди хонаи ту,
Ту ҳам шамъу манам парвонаи ту,
Ба қасди чони ман ҳанчар кашида,
Зи пойи ханчарат хунам чакида.
Чаро ин бегунохро кушта бошӣ?
Қадат чун гул, рухат чун моҳи анвар,
Ду зулфонат мисоли хушай зар,
Ниҳоди доғро бар дил саросар.
Магар з-ин доғи дил нашнида бошӣ,
Саманди нозро оварда бошӣ,
Ба сад нозу тараб зин карда бошӣ,
Рикоби давлатат бигрифта бошӣ,
Ба руйи хонаи зан шишта бошӣ.
Сухан бишнава бихон ашъори моро,
Ғазалхонию хушхонии моро,
Ба тори тамкини сетори моро.
Даруни пардаи бепарда бошӣ,
Қадат боло намоён карда бошӣ.
Аё, эй маҳваши шуҳи дилафруз,
Ду мичгонат каманди новакандуз.
Ҳадиси ишқро кардӣ фаромӯш,
Зи чамъи маҳвашон бигзашта бошӣ.
Қадат сарвай дар бустон дамида,
Лабат аз меваҳои наврасида.
Туро аз баҳри ошиқ офарида,

Фолклори Рогун

Ба ҳар навъе, ки худ мекарда бошӣ.
Қадат сарву рухат чун моҳи анвар,
Ду зулфонат мисоли шаддаи зар.
Ниҳоди доғро бар дил саросар,
Магар аз доғи дил нашнида бошӣ!
Биё, бо ҳам равем сайли гулистон,
Тамошоҳо кунем дар боғу бўстон.
Гаҳе гулчин, гаҳе сарви хиромон,
Ба пешат мемурам дигар чӣ ормон,
Ҳамон вақте ки ту дар ханда бошӣ.
Ба сад дарду алам он чо фитодам,
Ба пешат гар бикушӣ, ман сар ниҳодам.
Чаро ин бегунохро кушта бошӣ!?
Ба хоби маст чодар каш ба рӯят.
Парешон кун ду зулфи мушкбӯят,
Табассум кардаву хандида бошӣ.

д. Ҳоит

ФФ I: 1768-1770, 1 Т ж 8 Ҳоит.

Ш. Кухӣстонӣ, Аминабибӣ, 48 сола.

Хадича

Хадича бухор шид,
Ҳама лолазор шид.
Вақти кишту кор шид,
Вой ба ҳоли бечора.
Цигархун шид якбора!
Хадича дар понздаҳ аст,
Ба ӯ рӯзи сияҳ аст,
Дойим личу гишна аст.
Вой ба ҳоли бечора,
Цигархун шид ягбора.!

Хадича замистун шид,
Вақти хезуму нун шид,
Бечораҳак хайрун шид.
Вой ба ҳоли бечора,
Цигархун шид ягбора!
Хадича хамир мекард,
Аловуш камӣ мекард.
Хамира фатир мекард,
Вой ба ҳоли бечора.
Цигархун шид ягбора!
Бовом ба хезум рафта,
Аргамчинро гум карда,
Руз нумози шом карда.
Вой ба ҳоли бечора,
Цигархун шид ягбора!
Хадичаву модаруш,
Рафтан пеши падаруш.
Сармо зада чигаруш,
Вой ба ҳоли бечора.
Цигархун шид ягбора!

Н.Нуробод
Отачон Ваҳхобов

Ашагулон

Ашагулони ростина,
Оста бичунбон остина.
Гандуми сабзум қоқ шудай,
Як бор бирезон боруна.

Ҳой, мо камбағалон чашм ба сӯи Осмон,
Бо дидаи намнок шудем саргардон.
Як бори дигар бикунем ашагулон,

Фолклори Рогун

Шояд ки ба ғаллазор бирезад борун.

Ашагулони ростина,
Оста бичунбон остина.
Гандуми сабзум қоқ шудай,
Як бор бирезон боруна.

Ҳой, хуш соли басолаю, вале ношодем,
Ҳою, борони баҳор агар биборад, шодем.
Ҳой, аз майсаи сабзу гандуми деҳқонӣ,
Ҳой, серему пурему солиму ободем.

Ашагулони ростина,
Оста бичунбон остина.
Гандуми сабзам қоқ шудай,
Як бор бирезон боруна.

Ҳой, имсол чи сол аст, ки ҳама ҳайронем,
Дар ҳасрати рӯи қатраи боронем.
Ҳой, раҳме бинамою бандаро шод бикун,
Ҳой, навмед макун, ки мо ҳама деҳқонем.

Ашагулони ростина,
Оста бичунбон остина.
Гандуми сабзум қоқ шудай,
Як бор бирезон боруна.

Ҳой, дар фасли баҳор хусни замин боронай,
Бунафшаро бин, ки аз ҳаво нолонай.
Ҳою, як бори дигар ато бикун борона,
Зеро ки чаву гандуми мо камдонай.

Ашагулони ростина,
Оста бичунбон остина.

Гандуми сабзам қоқ шудай,
Як бор бирезон боруна.

Ҳою, деҳқон зурай, ҳурмати деҳқон зурай,
Ҳой, аз меҳнати дасти ӯ замин пурнурай.
Ҳою, эй хешу табор биёен овпошӣ кунем,
Ҳой, як лаҳза бибора, дилакум масрурай.¹

ТАРОНАҲОИ ИШҚУ ОШИҚОНА ВА ШОДИВУ СУРУР

д. Обигарм
Мирзоева Давригул

Шаҳ муборак бод

Шаҳ кай раҳи дур омад,
Бо лашкари зӯр омад.
Шаҳ муборак боде,
Худо муродша доде.
-Аспи шаҳа кучо бандем?
-Ба бутай гул бандем.

---

¹ “Ашагулон” суруди мавсимӣ буда, он дар ноҳияҳои шимол бо номҳои “Сустмомо”, “Сустхотун” ва дар маҳалҳои ҷануб бо номҳои “Ашагулон” ва “Обпошак” шӯҳрат дорад. Дар баҳорон агар боронҳо дар мавқеи худ наборанд, гандумҳои навруста хушк мешаванд ва мардум хӯсаеро ба андоми одамии сохта ба он либосҳои кӯҳнаи занона пӯшонда ҳавлӣ ба ҳавлӣ мегардонанд ва ҳар кас аз рӯи тавоноӣ ба даст гандум, нахӯд медиҳад ва ба болои занҳое, об мерехтанд ва шодмонӣ менамуданд..

Фолклори Роғун

Шаҳ муборак боде,
Худо муродша доде.
Шаҳ аспи саманд дорад,
Сурхун ба каманд дорад.
Шаҳ муборак боде,
Худо муродша доде!
Торуш кунем шашторӣ,
То бипуша марворӣ.
Шаҳ муборак боде,
Худо муродша доде.

д. Обигарм
Олимова Малика

Алла

Алла мегум, алла мегум, алла мегум, аллае!
Ҳой, дар дуруни гахвора тифлак ховае аллае!
Ҳой, шаб то ба сахар модари ӯ бедорае, аллае!
Ҳой, эй тифлаки чон, кай калонут бинаме, алла!
Ҳой дар шаҳри Роғун дав давонут бинаме, аллае!
Алла мегум, алла мегум, алла, мегум, аллае!
Ҳой, Худои ширин умри фаровонум буте, аллае!
Ҳой, гахвораи сабз болои дуконум буте, аллае!
Ҳой, гахвораи сабз болои дуконум хушаст, аллае!
Ҳой вақти мурданум якзарра имонум буте, аллае!

д. Обигарм,
Олимова Малика

Намад резуме

Резум, резуме, намад резуме,
Дар мобайни намадом гул мерезуме.

Фолклори Рогун

Мефахрам аз ин боду ҳавои Ватанам,
Аз манзараҳои дилкушои Ватанам.
Чун фасли баҳору тирамоҳаш зебо,
Чону дили ман фидои номи Ватанам.
Резум, резуме, намад резуме,
Дар мобайни намадом гул мерезуме.
Рафта ба Қаротегин, дидум Фарма,
Духтарои початанги Обигарма.
Гуфта намешинум бинум Фарма,
Хайфи умрум, мурдум, надидум Фарма.
Резум, резуме, намад резуме,
Дар мобайни намадом гул мерезуме.

д. Ҳоит

Ш. Кӯхистонӣ.

ФФ I: 1838-1840, 1 Т ш 8 қ. Ҳоит, 1918,

Ш. Кӯхистонӣ

ДЕҲҚОНИ ДАРАВГАР

Ҳар саҳар меҳезаму дисти қач дар гарданум,
Суи майдун меравум, сад чо ба зону мезанум.
Деҳқон ай ҳама бех,
Кушода ҳама гирех.
Ба деҳқунӣ чон бидрех,
Эй пири таҷрибадор.

Киште кардум ба сари қули дурози хорзор,
Бо ду гови ҳуназотум лалм барҳам мезанум
Лалм кандум бешумор,
Дар қуҳои хорзор.
Он чо кардум киштукор,
Биёмузен ай мун кор.

Дисти кунду гандуми пурхор боша, пойи луч,

Фолклори Рогун

Бо хама дарду алам ҳам ай раҳи нанг мезанум.
Будум марди безумин,
Ай дасти бою амин.
Гум шава тоҷу нигин,
Шавум ба зумин ҳақдор.

Ба дарав сар мекунум ай субҳи содиқ то ба шум,
Лич ё урён ба зери офтов чанг мезанум.
Сарақум сахт шидай,
Баданум лухт шидай.
Чӣ аҷаб бахт шидай,
Руз дорум хору зор.

Гашти пешин ними чунум меброя ай бадан,
Бунқай дигар надорум, дисти кунд санг мезанум.

Санг мезанум дисти худ,
Баҳри каму кости худ.
Бо дисти алмоси худ,
Чанг кунум ба киштзор.

Кафчай беовла то кай мекуна ай мо талаб,
Ай ҷафон золимон сад хел оҳан мезанум.

Эй золими муфтхор,
Меҳури нуни тиёр.
Надорӣ номусу ор,
Ба ту лаълат бешумор.

Дусти мун қору бору дустдори меҳнатум,
Бо гуруҳи коргурез лаънати ҳафтранг мезанум.

Фарзанди марди корум,
Ай бекорӣ безорум.

Фолклори Рогун

Қадри меҳнат медорум,
Мебошум марди пуркор.

Дехқони тачрибакоруму ба кор шери нарум,
Муфтхурони бетамизро оқубат фан мезанум.

Дост бувад ба чахон,
Ҳомии халқи деҳқон.
Зинда бод достии номдор,
Мезанад сари золимон.

д. Пумбачӣ
Анчириов Амирбек

КАЙ ЁР ПАЙДО МЕШАВАД.

Орзу дорам ба дил кай ёр пайдо мешавад?
Дар гулистони Ирам сайру тамошо мешавад.
Аз париданҳои набзу аз тапиданҳои дил,
Ошиқи бечора ҳар ҷо ҳаст, шайдо мешавад.
Ранги зарди ошиқону чехраи гулгуни ёр,
Ҳар дуру як ҷо кунем, раънову зебо мешавад.
Шишаи дилро ба дасти тифли бадху додай,
Тафлро ҳар кас, ки маҳрам сохт, расво мешавад.
Ҷомиё, андеша кун аз ишқи духтар даргузар,
Фикри дар дил мондаат бисёр савдо мешавад.

д. Саричар
Сандалова Ҳанифа, 81 сола

Шоҳдухтар

Шоҳдухтар, шакар духтар, шоҳи духтарон,

Фолклори Рогун

Қашонга ба мо бинамо, шавем ошиқ бар он.
-Қошома чӣ мебинӣ, ёри бадгумон?
Дар солух калам дидӣ, инам мисли ҳамон.
-Шоҳдухтар, шакар духтар, шоҳи духтарон,
Чашмакта ба мо бинмо, шудем ошиқ бар он.
-Чашмома чӣ мебинӣ, ёри бадгумон,
Дар кунда солух дидӣ, инам мисли ҳамон.
Шоҳдухтар, шакар духтар, шоҳи духтарон,
-Линҷакта ба мо намо, шавем ошиқ бар он.
Линҷакма чӣ мебинӣ, ёри бадгумон,
Ҳар чо севи сурх бинӣ, инам мисли ҳамон.
-Шоҳдухтар шакар духтар, шоҳи духтарон,
Дандонга ба мо намо, шавем ошиқ бар он.
-Дандонма чӣ мебинӣ, ёри бадгумон,
Ҳар чо ки садаф дидӣ, инам мисли ҳамон.
Шоҳдухтар, шакар духтар, шоҳи духтарон,
-Гарданга ба мо намо, шавем ошиқ бар он.
Гарданма чӣ мебанӣ, ёри бадгумон,
Ҳар чо қарчигай дидӣ, инам мисли ҳамон.
Шоҳдухтар, шакар духтар, шоҳи духтарон,
Сината ба мо намо, шавем ошиқ бар он.
-Синама чӣ мебинӣ, ёри бадгумон,
Ҳар чо ки анор бинӣ, инам мисли ҳамон.
-Шоҳдухтар, шакар духтар, шоҳи духтарон,
Таната ба мо намо, шавем ошиқ бар он.
-Танама чӣ мебинӣ, ёри бадгумон,
Дар бозор пахта дидӣ, инам, мисли ҳамон.
-Шоҳдухтар, шакар духтар, шоҳи духтарон,
-Поҳота ба мо бинамо, шавем ошиқ бар он.
-Поҳома чӣ мебинӣ, ёри бадгумон,
Дар усто қолаб дидӣ, инам мисли ҳамон.

д. Шулмак

ФФ I:1968 1, ТЖ 7Қ
ШулмакБадалов Одина
Н.Маъсумӣ ва Б.Раҳимзода

Нигор

Ису хунае, усу кабутархунае, о нигор,
Кум- кум мекна ду кафтари бегонае.
О, нигоре, гирди камарут булғор,
Себҳо ба дастут қатор.
Хам –хам зада абруят,
Бо қадаки дилчуят.
Ду чол ба бари руют,
Ду зулф ба бари рухсор.
Ку тулфанигоре,..

Гуфтум биравум ба сӯи мактабхунае.
О нигаре, Мирзо Ҳомидӣ шишта китоб мехунае,
О нигоре, гирди камарут булғор,
Себҳо ба дастут қатор.
Хам -хам зада абруят,
Бо қадаки дилчуят
Ду зулф ба бари руют,
Ку турфанигоре.

Мирзо Ҳомидӣ қошои сиёи халқате, о нигоре.
Ай нохуни пот то тори сарта садқате,
О нигоре, гирди камарут булғор.
Себҳо ба дастут қатор,
Хам-хам задан абруят,
Бо қадаки дилчуят.
Ду чол ба бари руют.
Ду зулф ба бари рухсор,
Ку турфанигоре.

Фолклори Рогун

Чонуна баҳор шидай, кай меоӣ ту?
Вахти гули хор шидай, кай меоӣ ту?
О нигоре, гирди камарут булғор,
Себҳо ба дастут қатор.
Хам –хам зада абруят,
Бо қадаки дилчуят.
Ду чол ба бари руют,
Ду зулф ба бари рухсор,
Ку турфанигоре.

ФФ I: 2031-2033 ГТ Қ.
д.Шодмонӣ Давлатов Хофиз,
Б.Раҳимзова ва Н.Маъсумӣ

Дилбари ширинзабон

Масту шайдои ту гаштам, дилбари ширинзабон,
Гар шавад мақбул наздат арз дорам, ин замон.
Сузи ишқат кард асар бар чонам, эӣ номехрубон,
Сайри ин дунё бикардам то нашуд мислат аён.
Ҳасрате дорам ба дидори ту ман, эӣ хушхиром,
Не рафиқу ҳамдаме дорам ба ту созам паём.
Ҳар кучо бошам яқин донӣ, ки ҳастам ман ғулом,
Ман ҳамехоҳам, ки бошӣ назди ман ҳар субҳу шом.
Мисли булбул нола кардам, дар гулистон баҳри ту,
Қоматам ҳам шуд ба зону аз ғаму андуҳи ту,
Сабру ороме надорам аз фироқи руйи ту,
Хотири чамъи маро боз парешон кардӣ ту.
Ранги зардамро бубин, гулгунчаи ширинлиқо,
Чашми масти майпарадат нест бар ман ошно,

Дидани рӯят бувад андар дили ман муддао,
Аклу хушам рафта рафта дар чамолат бевафо.
Доимо аз сузи ишқат синабирёнам чӣ суд?
Ман зи ҳаҷри руйи ту бо оҳу афғомам чӣ суд?
Ҳамчу тутӣ дар қафас бо чашми гирёнам чи суд?
Дар биёбони фано чун кабки хушхонам чӣ суд?
Хе, алифу лому чандин ҳарф мураккаб кардаам,
Аз дили пурдарди худ ин нусха пайдо кардаам.
Аз чидогиҳои ёрам рӯ ба саҳро кардаам,
Ассалом эй навниҳоли боғу бӯстон ассалом.

д. Кӯли Калон
Алимов Сафар

Чингилак муй дорӣ

Чингалак муй дорӣ,
Нозанин гул ворӣ.
Садқаи номут шавум,
Номи ширин дорӣ.

Нодидани рӯи ту цигархунам кард,
Занҷири сари зулфи ту Мачнунам кард.
Ногаҳ назарам фитод бар холи лабат,
Холи лаби ту зи шаҳр берунам кард.
Чингилак муй дорӣ,
Нозанин гул ворӣ.
Садқаи номут шавум,
Номи ширин дорӣ.

Коғаз, ки фиристӣ, саломи бисёр бигу,
Аз сухтадилу синаи абгор бигу.
Аввал, ки равӣ, зи холи мо мепурсанд,
Аз чониби мо Паёми бисёр бигу.

Фолклори Рогун

Чингилак муй дорй,
Нозанин гул ворй.
Садқаи номум шавум,
Номи ширин дорй.

Эй дуст, туро зи ҳоли мо нест хабар,
Бе лаъли лаби ту мехурам хуни чигар.
Аз нолаи ман санг ба фарёд омад,
Андар дили ту намекунад ҳеч асар.
Чингилак муй дорй,
Нозанин гул ворй.
Садқаи номут шавум,
Номи ширин дорй.

д. Ҳоит

Шарифхочаи Кӯҳистонӣ

ФФ I : 1842, 1 Т ш 8 қ. Ҳоит

1921 Ш.Кӯҳистонӣ

Намоён шуд

Ба ногаҳ партави хуршед зи ховар чун намоён шуд,
Зи тоби чилваорояш шаби торик рахшон шуд.
Чу мехри он қади сарваш фуру рафт бар дили офок,
Кунам шукронаи беҳад, ки як олам фурузон шуд.
Агар созад назар бар мурда гуё зинда мегардад,
Зи баҳри бенавоён як нигоҳат марҳами чон шуд.
Рухаш бар рақс орад олами чонро ба як маҳмез,
Ба домаш ҳар ки афтад, мушкилаш якбора осон шуд.

ФФ V : 57 11, 1 Тш 7

қ. Шулмак, 1943 Хол Сарол

Маъсумӣ. Н.

Дар орзуи Ватан

Орзу дорам, ки сайри қитъаи зебо кунам.
Гаҳ Хучандро манзилу гаҳ Ўшро маъво кунам.
Гулшани чаннат мисолашро кунам гашту гузор,
Дидаро махви тамошои гули раъно кунам.
Боғҳои мевазорашро кунам гоҳе макон,
Мевахояшро канам, нуши дили шайдо кунам.
Гар ҳаёли Ўш афтад, дар дили озоди ман.
Тарки қилу қол созам матлабам ичро кунам.
Ай ҳавои тозаву оби зулоли шаҳри Ўш,
Рухро роҳат бубахшам, дидаро бино кунам.
Кухсори лолазорамро бигардам сар ба сар,
Дастагулҳо баҳри ёр ай лолаву гулҳо кунам.
Обу хоку бод дар мулки Қаротегин зар аст,
Боз бинам ман агар, гардаш ба дида ҷо кунам.
Гоҳи сар ояд, равад ман дар диёри Оби гарм,
Базми чамшедӣ қатори дӯстон барпо кунам.
Гоҳ бошад дар сарам соҳили дарёи Сир,
Бо рафиқон май бинушам, тарки ҳар савдо кунам.
Дар ҳавои беназири хоки Шӯроӣ ба ҷон,
Дил бибозам бо муҳаббат шеърҳо иншо кунам.
Кай шавад ин ҷанг охир зулми Гирмон ҳам тамом,
Бар ватан баргардаму ин орзу ичро кунам».

д. Ҳоит Тоҳир Иброҳимов
ФФ V: 5723-57272 Т ж 8 д. Ҳоит 32 сола 1944
Маъсумӣ ва диг.

Мо ёри ҷони аскарем

Домани ҳиммат то камар,
Бар мезанем бо сад хунар.

Фолклори Рогун

Бар зидди ҳар гуна хатар,
Мо ёри чони аскарем!

Бар зиди он гитлерчиён,
Тайёрем аз мард то занон.
Гитлер шава бехонумон,
Мо ёри чони аскарем!

Моро сабақ устод дод,
Илму фану одоб дод.
Бо илми Ленин об дод,
Мо ёри чони аскарем.

Илми ленинӣ гавҳарай,
Бар зидди хавфу хатарай.
Боиси фатҳу зафарай,
Мо ёри чони аскарем!

Ҳаргиз фаромуше мабод,
Даврони боёну чаллод.
Наълат ба он сад бор бод,
Мо ёри чони аскарем!

Шукуфта гул-гул дар чаман,
Писару духтар марду зан.
Парвардаи ҳар илму фан,
Мо ёри чони аскарем!

Омухтаи илму адаб,
Парвардаи айшу тараб.
Шодону хандон рӯзу шаб,
Мо ёри чони аскарем!

Дар шаҳрҳои инқилоб,

Фолклори Рогун

Ҳар духтару зан моҳтоб,
Доранд дар меҳнат шитоб,
Мо ёри чони аскарем!

Мо дар майдони киштукор,
Қор мекунем мардонавор.
Ҳосил мегирем бор-бор,
Мо ёри чони аскарем!

Таъмин намоем аскарон,
Ҳам мамлакатро ин замон.
Аз равғану аз гушту нон,
Мо ёри чони аскарем!
Ба заводу фабрик мудом,
Медиҳем молу чизи хом.
Бар зидди Гитлери ҳаром,
Мо ёри чони аскарем!

Мо мардуми пуршаъну шон,
Ёри медиҳем ҳар замон.
Ба аскари соҳибқирон,
Мо ёри чони аскарем!

Гитлера кунем торумор,
Тоза кунем шаҳру диёр.
Бинем ҳаловат бешумор,
Мо ёри чони аскарем!

ш. Обигарм
Розиқов Назар

Роҳ

Фолклори Рогун

Овози сетор шунав бар дарае чон куҳистон,
Болои анор қади раи дубарае, чон куҳистон.
Чархош мерава ба замин,
Духтар даруни мошин.
Зулфаш зада чин бар чин,
Дар дастои булурун,
Дорад китоби Ленин,
Мехонад ачаб ширин.
Овози сеторе.

Эй духтараке, моҳи санавбар дорае чон Бадахшон,
Раҳи дубара раҳи калунда барае чон Бадахшон.
Фарши раи нав аз санг,
Вай мегзара ай Бартанг.
Мошиндори бечанг,
Дар мошини наъноранг,
Дорад радио оҳанг.
Ҷонона ба поҳош занг,
Овози сеторе!

Ай шари калун рои калун боз шуде, чон Сталин.
То Боми Ҷаҳон рои калун соз шуде, чон Сталин!
Дар Хоруғ нигор умад,
Бо мошин савор умад.
Корвони қатор умад,
Зеби куҳсор умад.
Гуна-гуна бор умад,
Овози сетор умад.
Овози сеторе!

Ин шеърхоро шахсе эҷод намудааст, ки пеш аз Ҷанги Бузурги Ватанӣ дар шаҳрҳои Ош ва Ҳучанд қору зиндагӣ карда, баъдан ба сафи қувваҳои артиши Шӯравӣ даъват шудааст ва соли 1943 ин шеърро эҷод намудааст.

**ФФ I: 17-18-1720,2 Т ж 8 д Ҳоит,
Ш. Кухистонӣ.**

Табассум

Табассум гар зи лаъли овдорут сар кунад бозӣ,
Назокат ай замин то хунаи ахтар кунад бозӣ.
Агар васфи хату холи туро хоҳам, ки бинвисам,
Сиёи бо қалам дар хунаи мистар, кунад тозӣ.
Агар дар хунаи торик ой, сар дардун созӣ,
Шуои шуълаи Хуршед равшантар кунад бозӣ.
Ба маҷлис гар равӣ, овози наъл ай нам шавад пайдо,
Дили эшон дар меҳробу дар минбар кунад бозӣ.

**I: 1718, 1 Т ш 8 д. Ҳоит
Шарифхочаи Кӯхистонӣ**

Ватан

Дорум оху нолае, эй хайф сад доғи ватан,
Охи сард ай дил кашум, э доғ сад доғи Ватан.
Мо чу саргардуни ғам, дар доми ғам дармундаем,
Мо асирон нола дорем, доғ сад доғи ватан.
Бар хиёлам мерасад ҳар суҳбати ёру рафиқ,
Мебарум ормун ба гур, э доғ сад доғи Ватан.
Ови чашмум рафта-рафта ҳарду мичгон сар ба сар,
Ё Раззоқи бандапарвар, доғ сад доғи Ватан.

**д. Лайронӣ
Саидмуродов Ҳусейн**

Васфи зан

Роҳати дунё ба инсон зиндагонӣ бо зан аст,
Дар ҷавонӣ айшу ишрат зеби инсонӣ зан аст.

Фолклори Рогун

Пирамард афтодагонро маҳраи дармон зан аст.
Рӯзгорат доимо ободу таъбат ҳаст чоқ,
Рӯз андар хизматат, шаб мекунад ўро кучоқ.
Бенасаб беасл бошад, доим бар фаркаш тиёқ,
Роҳати инсон ба дунё зиндагонӣ бо зан аст.
Гарчи доим дар ҷаҳон ёбандаи симу зарӣ,
Ёки таъбат нозуку олуфтаву танпарварӣ,
Ё зи насли одамӣ, ё хур, зи инсиву парӣ.
Ҳар чӣ бошӣ дар ҷаҳон албата муҳтоҷ бо зан аст,
Ё шохӣ, ё худ ту подабон ҳама корат бо зан аст,
Ё ки Афлотуни доно, Рустами соҳибқирон,
Ё ки дар шаъну шараф машҳур бошӣ дар ҷаҳон,
Аз барои рузгор аввал зану охир зан аст.
Пас Ҳусайнӣ, ту чаро дар шаъни зан гап мезанӣ?
Гоҳ занро бар фалак, гоҳо ба калтак мезанӣ.
Суд бар ту бас набудак, боз зи зан гап мезанӣ,
Ин ҳама дарду аламҳо аз барои ин зан аст.

**д. Ғашёни Обигарм
Нуралӣ Муродов**

Дилфигорам

Ғарибам, дилфигорам, бар сари бозор мепечам,
Ту тору ман бирешум, бар сари ҳар хор мепечам.
Ғазаб то бар сарам омад, чу кулфат дар барам омад,
Аз –ӯ бебоки шӯҳихои қачрафтор мепечам.
Ҷудо аз ёру ёронам, ба хоки тира яксонам,
Гуноҳи худ намедонам, ба худ чун мор мепечам.
Саропо доғи хичронам, илоҷи худ намедонам,
Қаландармашрафам, бо дидаи хунбор мепечам.

д. Кабутиён с. 45

Н. Маъсумӣ, Б. Раҳимзода, Ҳалим Назиров
с/т 1875

I :2058-2.053 Т ш 7

Аз ман чаро ранчидӣ!

Гулие даруни ҳота,
Оста бумун поҳота.
Буса кунум лабота,
Ай мун чаро ранчидӣ?!

Зулфи сиёҳи дарозут,
Роҳ гаштанои ба нозут.
Халқора куштай нозут,
Ай мун чаро ранчидӣ?!

Шиштай дар сари дунгӣ,
Дар сарут бастай лунгӣ.
Гапут мепурсум гунгӣ,
Ай мун чаро ранчидӣ?!

Дар дастут додум шиша,
Қалам мекна қамиша.
Қучоҳ метӣ бериша,
Ай мун чаро ранчидӣ?!

Зулфи сиёҳи чинчут,
Дандонакои биринчут.
Маро куштай ду лунчут,
Ай мун чаро ранчидӣ?!

Зулфи сиёи лулат,
Ба хок бинии кулулат.
Дигар намешам чурат,
Ай мун чаро ранчидӣ?!

д. Нимич

Соқиева Райҳона

с/т1970, хонандаи с. 9, мактаби №23

Таронаҳо

Дар дастут додум дитор,
Эй бачаи директор.
Биё ҳарду бихонем,
Аз шеърҳои Гулрухсор.
Эй бачай кишлоқӣ,
Дар сарут мондай тоқӣ.

Биё ҳарду бихонем,
Аз шеърҳои Боқӣ.
Дар дастут додум баян,
Муқаддаси қадбаланд.
Биё, ҳарду бихонем,
Ай оҳангои Гулшан.

ш. Навобод

Шарбатова Махрамбӣ

Паридум

Адилу дилу диловар,
Акаи худум шиновар.
Исуни чубор паридум,
Усуни чубор паридум.
Калуши нав харидум,
Дар пойи арус кашидум.
Талап талапи по шуд,
Падарлаънат кучо шуд?
Дар тайи хамба чо шуд,
Гирифтум ай дум кашол шуд.
Акам дар болохуна,
Қатӣ духтари бегуна,
Китобчаша мехуна.
Акам аспакша ов дод,
Янгам зулфаша тов дод.

Обигарм
Ятимов Чойлоб

Ғарибӣ

Эй рафико, гар хирадмандеду хушёр,
Маро аз ғурбату фандат ниғаҳ дор.
Ғарибӣ куйи сахт аст, эй бародар,
Ғарибонро наку дору маёзор.
Сахар хестам дари масҷид кушодам,
Бидидам як чавоне хуфта бемор.
Ба зери паҳлуяш чизе надидам,
Ба тори сар ниҳода кафшу дастор.
Ба пешаш косаи бишкаста дидам,

Фолклори Роғун

Ду пора нони хушку нимаи нор.
Сарашро бар сари зону ниҳодам,
Лабонашро бибусидам падарвор.
Бигуфтам :-эй чавон, аслат кучой?
Бигуфто:- Асли ман аз шаҳри Булғор.
Агар афтад гузорад суи Булғор,
Саломи ман расон бар чумла якбор.
Вале аз мурданам чизе нагуӣ,
Ба зинҳору ба зинҳору ба зинҳор.
Бародар бишнавад, ғамнок гардад,
Бигиряд хоҳари мискини ман зор.
Маро модар ба сад ноз парваридаст,
Падар ҳам бурда аст худ ранчи бисёр.
Биё боди сабо, эй субҳи дамгир,
Хабари ман расон бар модари пир.
Бигу фарзандатон соку саломат,
Пихилаш кун, ки шабҳо додаӣ шир.
Бигуфтам:- Эӣ чавон, орзу чӣ дорӣ?
Бигуфто:- Чанд себе баҳри ман ор.
Сабук частам, давидам суи бозор,
Харидам чанд себе баҳри он ёр.
Ба дил гуфтам чавонро зинда ёбам,
Нидо омад чавон мурдасту пиндор.
Чавон мурдасту рух аз вай паридаст,
Танаш пурҳасрату рӯяш ба девор.
Мунодӣ мезадам бо шаҳру бозор,
Кафан чамъ оваридам баҳри он ёр.
Кафан чамъ оваридам, пок шустам,
Бибурдам бар лаҳад мондам чавонро.
Худованд Саноиро биомурз,
Ба ҳаққи Аҳмаду Маҳмуди Мухтор.

д. Точикобод

Фаёзова О.

Меҳри хешон

Дулунаву дулуна, дили зорум,
Акам мегае: Бирам хуварма биёрум.
Янгам мегае: Ай рангу руш безорум,
Очам мегае: Бо умаданош зорум.
Акам мегае: Хуварма дуст медорум,
Валло, ки ҳазор кунӣ, мерам, меёрум.
Ай наомаданакош лахта шудай чигарум,
Дилум меҳоҳа доим боша дар барум.

Ш. Кӯхистонӣ, д. Ҳоит
Аминабибӣ 48 сола к/з 8 март
Ман беҳтар аз симу зарам

Рузу шабум андар вабол,
Дар хизмати бои Камол.
Дойим мебошум малол,
Мун беҳтар ай симу зарум!

Рузиюм як тикаи нун,
Дар кори боём субҳу шом.
Дилум пур ай дарёи хун,
Мун беҳтар ай симу зарум.

Қози Уроқи качкулоҳ,
Рузи муна кардай сиёҳ.
Ҳоли муна кардай табоҳ,
Мун беҳтар ай симу зарум!

То кай асиру чокарум,
Бо гуфтаи муфтӣ харум.

Чодирӣ чиркин бар сарум,
Мун беҳтар ай симу зарум!

ТАРОНАҲОИ ШИКОЯТӢ ВА ШӢХИВУ ҲАЗЛОМЕЗ

Дар хунаи торик чанд?
Монанди му борик чанд?
Зардовдили нозук чанд?
Мун беҳтар ай симу зарум!

То кай кашум чавру ситам?!
Тан хаставу дил пури ғам.
Бо ҳасрату дарду алам,
Мун беҳтар ай симу зарум!

Мун лахти урён бингарӣ,
Лоғару ларзон бингарӣ.
Ай чаври боюн бингарӣ,
Мун беҳтар ай симу зарум!

Э, модари меҳрубунак,
Бар дида чубори хунак.
Ай руйи чаври замунак,
Мун беҳтар ай симу зарум!

д. Ҳалқарф
Саймуддинова М

Ай ҳолӣ, ҳолӣ, ҳолӣ
Ай ҳолӣ, ҳолӣ ҳолӣ,
Маҳали гули шолӣ.

Шоли шамол надора,
Духтар хумор надора.
Рафтум тайи дулуна,
Чавоб додум дугуна.
-Шағваричон шағварӣ,
Моро кучо мебарӣ?
-Ҳавзи Калон мебарум,
Кавши калон мехарум.
-Кавшакои кӣ бошад?
- Кавшакои Шоназар.
Шоназари кишмишӣ,
Руйи дуки мо бишӣ.
Дуки мо вайрун шава,
Руйи алафо бишӣ.
Алафора буз хурдай,
Бузи мора гург хурдай.
Дар дараҳо чангай,
Овози палангай,
Камуни ҳафтрангай.

ХП: 8849-8890,1 Т ш 7

д.Ҳалқачар, 1966, Шароров

Саймуддинова М. с.т.1926, басавод

ФФ I: 1824, 1Т ж 8 Ҳоит Ш. Кӯҳистонӣ

Хуфам гирифт

Уху уху хуфам гирифт,
Мулло Назир қудам гирифт.
Қудам гирифт қудам гирифт,
Қудай шармандам гирифт.
Ошум овард, тупа надошт,
Қошук овард, думча надошт.

Хар чан кардум хурош -хурош,
Наёфтум ай тупаҳош.
Мулло Назири чатрорӣ,
Духтарша бурдак ба зурӣ.
Оҳ духтари хурдсолуш,
Оҳ дилаки афғоруш.
Мулло Калоти бадгир.
Духтарша кардак занчир,
Мисли асири зиндун,
Хурокуш яг парча нун.

ФФ I: Аминабибӣ, 48 сола.

I: 1792, 1 T ш 8 д.

Ҳоит Ш. Кӯҳасшонӣ,

Доя

Мун меғуюм шумора,
Ғуш кунед гапи мора.
Хурдум умочҳора,
Санг чиндум гандумора.
Ҳой кардум бичаҳора,
Яке дид бой мора.
Ғуфтак бубин балора.
Ай бунги бой ғурмадум,
Дар обмурӣ дурмадум.
Ғуфтум: - яке нақапам,
Ногаҳ яке қапидум.
Ғуфто, ки гандумора
Дар бунг накардӣ бунӣ,
Ҳолӣ бубин ҷазора.
Ғуфту задум ба калатак,
Ҳойидакум мусли сағ.
Бай мурдана расундум,

Вой гуфтани намондум.
Воре дигар ҳамрохам,
Гуфтан ба холи мун вой.

**ФФ I: 1800-1802 ,1 Т ш 8 ,
1932, Ш. Қухистонӣ
Аминабиӣ, 48 –сола.**

Гадой бех

Гадое мега: Мун мирум,
Сад танга назр мегирум.
Фақерҳоян(д) асирум,
Бочу хироч бигирум.
Фарби(х) шава фатирум,
Бузануму бигирум.
Ай фақирон хунгирум,
Ай деҳкуно чун гирум.
Мун ҳастум мири олам,
Меҳурум хуни одам.
Сафарбои бачабоз,
Икромбои лингдароз.
Азизча ҳай чақчақӣ,
Қосимча ҳай пақпақӣ.
Пир ай дузди қаракчӣ,
Аз мо наёфтаӣ ҳичӣ.
Зани навут патпатӣ,
Нурум худуш иллатӣ.
Мулло Нозим қурбоқа,
Лапак мусли самбақа.
Дора ду зани чувон,
Монанди моҳи тобон.
Хунаи мулло дар пастӣ,
Рангуш ранги алмастӣ.
Камолчаи бепадар,

Кард ҳамаро хунчигар,
Холиёри ятимча,
Хизматгори эшонча.
Қозӣ Ҷуроқи хапгир,
Тулира кард сари тир.
Ҳалимаи ҳафтсола,
Дар чойхур шид қинғола.
Як зара ғам надора,
Риоя ҳам надора.

д. Сангдевор
Қосимов Мӯъмин

Ҳайф аст

Ки чанд корест дар олам маро андар назар ҳайфай,
Ба чашми пиразан сурма, сухан гуфтан ба кар ҳайфай.
Ба мулло саллаи борик, ба бофанда чахи торик,
Ба дасти турк зани тоҷик, ба дузанда падар ҳайфай.
Ба теги бадғӯҳар сайқал, ба ҳинду чомаи баҳмал,
Ба савдогар зану байтал, ба ёбу тарбият ҳайфай.
Қаландар гаштани дакро, ба чоҳил гуфтани ҳакро,
Яке зини муарракро задан дар пушти хар ҳайфай.
Риёзӣ, марди девона, мағу бисёр афсона,
Маро абёти ногуфта, туро номи падар ҳайфай.

ФФҶ: 1804-1806, 1Т ш 8 д.
1932 Ш. Қухистонӣ Қурбонбибӣ
д. Ҳисораки Ҳоит.

Аз мо ҷудой

Сумбул ба ҳаво, хуш буйи сумбул ба ҳаво,
Як бачаи мо афтодай дар доми бало.
Бачаи мой, аз мо ҷудой,

Фолклори Роғун

Оҳ меҳнатои зорум, ки бевафой!

У раҳе, ки ту рафтӣ, надора савда,
Дар поҳои кандагит надорӣ муза.
Бачаи мой, ай мо чидой,
Оҳ меҳнатои зорум, ки бевафой!

Бо хуни цигар бача калонут кардум,
Бо сад гиряву зорӣ равонут кардум.
Бачаи мой, ай мо чудой,
Оҳ меҳнатои зорум, ки бевафой!

Рафтӣ, рафтиву наумади бори дигар,
На парвои мун карди, на парвои падар.
Бачаи мой, ай мо чидой,
Оҳ меҳнатоӣ зорум, ки бевафой!

Ду чашми сарум ай кури сойил батарай,
Ови даҳанум ай захри қотил батарай.
Бачаи мой, ай мо чудой!
Оҳ меҳнатои зорум, ки бевафой!

Ин давраи мо, хешун, чӣ давра бошае?
Ин хунаӣ бебача чӣ хуна боше?
Бачаи мой, ай мо чудой!
Оҳ меҳнатои зорум, ки бевафой!

Гуфтум, ки мусофир бишавум мун ба ғамут,
Шодо ба ғарибиҳо буроя аламут.
Бачаи мой, ай мо чудой,
Оҳ меҳнатои зорум, ки бевафой!

Ба гапум нагир, ки меравум шаҳри дигар,
Хизмат мекунам ҳамеш ба сафи аскар.

Бачаи моӣ, ай мо чудой,
Чико кунум, ки дар ғами моӣ.

Дар ҳақи мун бикун дуои бисёр,
Мусофир шидам дар чули сахрои Ғузор.
Бачаи моӣ, ай мо чудой,
Чико кунум, ки ту бенавоӣ!

Ача ачае, чун ба саломат набарум,
Ҳасрати туро то рузи қиёмат бибарум.
Бачаи моӣ, ай мо чудой,
Бехешу қавму беақрабӣ!

д. Лайрона
Саидмуродов Ҳусейн

Баҳси паррандаҳо

Як кабутар омад, ногаҳон ба шавқ,
Ман нишони бандагӣ дорам ба тавқ.
Мезанам маҳлак дар банди ҳаво,
Бандаи нек ҳастам дар назди Худо.
Чумчуқ омад гуфт: Ман ҳам некбахт,
Доимо бошад маконам ҳар дарахт.
Меравам хушшоскунон бар суи бом,
Бо таги ман медавад чандин ғулом.
Кабк омад гуфт: -Эй дузди маоф!
Манманӣ бисёр макун, деворшикоф!
Мағзу писта донагӣ авқоти ман.
Соҷи салқин бошад чойи ман.
Лайлак омад гуфт: Эй дузди макуҳ.
Доимо бошад маконат пушти куҳ.

Фолклори Роғун

Ҳар кучо рафтед, номи ман баред,
Ман калонтар ҳастам ҳам муйсафед.
Мурғи обӣ гуфт: -Эй почадарози калтадум,
Ин сухан маънеш шунав, асло начумб.
Дар миёни ҷонваронам безавол,
Ин чунин фармуда буд, гуштам ҳалол.
Дар тағи оши палав хоб мекунамд,
Ҳамчунонат тиккапарронӣ кунамд.
Ҷонвар омад, гуфт: манманӣ манмо, эй овпараст,
Дар тағи чангам бошӣ мисли магас!
Ман ҳамеша тоза дар дасти сипоҳ,
Ту сари бурида бо амри табоҳ.
Хутхут омад, гуфт: Эй калхоти дузд,
Доимо бошад хурокат гушти буз.
Ҷомаҳои ҳафтранга дар барам,
Тоҷи давлатро бубин ту дар сарам.
Мусича омаду гуфт: Эй хушхушак!
Ҷомаҳои садямоқӣ дар барат,
Тоҷи бадбахтист дар фарқи сарат.
Ман бошам мурғаки осудаҳол,
Бахтовар одамнро нексагол!

д. Ғашёни Обигарм
Муродов Нурали

Ёр мегӯяд бигу

Ман намегӯям аналҳақ, ёр мегӯяд бигӯ,
Чун намегӯям, маро дилдор мегӯяд, бигӯ.
Ғазли он дарёи раҳмат ҳам аналҳақ мавҷ зад,
Сақфи хона бо дару девор мегӯяд, бигӯ.
Ҳам Абубакру Умар Усмон Алӣ,
Чор ёрони Набӣ, ҳар чор мегӯянд, бигӯ.

Ахмади Чомӣ, ба сар вақти асирон кай расид?
Варна шоҳи бевафо бо дор мегуяд, бигӯ.

д. Ғашёни Обигарм
Муродов Нурали

Ҷоно ба ноз мерафт

Ҷоно ба ноз мерафт, ай турки чангдида,
Ҳар ду каманди абру чун моҳи навхамида.
Гуфтам, ки рӯ бигардон, бар ман бикун нигоҳе,
Ҷонам фидои номат, ай нури ҳарду дида.
Булбул дар ғами гул, пайваста нола мекард,
Аз нолаҳои зораш гулҳо қабо дарида.
Эй дӯстони ҷонӣ, бигзашт навҷавонӣ,
Ҳофиз мабош ту ғофил аз марги хеш якдам,
Охир таноби умрат, рӯзе шавад бурида.

ФФҒ: 1678, 1 Т ш 8 д.
Ҳоит Ш. Қӯҳистонӣ.

Модар

Модар моро бизодӣ,
Бо дарду ғам ниҳодӣ.
Дами хуше надидум,
Инас (т) номуродӣ.

Чиликаки дардмандум,
Лата боша барбандум.

Э модари меҳрубон,

Фолклори Роғун

Муна намуди калон.
Додим ба чанги гургон,
Бо чафою бо алам.

Чиликаки дардмандум,
Лата боша барбандум.

Э гургони одамхор,
На шарм доранд на ор.
Мехуран хуни одам,
Ҳамеша явму нахор.

Чиликаки дармандум,
Лата боша, барбандум.

ФФІ: 2033-2034,1 Тш 7.д. Шодмонӣ
1945 Н.Маъсӯмӣ Б. Раҳимзодаҳо. Давлатов
Ҳафиз ва Шайх Абдулҳақ.

Хор нест

Ёди укбо бар дили золим чӣ сон созад гузар,
Фикрашон чуз дар пайи ин фони ғаддор нест.
Чор шахси зулмпеша кардаанд дар Мучихарф,
Андар ин олам касе золимар аз ин чор нест.
Зон яке бошад Шариф монанди Қорун молдор,
Заҳри котил андарун дорад, ки андар мор нест.
Дигаре гӯям Шафеъхоҷӣ зи васфам нуктае,
Ҳеч нархук аз Шафеи туфаланг мурудор нест.
Нест ҳосил гардани ғафси Сафар марғуларо,
Ҳеч тарсо мисли ӯ бадфелу бадкирдор нест.
Дигаре амлоки қурған бевузуву бенамоз,
Бенамозе мисли ӯ дар балдаи куфор нест.
Аз мирохурҳо яке дар табъи ман омад писанд,

Дар тавозӯ ҳеч кас монанди Давлатёр нест.
Банда, Абдуҳақ наяндешад зи макри золимон,
Ҳар ки иззат ёфт дар ҳақ, назди золим хор нест.

д. Лойоба
Ҳотамов Ширин

Эрон бубин

Сарат аз хок бардору Эрон бубин,
Ки Эрон ба чанги далерон бубин.
Ба Эрон намондаст номусу нанг,
Ба беша намондаст шеру паланг.
Чахонро гирифтаст рубоҳи ланг,
Ту шерони чангӣ кучо дидаӣ,
Ки овози рубоҳро нашнидаӣ.

д. Шулмак, Хол Сафол
ФФV:5755 ДШН,
1545, Н. А. Маъсумӣ

Нест

Оҳи мискин дар дили золим чӣ сон созад асар?
Фикри золим чуз пайи ҳангомаи ғаддор нест.
Чор шахси зулмпеша кардааст дар Мучнихарф,
Андар ин олам касе золимтар аз ин чор нест.
З-он яке бошад Шариф монанди Қорун молдор,
Заҳри қотил андарун дорад, ки андар мор нест.
Дигаре гуяд Шафеъхоҷӣ зи васфаш нуктае,
Ҳеч нархука аз шафои туфаланг мурдор нест.
Нест ҳосил гардани ғафси Сафарбой букқаро,
Ҳеч нокас мисли ӯ бадфеълу бадқирдор нест.
Дигаре амлоки Қурған фосиқӣ бошад хунар,

Фолклори Роғун

Мисли ӯ дар байни мардум шахси ноҳинчор нест.
Хар чӣ мегуяд зи дин, аммо худи ӯ бенамоз,
Бенамозе мисли ӯ дар балдаи куффор нест.
Аз мирохурҳо яке бар табъи ман омад писанд,
Дар тавозӯ ҳеч кас монанди Давлатёр нест.
Банда Абдулҳақ наандешад зи макри золимон,
Хар ки иззат ёфт аз ҳақ назди золим хор нест.

д. Обигарм
Олимова Малика

Чудо кардӣ

Маро дар нимироҳи зиндагӣ аз худ чудо кардӣ,
Чӣ кори носазо кардӣ!
Ту беимон, маро аз тифлакони худ чудо кардӣ,
Хато кардӣ, хато кардӣ!
Дар хобум дидум, бачаҳома дар куча,
Тайи куртайисон гушнаи зор дар куча,
Бо гардани қач меган биё, чон оча.
Очат бумбура, дар ранги зардуд бача...
Долони баланд дорум, беайвонай,
Тифлакои гарданқачум бесарбонай.
Худои ширин, раҳму инсофа нагир,
Падар меган, ду дидаи гирёнай.
Маро дар нимироҳи зиндагӣ аз худ чудо кардӣ,
Чӣ кори носазо кардӣ!
Ту беимон, маро аз тифлакони худ чудо кардӣ,
Хато кардӣ, хато кардӣ!

ш. Обигарм
Мирзоева Давригул

Биҳишти сарнавишти ман
Биҳишти сарнавишти ман,
Маро танҳо Худо кардаст.
Ба ҳар кас дустӣ кардам,
Фалак онро чудо кардаст.
Ба ҳар кас дӯстӣ кардӣ,
Аввал санчиданат лозим.
Вафою бевафо бошад,
Аниқ донистанат лозим.
Агар ӯ бовафо бошад,
Ба ӯ дил бастанат лозим.
Агар ӯ бевафо бошад,
Аз ӯ дил канданат лозим.

ФФҒ: 1654-1656,1 Тш 8
Ҳоит Ш. Кӯҳистонӣ.

Бузакум гудӣ -гудӣ

Ҳавзгаҳи Шолдара,
Бузи Ҳурмат қазо дора.
Гурги гушна парво
дора?
О бузакум, гудӣ-гудӣ!

У буз набуд модгов буд,
Дар ҳавзгаҳу хов буд.
Шаш гург да руш
чоргов бӯд,
О бузакум, гудӣ-гудӣ!

У буз набуд, шутур буд,

Ду беҳи чочуш ғур буд.
Доим хурмамун пур
буд,
О бузакум, гудӣ-гудӣ!

Бузи сиёи локум,
Бачамай дар қучоқум.
Дар дари ҳел мечоқум.
О бузакум, гудӣ-гудӣ!

Бузи сиёи ситора,
Ширатон дар ғудора,
Э певозинимколам.

Фолклори Рогун

О бузакум, гудй-гудй!

Бузи сиёи бургушум,
Дар дари хел мечушум.
Бузма ба гург
мефрушум,
О бузакум, гудй-гудй!

Пирй, ту ҳастй мерган,
Будава ӯ гурга бузан.
Пусша парто дар арқан,
О бузакум, гудй-гудй!

**д. Обигарм
Ягимов Чойлоб**

Чола

Чола ҳамбид дар Бедак,
Кочунболо надидак.
Парид дар дараи тангак,
Чавро аз дасти чола!

Сел ҳамбидак дар Навдй,
Парид дар ҳар баландй.
Осиёи афғона кандй,
Чавро аз дасти чола!

Муллориё, ту бойй,
Дар сангбурй устойй.
Музди осиевут Худойй,
Чавро аз дасти чола!

Раҳматшои сиёпича,

Бузи кали камарум,
Ба пирй сар ба сарум.
Бачат дар пеши барум,

О бузакум, гудй-гудй!

Пирии Соҳибназар,
Риши ту тахтайи дар.
Қавр бикан, бузма бар,
О бузакум, гудй-гудй!

Дошт ду бузи бабича.
Ҳайшу кардак дар куча,
Чавро аз дасти чола!

Усто Аюби беторат,
Дарав бихон ибодат.
Қарибе сел бубарат,
Чавро аз дасти чола!

Кулочиёи шишдардй,
Села кардан сухбандй.
Боғи Одила кандй,
Чавро аз дасти чола!

Чола ҳамбид дар сугмун,

Фолклори Роғун

Гиря кардан ялдамичиён.
Аз умочкунӣ пушаймун,
Чавро аз дасти чола!

Абдуразоқи бечора,
Худора кард ӯ зора.
Дигар асло набора,
Чавро аз дасти чола!

Усто Муддини дилсоф,
Рӯи Дуова шудӣ соф.
Мурутакот дар атроф,
Чавро аз дасти чола.

Хар чола чени фатир,
Дукониёра кард хақир.
Қарчинак шуду қазир,
Чавро аз дасти чола!

Хар чола чени мурут,
Карим лучаки хушбрут.
Шохуча бубро дар тут,
Чавро аз дасти чола.

Шоқирхалифа морсар,
Бо чола шид сар ба сар.
Осиёвша бурд аз ду сар,
Чавро аз дасти чола!

Чола хамбид дар Усток,
Чушми Ташриф шуду
чок.

Сари Калнозар дар хок,
Чавро аз дасти чола!

Худой-бачаи шумқор,
Гиргир мерафт у Хисор.
Мулло Толиби девқор,
Чавро аз дасти чола!

Маҳмадшоқир як тоқа,
Байд мемона ҳар
қишлоқа.

Алов мекуна пустилоқа,
Чавро аз дасти чола!

**д. Нимичи Поён
Маҳмадов Маҳмадназар**

Чола

Фардо намози шом шид,
Абри сиё поён шид.
Чола хамбид дар Навдӣ,
Осиёи Мулориёро кандӣ.
Чавро ай дасти чола!

Эй холаи Ҳикоят.
Бура хонаи ҳамсоят,
На ших монду на поят,
Чавро ай дасти чола!

Ҳар чола кулчаи фатир
Дукунӣ дар Қақир.
Қаршинака кад чазир,
Чавро ай дасти чола!

Домлокарими беторат,
Биё, бухон иборат.
Дигар асло наборад,
Чавро ай дасти чола!

Ҳавои абри мулут,
Каримличак хушбург.
Шоххуча бубро тори тут,
Чавро ай дасти чола!

Шокир туй як тоқа.
Алов мекнӣ пӯслоқа.
Байд мемонӣ ҳар қишлоқа,
Чавро ай дасти чола!

**Шарифхоҷаи Кӯхистонӣ
ФФІ: 1708-1710, 1 Т ш 8 Ҳоит.**

Каждум газид

Яг руз рафтум кахдуравӣ,
Кардум тайи шорағза.
Дуравидум ду дарза,
Зорӣ гуфтум нагаза.

Зоре яке газидум,
Ҷоша маҳкам қапидум.
Бубичунум, бубиме!

Чунгак-чунгак давидум,
Беҳи ғанак ғалтидум.
Пайша кофтум, наёфтум,

Бубичонум, бубиме!

Қушлоқ будай пешору.
Ялм будай, афтовру,
Ҳамаи чом хунолу,
Бубичонум, бубиме!

Оста-оста хамбидум,
Ҳиш кас қатим надидум.
Дурас воре ларзидум,
Бубичонум, бубиме!

Вахти ширпази очам,
Ларза афтод дар почам.
-Чуко кардӣ,-гуф (т), бачам,
Бубичонам, бубиме!

Тушам додӣ суманак,
Чогоша андоз занак.
Бузануму ғалтанак,
Бубичонам, бубиме!

Э холаи Давлатбӣ,
Тура меган табибӣ.
Луч ку чоҳакша бубӣ,
Бубичонам, бубиме.

Давлатбибии содда,
Фармудай пашаи мода.
Сур куне деволода,
Бубичонам бубиме!

Мулло Қурбуни содда,
Давид у айлоқода.
Худо бута чазота,
Бубичонам, бубиме!

Мулло Қурбуни суна,
Афсуна намедуна.
Риши пупуш намуна.
Бибичонам, бибиме!

Идариму у дарим,
Тура ёфту дар чарим.
Кошке мемурд хуштарим
Бубичонум, бубиме!

д. Сангдевор
Маҳмудов Абдусалим
Талабаи с.9

Харак

Як хар доштум, ҳанг мезад,
Саракша дар санг мезад.
Як мушт, ҷавуш медодум,
Мешишт қатим гап мезад.

Сагираи сурхи Қурбон,
Харта бурдан ба ёбон.
Харама дара арондан,
Талхаи харма кафондан.

Агар ин харум мешид,
Ҳезумкаши занум мешид.
Сумаки харум мешуд,
Кавшаки занум мешид.
Гушои харум мешид,
Кафлези занум мешид.
Шикамбаи харум мешид,
Сурфаи занум мешид.
Думбаки харум мешид,
Қоруби занум мешид.

Давлатов Қадриддин
С/т 1926,д. Нимич

Кал

Эй мусулмонон, фақирӣ шоҳи Султон аст, кал,
Умати ин ҳазрату дар қавли шайтон аст, кал.
Аз намозу рӯза пурсӣ, у кали ноқобил аст,
Лек дар чанги тараф як марди майдон аст, кал.
Эй кале, толеъ надорӣ, гузи ҳафтранг мезанӣ,
Дар сарут як қил надорӣ, сарта бар санг мезанӣ.
Ин кали бадбахта бин, чандин ҳикоят мекунад,
Пашша дар нуғи саруш шиштай, сад ҳақорат мекунад.
Эй кале, гирди саратро шуша парчин сохтам,
Кайкро зин кардаму гирди сарат метохтам.
Гар зимистон мешавад, у кал шаҳаншоҳ мешавад,
Фасли тобистон дарояд, сояҷӯён аст, кал.
Офтоби гарми тобистон битобад бар сараш,
Лек аз тарси пашша чун беда ларзон аст, кал.

**ФФІ: 2005-2006, т ж 7 қ. Мунчихарф
Н. Маъсумӣ, Б. Роҳимзода
Маҳмурод Шариф с/т 1902, бесавод.**

Мочаро дар осиеб

Биё қозӣ, рӯзу шаб бошитов,
Ҳикоят кунем то дари осиев.
Ду марде, ки будан ду пиру мурид,
Муридаш зи баҳри осиев бидавид.
Муридаш бигуфт ҳар киро навбаташ,
Ба навбат наояд, сазои у латаш.
Зи дарди аёлам ба чон умадам,
Дарунум бисухту давон умадам.
Ки аз дар дарой ба монанди гул,
Намонам даст барӣ ба дул.
Нагуй, ки шайхам зи аҳли сулук,
Наводо ба поят бидозам ҳалук.
Ҳалуке, ки сахт аст зи чуби газӣ,
Наводо биафтӣ, лабатро газӣ.
Бигардонду бизад шайхи нозукро,
Чу гурге биёвад нархари бурро.
Ба зарби лағатҳои у сағмурид,
Ҳаму шайхи бечора дар тумба бирид.
Худоё, касеро муридаш мадеҳ,
Агар медихӣ, нобуридаш мадеҳ!

**ФФІ: 1834, 1 Тж 9 д.
Ҳоит Ш. Кӯҳистонӣ**

Моргазида

Субҳи сабо даводав,
Кардум ба суйи дарав.
Офтов бурмад ду найза,
Чун дар танум меларза.

Кардум тайи шорағза,
Дуравидум ду дарза.
Чун дар танум меларза,
Гуфтум зори нагаза.

Яке зорӣ газидум,
Чангак-чангак давидум.
Қоша маҳкам қапидум,
Гирди ганак расидум.

Умад акаи Тавар,
Бурдум пеши афсунгар.
Мулло Қурбун афсунгар,
Кардум бутун хунчигар.

Афсуна намедуна,

Ришакша мечумбона.
Гуфтум, ки эй фиребгар,
Ай ту надорум бовар!
Надунӣ афсуну фол,
Бисёр наку қилу қол!

ФФV: 6641,1 6643

Т ж 7 д. Ярхаби Калон 1945

Махсуми Носирҷон М-IV

Рихимзода Боқӣ М-IV

Тошматов Бадриддин М- IV

Сурхоб

Бастум суночи кока,
Духтум чоруқои лока.
Ачам дохтас шултоқа,
Чавро ай дасти Сурхоб!

Бурмадум сари резов,
Фукум чунон ларзидак.
Ташриф диду хандидак,
Чавро ай дасти Сурхоб!

Хучум сари мола,
Сарум қадӣ чувола.
Ова задум ду пиёла,
Чавро ай дасти Сурхов!

Бурмадум сари резов,
Чишмом шудан ҳавзи ов.
Суночма бурда рунов,
Чавро ай дасти Сурхов!

Бурмадум тайи Хидарған,
Суночма бурд дар Нуширён.
Ачам шид ича гириён,
Чавро ай дасти Сурхов!

Аввали дав ай сайёд,
Аз сузи дил надавид.
Суночма кард нопадид,
Чавро ай дасти Сурхов!

Ҳавои аври мулут,
Эй чамеи хушбурут.
Чанд нумоли қамаруд,
Чавро ай дасти Сурхов.

Имомбои беозор,
Дилма надодӣ озор.
Бурам бикунум як эзор,
Чавро ай дасти Сурхов!

Эй Исопиён ҳозир,
Курхат кардӣ ҳамоил.
Эй курхатат беҳосил,
Чавро ай дастӣ Сурхов!

Охуни мулло Сафол
Хута меган безавол.
Курхат бикунум як бор,
Чавро ай дасти Сурхов.

ФФП, 4363-4367 Т3 6
к. Хайрободи Обигарм 60
Ҳакимов Ҳамид,
Сафаров Хол, 1937,

Мулло Назири Аслон

Мулло Назири Аслон,
Чор келун моҳи тобон.
Дарвозаҳои ҳайрон,
Хундорай барфу борон!
Чор бачаи навсафар,
Баромаданд дар камар,
Тарма омад аз ду бар,
Хундорай барфу борон!
Чор бача буд дар шинак,
Тайи пошон ларзидак.
Тарма омад надидак,
Хундорай барфу борон!
Чор бачаи дилхуруш,
Хуни ҳар чораш дар чӯш.
Камонаш гашта аз рӯш,
Хундорай барфу борон!
Чор бачаи дар сафар,
Сафаршон гашту хатар.
Балхӣ, бибар ту хабар,
Ба падару ба модар!
Хоб будан дами саҳар,
Балхӣ гуфтак чӣ хабар?
Шуқорамон гашт хатар,
Хундорай барфу борон.
Бугу биёранд аспома,
Хавар кунанд қавмома.
Букован бачаҳома,
Хундорай барфу борон!
Чор бачаи бебова,
Хован дар тайи това.
Одам нестай букова,
Хундорай барфу борон!
Чор тобут шуд тарвоза,
Дар кишлоқ шуд овоза.
Муллобухон чаноза,

Хундорай барфу борон!
 Мулло гуфт чанд сухан:
 - Роҳи ҳамамон мурдан,
 Қон ба ҳақ таслим кардан.
 Хундорай барфу борон!
 Чор тобути рав-равон,
 Қарор гирифт манзилшон.
 Акаҳом қу, очачон?
 Хундорай барфу борон!
 Рӯзам намози шом шуд,
 Чор чоғаҳам қатор шуд,
 Чишми келуном чор шул.
 Хундорай барфу борон!
 Чор моҳ шудай ғамдорум,
 Аз ғами худ ҳучбеморум.
 Лойиқи мурдан дорум,
 Хундорай барфу борон!
 Модар шудай хокистар,
 Дар ҳақи чору писар.
 Чор писари шери нар,
 Хундорай барфу борон!
 Чор келун шудай қатор,
 Ҷавоб мегӯянд ҳар чор,
 -Моро ҷавоб деҳ, падар.
 Мерем як шаҳри дигар,
 Мулло Назир шуд ҳайрон.
 Оби чашмаш гашт равон,
 Кучо мерен, келунҷон?
 Хундорай барфу борон!
 Келунои дар ба дарум,
 Ҷаври Худо дар сарум,
 Аламотон дар барум.
 Доғотон дар чигарум,
 Хундорай барфу борон!
 Чор бачаи навҷавон,
 Хобанд дар манзилашон.
 Мулло Назир аст, гирён,
 Хундорай барфу борон!
 Гуфта бачам, эй Надир,
 Аз янғаҳот яқташа гир.
 Ки дубора нашем ҷазир,
 Хундорай барфу борон!
 Дарвозаҳои ҳайрон,
 Мулло Назири Аслон.

д. Қалъаи Лабиоб
Тоҳир Мардонзода

Муҳоботчи бехунар

Манам марди майдон ба рӯзи масоф,
 Ба ханҷар дили муш созам шикоф.
 Канам нахли гашниҷро ман зи бех,
 Кушоям дари ганҷро ба мех.
 Агар ман саворӣ кунам пашшаро,

Бупаррад, барорад, маро дар ҳаво.
Зи ангур он сон барорам чарас,
Наояд зимистон ба пешам магас.

Нокасу золим

Агар ноне диҳӣ вақте сагеро,
Дигар рӯзат, ки бинад, дум фишонад.
Агар сад хон ниҳӣ дар назди нокас,
Ба вақти фурсатат сағ дар чаҳонат.

д.Қалъаи Лабиоб
Тоҳир Мардонзода

Дуо дар ҳаққи бераҳм

Илоҳо нахли умрат дар чавонӣ бесамар гардад,
Дамодам толеи шӯрат зи аввал шӯртар гардад.
Хурӣ бо сад такаллуф тозаноне фарбеҳу дилчасп,
Ба хона номада ишқамбаат шушу чигар гардад.
Агар аспи савориро ба худ гирӣ даме гардиш,
Шавад бо садбало оғуштаву хуни чигар гардад.
Дар ҳаққи номард, бе хуноф ва торсончак,
Манам паҳлавонам, ба дастам табар,
Бимонам алафро ба назду ду хар.
Ба дастам амудӣ кунам вой, вой,
Бифаҳмад магас, зуд хезад зи чой.
Зи чо барканам хонаи анқабуд,
Ниҳам бар дили кайк меҳри сукут.
Чу ман паҳлавон дар чаҳон, кӣ дигар,
Ба гурзе шикастам зи пашша камар.
Манам паҳлавони сари деги ош,
Кунам лашқари пашшаро титу пош.
Манам паҳлавонам, ки дар рӯзи ҷанг,
На аз пашша тарсам, на аз муши ланг.
Манам паҳлавони ҳафтману даҳман,
Дарахти кадуро зи беҳаш канам.

ФФІ: 1818,1 тжд. Пилдон
Шарифхоҷаи Кӯҳистонӣ, Мастон, 30 сола

Кошки харакам мешуд.

Давлат хара хуй додӣ,
Мушти зара бой додӣ.

Кошке харакум мешуд,
Порубаракум мешуд.

Давлат, хара хуй додӣ,
Мушти зара бой додӣ.

Кошке харакум мешуд,
Ҳозумбаракум мешуд.

Давлат, хара хуй додӣ,
Мушти зара бой додӣ.

Кошке харакум мешуд,
Кули намакум мешуд.

Давлат, хара хуй додӣ,
Мушти зара бой додӣ.

Кошке харакум мешуд,
Хашу хошокум мешуд.

Давлат, хара хуй додӣ,
Мушти зара бой додӣ.

Кошке харакум мешуд,
Пойи маъибум мешуд.

Давлат хара хуй додӣ,
Мушти зара бой додӣ.

Кошке харакум мешуд,
Соҳибдаракум мешуд.

Давлат хара хуй додӣ,
Мушти зара бой додӣ.

д.Бедак
Рӯзиева Г.

Баҳси ҳубубот

Наскак ба дара, нахут ба болои дара,
Ғомук гули сурх, зиғер анори дубара.
Ҷаҳварӣ мега сутама анбор мебара»,
Арзан мега, ки: «Донама гундушк мехура».
Ҷав мега, ки: «Сарум ай хичак мегузара»,
Гандум мега, ки: «Айни даравум мегузара».
Боқлӣ мега: «Донама хурмо мебара».
Ҷашмум ба дари анбор милам покай,
Як кило гандум метиян нимуш хокай.
Рузе, ки кор нарам, дар сарум сад тиёқай...
Биргадир додум пора,
Табилчия кардум зора.
Зоро меҳнатма бибардора...

СУРУДҲОИ ТАЪРИХӢ,
ИЧТИМОӢ ВА СИЁСӢ

ФФӢ: 1728-1739,1

Т Ж 8 Ҳоит, Ш. Кӯҳистонӣ

Шӯриши Қаландар

Медиҳам, эй дустон,
Ай шуриши Қаландар.
Ба тарзи каму кутох,
Ба шумоюн як хавар.
Қаландари диловар,
Гардид харову лоғар.
Монанди у факерон,
Ҳазор –ҳазори дигар.
Ай нуми халқи фақир,
Ариза навишт ба мир.
Аризаро бурда дод,
Гардид қамаву занчир.
Қаландари бечора,
Уфтод ба ғам якбора.
Дар қамаҳуна мир,
Занчирора кард пора.
Девولي қалъаи мир,
Шукофтак мусли ҳамир.
Ай қалъа бурмаду рафт,
Ба пеши аҳли фақир.
Қаландар шоҳи нумдор,
Халқи Дараи Мазор.
Туп карда гуфт ба уҳо,
Аризатун надод кор.
Ай факеру фуқаро,
Маъқул шава шуморо.
Ба додхоҳӣ амир,
Мун меравум Бухоро.
Гуфту ариза бардошт,
Тухми умед ба дил кошт.
У ба пою пиёда,
Қадам ба раҳ бугузошт.
Чан (д) рузу ҳафтаву моҳ,
Кашидак заҳмати роҳ.
Қаландаршоҳ охир,
Расидак дар Бухоро.
Қаландаршоҳи далер,
Дар пеши арки амир.
Чандин рузу чандин шав,
Ба дарбун шуд мунтазир.
Умад ясавул охир,
Ай пеши қасри амир.
Аризаи Қаландар,
Гирифта рафт мусамир.

Вой ба ҳоли бечора,
 Умарои ситамгар.
 Дар ҷавоби ариза,
 Ура гуфтан иғвогар.
 Қаландар шидак ҳайрун,
 Ай и кори умаро.
 Гурехт пойи пиёда,
 У бар куҳистун.
 Ба чушми зору гириун,
 Ҳодисаро баён кард,
 Ба ҷумлаи фақерун.
 Гуфтак: «Амирай ҳайвун».
 Эй рафиқони азиз,
 Ай дасти и ҷаллодун.
 На хуна мунду на чиз,
 Ба раҳми мо фақерон.
 Угаҳ ба қаҳру ғазаб,
 Гуфтан: Биёе ин шав,
 Равем ба суи қалъа.
 Кунем душманро ғаб-ғаб.
 Халқи ҳамаи қишлоқ,
 Ай, ҳар канора хап-хап.
 Ба калтаку ба тиёқ,
 Ҷамъ умадан дар у шаб.
 Равуна шуд ба шитоб,
 Ба Қалъаи Лаби об.
 Маҳрамсарои ҳоким,
 То ки намоян (д) хароб.
 -Ҳай шавохун мезанем,
 Дар қалъаи золимун.
 Шояд ба и букунем,
 Мушкили худро осун.
 Ғаломуси бепадар,
 Пинҳонӣ додай хавар.
 Саркардаҳо дар ин шав,
 Шуда ба қалъа яксар.
 Амлокдорони амир,
 Бо найзаву бо шамшер.
 Ҷамъ умада ба қурғун,
 Ай баҳри кали фақир.
 Қаландар бо фақирон,
 Умад ба назди қалъа.
 Ана шуриши калун,
 Барпо ай ин воқеа.
 Баъзе ба мушту луғат,
 Ба ҳамдигар мезанад.
 Баъзе каштал ба каштал,
 Гуревунҳо медарад.
 Баъзе ба ҷуву тиёқ,
 Чу ба муфтии Уроқ.
 Монундаи наррашер,
 Мезана ҳар су шаллоқ.
 Мулло Сафари маккор,
 Овард сипоҳи бисёр.

Ай ду ҳазор зиёда,
 Ай пиёда то сувор.
 Ба атрофи фақерун,
 Шинак гирифта уҳо.
 Ҳар якашун ба камун,
 Мезана ба нишонҳо.
 Ё дустони азиз,
 Силоҳ надоштем дар бар.
 Бувад тиёку халтак,
 Боиси хавфу хатар.
 Сардори фавчи деҳқун,
 Қаландари қаҳрамун.
 Гардид асири душман,
 Ба чанта ёру дустун.
 Шуришчиёни дигар,
 Охир шуда бераҳбар.
 Во ҳасрато бигуюн
 Шуда гуреза яксар.
 Буд ҳамроҳи Қаландар.
 Дар қаъри банди зиндон,
 Мирзо Ҳиммат камбуғал.
 Ай чумлаи раҳбарон,
 Сад ҳайфи ин ду чувон.
 Чувонони қаҳрамон,
 Ба додхоҳи фақерун,
 Афтодаанд ба зиндон.

ФФІ: 1666-1668,1 Т ш 8
д. Ҳоит Ш.Кӯхистонӣ

Шуриши Усмон

Сад дарего, ҳасрато, аз ин ҷаҳони бемадор,
 Чумла мардони ғаюр дар хок пинҳонанд қатор.
 Дустон ҳар ҷо, ки бошад, бишнавед ин воқеа,
 Аз барои мурдани Усмон бигирем зор-зор.
 Он ҷавони хубсурат, нек ҳам хислат сахӣ,
 Бегунаҳ рафта азизон, у аз ин дайри ғаддор.
 Расму оини дунёи зулмпарвар ин бувад,
 Нокасонро парварад, созад касонро хору зор.
 Зеби боғи зинатафзои сипоҳи адл буд,
 Кас надида ин замон монанди у чобуксавор.
 Шуд равон бар зидди Олимхон, ки у андар Ҳисор,
 Ғайраташ дар ҷӯш омад, бо ғазаб кард у хучум.
 То ки он аҳли ситамгарро намояд хору зор,
 Рафт бо чандин шукуҳу салтанат бо шаҳри Ғарм.
 Шуд мук дар Кочон кард бо сипоҳон кор зор,
 У шикаст хурду наёфт роҳи гузар суи Ҳисор.
 З –ин сабаб суи Ясман кард аз ин манзил фирор,
 Бар умеди он, ки бо ёрони худ созад начот.
 Дасту пояшро бубаст Икромии Маҳмаш миразор
 Он ду бе инсофу бе тавфиқ бибурдандаш ба Ғарм,
 Додан уро дар таги зиндони ғамхона қарор.
 Буд ҳамроҳам дар ин зиндон мулло Тоши ғариб.

Гиря мекарданд чавонон ҳам чу абри набахор.
 То ба кай гуям рафиқон дод ай дасти замвон,
 Заррае раҳме надоран (д) он гуруҳи гандахор.
 Хуни ҳасрат мечакад аз дидаҳои мардумон,
 Ай барои мурдани Усмон бубинед зор –зор.
 Рафта он гулҳои зебо зинати руйи замин,
 Кушта гардидан (д) онҳо ҳардушон бо захми хор.
 Ҳар кӣ гуяд Обиддин гу: -Қотили онҳокӣ буд?
 Гуям, э ёрон, бувад Абдулмаҷиди нобакор.

ФФІ: 1776, ТЖ 8 Дараи Нушор
Қурбон, 51 сола Ш. Қӯҳистонӣ

Сағони сармала

Эй фалак, моро ниғаҳ дор ай сағони сармала,
 То ба кай хорӣ кашем ай палидони сармала.
 Асрҳо шид, ки ҳамеша ҳастем чун ғулом,
 Зери дасти ин палидону сағони сармала.
 На ба хизмат, на ба зорӣ, на ба зар ёфтем халос,
 Ай фасоду фитнаҳои ин сағони сармала.
 Мекунанд бар халқҳо чабру чафои беадад,
 Заррае раҳме надоранд ин сағони сармала.
 Кори онҳо доим задан кардан, бурдану хурдан,
 Сухтем, якбора ай руйи сағони сармала.
 Моҳиён дар таҳти дарё, қарнҳо дар осмон,
 Дар гурезан ай чафои ин сағони сармала.
 Асли зоти ин сагон аст, ай Бухорои Шариф,
 Куштаанд ягбора мардумро ин сағони сармала.

д. Ҳоит
Шарифхочаи Қӯҳистонӣ

Шикоят

Иҷозат деҳ то созам ҳикоят,
 Ки дар сандуқи дил дорам шикоят.
 Чи гуям, ки дар ин аҳди замона,
 Надорам чораву роҳи бухона.
 Чи гуям, ки дар ин даври талотум,
 Намудум ихтиёри хешро гум.
 Чи гуям, суخت мағзи устухонум,
 Бисухт қону чихону хонумонум.
 Чи гуям, ки мани бечораи зор,
 Бидидам аз замона саҳт озор.
 Камоли умри ман барбод гардид,
 Насибам нолаву фарёд гардид.
 Бигу, то ин чӣ руз аст бар сари мун,
 Ба зудӣ ов гардид пайкари мун.
 Ба ғурбат ов шид, оваш фуру рехт,
 На танҳо ов, зардоваш фуру рехт.
 Чӣ созам чора бар аҳволи зорам,
 Зумистон умаду хуна надорум.

Зимистун умаду мун дар биёбун,
Ҳама дар хунаву ман дар ғами чун.
Барои барраву бича бувад коҳ,
Барои мун ҳамеша нолаву оҳ.
Барои барраву бича макон аст,
Барои мун на пушоку на нон ҳаст.
Шикоят мекунам то рузи маҳшар,
Зи дасти шайху эшону тавонгар.

ФФІ:1676-1678,1 Т Ж 8

д. Ҳоит-Ш Қухистонӣ,

Роз гӯям аз чафои рӯзгор

Роз гуям ай чафои рӯзгор,
Бандаам дар боргоҳи мулкдор.
Меҳурам чубу туёқи хучаин,
Ай баҷойи туъма рузе то ду бор.
Қути мун я пора нуни мурғакӣ,
Ай дамодамҳои субҳ то шаби тор.
Чумаам ай парчаҳои кандагӣ,
Бистаре дорум шав ай хасу хор.
Хунае дорум ба манзилгоҳи асп,
Андарун чо муниси мун муру мор.
Якдаме орому роҳат нестам,
Аз фасоду фитнаи ин рӯзгор.
Ин чи зулму чи фасоду фитна аст?
Дар замони ин сағони гандахор.
Ин чӣ адлу ин чӣ давре, ки дар он?!
Чумла меҳнаткаш асиру хору зор.
Мун ба ҳоли хеш ёрон то ба кай?
Зор менолам дар шабҳои тор.
Меравад хуноваи ҳасрат мудом,
Ай ду чашмум ҳамчу аври навбуҳор.
Гашта ай хуноби ашкам нилгун,
Дашту сахрои тамоми ин диёр.
Кай дамад субҳи уммеди бахти мун?
Партав афшонад ба куху кӯхсор.
Оламе ай партаваш равшан шавад,
Одамӣ бар коми худ гирад қарор.
Варна ҳасрат то қиёмат мебарад,
Ай чафои ин сағони нобакор!

ФФІ: 1822, 1 ТЖ9 Чиргатол

Ш. Қӯҳистонӣ Давлатбӣ, 41 сола.

Қатли бегуноҳ

Як тованда зар доштум, як тованда мушк,
На парвои зар дорум, на парвои мушк.
Дар рузаки сеашанбӣ се марди дурушт,

Бародарма овардан дустро паси пушт.
 Мун дар кору кордори замон ҳайронум,
 Рузону шавон ба дидаи гирёну.
 Аспе дорум монанди чархи малакай,
 Сари додарум дар каҳкашони фалакай.
 Ё додари чун, гичо занум хиргота?
 Меҳмунӣ кунум рафику чураҳота.
 Хунаи додарум дар паси кухи намакай,
 Умри додарум кутаҳаку якдамакай.
 Дар ҳучраи сафед чаҳди меҳмунут кардан,
 Дар ҳучраи сиёҳ, банди пинхунут кардан.
 Дар ҳичраи сафед бурда гирифтаган дарта,
 Дар ҳичраи сиёҳ дохта гирифтаган сарта.
 Мири хунасуз додарма ба ханчар куштай,
 Ба ҳасрату ғам ба дидаҳои зор куштай.
 Кушандаи ту ба алови оҳи мун суза,
 Хунаву даруш ба дуди ғам яксун суза!

д. Ҳоит
Шарифхочаи Кӯхистонӣ

Ача – ачае

Ача - ачае, муна калунум кардӣ,
 Ба кавкозӣ додаву равонум кардӣ.
 Ача- ачае, ба мун чӣ коро кардӣ?
 Ширум додиму асири ғамҳо кардӣ.
 Ача- ачае, чува калонум кардӣ,
 Ширум додиму ҷавра ба ҷунум кардӣ.
 Ача- ачае, игволипадум додӣ,
 Сарриштайи ғамҳора ба дастум додӣ.
 Ача- ачае, гулҳора бар сар назанӣ,
 Дар чигари мун дубора ханчар назанӣ.
 Ача- ачае, дар коса овум додӣ,
 Чун мурғи парунда бо шитобум додӣ.
 Ача- ачае, доғи ғарибӣ зурай,
 Бе ёру рафику бетабибӣ зурай.
 Фарёд занум куху биёбун ларза,
 Ай Ҳойёи мастун то ба Кавгон ларза.
 Ай дасти замон чора надорум, чӣ кунум?
 Ғамхори мунӣ, чора надорум, чӣ кунум?
 Ай рузи азал толеи пастум додӣ,
 Калитӣ хазинаи ғам ба дастум додӣ.
 Чархофалаке, ҷавра ба ҷунум кардӣ,
 Хори зумини нокасунум кардӣ.

д. Ҳоит
Шарифхочаи Кӯхистони.

Туман

Туман шид, маҳрам умед ай Бухоро,
 Ба кавкози гирифт фарзанди моро.
 Барои якта фарзанди ягона,
 Надорум тушагӣ чизе бухона.
 Надорум маскае дар маскадонум,
 Гурумбас мекуна дил дар дарунум.

Барои модагови раҳши қачфук,
Сари худро занум бар санг чукчук.
Дигар чизе ба ғайри у надорум,
Бибурдан ира ҳам ай ихтиёрум.
Бирафт ай дусти мун ҳам бача ҳам гов,
Шидум яғборағӣ беҳушу партов.
Илоҳо гум шава нуми қашоқӣ,
На гову бача мунд, на нуну тоқӣ.

д. Ҳоит
Шарифхочаи Кӯхистонӣ

Бенавоӣ

Чӣ ҳол аст ин, ки дар олам басте нашъунамо дорад,
Халоиқ хору зору интизору бенаво дорад.
Назар во мекунам, дар ин замон менигарам ҳар су,
Миёни халқ мебинум ҳамеша мочаро акнун.
Яке гуяд хуроки мун ҳамеша нуни ҳолмун аст,
Якин дорам зи дасти марг намеёбам раҳо акнун.
Дигар гуяд, ки вой сад вой, бар аҳволи зори мун,
Ки фарзандони мун се тан ҳама маҳву наво акнун.
Пур ай маҳсули мо кутволи он бадтинатони аҳд,
Валекин мо фақерон чумла дар қайди боло акнун.
Бубинад ҳар ки арбоби замона суи у ояд,
Бигуяд, ки ачал умад, чи созам чораҳо акнун.
Бувад авлотар ай ин зиндагонӣ мурданам аммо,
Намеёбад кафан он мурда дар ин даври мо акнун.
Зи шав то руз бо ин дидаи хунбор менолам,
Замин аз ашки мун тар шид, нашид гум ин бало акнун.
Мани бечора то кай дар чаҳон удвор месузам,
Зи дасти золимони ин замона бе бақо акнун.

ФФ I: 1826,5 –1832 Тж 8
Ш.Кӯхистонӣ

Чавро ай дасти Фузайл.
Шудӣ аз дустум раҳо.
Рафтӣ ба суи бало,
Ҳарду бари рум сиёҳ.
Чавро ай дасти Фузайл!

Аввал ту ба мун қанду наботе додӣ,
Пушаймун шидӣ, захру шаробе додӣ.
Раҳме ба муни зор накардӣ ҳаргиз,
Рафтиву ба мун қатғӣ чавобе додӣ!

Эй моҳи тобони мун,
Куввату дармуни мун.
Бурдӣ ай тан чуни мун,
Чавро ай дасти Фузайл.

Садбарги сафеди мун кучой охир,
Дар дидаи мун наменумой охир.

Мун дар ҳақи ту ташналабон мегардум,
Эй ови ҳаёти мун, кучой охир?

На деҳ мундай на диёр,
На куҳ мундай на куҳсор.
Дар суроғи яг нигор,
Чавро ай дасти Фузайл!

Имруз ҳавои авра парчин кардум,
Яг сайла барои дили ғамгин кардум.
Яг сайл барои дили ғамгину нашуд,
Бо зоғи сиёҳ минқори шохин кардум.

Ҳар руз зорум дар ғамут,
Интизорум дар ғамут.
Беқарорум дар ғаму,
Чавро ай дасти Фузайл!

Садбарги сафед будум, доғум кардӣ,
Дар фасли бухор булбули боғум кардӣ.
Намаки сафед будум дар куҳи баланд,
Борони бухор шидаю овум кардӣ.

Эй духтари кокулдор,
Зинат будӣ дар диёр.
Афтодӣ дар пойи дор,
Чавро ай дасти Фузайл?!

Бо сузиши ту агар насозум чӣ кунум?
Чун дар раҳи ту агар набозум чӣ кунум?
Гуянд ба мун, ки, ту чаро месузӣ?
Маҷнун ба он шамъ бисузам, чӣ кунум?

Фузайл кард муна чидо,
Ай духтари моҳлиқо.
Мечокум дар ҳар кучо,
Чавро ай дусту Фузайл!

Дар руйи қаврут монанди гард афтодум,
Пучала шида ба ранги зард афтодум.
Ту чаро намепурсӣ аҳволи ту чист,
Дар ғамакот охир ба дард афтодум.

Э Фузайли ғаддор,
Духтарум куштӣ ба дор.
Лаънат ба ту нобакор.
Чавро ай дусту Фузайл!

Ҳар ғоте мун ёди ту чонона кунум,
Булбул бишавум, шав то суҳар нола кунум.
Дар чогаи марг агар ба ёдум бирасӣ,
Чунро мунуму доғи туро нола кунум.

Гум шава нуми мулло,
Яғборағи ай дунё.
Ноҳақона дод фатво,
Цавро ай дасти Фузайл!

Маҳтову бишуд ҳавлини мун рушан нашид,
Дар ҳавлини ҳама руз шид, ай мун нашид.
Рузам батар ай шаву шавум ай зиндун,
Бе толеъ будум, духтари мун ай мун нашид.

Яке шоҳи духтарон,
Гули боғу бустон.
Кушта шид, эй дӯстон,
Цавро ай дасти Фузайл!

Гӯяндаи ин таронаи мотам шахсест, ки духтараш Маълумой соли 1929 аз дасти саркардаи босмачиҳои минтақаи Фарм Фузайл Махсум дар ноҳияи Ҳоит ба дор овехта шудааст.

д. Ҳоит
Ш. Кӯҳистонӣ

Ғумор ва вабо

Суханҳоро мун ай ғумор гуям,
Ай ин куҳсор то Булғор гуям.
Аҷаб ғумори бадкидор умад,
Бухор хангоми киштукор умад.
Аҷаб ғумори бадкирдори бад шуд,
Зи Ҳиндистон вайрун то Машҳад шуд.
Чу бигзашт ай зумини Ҳинду Эрон,
Фаро гирифт ҳама куҳу биёбон.
Бишидӯ дар хелу оғилҳои Ҳоит,
Баланд шуд шуру ғавғоҳои Ҳоит.
Бикушт у барзаговҳои факерон,
Ба ғорат кард ҳамаро хунавайрон.
Ҳамаро дар фиғуну нола андохт,
Ба суи сарҳади Ваҳе гузар сохт.
Раҳи уро накӯҳ бигрифт не дашт,
Зи Ваҳё боз дар Дарвоз бигзашт.
Зи зангу Умарак то Қалъаи Хум,
Кушокуш дорад у дар байни марум.
Зи Ваҳё то ба Дарвоз кард абтар,
Намунда гову мол ай мода то нар.
Шуда марду зани деҳқон ғамгин,
Ба хангоми баҳор бегови чуфтин.
Бале таслим кард кули Қафотин,
Назар партофт суй Чину Мочин.
Ба деху шаҳри Чин ай дусти ғумор,
Ҳамаи хелу оғил гашт хоксор.
На асп мунду на гов мунду на гуспанд,
Тамоми мардумон гардида дарманд.
Ай ин чо боз гашт дар шаҳри Кобул,

Намуд хокрез ҳамаи хелу оғил,
 Халоиқ чумла дар оху гами қон,
 Гумор дар қустучуи хару полон.
 Аҷойиб дидаям занҳои қирғиз,
 Гирифта мотаме аз баҳри ҳар қиз.
 Яке баҳри бузонаш меканад мӯ,
 Дигар ай баҳри қонуш меканд ру.
 Зи чумла қирғизон фиғон бурумад,
 Гумор бо сад ғазаб ай дар дурумад.
 Шуморо нест гуфто гар қаноат,
 Бувад дасти маро қаллоди ғорат.
 Ба ногаҳ шид вабо он чо падидор,
 Бурид ранги ҳама рафт хуни рухсор.
 Гумор дар ханда вабо дар кушоқуш,
 Мурунда беҳаду зинда ба нолуш.
 Гумор қаҳти миёни гову хар кард,
 Вабо чандин писарро бе падар кард.
 Вабо ғорат ба қуни мардумон кард,
 Гумор ғорат ба молу ҳам ба чун кард.
 Ҳазорон шаҳру деҳ гардида вайрун,
 Зи қаври ин ду қаллоди ҳуқумрун.
 Бишуд гишнағӣ чуноне андар он сол,
 Ғалладорон рабудан молу амвол.
 Фақерон гаштаанд чумла вайрон,
 Зану мард чумлагӣ бо оху афғон.

д. Ҳоит
Ш.Кӯхистонӣ

Вой бар ҳоли фақерон

Қозӣ Уроқи сархам,
 Раҳме надора кам-кам.
 Мехура хуни одам,
 Вой бар ҳоли фақерон!
 Қози Уроқи хапак,
 Раҳ мерава лаплапак.
 На қаҳ мундаӣ, на тапак,
 Вой бар Ҳоли фақерон!
 Ай дустӣ Қозӣ Уроқ,
 На маска мунд на қаймоқ.
 На пашм мунд, на пучоқ,
 Вой бар ҳоли фақерон!
 Ай дасти қозии лаъин,
 На гов мунду на зумин.
 Хурем ҳамеша қамчин,
 Вой бар ҳоли фақерон!
 Дора молу дустмоя,
 Чор чурию чор доя.
 Доим чун дузд мепоя,
 Вой бар ҳоли фақерон!
 Ай дустӣ Қозӣ Уроқ,
 Ҳамаи халқи қишлоқ.

Шуда факеру кашшок,
 Вой бар холи факерон!
 Қозй Уроки бадкор,
 Ба духтари кокулдор.
 Гардида ошиқи зор,
 Вой бар холи факерон!
 Мардум ҳама дар нола,
 Дармундаву бечора.
 Қозй парво надора,
 Вой бар холи факерон!
 Ай дустии Қозй маҷбур,
 Гардид факеру муздур.
 Рафтан ба ҳар чойи дур,
 Вой бар холи факерон!
 Қозй Уроки бадғеш,
 Як навчувони дарвеш.
 Кардак хун пасу хун пеш,
 Вой бар холи факерон!
 Вовайлато чӣ давр аст,
 Ин чӣ бало, чӣ чавр аст?!
 Дар болои бача ғавр аст,
 Вой бар холи факерон!

Ш. Кӯхистонӣ, д. Ҳоит
ФФІ: 1758-1766, 1 Т ж 8
Пирумшоев Хол

Мардаки чӯпон

Дорум шикоят бешумор,
 Ай дустии бойи мулкдор.
 Умрум расид бо чилу чор,
 Бо дағдаға, бо кашмакаш.
 Соли дуроз лучу кулuch,
 Фикру хаёлум печ мапеч.
 Падарум буд марди чупун,
 Дар куҳ буд уро макун.
 Роҳат надида бешу кам,
 Рафтаи чаҳон бо сад алам.
 Мун майда мундум ай падар,
 Шидум ятим хокум ба сар.
 Гар дидаюм, эй дустон,
 Бо хориву зорӣ калон.
 Дар синни ёздаҳ он замон,
 Дар зулми бойи шидум чунон.
 Гаштум асиру мубтало,
 Дар қавзаи он аждаҳо.
 То бист сол ранги ғулом,
 Дар коми мун гуё лаҷом.
 Дар кори бойи бадғуҳар,
 Шуд ҳолам ай ҳарчи батар.
 Хорӣ кашидум дам ба дам,
 Бойро набудак ҳеч ғам.

Охир ба куху куҳсор,
 Кардум ба Фарғона фирор.
 Чакмани кухна дар барум,
 Сад дарду ғам буд бар сарум.
 Кардум ай борун фирор,
 Ба чола гардидум дучор.
 Дар завуди Пахтасой,
 Дар зери дасти Тешабой.
 Се сол кардум кору бор,
 Дасмоя кардум сад динор.
 Суи ватан боз умадум,
 Монанди шах боз умадум.
 Як парча чойи сангсор,
 Харидум ай Мулло Кибор.
 Дар ҳавлӣ чойи сангнок,
 Овардаам пушторахок.
 Тарҳи бино андохтум,
 Бо сад занозан сохтум.
 Буд як сағера духтарак,
 Уро набуд соҳибдарак.
 У зан шуду ман шавҳар,
 Ёфтем охир чан писар.
 Заҳмат кашидем субҳу шом,
 То луқма овардем ба ком.
 Фасли бухор ҳангоми кор,
 Юғу сипор кардум тиёр.
 Дар бойи гаштум чоряккор,
 Кардем дар майдони кор,
 Панҷ моҳ миҳнатҳои зор.
 Чун шуд ба хирман ҳосилот,
 Умад яке бойи ҷаллод.
 Чорякуш кард ӯ чидо,
 Мунд сеякушро баҳри мо.
 Соли дигар фасли бухор,
 Умад шид ҳангоми кор.
 Дар гушаи сахрои дур,
 Кандум замин бо зарби зур.
 Ёрӣ расунд доим зан,
 Дар кори сахрой ба мун.
 Ҳосиламун охири кор,
 Як чой шид дар рузгор.
 Мун бо зану якта писар,
 Ҳам духтари лаҳти чигар.
 Ай гову чизи рузгор,
 Хурсандӣ дорем бешумор.
 Ки Зулфибӯи сағпадар,
 Ай дар дурумат мулси хар.
 Гуфто, ки: - бачаи чупон,
 Бар мо буте Фазилахон.
 Гуфтум, ки: «Эй ҷон бой ака,
 Бар ҳоли мо кун як ниғаҳ».
 У духтари ҳафтсола ҳаст,
 Гуё ҳануз ширхора ҳаст.
 Умад бой қаҳруш ба сар,

Кардак муна хуни чигар,
 Ай мун гирифт се ман зумин,
 Хафт чуфт гови чуфтин.
 Ягбора он бойи чарор,
 Кард рузгорум тору мор.
 Ҳам духтарум овар(д) ба каф,
 Кард умри беҳбудиш ҳадаф.
 Бо зулфи бой бикшод лаб,
 Якбора бо қаҳру ғазаб.
 Гуф(т) подавони бепадар,
 Чӣ даркорай тура писар.
 Гуфтум ура: -эй хучаин,
 Бурдӣ ай мун гову зумин.
 Ҳам духтари соҳибчамол,
 Бурдӣ зи мун бе маҳру мол.
 Мундай ёри мун ҳамин,
 Мояву рузгорам ҳамин.
 Гурид бой мусли тундур,
 Дохтак муна ба суросур.
 Боз кард он бойи гачир,
 Писару модарро асир.
 Занро гирифту доя кард,
 Ай музди у сармоя кард.
 Охир ба сахрои чиюн,
 Корам шида бонгу фиғон.
 Дорум шикоят беадад,
 Ай дасти боюн то абад!

ФФІ: 1756-1758,1 Т ш 8
Д.Ҳоит Ш. Кӯҳистонӣ

Ҳукмнома

Шунидам, ки рузе яке деҳқон,
 Тавар аз бараш карда гум ногаҳон.
 Вале буд он пири таҷрибакор,
 Бале карда дузди тавар ошкор.
 Бишуд он гаҳе назди қозӣ равон,
 Ки дарёфтам дузди тавар ин замон.
 Дар он лаҳза қозии бо адлу дод,
 Намуд назди хеш дуздро фарёд.
 Дар он бора гуфтор бунёд кард,
 Ҳамон арзи пири куҳан ёд кард.
 Ало дузди бечора аз тарси қон,
 Бирафту биёвард тавар он замон.
 Чу бигрифт таваррову бедаста кард,
 Дили пири бечораро хаста кард.
 Бипурсид он пир бо хашму кин,
 Ки эй қозии шаръу ҳомин дин.
 Басо рузҳо шуд барои тавар,
 Биёвардаам ранчу меҳнат ба сар.
 Чу ҳукмаст ин баҳри ман даста шуд,
 Тавар ай барои ту бедаста шуд.
 Ҷавобаш бидод қозӣ бо карру фар,

Ки ҳукмона бигрифтаам ин тавар.
 Таварро, ки бори дигар карду ёд,
 Ба ғайр ай тавар даҳ динор боз дод.
 Бизад наъра он гаҳ равон шуд ба роҳ,
 Бинолид ай қозии боргоҳ.
 Сазои сари он касе, ки дигар,
 Мадад пурсад ай қозии бадгуҳар.

I: 1674, 1 Т ш 8 Ҳоит.

Ш. Кӯхистонӣ.

Муфлис

Муфлисери дидам, ки доим ба нухорӣ медавад,
 Сар бураҳна по бураҳна зор-зор медавад.
 Нест ором якдаме у ай чафои рузгор,
 Бо дили пурдарду ашки шашқаторе медавад.
 Рузҳо овора, ҳам бехоб дар шабҳои тор,
 Ру ба саҳро доимо дар қору боре медавад.
 Меканад ҳар дам ба кетман у замини сахтро,
 Аммо дар як пораи нон интизорӣ медавад.
 Боғ дорад андарон садҳо дурахтон дар амал,
 Дар биёбон ай пайи ҳар хасу хоре медавад.
 Боғ мебошад пур аз сеvu анчиру анор,
 Ас чӣ ру бошад дар як сев зоре медавад.
 Он ҳама киштзори боғе ай миҳнати зори вай аст,
 Фориғ ай роҳат ҳамеша беқароре медавад.
 Сохта садҳо бинову хонаи бозебу фар,
 Мусли як кас ё чизе бе эътиборе медавад.
 Муфлиси бечора саргардон ай дасти замон,
 Беҳақ ай ҳар хонаву дар ҳар каноре медавад.
 Э фалак, ин муфлиси бечораи бе мутгако,
 То ба кай дар хизмати ҳар нобакоре медавад?!

д. Ҳоит

Шарифхочаи Кӯхистонӣ

Инқилоб

Инқилоб омад чу хуршеду чу меҳр,
 Шуд ба ранҷбар ҳам паноҳу ҳам сипеҳр.
 Бо ситамкаш сар ба сар қони вафот,
 Офтоби фатҳи ҳар як бенавост.
 Бенаво ай машъали ин инқилоб,
 Ёф (т) раҳой ай ҳама чавру азоб.
 Маҳв гардид маснади чавлони шоҳ,
 На шаҳ ин чо монда на тахту қулоҳ.
 Инқилоб дод бар ҳама меҳнаткашон,
 Ҳам замин ҳам обу ҳам ному нишон.
 Золиму чоҳилу дунъёи қуҳан,
 Маҳв шуд якборагӣ ай ин ватан.
 Шуру ошубу чаҳолат ай миён,
 Маҳв гардид он ҳама бо муфтхурон.
 Куху саҳрои ватан гулшан шуда,
 Чашми нобино дар ин равшан шуда.

Дод бар мо хикмату илму хунар,
Дод бар мо таълими фатху зафар.
Э ватан, баҳри ту қурбон медиҳем,
Ай бароят гар шавад қон медиҳем.

**ЗАРБУЛМАСАЛ,
МАҚОЛ ВА ЧИСТОНҲО**

1. Абри гирён боғро хандон кунад,
Дўсти нодон касро сарсон кунад
2. Аз кори шарикӣ на даст меосояд на дил.
3. Аз қурути қоқ ови чуш беҳ.
4. Аз пушти шолӣ қурмак об хурдааст.
5. Аз беамакира хара амак.
6. Агар амак хуб мешуд, Худо амак медошт.
7. Аз деволи кач ҳазар.
8. Адаби сағ дар кучукиш (дар хурдиаш), адаби зан дар арӯсиш.
9. Аз тухмати ногаҳону аз ҳамсоия бади бало тарс.
10. Аз шутур бузургӣ омӯзу ориятро аз хӯрус.
11. Аз падари мурдор писари мурдор меоя.
12. Аз чуян гу мероя.
13. Аз рафиқи бемурувват гарди нос ҳам беҳ бувад.
14. Ай оғили холида гови қур беҳ.
15. Ай гур чӣ метарсӣ, ай азобуш битарс.
16. Ай одами бад Худо пано бута.
17. Ай раҳ бизан, хайр кун.
18. Асп мега, ки: «Ай ту чаву ай мун дав».
19. Арзана гундушк мехураву калтака будана.
20. Асо қуввати пиру чавонай,
Чуйпару моркушу сағраҳонай.
21. Ай одами дилозор ҳама безор.
22. Ачали сағ, ки расид, дар девори масҷид мемезад.
23. Бадҳохи қасон ҳеч ба мақсад нарасад,
24. Баракат дар сари як дуна.
25. Барои думодарара гург мехура.
26. Барф қурпайи замин.
27. Бача азиз, одобуш аз вай азизтар.
28. Ба як дидан ошно, ба ду дидан ҳеш.
29. Ба даст деху ба по бидав.
30. Бе зарурат бувад, расво бошад.
31. Буз дар ғами қону қассоб дар ғами чарбу.
32. Буз каму чаҳ чаҳуш аз он камтар.
33. Бе нашъа нишастан сифати санги мазор аст.
34. Битиянут бигиру бизананут, бигрез.
35. Бозӣ ба чанг мебара.
36. Бидони бидон, надони бихон.
37. Боҷа боҷара дуст медорад, пиргов кунҷолара.
38. Баасти модагов ай руйи гӯсолашай.
39. Безор почакандаро хандидаст.
40. Бори кач ба манзил намерасад.
41. Гови хуба аз думбуш диёрай¹.
42. Гови таговаю одами сарҳад.
43. Гови бешира овозаш баланд аст.
44. Гург бо дарондан сер аст.
45. Давидани гусола то дари қаҳдон.
46. Дар гуфгум девол кафид.
47. Дар баста, бало баста.
48. Дари пушида ҳазор балора мегардона.
49. Дар зарурат раво бошад, бе зурат расво бошад.

---

1. ¹ Диёр мавлум, намудор,

50. Дарди мардум дар деволай.
51. Дар кулли некӣ бадияй.
52. Дар ин дунё амон, дДар қиёмат эмон
53. Дарвоза калон, нон йӯқ,
Хирмани калон, дон йӯқ.
54. Дарта маҳкам куну ҳамсоята дузд нагу.
55. Дар дармунӣ, дер мемунӣ.
56. Дар ҳафтод, уфтод.
57. Дарро задам, девол кафид.
58. Дар гуфтум, девол гуш дор.
Духтар гуфтум, сунҳор гуш дор.
59. Дар сафар бошӣ, беҳ аз хоначанг.
60. Дар давлати ток бед ов хурдааст.
61. Дард миёя куҳворӣ, мероя муворӣ.
62. Давлати тезро (золибро) бақо нест.
63. Девона гурез, ки маст омад, маст гурез, ки пулмаст омад.
64. Деҳқон агар маст шава, арзана тирамоҳ мекора.
65. Деҳқон бошӣ шудгор кун, олим бошӣ такрор кун.
66. Дили модар ба фарзанд, дили фарзанд ба фарсанг.
67. Дуз бошу боинсоф бош.
68. Ду сад сар ба сар, як сар, дарди сар.
69. Дуруғӯ як бор боло мегзара.
70. Дуруғуйӣ торикии имон.
71. Дунёро об зер кунад, мурғобира то зону.
72. Дур нарав, ки гургат мехурад,
Пеш наё, ки шумат мебинам.
73. Душман пашша бувад, филаш бидон.
74. Дил сузад, аз чашми кур ҳам об меравад.
75. Дур бишкана, сухан не.
76. Дар пеш зӯр кардани букқа, аз қафо кашидани гург.
77. Дуздиву ғарӣ паси гуи хар.
78. Дар шаҳри якчашма рафтӣ, як чашмата кур кун.
79. Дар зимистон хурок, дар тобистон пушок.
80. Дуст мега таварвор,
Душман мега шакарвор.
81. Зангирӣ осону осиебравӣ мушкил.
82. Зиндагии моҳӣ бо об, зиндагии халқ ба молу қон.
83. Заҳми чашми ҳокимон хок барсар мекунад.
84. Зи ақраб то ба чавзо зери барфем,
Баҳору тирамоҳе нест моро.
85. Зинати мард илму хунар аст
86. Зини аспа ба пушти хар чӣ хел мебанданд.
87. Кам бошаду ғам не.
88. Кампирмурӣ ҳичӣ неву ачал омухта мешава.
89. Кам хурдану хоб рафтан шаҳбоз яке,
Пур хурдану хоб рафтан осмос яке.
90. Камбағала дар болои шутур сағ мегира.
91. Камбағала рузи шодиву бозиш ҳамун рузай, ки як танга меёва.
92. Кафши сиёҳ, роҳати по.
93. Куза як бору ду бор ба ов мерава, баъд мешикана.
94. Куза ба лави ов ҳамеша бутун рафта бутун намеояд.
95. Кор бар одам тамаъкорай.
96. Куҳ ба куҳ намерасад, одам ба одам мерасад.
97. Лаклака умаданаша мебиниву рафтанааша не.

98. Маст, ки шидӣ, арзана ай болои чуйбор мекорӣ.
99. Меҳмон дар ихтиёри мизбон.
100. Меҳмон атои Худо, аспаш балои Худо.
101. Макри зани лоша, сад хачира бор боша.
102. Май бихур мусхаф бисуз, оташ андар Каъба зан, сокини бутхона бошу мардумозорӣ макун.
103. Меҳмон, ки биёя, рисқуш қатишай.
104. Меҳмон хубу ганда надора.
105. Моргазида ай банди ало тарсунай.
106. Моли муъмин, хуни муъмин.
107. Мурға сахтам буқапи қиғ мега, сустам буқап қиғ мега.
108. Муши беруна муши дарунара зада баровардай.
109. Муҳаббат (меҳр) дар чашм аст.
110. Наск накор, хонаро, бенаск мадор,
111. Наку кардан аз пур кардан аст.
112. На сих сузаву на кабоб.
113. На хурдаву на бурда.
Бугира дарди гурда.
114. Не худира мешноса, не ошнора
115. Нохурамакҳора рузи бенонӣ маълум мешава.
116. Нуни гандум надорӣ, зувони мардум надорӣ.
117. Нуни пиёзу пешони воз.
118. Об дар кузаву мо ташналабон мегардем.
Ёр дар хонаву мо гирди ҷаҳон мегардем.
120. Оби дари хона тира, духтари ҳамсоя хилмин.
121. Одами гурбатзадара ай ҳар су сангуш мераса.
122. Одами лаванд гова дур мегардонад. (Ҳангоми кӯфтани гандум дар хирман)
123. Одамиро ду чиз мебарад ба дур,
Яке обу нон, дуюм хоки гур.
124. Пайи хирси ҳазорсоларо макоб.
125. Пасам заду пешам зад,
Пасмонда кулухам зад.
126. Пеши табиб ҷӣ меравӣ, пеши корафтода рав.
127. Пойи яланг беҳ бувад аз чоруқи танг.
128. Пота чени курпаат дароз кун.
129. Рузгор оинаро муҳтоҷи хокистар кунад.
130. Рузи ноумедӣ ояд, ошно душман шавад.
131. Сад руз дар бор, як руз, даркор.
132. Сари зинда ҳамеша оворагие дорад.
133. Сағираи дудара хуву мизочуш мегарда.
134. Сағира ба ҷое мерасаву сағерапарвар не.
135. Сад ман тара орд мению,
Як ман қоқа не.
136. Соли хуба ай нугуш диёрай.
137. Салом фарзи бе бисмиллоҳай.
138. Се чиз мебарад одамиро ба зур.
Аввал обу дона, дигар хоки гур.
139. Сухбати некон аз некон кунад.
Абри гирён боғро хандон кунад
140. Сухбати марди Худо мардат кунад,
Сухбати ҳар носазо сардардат кунад.
141. Содара ёфтӣ, фандуш накардӣ, оху уболуш дар гарданут.
142. Танбалӣ офати ҷон аст.

143. Табари мардум, тажкундагиш ай санг.
144. Табиб бошй, сари худатро табобат кун.
145. Тағойй душман шуд, амак ҳочат нест.
146. Танбала кор фармою гап шунав.
147. Танбал доса дар кулухсанг мезана.
148. То тавар меояд, кунда меосояд.
149. То бад нагуй, нек пеш наояд,
150. Тағо ба чойи падар.
151. То шамол набоша барги дарахт намечунбад.
152. Фарзанди бад доғи падар,
Фрзанди хуб боғи падар.
153. Фил бошй дар мусофирй пашша мешавй.
154. Харбузара бихур, тура ба полез чй кор.
155. Хар ай харгала муна, ёлу думуш мереза.
156. Хари чухута ов битиву пулаша гир.
157. Хара чию шабчарй чй? Шаб, ки чарид, гургуш мехура.
158. Хари пир раҳ мераваю бор не.
159. Худира агар ғайбат кунй, мехри бегона мепарад.
160. Хурдагира чош месуза нахурдагира кучош месуза?
161. Шайтуна гуфтиян, ки хок мехурй? Гуфтай: «руған дора?»
162. Шатгайи гова гов мебардора.
163. Шахси беватан, булбули бечаман.
164. Шикампо ба мақсад мерасаду ба мурод не.
165. Шутур ғузара дар Бухоро мехураву бофандара дар Ҳисор ҷазо медиханд.
166. Эзора ба кун чанг медозад.
167. Чоҳкан зери чоҳ.
168. Эй ҳати Аёз, чорукот дар тори кос,
169. Чашми будана аҳл намешава. (яъне бедонаро ҳазор ром кунй ҳам, мавриди муносиб, ки ёбад, парида меравад)
170. Чоҳканро чоҳ дар пеш.
171. Яг дарахти бесамар аз фарзанди носолех бех.
172. Яг хас, бих ай кас.
173. Як тағо ба чойи ҳафт падар.
174. Як майда хов,
Бех ай гушти гов.
175. Қомати хамгашгайи пирон нишони марг нест,
Як камон сад тирро дар хок яксон мекунад.
176. Қуввати некй надорй ҳеч гоҳ бадй макун.
177. Ҳавои бад нек мешаваду одами бад не.
178. Ҳаволаи бад ба Худо.
179. Ҳаё ризқа кам мекунад.
180. Ҳақ надорад дуст халқозорро.
Нест ин хислат яке деҳқонро.
200. Ҳама чизро Худо нигоҳ дора, хара пордумаш нигоҳ медора.
201. Ҳар баландй як пастй дорад.
202. Чавоби аблаҳ хомушист.
203. Чангал гуфтай, ки: «Ай табар чй нолам, ки дасташ ай худумай».
204. Чомаи бомаслиҳат на дароз меоя, на кутоҳ.
205. Чумъа борад, шанбе монад, шанбе борад, кай монад?.

ЧИСТОНҲО

1. Яг гов дар оғилу
Думбакуш ай болои оғил.
(Печка)
2. Бофтам, бофтам,
Ба пушти куҳ партофтам.
(Кокул)
3. Пастай занак,ак,
Пастобаландай занак,ак.
Дусто паси пушт,
Кучагардай занак,ак.
(Мурғ)
4. Чор замини латкунак дора,
Як пашша ҳайкунак дора.
Чор фасофасккунак дора,
Ду ниғаҳкунак дора.
(Гови чӯшой)
5. Маҳ, тайи каҳ,
(оҳани чуфт)
6. Мерава, мерава.
Дар паси куҳ хов мерава.
(Об)
7. Об барин меравад,
Ғалбер барин хоб меравад.
(Сағ)
8. Ису дара, усу дара,
Дар минаш гушти бара.
(Дахону забон)
9. То назаниш намерезад.
(Элак)
10. Танури пури кулча,
Не дар дора, не дарича.
(Анор)
11. Он гиёҳе, ай ҳама беҳ,
Гоҳе ланг, гоҳ лоғар.
Гоҳе фарбеҳ, гоҳе мегардад,
Баданаш зард, гоҳе аст камони бебез.
(Моҳтоб)
12. Андал мандале мегум,
Бебу бадале мегум.
Сесад таваке мегум,
Шакардумаке мегум.
(Садбарг)
13. Як суфача, панҷ бибиҷа.
(Кафи дасту панҷаҳо)

14. Мехи заррин,
Таги замин.
(Сабзӣ)
15. Дасту по надора, ҳамара мечунбона.
(Шамол)
16. Чист он чизаки бепистон,
Хар курра кунад дар чиллаи зимистон?.
(Шуша)
17. Бобом боло мерава,
Ай пасуш шурбо мерава?
(Соя)
18. Луъбатест, ки бар замин сар мефурорад устувор,
Дар замоне шиками он мешикофат ҳамчу ғор.
(Экскватор)
19. Он чӣ луъбат, ки ду даст бар тори ресмон медихад,
Ҳар киро бар чойи хосаш тезу чаҳқон мебарад.
(Тролейбус)
20. Чун кабутар мепарад, монанди лочин дар нишаст,
Роҳ мегардад ба як пою ба бори ҳар ду даст.
(Самолёт)
21. Луъбате ҳаст, ки надорад вай қанот,
Мепарад он тез суйи коинот.
(Ракета)
22. Сандукча, пури мехча.
(Даҳону дандон)
23. Чодари зангорӣ,
Шав пуру руз холӣ.
(Осмону ситорагон)
24. Хурмачаи сурхак,
Дар тайи хокак
(сағур-суғур)
25. Ай дур миёя хой-хой,
Панҷ пари мурғовӣ,
Мардӣ, касе биёвӣ.
(Чигинаҳои деҳқонии замони пеш панҷ рав доштанд).

Бахши чорум

БОВАРҲО
(ақида, фолу пешгӯй ва иримҳо)

Боварҳо

1. Агар дар фасли баҳор наркини камол бисёр шавад, сол хуб меояд ва сериву пурӣ мешавад.
2. Турна паст парвоз карда гузарад, сол хубай, баланд гузарад, нохубай.
3. Маҳтоб сурх боша, борандагӣ зиёд мешава, агар сафед боша, кам мебора.
4. Агар дар се рузи “Офтобба тарозу” ҳаво борад, сол хуб меояд.
5. Моҳ агар рост биёяд, сол неку миояд, агар якпахлу биёяд соли хуб нест.
6. Наркини гиёҳҳо зиёд бошанд, занҳои хомила аксар бача мезоянд.
7. Ҳар як сол ҳоким дора, агар номи ҳоким бо амир биёя, сол нек миёяд, бехатараст.
8. Раъду барқ нишонаи боридани ҳавост.
9. Афтов дар тарозу биёяву бугарда, сол хубай, не ки се рӯз дар як чо монад, сол паст меояд.
10. Агар куланго қатор бонизом саф кашида гузаран, одамо файрод менан: шоҳин ай пеш умад, баъд куланго ай роҳравӣ монда, дар як чо давр мезананд.
11. Сағ ба соҳибони хона пушташа гардона, ба у хонадон меҳмон меоя.
12. Нишонаҳои боридани ҳаво.
13. Агар гуш бихора, ҳаво мебора.
14. Агар гуши ростам бихора мебора.
15. Чумба борад, шанбе монад,
16. Шанбе борад, кай монад?
17. Агар гирди моҳ хирман занад, ҳаво меборад.
18. Агар парандаҳо оббозӣ кунанд, ҳаво мебора.
19. Гар дуди хона ба замин паст фарояд, борон шиддат мегирад.
20. Абр агар аз қибла хеза, саҳт борон мешавад.
21. Шоҳ агар одил набоша, мулк вайрон мешавад.
22. Агар моҳи осмона тарафи даҳануш боло биёя. бебориш, поён, биёя, сербориш.
23. Агар борон дар кулмакчаҳо гузак (хубобча) кард, яъне пагоҳ ҳам мебора, борон довомнок мешава.
24. Агар, ки баҳор нек биёя, шаб мебора, руз ҳаво мекунад.
25. Агар паррандаи шилмуш вишт-вишт куна, ҳаво албатта мебора.
26. Агар абр сузад, ҳаво мекушоя, яъне борон мемона.
27. Агар офтоб бошаву ҳаво бора, туи рӯбоҳай.
28. Агар камони Ҳасану Ҳусейн бароя, ҳаво мена.
29. Нишонаҳои омадани меҳмон.
30. Агар дар миёнаи чой чубчаи шамма боша, меҳмон миёя.
31. Агар чубчаи шамма гурм дошта боша, меҳмон бор дора.
32. Гулак қоруб гирифта хона брува, меҳмон миёя.
33. Сағ пушт гардона, меҳмон миоя.
34. Агар алақа (акка) ишқ-шиқ куна, меҳмони дур миёя.
35. Агар вақти сухта истодани алов, ягон лахча ё нимсухтаи чув рост беста, меҳмон миёя.
36. Пойи чап сих бузана, роҳ меравӣ, пойи рост сих бузана, меҳмон миёя.
37. Хамир аз карсон бупара, меҳмон миёя.
38. Лаб бупара хоҳар ё ягон хеши наздикатро ошноӣ мекунӣ.
39. Хобд, гира, меҳмон, миёя.
40. Агар бача қорғов беставу ба мобайми поҳош ақибша нигоҳ куна, меҳмон миёя.
41. Агар остини зан бупеча ба касе салом мена.
42. Агар дар танур ду нон ба ҳам часпад, меҳмон миёя.
43. Нишонаҳои, ки ба кас нохушӣ меоранд.
44. Абри бупара, ягон нохушӣ мебинӣ.
45. Мокиён фарёд куна, бадбахтӣ миёя, зуд хеста, сарша гирифтани даркор.
46. Алу (уллос) кашидани сағ хосияти хуб надорад.
47. Агар алови сухтайистода садо барора, будон, ки тура ғайбат доран.
48. Агар гуш садо дод, ягон ҳамсолат мемура.

49. Агар гуш гарм шава ягон кас тура ғайбат мена.
50. Агар зоғ қар-қар куна, мурда мешава, дар ягон хуна мусибат руй мета.
51. Агар сағ уллоси дуру дуроз кашад ба хонаи соҳибуш мусибат миёя, агар улос
кашида аз қишлоқ буроя заминчунбӣ мешава,
52. Агар забонат сих занад, бидон, ки бо касе чанг мекунӣ.
53. Агар вақти хурокхурӣ нолаат ба болои хок афтад, дон, ки душман тура ёд кард.
54. Дар яг вахт нохуни дасту пойро гирифтанд хуб нест, чунки меган, ғаму шодӣ
баробар як миёян.
55. Нишонҳое, ки ба кас хушӣ меоранд.
56. Вақти таомхурӣ агар нонат аз дахонут буафта мегуян, ки кадом дустат туро ёд
кард.
57. Агар дар аввали бухор руйи гургро бинӣ, тамоми сол хурсанд мегардӣ.
58. Агар дар аввали бухор мор бинӣ, тамоми сол хушҳол мегардӣ.
59. Чашми рости мард бупара, некиҳай. Чашми чапи зан бупара, нишонии некиҳай.
60. Шонаи зан вақти сар шона кардануш буғалта, меган, ки шона раҳ дод, ягон хеши
наздикуш миёя.

Рӯзҳо ва хосияти онҳо

1. Ҳати Одам дар рузи сешанбе ҷуфт баровард, дар рузи чоршанбе мол бароваруд,
яъне аввали бухор.
2. Рузи чоршанбе ба нияти бад ба аёдати бемор равӣ, хуб нест.
3. Либоси нава рузи ҷумъа бупушӣ, хубай.
4. Рӯзи душанбе руған ов мекардан.
5. Рӯзи чоршанбе, рӯзи иҷобати дуо ҳисоб мешава.
6. Барои ҳамӣ ба аёдати бемор намераван.
7. Фарзанди рӯзи сешанбе ай модар умадагӣ хосияти хуб надора.
8. Панҷшанбе барои сафар кардан хубай.
9. Рӯзи шанбе, рӯзи иморат созиҳай.
10. Рӯзи чоршанбе рӯзи сартарошиҳай.
11. Рӯзи шанбе рӯзи шикорравихай.
12. Рӯзи ҷумъа –кор бебарай.
13. Дар рӯзи ҷумъа пайғамбаро таваллуд шудагиан.
14. Рӯзи душанбе барои сафар кардан хубай.
15. Ай сафар гаштан, хуб нест, агар ай сафар мундӣ мемунӣ.
16. Ай сафари бад гаштан, хубай, мисол азми сафар мекунӣ, ки рафта ба фалон кас
чанг мекунӣ.
17. Бо маслиҳати касе ё худут ай сафар бигардӣ, ки ин бисёр хубай.
18. Дар сафар ай пешут рубаҳ бароя, бадай.
19. Дар сафар ай пешут зан буроя, хуб нест.
20. Дар сафар хешут ай пешут буроя, хубай.
21. Агар дар сафар мор дидӣ, роҳта давом буте, яъне хубай.
22. Агар дар сафар гург дидӣ, хубай, раҳута рафтан бугир.
23. Вақти сарбофии занҳо агар ягон тори муйшон нобофта мона, меган, ки раҳ
меравӣ.
24. Хоб дидан ва фол гирифтанд аз он.
25. Аспи баофзор хов бинӣ, давлатай.
26. Аспи пушти лич, яъне аспи беавзол хов бинӣ-тобут аст.
27. Хари боафзор хов бинӣ, давлатает.
28. Подшоҳа дар хов бинӣ, хубай.
29. Агар хов дидӣ, ки ясавулбошӣ шидӣ, гандаҳай.
30. Дар ховут гов бинӣ, балоҳай.
31. Дар хов гандум бинӣ, хубай.
32. Ови соф хов бинӣ, илмай.

33. Ови лой хов бинӣ, балоҳай.
34. Хов дидӣ, ки парвоз карда истодаи, ин бегуноҳии одамай.
35. Хови ганда дидӣ, рафта дар ов бугу.

Хосияти гиёҳҳо

1. Ситамкаш- барои пучак, дафъи варам истифода мешавад. Баргашро таф дода, баъди хунук шудан мебаранд.
2. Сӯзанкаҳ- хосияти табобатии диққи нафасро дорад. Чой карда меошоманд.
3. Мӯрчакамолак- шираи мурчакамолакро барои табобати хала ва хуфай (сулфа) истифода мебаранд. Шираи мӯрчакамолакро бо шири чушон омада, омехта истеъмол намоянд, маризии хуфаро рафъ мекунанд.
4. Торон- торонро чиҳати тоза намудани рӯдаҳо ва тақвияти вучуди дарунӣ истифода мебаранд. Гули торон чиҳати табобати қабзият (гармбода) истифода мешавад.
5. Қорт барои табобати меъда ва муътадил гардонидани фишори хун истифода мешавад. Дар моҳи сентябр мепазад, вайро паррандаҳо бисёр меҳӯранд.
6. Испанд- (ҳазориспанд) дудаш ҳар гуна микробҳоро нобуд месозад. Дуд, ки додӣ, деу чинҳо мегурезанд. Оби испандро барои табобати дандондари истифода мебаранд. Инчунин барои дафъи, захми чашм муфид аст. Дар адабиёти бостонӣ «спанд» меноманд ва яке аз ашёи Ҳафтшин мебошад.
7. Зелол –аз решаи он қиёми зирк тайёр мекунанд. Решаашро барои шикастабанд истифода мебаранд. Дар баъзе маҳалҳо онро қорт, қарақот ва зиришк низ мегуянд.
8. Дар сари одам се хел касалӣ мешудай саромос, халомос ва каломос. Аз асари касалии саромос ранги кас сурх мешавад. Дар каломос инсон саргаранг мешавад.
9. Харбузай лаҳм ба касалии чашм давост. Шаб ба чашм баста шавад чашм сиҳат мешавад.
10. Тутиём дар ноҳияи Сухи вилояти Намангон бисёр мешавад. Мо рафтем нишон доданд, ба чашмамон бастем, чашмҳо сиҳат шуданд.
11. Мардуми деҳаи Лойова фаслҳои сол, вақт ва айёми фарорасии чашни Наврузро ай руи сояҳо таъин мекунанд.
12. Мардуми деҳаи Лойова чунин одатҳои доштаанд, ки агар борони бардавони нобахангом бисёр шава, номи чил кала навишта, ба шоҳи дарахт овезун менан. Ё шупушка ай пояш баста, ба шоҳи дарахт овезун менан. Гуё баъди ин корҳо борун местодаӣ.
13. Дар намози шом дари хонара хуй намонанд, ки ачинаю иблис дар сари роҳ асту дар ҳамин вақти қулай гуё ба хона даромада ба одамони хона зиён мерасонанд.
14. Бегоҳӣ, ё худ ай тарафи шав ова ба берун намерпартоян, мегуянд, ки бо шамоли ов одама зарофат ёр мешавад.
15. Дар хуна бел ё чоруба рост монданӣ намегузаран, чунки мурда мешава мегуян.
16. Мардум да сандук ё кулии ордуш тухми майдаи мурғ мемона, ки ба орд баракат зам бишава.
17. Агар як ҷойи курта ногаҳон бисуза, ҳеҷ гоҳ ҳамун куртара намепушан, ки касрат аст. Бадбахтӣ ва нохушӣ меора куртара ба эҳтиҷманде садақа мекунан.
18. Ай осиб, ки орда оварданд ва ба амборхона дароварданд, филҳол да болои он санг мемунанд, ки бобаракат бишава.
19. Дар рузи чумъа ҳамон зан сар намешуяд, ки яке аз аъзои оилааш, ё хешу табораш шаҳид шуда боша.
20. Ливоса барои духтан якшанбею шанбе пора карда, баъд ай духта шудан рузи панҷшанбе, мепушанд.
21. Агар дар қишлоқ мурда шава, то се руз дарз намедузан ва ба дигар корҳои нав шуруъ наменан.
22. Ҳар сол як бор моҳи Сафар меоя. Дар ин моҳ намак намекубан, чизера намешканан, коре бунёд наменан, ҳоҷате наметиян, ки гуё хонавода ба фалакат ва нохушии гирифтор мешавад.

23. Ай болои хокистар намегузаран, ки ба одам зиён мерасидай.
24. Дар чорраҳае яке ай рузҳои чоршанбе каме хас даргиронда се бор ай и су ба у су парида баъд руяшона ай у гардонида то хона мегурезан, то ки чину ачина ҳар касалие боша да алов сузаду ба инсон зиёд нарасона.
25. Нохуна ба ҳар ҷо намепартоян. Нохуна мегирану да пахта андохта, да таги дар мегузоран, агар нохуна ҳар су партоян гуё дар қиёмат ба шахс даъвогар шудааст.
26. Муйи сари ниёза намепартоян. Ҷра да ҷойи нағз пинҳон менан.
27. Тифл да гаҳвора бошаву очааш бо коре берун бароя ва да хона касе набоша, ҳамроҳи кудак як чоруб, ё кордера дар тайи гаҳворааш мемонан. Умуман да таги сари кудак дар гоҳвора нон, сир ва корд мегузоранд, ки ягон чину бало ба у асар намена. Меган, ки и чизҳо ба тифл ҳамраҳак аст.
28. Кудак агар касал шава испанд дуд менан. Чашми бад асар кард гуён ай ливоси шахси шубҳанок каме гирифта, дуд менан. Латта, ки суخت, зиёна нобуд мекардааст.
29. Дар хунаи бегона нохун намегиран, сар намешуян. Убол аст ва фалокат роҳ ёфта, касе ай аҳли хонадон гирифтори бадбахтӣ мешава ва ҳатто мурда мешудааст.
30. Дар хона касера ба девол хат кашиданӣ намегузаран. Меган, ки соҳиби хона қарздор мешава. Ва ба он хонадон фалокат роҳ меёбад.
31. Саҳар ай хоб бисёр пугоҳ мехезан, агар кас дер хеза, ҳамон руз ризқуш кам мешава, чунки ризқа пеш ай баромадани Офтов тақсим мекардаанд.
32. Агар ягон аҳли хонавода ба сафар барояд, ҳеч гоҳ ай қафоӣ ӯ хонара намерубанд, то ки як обгузара, яне баъди 3-4 соат мерубан, ай думи мурда хонаро мерубанд ва ҳамаи пушокро мешӯянд.
33. Баъд аз гуронидани мурда се саҳар сари манзили ура хабар мегиранд. Шояд вай зинда бошад, меган мардум.
34. Агар Моҳтобу Офтоб гирад, азон мегуянд ва сағҳоро лачом мезанан, ба дегҳо ҷуб мешапан.
35. Агар ягон кас хови ганда бина, субҳ, ки хест, аввал чизе ба шахси муҳтоҷ садақа медиҳад, ба паррандаҳо донара аввал ай саруш гардонида медиҳаву садақа радди бало меган. Аввал аввал хобаша ба ов мегуяву сонӣ ба мардум.
36. Рузи сешанбе ҳочат намебароран, пушок намешуян, ки уболай, ҳук ҳатто да и руз ба берун намероя, ё ба чангал намедароя, ки як тори муяш кам нашава.
37. Рузҳои чоршанбе ва ҷумъа ба аёдати касалҳо намераван, ки касала ҳолаш, бад нашава.
38. Кудакро да гаҳвора зани кудакаш мурда намебанда, ки гуё тифл мемурдааст.
39. Агар ягон оила ай қишлоқуш кучида ба деҳаи дигар рафтани шава, аввал нону об карда, ҳамсояҳора метаю сонӣ дуои хайр гирифта куч мебанда. Ё туй кардани шава, аввал нону об карда ба ҳамсояву хешу табарон дода, сонӣ ба туй шуруъ мена. Боз ба деҳаи дигар, ки омадан, нону об карда, ҳамсояҳои нава барои шиносӣ ба хунаи худ даъват менан.
40. Агар зани ҳамсоя кудак куна, кудакуш калонтар, ки шуд, «чиллагурезон» гуён ба хонаи ҳамсояҳо ва ё хешу табор ояд, соҳибони хона даҳони тифлро равшан менан, ки дуруғу нашава ва ба пешонааш пудари сафед ва ё орд мепошанд, ки қадамаш муборак бошад ва тифл серрисқу бо пойи қадам шавад.
41. Ҳангоме ки сел меоя, занҳо аз оби сел ба руйи каси руяш доғдор се бор об мезанан, ки гуё доғи руйион кас мерафтааст.
42. Бачаи навдаравро дар баъзе ҷойҳои водии Рашт дост ба гардан мекунанд. Ин маросим ба муносибати даравагар шудани фарзанди мард ташкил мешавад. Ҷураҳои бача ва ҷавонон дар хонаи бача ҷамъ шуда, зиёфат мехуранд ва дар охири миросим достҳоро ба гардани бачаи навдарав бор менан.
43. Бачае, ки бори аввал барои ҳезум ба чангал меравад, ӯро водор мекунанд, ки рафиқонашро зиёрат кунад.
44. Касе ки муйсардор аст, мегуянд, ки ҳар руз як нон қарздор аст ва он нонро ҳар руз ба муҳтоҷон бояд бидиҳад.

45. Бача, ки дандон баровард, «мушакдандон» гӯён ўро хона ба хони мегардонанд. Ҳар кас гандум ё чизи дигар мета. Баъди маросим гандумчуш карда ба бачаҳо ва ё калонсолон мехуронанд.
46. Аз аҳли деҳ касе ки гов ё асп харид ва ба ҳавлӣ, ки овардуш, пешонаашро бо орд сафед менан ва сангеро гирифта се бор ба сараш мезананд, (оҳиста) ки бобаракат шавад ва ба аҳли хонавода хубиҳо оварад.
47. Зане, ки вафот кунад, баъди чанде шавҳар зан гирад, хешу табори зани фавтида, як куза об бурда ба болои қабри марҳум мепошанд, ки таспаш шиканад ва азобаш сабук шавад.

Нишонаҳо пешгӯиҳо

1. Соле, ки камол наркин куна, занҳои ҳомиладор бача мезоян.
2. Агар достакҳо (фараштурук) паст парвоз кунан, нишонаи боридаи боронай.
3. Агар ҳамир аз корсон пара албатта меҳмон миёя.
4. Агар ҳаво дер вақт нобора, умочи пеши мазор мекардан.
5. Қамчинаки чукрӣ камол, юған наркин дошта бошан, муриши одам камай, соли хубай.
6. Соли мору паланг ва асп соли хуб нест. Соли хуку муш хубай. Муш дуздай, ҳазинаҳо пур мешаван.
7. Агар моҳ сурх боша, ҳами моҳ серборон мешава.
8. Агар гирди моҳи хирман зана, ҳаво мебора.
9. Соле, ки наркини камол зиёд навад, сол хуб миёя.
10. Ҳаво бора, сол хуб миёя.
11. Барфи зиёд бора, сол хуб миёя, чунки дар Роғуни поён ов камай ва ба қадри ов мерасан меҳмон пойи қадами хуб дора.
12. Дар пиёла шамаи чой боша, меҳмон миёя.
13. Кафи дасти рост сих бузана, пул меёвӣ.
14. Чашми чапи зан бупара, шодихай.
15. Чашми рости мард бупара, шодихай.
16. Сағ пушт гардона, ба хона меҳмон меёя.
17. Пиёлаи чойи гарм ба рӯи даструхон реза, одами наздикут, дустдоштают меҳмонут мешава.
18. Сағ намози шом уллос букаша, хосяти хуб надора, ба соҳибуш, ягон мусибат мераса.
19. Рузи аввали бӯҳор агар овози ғуқа шунавидӣ, чашмота пушида бо дастут ай замин чанг зада ҳар чизе ёфтӣ, мегирӣ. Баъд оварда тайи тавақ менӣ сахар хеста тайи тавақа мебинӣ, агар кирм боша, соҳиби фарзанд мешай, агар савза боша, бахтут савзай, агар хок боша, фоли бад мегирӣ.
20. Агар дар сари бачаҳо ду гирдуник боша, ду зан мегиран, агар дар духтарҳо бошан, ду шавҳар менан.
21. Одами зард серқаҳр мешава. Меган то одами савзинара қаҳруш миёя, ки зардина ай қаҳр мекафа.
22. Дар тандури авали бӯҳор ин байти менан:
23. Чаҳ-чазора, чаҳ чаҳора.
24. Чаҳи бобим пури зағора
25. Агар тандур занад, қошуқа ба болои бом мепартоян, агар пару буафта, сол серӣ мешава, агар ба пушт буафта, сол гушнагӣ мешава.
26. Агар борони дарозмуддат бубора, нури афтов ба хона дароя, ай либоси бачаи дар бӯҳор зоидашуда порча, ё ақалан ресмон гирифта ба зери нури афтов мемонан, баъд бориш меиста.
27. Агар дар ваҳти хурока кашидан касе ҳозир шава метан: «Икаса хушдомануш дуст медоштай».
28. Агар дар бӯҳор мурчаҳои болдор зиёд бошанд, тобистон бисёр гарм миёя.

БАХШИ ПАНЧУМ

АФСОНАҲО

ФФҲ: 7017-7057 ДШН ИЗА 1960
Раҳматов Г. Муродов Ф, Ҳ Ризо
с/т 1894, қ. Ёнахш. Р-ни Обигарм,
ҷойи истиқомат р-ни Ленин, қ. Биниҳисорак,
к/зи. Победа (аз лента навишта гирифта шудааст)

Пиру кампир

Яу пир буд, як кампир. Дуи и беҳад пир шуданд, неки фарзанд наёфтанд. Яг шав пир яг хове дид, ки: хез, брав ту ба ҳаму тарафе, ки ҳезум миёри, ай ҳаму куҳ, уча яг буттаи шулашай даруни ҳаму буттаи шулаша нигоҳ кун, 40 тухм миёви, тухморо оварда дар хона чуҷа мон. Ба ту 40 бача мешава.

Мусафед хест пагоҳ тарафи ҳаму куҳ рафт, ба ҳаму куҳе, ки ай уча ҳезум меёварду руз мегузаронд. Яг буттаи шулаши калона дид, ки ба гирдуш арғамчин намераса. Бисёр ғафс буд. Рафта байни ҳаму буттаро ниго кард, ҳаму 40 тухми гуфтагӣ ҳамуҷа истодаӣ. Чил тухма гирифт дар лави доманушу оста-оста омад, ба хона расид. Дар даруни танур қаҳа тунук кард, дар болои қаҳ 40 тухма монд. Шав фукша дар пеши ҳаму танур монд, ки ақу чи гап мешида боша? Шав яке бичобич-бичобич шид, даруни танурда ниго кард, ки як дуташ баромадаӣ личак-личак

– Оҳ, кампир, гуфт, ин чо биё.

Кампир хест омад:

– А, бало дар сарут, и чиҳай?, – гуфт.

– Э, корут набоша, гуфт мусафед.

Латае намеёван, ки гудакора бупечонан, лулак кунан. Пахол оварда дар болои хона тунук карданд, дар болои пахол яг гавболишт гирифта мондан. Иё баромад-баромад, ҳаму руйи пахолда партофтанду партофтанд. Олама бин чингаст гирифтагӣ, гудакӣ бисёр. Ягташа гум кардан. Гашти ҳисоб кардан яг кам чилта.

- Э, гуфт, и бачаҳо ягтаи дигаш гуҷо шид?

Бо рафтан даруни пуҷоқора дидан, ки дар даруни пуҷоқо лингак задесодаӣ, бинг-бинг дора

- Э, гуфт, ишам ёфт шид, ҳамича будай.

Овардан чилта шид. И 40 –ра ном мундан. Номам дига ёфт намешид. Ахиронгира ном наёфтанд. Дидан, ки ному сол надора, ура ном кардан Номгум. Номгумуш, ки ном кардан, и 40 кудак руз ба руз, ҳамита созе шидан, ки яг руза ду рузара монд, ду рузаш-серузара. Ягсолаш дусолара монд. Яг руз падаршона гуфтанд:

- Э падар ба мо банд даркор!

- Банда гирифта, охи чӣ ко мекунен шумо?,- гуфт падаршон.

- Мо ҳезумда мерем,- гуфтанд бачаҳо.

- Ай, охи шумо гудак бошен, чӣ медонен, ки ҳезума ай гуҷо меёран? гуфт падаршон.

- Э майлуш, бандмон буте,- ҷавоб додан бачаҳо,

Мусафед овард, яг бандӣ 40 банд дод. Чил бана гирифта буромадан ба куҳу саҳро. Ҳами беғоҳ, ки мехамбонан ҳезума, ҳавлии пиру кампир пур мешава, олама ҳезум мегира.

Бисё тинҷ шудан пиру кампир. Вахто хуш шид. Яг руз бачаҳо гуфтанд:

- Падар, мода дос даркор!

- Гуҷо мерен?,- пурсид муйсафед.

- Мо ягон су даравгарӣ мерем. Ай ҳезуму ову алов тинҷ шудем, гуфтанд бачаҳо.

Рафт мусафед чилта дос кашид. Яг достша дасташ ҳами чақ-чақ мекуна, меларза, мечума, хай-гуфт, ҳамиша ҳаму Номгума метум.

Мусафед оварда чил доса бачаҳода яг таӣ доду ҳаму досе, ки дасташ чақ-чақ мекуна, меларза, мечума, ҳой гуфта достишикастаро овард, ҳаму Номгумдаву доду гуфт:

- Ма ҳамӣ, гуфт, ай сарут мона, ай ту! Бачаҳо чил дост гирифтанду бадар шидан ай кишлоқ. Рафтан-рафтан-рафтан-, яг шаҳреда расидан. Яг бой буд, ки ҳар руз сарои

бозорда омада даравгар мекофт. Бой омад дид, ки чил чувонмард, чил дос дар гардан шиштагиян.

- Ҳо, бачаҳо, шумо чита касен?,- пурсид бой?

- Мо, гуфтан бачаҳо, мардикорем, даравгарӣ буромадем ай рузи ногузарон.

- Ҳамита, ки боша, гуфт бой, дар ма рафта шумоҳо ғалла медаврен, қанор мекунен.

- Хуб-хуб,- гуфтан бачахову рафтан.

Рафта бой бачахоро қарор карду гуфт:

- Ана ҳамаи гандуми ма, шумо, ҳамира ба тухм дараве. Сад ман гандумай ҳами сохт.

Бачаҳо хуб гуфта қабул кардану и бой рафт, аробада чизе, ки меҳурдан, авқот гирифта овард. Овард додшон дар ҳаму сари замин. Иё худшон ба худшон авқот мекунану ису усун мегардан. Яг руз тов хурдан гирди замин, ки ҳеҷ не сар дораву не пой, ҳоли дос нандохтиян одамо, дарав нокарда. И бачаҳо ба худшон гуфтан: мо ира гуҷоша сар мекунем, по мекунем? Не сар дора не пой, ирам чи ко мекунем, сара дар хов мондану задан хова.

Ҳами Номгум сунӣ дисти чак-чақа гуфт, ки:

- Э дисти чак-чақа, ҳами пугоҳ бухезум, ҳамин ғалла даравидагӣ набоша, агар не ки дар ҳами санг мезанум майда-майда бодбодут мекунам. Номаълум и гапа гуфту дос дар болои саруш, ховуш бурд. Дисти чак-чақа ҳами ки хест зад дар ҳаму майдон чизе, ки буд, то субҳидам ҳамаша дуравиду омад болои сари Номгумда ғелид, худша партофт.

Номгум сарша бардошт, ки дид, олама ғанак гирифтаю дарза дигар ҳичӣ нест.

Баъд и чилта бедор шидану бахудшон гуфтан: бача, чӣ гап шид иёра кӣ даравид?!

Номгум гуфт:

- Шумо шави дуроз хов мерен, хов мерен, ягтат сарта намебардорен. Ма ай дурав кардана чонум буромад. Яг одам чи қадар медурава, ҳами субҳ дамиданда халос кардуму омада нав сарма мондам.

- Э, борақалло, э борақалло,- гуфтан акаҳош ба Номгум. Аку бояд чӣ ко кунем-пурсидан уҳо, пеши бой буравему гов бутаву галагов кунем

Пеши бой рафтан:

- Пагоҳ,- гуфтан, гов даркор.

- Гова чӣ мекунен?- пурсид бой.

- Мо галагов мекунем? –ҷавоб додан бачаҳо.

- Оббо, падарнаълато, ма и сад даравгар миёфтум, панҷо руз, шаст руз, сад руз медуравидан намешиду, и шумо чи хел дуравиден, ки ғаллаи маро халос карден?!

Ба бой гуфтан:

- Одам ёфта бутешон, ҳаму чил гов метан, сад гов метан, ба риши мурдашон.

Ҳо дуравида шидан, хо нашидан, ки гов талаб кардан.

Бой буроварда чил говшон дод. Говора иё оварда, дар паяи гандум сар додану беғоҳи руз, ки шид, саршона дар хоб мондан.

Ҳами Номгум хесту гуфт:

- Э дисти чакчақа! Пагоҳ бухезум, агар ҳами ғанак ҳамаш куфтагӣ набоша, рузта мебинӣ!

И гапа гуфту Номгум сар дар хов монд.

Доси чакчақа ҳами гапа шуниду раҳакӣ шид. Гово боша, чаридасодан. Номгум сара дар хов монда буд, бедор шуд, ки ҳами ғалла чизе боша, дар чил хирман хара кардагӣ, майда куфтадагӣ, гун кардагӣ, чоруб задагӣ. Хирмано погиза, яг дона дар лави реша намондаӣ.

Акаҳош, ки ай хов ведор шидан, ҳайрон мондан.

- Шумо,- гуфт Номгум сунӣ акаҳош, ховравӣ омаден, на ғалладуравию ғаллакубӣ.

Маро, ки падар Номгум ном кардаӣ, мо аку хизматгори шумо. Кортон набоша, бурен чуволоро гирифта биёрен.

Рафт ягташон ба сари чуволу банд.

Бой уро диду гуфт:

- Э падарнаълато, шумо бозӣ мекунен, ё усал, охӣ, ай гучо шумо ика давриден, хама қадар ғалларо, ма халқи дунёра чамъ мекардум, намешид, шумо дар ду руз кутиден, майдаш кардену чуволда омаден?

Яг мардак гуфт:

- Ту хуб бойи аблахӣ-да, чизе гуфтан, гапи ҳамувора бугир, тура корут набоша.

Баъд бой яг аробада чувол бор карду роишон кард.

Чуволора, ки ба сари хирман овардан, Номгум ба досуш гуфт:

- Э доси чақчақа, агар хама пугоҳ бухезум, хама чил хирман бод кардагӣ набоша, донаш сурх набоша, мезанум майда-майда бодут мекунуму мепартом.

И гапа гуфту Номгум сарша дар хов монд. Сухм дамид, бедор шуд, ки хама чил хирман пури гандум, ягон гули қаҳ дар қарибӣ нест, қаҳ хама ай хирман берун, хама гандумо суп-сурх. Дар ҳар чо ҳар чо чош рехтагӣ. Номгум бо сара дар хов монд. Дар хов монд, ки шахсе пайдо шид.

- Э бача,-гуфт он шахс,-ай хов намехезӣ? И мардаки бой ҳар сол гандума вахте ки хама хел хирманда чош мекард, ғалла меомаду хамаи ира мехурд, ҳозир гала сар кардесодай. Хама, ки гала сар карду ба хурдан дуромадан, дар байни аспо яг аспи, харови бечони мурданӣ мебинӣ. Зуд бухезу рафта гардани ҳамуро букап, ки ай дастут хуй накуна.

Бача рафт, дар тайи яг чоши гандум дуромад, ки хама гала омад. Хама сабилиҳо ғаллаи меҳнаткардагишона хурданучор панҷ чоша хурсанд хама бача будагида, ки омадан, гирд шидан. Бача нигоҳ кард, ки ҳаму аспи харови дурузи бечон омада аспода қатӣ шид. Чоша нахурда будан, ки ҳав қапид, ай ҳарду гушуш гирифт. Ғалаи дигаш гурехт. Ғала гурехту и асп ҳар чанд зур зад, хуй карда натонист, баъд бо зувони ҳол омад, ки:

- Э мардак, э бача, маро накуш,-гуфт ма ғаллата метум.

- Не,-гуфт бача, ту ай дасти ма халос намешай.

- Не,-гуфт асп,-накушум, ма ғалата метум, хизматга бисёр мекунум. Ҳар хизмате дошти бошӣ, ма иҷро мекунум.

Бача хуб гуфту аспа хуй дод. Асп шинга кашид, хамаи ғалаи рехтагӣ хама сар зад.

Асп ба уҳо гуфт:

- Гандумора- гардунда бурезен.

Аспойи ғала гандумора рехтан. Тамоми чош пурра шуду кам не.

Баъд ба хама чил асп қатӣ гандума кашидан гирифт, дигар на ароба гуфт бояву на кори дига.

Бурда боя хама, ки рехт, олама гандум гирифт. Хонаи бой пур шид, замину замон пур шид. Бачаҳо ҳақашона бурдан дар ҳавлии пиру кампир, ки рехтан, олама ғалла гирифт. Пиру кампирам тинҷ шид. Дига ай ғалла сер шидан, парвои ғалла ҳам надоштан. Ҳардуш хурда ақу дига чан мехуран.

Баъд хама аспо гуфтан, ки мо шумора зан метем, хай рафт яг апа дошт, апаш чил духтар дошт. Чил духтара оварду хама чил бачара дод, хама асп. Вахте дод, апаш гуфт, ки:

-И туй кард, мара хавар накард, и духтарора шу дод, маро хавар накард, наравам агар хама чил шуи хама духтарора накушум, намемонум. Шав асп гуфт, ки:

- Э бачаҳо, хама шав хобтон, ки бурд, ҳамат дар сартон нумол бубандену тоқиётона бугирен, дар сари хама чил духтар монен.

Инора хов бурда буд, ки дар сари хама чил духтар тоқиёро мондану чил румола бачаҳо баста рафта хов рафтан, тана ба тана. И омад, хама апаш чил духтара сар заду гаш рафт. Тоқиҳо дар саршон».

Пагоҳ хестан, ки авҳол хама. Чил духтара сар задаю гаштай рафтай. Баъд гуфт, ки баракалло бо и кору кирдори кардагитон.

Айби аспи лақа гуфтану хестан коркунӣ рафтан.

Корда, ки рафтан, подшоҳе буд, яг духтар дошт. Посбонӣ рафтану хама духтаро оварда ба Номгум ақу метиян. Номгума подшо гуфт, ки байни хама дайрода медрой.

Дар болои сурфаш аспай. Аспи ҳами духтара дар мо оварда бутӣ, ман духтарма метумут.

Гашта омад аспу гуфт, ки:

- Чӣ гуфтӣ?

Цавоб дод, ки:

- Ҳами сохт.

- Корут набоша, -гуфт асп, -бурав, муҳлат гир.

И рафт муҳлат гирифт. Рафт муҳлат, ки гирифт, гашта омаду рафта дар лави сарҳавзе тов хурду ҳамуча хов кард. Болои сарҳавзда яг чаноре буд, дар ҳаму чанор яг чондор ҳеча дошт, яке чуриқ-чуриқ шид. Ниго кард, ки яг аждаҳоре дар танаи ҳаму чанор печида истодаӣ. Хестай айдуми ҳаму аждаҳор яг қап андохту дар гирди чанор, ки задуш, ҳафт булак шид. И аждаҳор барои хурдани бачаҳои момаи Симурғ мебуромадаӣ. И бача аждаҳора тилим-тилим карда буромада пеши бачаҳои Симурғда партофту омад дар чош хов рафт.

Момаи Симурғ барои бачаҳош авқотда рафтагӣ буд. Гашта, ки омад, дид бачаҳош авқот хурдагию яг шахс ҳамуча ховуш бурдагӣ.

- Оббо, -гуфт момаи Симурғ, -ҳар сол бачаҳои мара ҳами одам мехурдаӣ!

Рафта яг санга бардошта омад, ки бачаҳош дар чурикас дуромадану гуфтан:

- Касе некӣ куна, некиш мекуни, ё бадӣ.

Момаи Симурғ гуфт:

- Магар некӣ куна, некӣ мекунем, бадӣ куна, бадӣ.

Баъд гуфтан, ки:

- Ҳами ҳар сол бачаҳои тура ҳами аждаҳор мехурдаӣ, имсол буромада буд ба болои чанор, ки ҳами чувонмард пайдо шиду зад булак-булакуш кард. Дар мо некии зур кард.

Баъд Симурғ, ки таги гапа фаҳмид, овда худша тар карду дар болои бача худша соя кард, ки ов ай қаноташ болои рухсораи бачада рехту у зад бедор шид. Бедор шид, ки яг куҳи кабут дар болои саруш. Бача гуфт:

- Оҳ, и чӣ бало боша?

Момаи Самурғ фууромаду ба бача гуфт:

- Ту дар мо хизмат кардӣ. Аку ту чи хизмате дорӣ, ки мо ичро кунем? Ҳар хизмат дошта бошӣ, гап зан.

- Хизмати ма ҳамин, ки-гуфт бача, -дар ҳами дайро духтаре хаст, агар ҳамура буроварда дар ма бутӣ, гуё ки ма дига хизматгори ту.

- Оббо, -гуфт Симурғ, -кори зур фармудиву, леки хизмат тани мову, леки ту барои ма чанда гуспанд хӯрока биёр, ки шикама сер кунум. Баъд ту болои мада савор мешай.

Бача рафт, чил гуспанда бирён, чандқа авқоти гарм, яг машки ов оварду болода монд.

Симурғ суни бача гуфт:

- Болои мада сувор мешай аку, ман сини осмона муштак мезанум қади танга дидӣ, бугу, ки: замин қади танга тофт.

Симурғ бардоштуш сини осмон, бардошт-бардотушу бача гуфт:

- Замин қади танга монд хуб.

Ҳамута, ки боша,- гуфт Симурғ, фуоровардуш дар болои ҳаму сурфаву баъд гашт болои дайродаву гуфт, ки: «бача, ами овқотора дар болои дастархон мон. Яг малаха гир, дар пойи малах банд бундозу худут дар ягон чо бачо бушав. Ҳами духтар, ки буромад болои сурфа, хурокаро дида мега:» И ганчи Худо будаӣ, ба хурокхурӣ миёя. Ваҳте малаха мебина, мега: и бандора бин, ки парвардигор бастай. Биё, ҳами чондора хуй тиюм, руйи ҳами сурфада гарда. Духтар ҳамита мегаву болои чондорда молломол карданӣ мешава, ки поҳоша ай банд кушоя, ту ҳами вақтда буқапуш.»

Бача хуб гуфту дар болои дастархун ҳама овқотора чинда монду малаха дар пош ресмон басту сар дод. Худуш рафта бачо шид. Яке дайро чуш зад, чуш зад, духтар давид буромад, болои сурфашда, болои дайродаю гуфт:

- А, ҳазор бор шугри Худо, ки и ганчи тайёра бину, и неъмата бин. Болои сурфада рафту хурдан гирифт. Хурдан, ки гирифт, дид, ки яг малах поҳошда банду дар ҳамуча бастагияй:

- Ира бинен, гуфт парвардигор, ҳами бечораи бегуноҳа бастиян, ҳамия хуй бутум гуфт, дар болои ҳами сурфа гирд бугарда, бисёр чундори хушрухай.

Пойи малаха дар хуй кардан буд, ки ай у тараф бача тайёр буд, ҳавои парид, қапидуш. Ҳарчанд доду файрод кард, ҳе гуфт, ту ай дасти ман дига халос намешай, ҳа кор ҳами, -гуфт.

Духтар ба монанди яг афтов хушру буд. Момаи Симуриг омада гирифта ай ов гузарондшону гуфт:

Аку исинуш тани худут. Асп тайёр шид. Асп қатӣ рафтан ҳардуш пеши подшоҳу гуфт:

- Ана, фармудата ичро кардум.

- Ҳа, -ҷавоб дод подшо, -боракалло.

- Ҳамита, ки боша, -гуфт бача, -духтарта метӣ, ҳа, ҳолӣ «баракалло» магу.

- Бо духтарта қатӣ дар и мардак, гуфт, духтар, ҳолӣ кори ту кашолай, ма авзол мекунум, пушок дорум. Ҳамин, ки овард читу питу шоҳию поҳӣ.

- Не, гуфт духтар, иё дар ма ба кор намераван. Ма таҳти дайрода сандуке дорум, ки матову сару либоси худум дар ҳамунай, агар ҳаму сандуқ пайдо нашава, ма и амра қабул надорум.

Дар вақтуш момаи Симуриг ду парша ба бача дода буду гуфта буд. «Ҳар вақт зурут омад, ҳами парора дуд будоз, ма ҳозир мешам».

Бача парора дуд андохта буд, ки момаи Самуриг пайдо шид. Бача воқеара ба у нақл кард.

Момаи Самуриг бачаҳора дар болош сувор карду гуфт:

- Аку чӣ қадар маҳкам меқапию ҳар ғоте, ки ма местуму кае, ки замин қади танга тофт, ту бугу, ки: «замин қади танга».

Ҳамин, ки Симуриг буровард, буроварду буровардуш байни ҳами осмон, «замин қади танга тофт», гуфт бача:

- Аку маҳкам бест,- ҷавоб дод Симуригу худша кулук карду ҳами дайрода, ки зад, рафт дар чуши дайро, рафта макони духтарда қарор гирифт.

- Ана ҳаму сандуқа дидӣ?,- гуфт Симуриг

- Ҳа, дидум,- ҷавоб дод бача.

Ута боша,-гуфт Симуриг,-рафта сандуқа болои мада бугардон.

Сандуқа болои китфашда гардонду Симуриг буроварда ҳаму лави дайрода фурувард. Бача сандуқа аспуштда бор карду гирифт овард. Сандуқа пеши духтарда монд. Подшо дар арқаш заду гуфт:

- Аку таёр шид, яг муллора биёрен никоҳ куна.

- Э ҳоли насибут намекуна,-гуфт духтар, ма аввал авзол мепушум, бо корои дигар ҳам ҳаст. Духтар авзолора пушиду худша тайёр карду гуфт:

- Ма дар таҳти дайро аробае бо асп дорум. Маро ба асп меораву баъд у вахт бо ҳамом мерам, баъд шумора ма қабул мекунум.

- Духтар, ки ита гуфт, и шарта момаи Симуриг қабул накард, ба гардан нагирифт.

Аспи бача гуфт:

- Ичрои и шарт тани ма.

Акае дошт ҳами асп, баде, ки шинга зад, акаш омад. Акаш, ки омад гуфт:

- Ҳизмат ҳамӣ. Ҳизмат бисёр ҳизмати зурай, аку чӣ ко кунем?

Акаш ҳизмата шуниду гуфт:

- Бура чилта пушт бухар, бо ҳамроҳии ширеш.

- Иёра болои ма партоену яг ширешу яг пушт, баъд банд қати бупечонен. Яг ширеш мемолану яг пушт мемонан, яг ширеш мемолану яг пушт мемонан, ҳамита печондан – печондану банд қати бастан ҳамита аспа, ки печондан вахте тамом кардан, асп дайрода дуromaду гуфт:

- Нигоҳ кунен, -гуфт асп, агар болои дайрода хун буромад, буген, ки аку мурдай, бургезен, не ки хун набуромад, будонен, ки аку мером.

Баде, ки и дар тахти дайро дуромад, чанд гузашт, кихеле хун болои дайрора гирифт.

Иҳо, яъне ҳам аспу ҳам бача дод гуфтану номаълум ҳардуш қафо гаштан. Қафо гаштану и асп гуфт: э биё, бумурум ҳам, вартайи акамда мара букуша майлуш, ба дилуш, не ки ма ҳам мерам.

Ба лави дайро омадан, ки хун дур шидаю яке дайро ба чуш омаду аробаро бо ду асп ҳами асп кашада буровард.

- Панҷ пуст камй кард, аку ма буровардум, неки мара хунма гирифтай, мемурум,- гуфт.

Лави дайрода буровард, аспора қати ароба дод инодаву худуш ғалтоду мурд.

Аспа ба ароба, ки овардан пеши духтар, духтар гуфт:

- Э, ҳоли, кийёра овардан, ку гашта бурен барои ма шири шутур биёрен, ма дар у овбозй мекунам, шумо ҳам овбозй мекунен, бо шири шутур тана мешуен, баъд ҳамучада шумо мувофиқ ба ма мешен

Иё хуб гуфтану пурсидан:

- И шири шутура мо ай гуҷо миёвем?

Асп гуфт:

- Ғам нахур, ма шири шутура меёвум.

Бача қати асп ҳардуш ба сахро буромадан, ки духтаргуфт:

- Не, не шири шутур нею шири шер даркор.

- Оҳ,-гуфт и бача,-хонаш бусуза, и мора яқин куштани будай-да!

Асп гуфт:

- Не ғам нахур, парво накун, шири шера ма худум меёвум. Ҳар чизе буга, ту хуб бугу.

Хуб гуфтану ҳардуш ба сахро рафтан, ки шера дар чангал бача кардагян. иёра, ки дидан, гурехтан. Бачаҳои шер натонистан гурехтан. Асп сур карду ду шери бачадора қапида овард, ду шутури бачадора ҳам ёфта овардан. Ду шери бачадора, ки овардану чушидан, чанд сатил шир ай ҳамуво шид. Дегда широра андохтану духтар хест алов монд. Шир чуш омад. Духтар камтар ширгарм кард шираву танаша шушт. Баъд омаду фармуд, ки бо алов модан. Шир чи қадар чуш омаду подшора гуфт:

- Аку дар ҳами шир будуро, ту худта таната бушу покиза кун, ана баъд шарти ма ба чо миёя. Ширам балақ-балақ чуш омадай. Деги калон, баде, ки подшо дуромад, дар даруни ҳаму деги чилгуша, у яг вахте чинҷ шиду кундаи сухтаву дар ҳамуча монд.

Духтари овй хандиду сунӣ бачаи Номгум гуфт:

- Э бачаи Номгум, ана аку ҳақ ба чош қарор мегира. Меҳната ту кардӣ, чон кандӣ, мақсад кор кардӣ. И подшо боша, ният дошт худуш ба мақсад бураса, ҳақхур буд, барои ҳами чазоша дид. Мову ту мувофиқ меёем, муносиби ҳамдигарем.

Духтари овира ҳами бачаи Номгум гирифт. Дигар ёру бародароша овард. Ҳаму аспи харови гандум хуре, ки бача қапида гирифта буд, дар и бача бисёр кор дод. Пиру кампир ай руйи иё соҳибдавлат шидан. И духтари овй дар ҳами бача муносиб омад, мувофиқ омад. Ҳами бачаи Номгум ба гуҷо пахлавону ба гуҷо деви калон буд, қатишон чанг карда мегашт, қати ҳаму аспуш.

Шоҳе буд, ки и гапа фаҳмид, ки Номгум гуфтани чавон буромадай, духтари овира ай тахти дайро буроварда гирифтай, аробаи овй, аспи овй дора. Ҳами сохт Номгум бисёр ном буровард. Одамони чаҳонсузи у шоҳ дар қасди Номгум шидан.

Омаду рафт, омаду рафт кардан, ки сири уро буфаҳман. Баъди омаду рафти бисёр баргаштану ба подшо гуфтан: Ҳами сохт чил ёру бародарону ду аспи ароба дар дастшону яг асп дар дасти ҳаму Номгум зани овие дора мисли моҳе дар осмон мероя. Дар шири шер, ки худша шиштай, ҳаму сохт погиза, ай моҳда ҳам погизатарай.

И шоҳ хеста чан адад лашкар гирифта ба болои Номгум омад. Номгум хавар надошт. Лашкари шоҳ дар беруни шаҳр чодир мезана. Духтар мефаҳмаву ба бача мега:

- Э Номгум, ба болои ту душман миёя, ту дарак надорӣ, неки хушта ба сарут бигир, таёрита бин.

Бача бисёр бесаранҷом мешава, рафта ёру бародарша хавар мекуна. Ёру бародаруш ба бача меган:

- Мо аҳ намедонем чӣ ко кунем. Ай дастмон ҳич кор намиёя. Ҳамаш кори худутай, худут медонӣ.

Дар гандумдуравӣ мо хавар нашидем, ки ҳамаша худут дуравидӣ, дар куфтани бод карданшам ҳами хел, ақу ишам, ки боша, кори худут.

Номгум ай и гапи бародарош бисёр ҳафаву маъюс шид, неки аспуш гуфт, ки:

- Барои чӣ хафа шидӣ, маъюс шидӣ, чехрат хазон шидай?

И бача ҷавоб дод:

- Хавар надорӣ ки лашкар ба болои ма умадай? Фалон подшоҳа номи мора шунида ба ҷангмон омадай!

Асп машай ханда кард:

- Ай яг подшо одам метарса, -гуфт. Ай яг лашкару ду лашкар тарсидани ту даркор не. Ту Номгум бошӣ, на ин ки Номгум бутарса ай яг подшо?!

Миёнта чӣ қадар маҳкам банду болои мара гир, гуфт асп, усунша корут набоша. Мара, ки иҷозат бутӣ, худум тоқа ҳам мерам, неки болои мада бошӣ, бо хубтарай.

Авзол андохту чи қадар авзоли тамом карду ҳафт карк айила сари ба сар кашид, авзоли ҷангӣ дар миён баст Номгуму қати чил бародаре, ки будан, сувор шидан буромадан.

Рафтан, лашкари бешумора дидан дар яг майдон. Чодирӯ шамиён задагиву хиргоҳу кунӣ дар кун рехтагиву ҳамҷунон асп ай уда бисёр, корду камон ай уда бисёр, тири ҳаштрах ай уда бисёр, ҳама асбоби ҷангӣ тайёр.

Номгум гуфт:

- Чи ко мекунем, чӣ ко намекунем? Дар даст иям шамшер, тири ҳаштрах ҳамоил дар гардан. Шоҳ ай усу хеста тайёр шид, талабгор шид, дар болои Номгум. Ҳучум кард бо лашкаруш. Номгум ҳами аспа хуй доду чашмша пушид, дига дарак надора. Ҳаму кордам миёя, тирам миёя, Номгум пай намекуна. Ҳаму асп, ки ба ҳар ним тов мехура, шамшери дасти Номгум калла мерезона, ҳарғоте мепара асп, шамшери Номгум аспора ду булак мекуна, байрақо дар замин меғалтан, лашкар саф дар саф нобуд мешава. Ҳаму асп ҳамҷунон дар болош Номгум ҷанг мекуна. Яг моҳи пурра ҷанг кардан.

Подшоҳ худуш монду дига лашкара пеш кард, худша қафо кашид. Мехост ақу бугреза, баде ки лашкар қариб омад, ба худуш гуфт: «бугрезум маю халос шавум, ки и бозӣ надоштай, и Номгуме гап дар аспуш набудаю и яг девай, ё яг балое ҳастай.

И гапора гуфту гурехт, чанд вахте раҳ рафт, яке ниго мекуна, асп қати бача дар пеши рахшай.

- Оббо, -гуфт подшо, -мо худмона ба умеди подшоҳимон бадном кардем, ай и кормон баҳра нагирифтем, ай и кор дар шикаст ғалтодем. И пиру кампир дунё қариб ба охир расид, их соҳиби бача нашидан, и пиру кампир и чил бачара ай гуҷо ёфтанд?.

Подшо мехост ба Номгум мутеъ шава, пеши бача омаду саломалекум гуфт:

Бача:

- Ваалекум ассалом, -гуфт.

Аспи бача даҳанша ғори вайрон кард, чунки фаҳмида буд нияти подшора. Подшо мехост Номгума нобуд куна, давлати Номгума кашада гира, духтари овира бугира, аспша қати аробаҳои овина бугира.

Асп омадане, ки омад, ай ёли аспи подшо гирифтӯ яг тилтонд, ки партофт ҳаму када хавар дора.

Аспуш яг шинга зад, ҳами яг шингаи задагида нигоҳ кардан, кимки чанд моҳ баъд ай осмон омада зад дар замин, қати аспуш ҳами зада баровард, заминда ширеш шида монд.

Номгум бо ҳамрои аспуш гашта омад пеши чил ёру бародаруш. Лашкари подшо дидан, ки Номгум омаду ай шоҳшон дарак нест. Одамои оқил, ки ай ҷанг безор будану ай кори кардагии подшо ҳам, омада салом додану гуфтанд:

- Э бародари Номгум, охи мо дар ту аҳ кор надорем, бадӣ надорем. И подшои мо ай вахте ту ном буровардӣ, беқарор шид. Сифати ту давид дар чиён нонтииву овтии тура ҳама фаҳмид. И подшои мора бахилиш омаду: аспи овӣ, ки дошта боша, уқа кирое надоштай, ҳучум карда мегиремут гуфт. Агар ту ичозат бути, ба ватани худ мерем, қатӣ, мо дар ҳами мамлақати ту на кор дорему на бор, бугуй, ки кор кунен, кор мекунем, бугуй ғуломи кунен, ғуломӣ мекунем! - гуфтан аскарони подшо.

- Ма, гуфт бача, на ғулом даркормай, на шумо, агар акагиву додарӣ дошта бошен, бурен ба мулки худатон. Подшои золимтон кушта шуд.

Бача иёра ҷавоб доду худуш гашта омад пеши ёру бародаруш. Ай улчае, ки ай подшо гирифта буд, оварда ба пиру кампир дод. Пиру кампир мисоли одами 25-30 солаворӣ шидан, ай давлати Номгум, ай давлати чил бачаи ай тухмои байни буттаи шулаш ёфтагӣ. Иёра давлата хуб дод. Дар охири умр Номгум дар иҳо бисёр хизмати зур кард.

Овозаи Номгум ба гуши яг дев расид. Ба дев гуфтан, ки ҳами сохт Номгум буромадаю ай яг пиру кампирӣ ай даври раҳ мондагӣ ҳами сохт бача ёфтиян чилто, ҳамаш ай яг шикам. Ягтаи ҳаму бачаҳо Номгумай, дагарош зур ҳам бошан, гап дар ҳаму Номгумай.

Дев и гапора, ки шунавид, гуфт: «рафта агар ира давлатша нагируму нашканум, намешава», бисёр дев ғазабанок шид.

И дев худша чупоне карду тиёк дар даст гирифтӯ омад дар гушаи шаҳр фуромад. И фуромада буд, ки асп ба бача гуфт:

- Э Номгум, дарак дорӣ, ки ай қафои ту душмане буромадаӣ, ки намешносиш, не ки девай! Ақу, гуфт асп, худат медонӣ. Агар у чангӣ шава, балки зури ма намераса, гап ягтаву халос. Ай руйи хотири ту ма-қу чанг мекунам, ба у яг коре мекунам, неки баъд месузуму мемурум. Агар букушумшам, ки ма мемурум. Баде, ки ма мурдум, ту дига ҳичӣ намешай.

Бача и гапора ба гуш гирифтӯ хест аспа сувор шиду ай шаҳр гузашту пари Симурига дуд андохт.

Пари Самурғ, ки дуд андохт, ҳаму вахт Симурига дар пеши бача, субҳ гумон накарда пайдо шид. Симурига, ки пайдо шид, гап дар бораи ҳами деви сиёҳ рафт.

Бача пеши Симуригада интизорӣ карда гуфт:

Ҳами сохт ба мо душман пайдо шидай, мара ҳами асп бисёр падариву роҳбарӣ кард. Мо ҳар давлате ёфтем, ай болои ҳами асп ёфтем.

Момаи Симурига хандиду гуфт:

- Ақу ҳаму дев, ки боша, тани ма худум. Шумо чанга пайваст кунен, ма худум пайдо мешам.

Пагоҳ афтов зада буд, ки қаландаре шайдулло кашид, дар дари Номгум. Шайдулло кашиду духтар ай хона фаҳмид, духтари овӣ. Номгума бедор кард, ки қаландаре омада шайдулло кашидаседаӣ не ки бо яроқу аслиҳа баро, ки ҳаму дев будагист, тура бе бало наместона.

Бача хест, яроқу авзоли чангира басту чи қадар чоравзол кард, болои аспа гирифт. Қаландар шайдулло кашиди буд, ки дарвозара хуй карду буромад:

- Ҳа, бобо, -гуфт бачаву ҳамени тиллора бутумуш гуфта буд, ки қаландар:

- Мада ҳамени тилло, бачам, -гуфт, даркор не, мо пойи пиёдаем, хоҳише дорем, ки мора яг улоге бути, ки мо сувор шем, -гуфт.

- Чира мехоҳӣ ту? Пурсид бача, - ма ҳами яг асп дорум, ки тайи помдаӣ гуфт.

- Ақу мо хотамита шунидем, номгумита ҳам шунидему омадем, - гуфт қаландар.

- Ақу уша худут медонӣ, хойи аспи тайи пота метӣ, хойи аспи дигата метӣ, ки кори ма нестай.

Қаландар ҳамита гуфта буд, ки асп ба саруш давонд давондане, ки давонд, и ҳамчуноне баланд шид, ки дар осмон қариб саруш расид, монанди яг куҳ, яг камар. Бача испиёна, ки мезана, майда мешава, тири хаштраха, ки мезанаш, майда мешава, камонғулак қати ҳам, ки мезана, майда мешава. Ҳичӣ танай ура пай намекуна. Бача дар фикр монд, ки чи ко кунум? Асп боша нияте дора, ки бачаҳора ай танам чудо кунуму

қати дев чанг кунум, неки наметона. Дар кашокашу бузанобузан будан, ки момаи Симуруғ сар кард. Симуруғ дид, ки бачара чеҳраш хазон шидай, асп бачара пешовуш хун гаштай. Асп дар шингаю файрод омадай. Симуруғ ай осмон ҳам шид, ҳам шидане шид, зад панча қалпоқи сари дев ай саруш чудо шид. Дев ҳамаи задане, ки рафт зад, то яку ним сола каргасу чондорой сахро, магасо ай гушти и сер кард.

Дар ҳақи и Номгум чондорой сахро, каргасои ҳаво ҳама дуо кардан, ки: ба мақсад бурасӣ.

Пиру кампир ай болои и бача ба ҳамаи муроду мақсадшон расидан.

ФФ: 2136-2142 Т Ж 7 қ. Сорбоғ, 45

Н. Маъсумӣ, Б. Раҳимзода

Исмат Корим, 46-сола.

Маликаи Ҳуснбону

Савдогаре буд, Хоча Барзахӣ Бозиргун номуш буд. Ай ашъёи дунё кам буд, як духтар дошт. Савдогар падархунди почо буд.

Чанд вахте шид, савдогар пир шуду почора файрод карда гуфт:

- Ман фарзандма ба шумо месупорум, шумора ба Худо.

Ин духтари савдогар Ҳуснбону нум дошт. Пас ай мавти падаруш чанд муддате гузашт, ки яг руз ай болои кушк нигоҳ кард, дид яг одаме, ки дар саруш ридо, чил нафар одам дар хизматуш. Дар зери пош хишти тилло мемуна. Духтар ин аҳволро ай модархунаш пурсид. Модархунаш гуфт:

- Э фарзанд, инро пири муршид мегуянд, ин кас авлиёи барҳақ, пири почо аст. Ҳуснбону гуфт:

- Қадами авлиё ради кули балост. Э модар, чӣ мешава, ки як шав ба хунаи фақирҳо кадам ранча намояд?

Модаруш хуб гуфту рафт пеши пири муршид.

- Ассалому алейкум, эй қутби замин, гуфт ӯ. Маликаи мун шумора яг шав ба меҳмонӣ металабад.

Шайх розӣ шид, ба фардо ваъда дод.

Духтар тайёри дид, фардош шайх хунаи Ҳуснбону умед. Духтар чизи бисёр муҳайё кард. Вахте шайх да ҳавлии духтар дохил шид, дар ҳайрат шид. Ба муридуш гуфт:

- Ин шав ин ҳавлиро бардоштан лозим.

Шайх дар фикри дуздидани чизҳо шида авқот нахурд, шавро мепойид. Баъд ай авқот шайх ба хунаи ховаш рафт. Шайх то шав шидан сабр кард. Вақто шав шид, шайх корҷумаи айёри ба бар кард, ридо ай сар гирифт, табарзини худро бар даст гирифт бо ҳамроҳи чил муридшу ба хонаи Ҳуснбону рафт. Посе ай шав гузаштан дохили қасри малика гардид. Чанд нафар ай хизматгорҳои маликаро кушт. Малика, ки бар чойи танҳо буд, ба у зарар нарасонд, вале тамоми молу мулки духтарро бардошту ба дар рафт. Малика ин кирдорҳои шайхро дар шави моҳтов мездид ва хуб пеши чушм мекард. Шав руз шид. Пагоҳи рӯз вақти саломии почо Ҳуснбону ҳам салом дод ва гуфт:

- Дар айёми давлати шумо дуздҳо хунаи бандаро тороч карданд.

Почо гуфт:

- Ҳаму одам маълум боша ё не?

Малика гуфт:

- Тарочғари ашъи мо пири муршид мебошад.

Почо гуфт:

- Бинен, тухматғари авлиёҳо бо вучуд умадаҳай.

Почо чаллод файрод кард, ки духтарро сар зананд.

Почо вазири куҳансоле дошт, ки гуфт:

- Э почо, хуни духтарро рехтан кори ноҳақ мебошад ва ай дигар тараф падаруш духтарро ба шумо супорида буд. Пас ай гуфти вазир духтарро накушта ай шаҳр бадарға

кард. Духтар ай молу чиз халос шида ҳамроҳи ҳаму дояи авалааш дар чулу биёбун, гушна ва ташна роҳ мерафт.

Баъд ай чанд руз монда шида дар таги дарахте хов шид. Доя бедор буд. Ду тутӣ ай ҳаво умада дар ҳами дарахт шиштан тутиҳо ба якдигар гуфтан:

- Ҳикоя кун ай саргузашти дунё.

Дигаруш гуфт:

- Бародар, тамоми кори дунё ҳаст астар. Бингар ин кори чархи ситамгар ин аст духтари Хоҷа Барзахи Бозоргун. Уро почо ай шаҳр ронда кард. Касеро Худо дода боша ай азал, банда чӣ тавонад, ки ризқи уро кам кунад. Агар поёни пояшро кова, чан хум пур аст ай зар.

Мочарои тутиро шунид доя, ба духтар гуфт:

- Эй Ҳуснбону, фарзандум, хез зудтар.

Асо ба дастуш буд муқаррар, биканем заминро, э чони модар, ризқи мову ту будаст ин чо ай азал. Кофтан заминро камтар, дидан чанд хум тилло.

Доя гуфт:

- Чӣ боис кард, э чони модар?

Ҳуснбону гуфт:

- Э модар, гир ай ин молҳо, ғулому канизҳо кун пайдо. Кофту ков кард, ғулому канизҳо расундшун пеши малика. Малика гирифт барои почо, савғотиву тортуқи дунё, худша кард ҷувонмарди аъло, рафт ба пеши почо, гузорунд тортуқҳо, почо пурсид:

- Э фарзанд, аслатон ай кучо?

Малика гуфт:

- Мо ай шаҳри Хатлон, савдогарист кори мо. Дар гузаштани баҳрҳо падарум шид фарқи дайро, тамоми ашё мундай ба мо, илтимос дорум ай шумо, яг бешаро обод кунем ай давлати шумо, буроя нуму адолати шох, мун ҳастум ғуломи шумо, баланд шава овозаи шох.

Почо пурсид:

- Нумут чист?

Духтар гуфт:

- Нуми мо Ҳумоюнсавдогар.

Почо гуфт:

- Кадом бешаи дилкаша шумо обод кунен дар шаш моҳ гоҳ-гоҳ биёен пеши мо, муқаррар шид дар ҳар як мо, ай барои истиқомати ин савдогар додан чо, хоҷа Барзахи Бозоргунро ҳумғоюн мекна шукри Худо, чойи падарамро ба мун ато кард шо.

Пул сарф кард, дар ин беша шаҳри азиме барпо шуд, нумуш кардан Ҳуснобод.

Рузе умед барои мулозими шо шиштагӣ будан тамоми умаро, ҳозир шид аз ҳамон пири муршид. Ҳумоюн савол дод ба шо:

- Э қиблаго, ин кист?

У ҷавоб дод, чи:

- Инро кутби замон мегуян.

Ҳумоюн гуфт:

- Чи мешавад кадам ранча фармоя дар кулбаи мусофиرو.

Почо арзашро расунд ба ин шайхи маккори дунё. Шайх гуфт:

- Фардо ҳозир мешем.

Духтар гашта умада хабар дод ба қалавурҳо

Ин шав дар хунаи мо ҳозир мешаван дуздҳо, таёр кард ову озуқи дунё.

Шайх ҳозир шид дар хунаи ин ҷавон, дид аҷаб чойи зебо, ки ай пештараш сад бар зеботар ва молдортар. Шайх гуфт ба муридо:

-Хуб бухурен ай и авқото, то фараи бардоштани молҳо куне.

Ай хуна бурумадан, рафтан, мунтазир будан то умадани шав. Шав шид, шайхи муршид бо чил мурид ру ниҳодан ба хунаи савдогар барои дуздидани молу зар.

Ҳаму духтари некаhtar, хавар дода бо лашкар.

Ай ними шав гузашта яг посе. Ҳозир шидан дар хуна ин дуздони ифлосе, он чи буд дар хунаи духтар ай симу зар, гирифтанд бар души худ тамоман ягсар.

Духтар дар дарун то дуздҳо шаван таги айвун, чурак додан ай ҳар су.

Шайхро ҳамрои муридон гирифтанд, бастаншун дасту пошун, ҳамрои ашъён пушташун, партофтандшун дар тайи зиндун.

Пагоӣ ваҳти салум овардан ба пеши шоҳи худшун. Чушми шоҳ ғалтид бар пируш, оху афсус кардай дилуш.

Духтар кард тамоми авзораширо дигаргун, ай дар дарумад кард салум, манум духтари Барзахи Бозоргун, почо, шид пушаймун, духтарро бусид ай вай узр хост.

Пири муршидро бо муридҳояш фармуд, дар дор кашол кардан.

Азизам, дон ва огоҳ бош, ки одами маккор дар ҳар шакле мегарда.

ФФV: 9822 9853 Тз6 Обигарм Қалъаи Дашт 1960

Зиёев Гурез с. т. 1922, маъ. синфи 7 ҳамон сол

дар деҳаи Авули ноҳияи Лонин иқомт дошт.

Шоҳзода ба шикор

Дар замине шоҳзодае ба шикор меравад. Якта гавгеай пешуш мебуроя. Ҷонвара сар дод, ай ақибӣ кавг бирафт. Ай ақибӣ ҷонвар бурмада рафта як шаҳре дурмаду худша зада пинҳон кард. Бача ай оқибӣ ҷонвар дилу чигарша сухта рафт. Ҷонвара ба кап кард. Рузам бегоҳ шид. Ба ҳонаи кампире омада:

- Эӣ модар, шав шид, ҳами шав ҷоюм бите,-гуфт.

- Хуб шидай, бачам, ҷо мекунумта,-гуфт.

- Шумо ай кучо омаден ва ба ку ҷо равонен?,-пурсид кампир.

- Ҳодисаи қор ҳами, якта кавг ай пеши мо бурмад, ҷонвари мо сур кард, мо ай оқибаш ҳамичоҳо омада расидем,-гуфт.

- Э бачаи нодон, гуфт кампир, кавк не, вай духтари подшоӣ ҳами мамлақати мойӣ, вай худша ба ҳар сурат кабутар мекна, кавк мисол, ки вай худша чизе ки нагуӣ, ҳаму хел карда мероя, оху мекна, сайд мекна, чизе ки бухоҳӣ, ҳаму сурат карда мероя,-гуфтак.

- У кавги мегуфтагии шумо нест.

- Эӣ модар, чӣ ко мекнӣ, ки ҳами духтари подшоҳра оварда ба мун нишон метӣ, ура ба мун шинос мекнӣ?

- Бачам, ма ба ту як аҳд дорум, агар ҳаму аҳди мара қабул кунӣ, рафта туғрӣ мекунум, не ки агар қабул накунӣ не,- гуфт кампир.

- Чӣ хел аҳд? - пурсид бача

- Ваҳте ки ма ҳами қора буд кардум, ту ба ма чӣ метӣ?.

- То зинда буданут тура нигоҳубин менум, хизматта ба ҷо меорум.

Бача хуб аҳд кард, қасам ёд намуд. Кампир гуфт:

- Пагаҳ ҳаму духтари подшоҳ дар ҳами дуруни чорбоғ шулиён мета, тамом занҳора хавар мекна. Ман саршуи уюм гуфтак, ваҳте ки дар пеши у рафтум, талаб мекунум, ки: «Э духтар шароби ҳами духтарора ихтиёрша ба ма бите, ки ма шароби ҳаминора худум тақсим кунум». Ваҳте ки ба ман шароба дод, ма тақсим мекнуму доруйи беҳушира андохта, тамоми мардума беёд мекнуму ҳаму духтара ҳила катӣ гирифта ба пеши ту меорум, гуфт

- Хуб шудай, -гуфт бача.

Бача хест, «хуб» гуфта пагоҳӣ рузи ҷумъа бурмада рафт ба даруни чорбоғ, ки духтар шилёна сар кард.

Духтар шулёна сар кардан пас кампир омада гуфт, ки .

- Э духтар, ма ай шумо илтимос дорум, ки ҳами руз ҳама шулёна ҳами шароби занҳо мехурдагира, гуфтак- ба дастма буте.

-Майлаш, -гуфт духтар. Агар ҳами хел кунӣ, - гуфтак, -хубай

Духтар хест, шулёна сар кард. Да уча кампир оварда дод. Кампир хесту дарав бурмада, шароба қашида дар пиёлаҳо оварда, дар пешушон монд. Шароба як нушидан.

Мега, ки хеста ҳама занҳо дар ҳамиҷа маст шида, беёд дар ҳамиҷа ғалтидан. Вахте ки занҳо беёд шуда ғалтидан, духтар омада ба кампир гуфт, кӣ:

- Барои чӣ и шароб и қадар инҳора маст кард?

Кампир гуфт, ки:

- Ма доруйи беҳуш додум, ихора, барои ҳами доруйи беҳушӣ додум, ки ма шумора якта сир дорум, ҳамира гав занум.

Ма дар хонам якта ҳазина дорум, ҳами падари, ту чанга подшоҳи ҳами мамлакат ҳазинаи мара надора. Ҳамира ма мехоҳум бурда ба шумо нишон бутум, ки пас аз мурдаи ма ҳам ба шумо мона,- гуфтак.

- Ё шумо дар ҳаққи ман чизе кунен, ё накунен дастӣ шумо, -гуфт.

- Духтар хуб гуфт. Биё, ба хона бурем, ман нишон битумут, -гуфт кампир.

Ба хонаш бурд, хонаш чилта хучраи дурун ба дурун дошт. Бачара гуфта буд, ки «Ту дар хучраи чилум дурмада дар паси дар меисти. Дари калона маҳкам мекунӣ. Духтар вахте ки омаду тамошо кард, дара шумо тумба бидозен. Дари чилума, ки духтар лағад зад, шумо суст монен, ки духтар медроя, дар дурун меғалта. Шумо болои синаи духтара гирифта маҳкам букапен, ҳич, чувобуш натен».

“Хуб,”-гуфт.

Чилта хучрада духтара оварда, дуроварда якта –якта нишон дода, бароварда дар ҳами дари чилум рафт кампир. Духтар дид, ки дар маҳкам:

- Эй оча, и дар маҳкамай,- гуфт духтар.

- Э ҳаму хел саҳт бандай, лағатуш кунӣ, хуй мешава, - гуфт кампир.

Духтар ҳами зарбаи паҳлавонона қатӣ зад.

Бача ай усу дара хуй монд. Даррав худша яғнима карда баёд, духтар рафта заминда зад. Бача рафт, болои синаи духтара гирифт гуфт, ки:

- Аку кучо мерай, ки мара иқа дар азоб мондӣ? гуфтак. Аку дар қап хурдӣ,-гуфт, ай дасти ма ту дига хато намехурӣ!

Духтар хест, бачара ки дид, духтарам доим ай оқиби бача мегашт. Бача ҳам ай ақиби духтар мегашт. Духтар даррав ба бача даст дод. Дар ҳамуча оварда, қати духтар суҳбат кард. Кампир одам монда, муллора оварда, духтара никоҳ карда ба бача дод. Вахте ки ира никоҳ кард, як ваҳт дувоздаҳ-сездаҳ руз қариб, ки духтар гум шид.

Подшоҳ одам мондай, ки: Буковен, духтари ма кучо шидай гуфтак. Рафтан кучу дара, ай и шаҳр ба шаҳри дигар, қишлоқ ба қишлоқ ича ба у ча ҳамиқа, ки мекофтан, духтари подшоҳра даракуш набуд. Як руз кампир рафту гуфт, ки:

- Эй подшоҳ духтари шумо як ваҳт омадай, дар дари мо гузаштай, чикое ки кардай, дар ҳамиҷа хонаи мо дурмадай, касале гирифт, ки як моҳ мешавад. Дар хонаи ма касал, ховай, ман вайра нигоҳубин мекунум.

- Рафта, биёрен духтара! фармон дод подшоҳ. Духтара гирифта овардан. Подшоҳ гуфт, ки:

- Чӣ хел касалай?! Як одаме буд, гуфт, ки:

- И духтари шумо касал нестай, и духтари шумода ишқи ягон чавон рафтагиҳай, - гуфт.

Ишқи кида фалон одам дар уча тов мехра, ишқи ҳамуда ғалтодай, -гуфтан.

Дарав бачара файрод кард, ай сар туй дод. Подшоҳ хеста духтара никоҳ карда ба бача дод. Бача ура дар қанчуғаш гирифта раҳда бурмад. Бача гуфт, ки:

- Ма аҳд қада будум, ки кампира мегирум мерам. И чӣ шид? Духтар гуфт:

- Не, кампира намегирӣ, -гуфт.

- Не, ман аҳд кардам, намешава, -гуфт бача.

- Аҳд карда бошӣ, майлуш ҳайр аку, кори худут, корта худут медонӣ. Ҳар чизе ки шава, ай худут бин, гуфт.

Бача омада кампира гав зад, ки хез раҳақӣ шав. Кампир хест, як аспда сувор шид.

Дута яхдона дар асп бор карду худуш дар болои яхдонҳо сувор шид. Ҳай карда дар чулу биёбон, гашт карда, рафтан гирифтан. Духтарам ба як асп сувор, бача да дига асп сувор шида рафтан. Наздика шаҳри падарушда мерафт, ки шабона кампир гуфт:

- Э бача, и духтар агар як биханда, руйи дунёра гули ишки дарпечон мегира, - гуфтак. Агар яке аламуш куна, бигиря, ай ови и дурру марворӣ мереза, - гуфтак. Шумо рафта пешвоз одам хавар кунен, ки оданма мебина яке механда, ё ягон кор аламуш мекнаву мегирия.

Иҳора, ки чамъ мекна, ай шаҳр барои пешвоз одам хавар кунен, пешвоз биёянд, - гуфтак.

Хуб намешава даррав и кампир бачара қафо гирифт, дар як чуле хамбид, ки дар чул ов набуд, кампир дар як каду ов дошт, раҳда рафтан гирифтан, ки духтар бисёр ай ҳалокат рафт.

- Эй оча, ташна мондам, - гуфт.

- Бачам, ташна монӣ, чи ко кунум?. Як чакра ов дорум, худум нахурум, мемурум гуфт.

- Биё, як чакра бите, мемурум, - гуфт духтар.

- Агар ризо шавӣ, як чашмта мековум, баъд як чакра овут мегум, - гуфтак.

Духтар маҷбур шид, «хай майлуш» гуфтак, чашми духтара кофту гирифт, як чакра овуш дод. Бо раҳда рафта ниғаҳ кардан, ки духтар биёр сухта буд, охи як қатра ов гирифт. Ташнагиш намешикастак.

Бо як камтари дигар раҳ рафт, ки ташна монд. Гуфт, ки:

- Э модар як чакра овум бите!

- И чашмтам мековум, мегирум, баъд як чакра овут мегум, - гуфт.

И чашми духтара кофту гирифт, як чакра овуш дод. Худуш як духтар дошт. Курбарзағӣ ворӣ дар дуруни сандуқ хов. Духтарша пушоқои духтара пушонду духтара луб луч кард. Дар чангал монду дар болои асп ҳаму духтари худша ҳаму пушоқои ира пушонду сувор кард, пешвоз рафтан гирифт. Рафт и бача ай шаҳри падаруш ҳайда гирифт. Чӣ қадар одам пешвозда буромада омадан, ки духтара пеш-пеш карда овардан. На механда, ки гул биреза, на мегирия, ки дурру марворид биреза.

Бурд ба шаҳруш қарор гирифт, туя дод. Чан қадар хавар ай ису монему ай усу бигирем, ки духтар дар ҳамуча ҳамита кур истода буд, ки як пири хаскаш ҳамута гузашт шуршур кард. Духтар ҳамита истода ҳайрон шуда гуфт, ки:

- Чӣ боша, ё ягон чондорай, мара мехура, и чӣ гапай, дар и чангал ягон шерай, ё ягон палангай, - гуфт.

Хайр, аку ҳар чизе, ки боша, биё як файродуш мекунум- гуфтак, - мара бубинад, чӣ мешава.

И файрод кард, ки пири хаскаш, пеш омад, гуфт:

- Ту кии? Инсӣ, чинсӣ, парий, паризотӣ?

И гуфт, ки:

- На инсум, на чинсум, на париюм, на паризотум. Ма ҳами хел одамизотум. Ай шумо илтимос дорум, ки мара ба хонатон барен, ба фарзандӣ қабул кунен. Ма шумора сохиби давлати калон мекунум.

Баъд мусафед хай гуфт. Мусафед духтара гирифт, ба хонаш бурду сини зануш гуфт:

- Эй занак, ҳами духтара мисли як фарзанди худмон воре нигоҳ мекнӣ. Ҳар ду чашмои духтар кур.

Духтар сини мусафед гуфт:

- Э падар, рафта ай бозор як ливоси авлон бигӣ биё пеши ма.

Баъд рафт, як ливос авлон харид, пешушда монд. Ҳами чашми куруш қати духтар нахшдузӣ мекард. Бигем, ки як нумоле духт, ки ба ҳами қимати дунё меарзидагӣ.

- Бозор бибарену ай панҷсад ҳазор танга кам нафурушен, - гуфт духтар.

Мусафед ҳамика бадавлате шуд, ки бигем, ки як тарафи хонаш ай ҳами тангаву тилло пур шида рафт.

Як руз духтар дар лави алов шишта буду мусафед қати зануш чангҷол шуд.

- Занак, - хез, - гуфтак - аку рафта як тавак биёр, ма ай ту чидо мешам. Як тавак оварда ҳами тангаву тиллохора ҳис мекнем, - гуфт.

Хеста як тавақ овард, чан тавақӣ расидшон, гирифтанд, ки таги тавақда як панч-шаш килворӣ монд. Иш ма мегирум, уш ма мегирум гуфта, ки дар ҳама байн ҳардуш чангчол рафту яке духтара ҳамита хандааш гирифт, ки зад қажқаж хандид, як даста гули дурре пайдо шид дар замин ғалтид. Баъд яке и мусафед чанчола монду гула гирифтак, гула ки гирифтак:

Духтар гуфтак, ки:

- Э падар, ҳама қадар хизмати ма, ҳама қадар зару зевара ма, ҳама қадар тангу тиллои ма ба ту насиб куна, аммо дастайи гули мара ба ҳеч кас нате, ба худум бите.

Дастайи гула ба дасти духтар дода гашту духтар сини падаруш гуфт:

- Э падар, ҳама дастайи гули мара гирифта, ба шаҳр медроӣ, ба кучое ки мебарӣ, кие ки агар буга, ки:

Нархуш чанд,? Бигу ки «наrxуш ба чашми қоқ шидагӣ». Ҳама қатӣ гирифта рафт мусафед ба дуруни шаҳр дар куча ба куча дар даруни шаҳр, гашт. Таги тахти ҳама бача қатӣ мерафт, ки як вахт ҳама духтар и гула дид.

- Э падар, гуло ба чӣ ҳай?, гуфт.

- Гуло ба чашми қоқ шидагӣ, гуфт мусафед.

Очаи и духтар чашмои духтара кофта гирифта, ба тоқча фридагӣ буд. Нигоҳ карду ҳама чашмои қоқ шудагӣ ба ивази гул метум гуфтаку даррав чашмора оварду дод ба дасти мусафеду гула гирифт. Дастайи гула гирифта дар саруш зада буд, ки кампир очаш дар қадом қавре будас, яке сар карда омада гуфт, ки:

- Эй духтар, и гула ай кучо гирифтӣ?

Духтаруш ҷавоб дод, ки:

- И гула як одам овард, ба чашмои қоқ шудагӣ дода гирифтум.

-А бачаш бумура духтардора, кори кардагита кардӣ,- гуфтак. И гуфт, ки:

-Чӣ ко кардум? Хай шид.

Дарав и кампир худша чӣ қадар унчу нози ҳилаву чиз кард, ки «ма хешу тавори подшоҳ, ягонта мара хавар намекуна, ягонта наметалаба» гуфт.

Баъд подшоҳбача даррав ҳукме буровард, ки: «Ҳама қишлоқ, ҳама шаҳр кампири хушдомани мара талбида бибаран».

Ҳама талбида бурдан, ҳамсоия муйсафедде, ки духтар дар дастуш ғалтода буд, ҳама талбида бурд. Зани муйсафеддам ба меҳмонӣ хонаи ҳамсоия рафт. Баъд гуфт, ки:

- Дар хонаи шумо ҳама хел духтар ҳаст? У гуфт, ки:

- Ҳо, ҳама хел духтар ҳастай, –Чашмаш кофтагӣ буд, бигем, ки як вахт мо чангчол кардем. Дар чангчоли мо хандид и духтар. Ай хандаи вай як даста гул бурмада ғалтод ба замин. Дастайи гула гирифта ба мусафед дода гуфт, ки:

- Ира бурда дар бозор метен, дар бозор қасе, ки харидор шид, ба чашми қоқ шидагӣ иваз мекунам, гула пул қатӣ наметум мега, - гуфт.

Мусафед бурда дастайи гула дод, баъд як чашми қоқ овард. Духтар гирифта дар ов монд. Ба чоюш гузошт. Чашмош сиҳат шид. Ҳозир хонаи мода шиштай.

И кампир гуфт, ки:

Агар шумо ҳама духтара як бало карда, ҷойи қонша ба мо нишон бутен, мо ба шумо чизи бисёре метем.

И зани мусафед «хуб» гуфта омад ба хонаш. Ба духтар гуфт, ки:

- Шумо да ма духтар, ки набудед, ай сини ман шир нахурда будед. Чан вахт шид, дар дасти ма хастед. Шумо ба ҷойи духтари ма ай шумо умед дорум, ки ҷойи қонтона ба ма нишон битен?!

Вахте ки и зани хел гуфт, духтар як гирён шидаку:

- Оббо, и қадар хизматои ма да шумо бас набуд, ки шумо ҷойи қони мара талабиден, -гуфт.

- Хай, ақу гап занен, хичӣ гап нестай! Гуфт.

Хай, ма ҷойи қонма гап мезанум да шумо. Ма ақу мембурум-гуфтак, ба хубӣ хубӣ наёмад. Ҷойи қони ман дар даҳани дари подшоҳбача. Як чода сарҳавз ҳаст, дар даруни ҳама сарҳавз яқта маҳӣ мегарда, ҳама маҳира ова қоқ кунан бигиран, вай маҳи қони ма мебошад,-гуф.

Занак фаҳмид и гапа, омад дар и кампир гав зад. И кампир хеста рафт ба хонаи шахзодаву худша касал кард. Худша касал карда гуфт, ки меган ки дар касалии ту моҳии зарин дору будай. Подшоҳбача дарав фармон дод, ки: оби ҳавза қоқ кунен!»

Оби ҳавза қоқ кардан, моҳира гирифтан, оварда бад ба и кампир додан. Кампир моҳира ай қахраша гирифта дар танаи девор зад, моҳӣ дар танаи девор часпида рафт.

Вахте ки моҳӣ дар танаи девор часпид, духтар дар у ча тамом кард, духтар пеш ай мурданаш ба падаруш гап зада буд, ба мусафед, ки: «Вахте ма мурдум, мара дар кадом рахе, ки ҳаму шахзода мегузара,-гуфтак, дар кади раҳи ҳаму бурда гур кунен. Руйи каври мара хок қатӣ маҳкам намекунӣ, як чиза мепушонӣ. Мусафед, хуб гуфт. Духтар вахте ки моҳира зад духтар мурд. Мусафед духтара чӣ қадар ову чиз кард. Хайру худоиша тайёр кард.

Овруйи бисёрера кард. Бурд дар қадди роҳи ҳаму чорраҳа раҳи шоҳзода мегузаштагида бурда гуронд.

Вахте ки гуронд, руйи кавра хуй монд. Як руз шахзода аспда бухор буд, ба шикор мерафтак, ки и духтар ҳомила буд, дар даруни қавр и духтар сабук шид. Духтар, ки дар даруни, қавр сабук мешава, нигоҳ мекана, шахзода ҳамута, ки мегзара, ай даруни қавр овози кудак омада истодаӣ. Мефароя ай болои аспу болои қаврда мерава, ки қавра болош кушодаву як зан мурда ховаӣ, як кудак ай болош гузашта содаю навзод гиряву нола кардестай. Даррав шахзода бачаи майдаҳака гирифт ай дуруни қавр, дар нумол печонду овард дар хона. Дар дасти ҳаму хушдомануш дод, ки «ҳами кудака калон мекнӣ».

Модари шахзода ҳам ҳаму вахт зинда буд. Бачара калон кардан, бача яксола-дусола шид. Вахте ки ҳаму моҳӣ танаи девор будагӣ, ки ҳозирам кандагӣ не, бача ҳар вахте, ки ҳаму моҳира мебина, бисёр сини ҳаму талош мекна, ки ҳаму чара ба ман битян. Талош кард, талош кард, як руз шахзода сини хушдомануш гуфт, ки:

Оҳӣ, ту ҳаму моҳира канда, дасти ҳамуда битии чо мекуна? -гуфт. Вахте ки и кампир моҳира ба қаҳр канд, ба дасти бача дод, ки бача и моҳира гирифту дар даруни сарҳавз дангал кард. Вахте ки моҳира дар сарҳавз дангал кард, моҳӣ дубора зинда шид. Духтарам дар даруни ҳаму хок зинда шида монд. И шахзода модарша гирифта бурд ба сари ҳаму хоку ҳаму хока нишон дод, ки «ҳами бачара ай ҳамича ёфтум». Нигоҳ кардан, ки ҳаму духтар қафануш дар саруш кашидагӣ дар тайи ҳаму хок шиштаӣ. Рафта сини модаруш даррав файрод кард, ки ба ҳами духтар як сару либос бигӣ, биёр. Модаруш рафт, як сару либос овард, духтара пушондак. Духтара ай хок буровардан. Вахте духтара ай хок бурвардан, ки як аламуш сад алам шида гиря кард. Ай ови дидааш тамоман дурру марворид заминда рехта рафт. И шахзода ҳайрон шида монд, ки дар вахтуш гуфта будан, ки зани ту механда, ай хандаш гул мереза, бигиря ай гиряш дурру марворид мереза, и кӣ боша? Гашта духтара як корда хандаш гирифт, хандид.

Чанд даста гулихандон ай хандааш бурмад. Гулора чинда гирифтан, духтара ба хонааш бурд. Баъд шахзода фаҳмид, ки «Дар ҳақиқат зани аввалангии ма ҳамин будаю и бева, и духтара чашмоша кофта будай. И духтари худша ба чойи и занак карда ба ма дода будай». Вахте ки духтар чон дурувард, ихо фаҳмидан. И кампир духтарша гирифту гурехта дар як чулу биёбон рафт. Ай оқибӣ и шахзода чанта одама ройи кард, ки рафта ира бақап кунен, бигирен, биёрен.

Кампира сурондан, кати духтараш гирифтан, овардан. Шаҳзода ҳардуи иёра сар зада, зани худуш қатӣ зиндагонӣ карда гаштан гирифт. Чан вахт инҳо зиндагонӣ карда, соҳибӣ чанта фарзанд шидан. Духтар ҳодисаи шудагира ба шахзода баъд гуфта дод. Шаҳзода ай духтар пурсид:

- Шумо чико када ба ича ита ғалтоден?

Духтар гашта гуфтак, ки:

- Вахте ки и кампир шумора ройи кард, ки рафта ай падаршон ҳайда бигирен. Ба кампир гуфтан, ки зани шахзода яке ханда бикунa, ай хандааш, гули хандон меруя, агар гиря бикунa, дурру марворид мереза. Ҳамон вахте ки шумо рафтен, ман ташна монда будам. Ай кампир пурсидум, ки «як қатра ов буте», кампир мода ов надод, зораш кардум, гуфт, ки:

- Агар розӣ бошӣ, як чашмта мековум, мегируму як қатра овут метум.

Ризо шидум, як чашма кофта гирифтум як қатра овум дод. Вахте ки ова хурдум, як камтар гаштум вахти гарм буд, ташнагим нашикаст. Боз ов гуфтум. Дуюмбора чашми дигарима кофта гирифта баъд мада ов дод. Ҳар ду чашми мара кофта гирифт. Пушоқои мара буровард. Дар яхдон духтаруш будай, якта курбарзангӣ. Ира буровард, пушоқои мара пушонду мара дар даруни чангал лич карда партофт.

Ман муддати як бегах-ду бегах дар ҳаму ча мондум.

Беғаҳи сеюм ними руз буд, и пири мусафеди хаскаш ба чангал дурмад. Вахте ки шир-шир кард, ма гуфтум, ки ягон чондорай ягон чизе шава, нашавад, як овоз додум, ки мусофед ба пешум омада гуфт, ки: Ту инсӣ, чинсӣ, парии, ё паризод? Дар инчо чи кор мекуни?

Ма гуфтум, ки не, ма на инсум на чинсум, на париюм, на паризод, духтари одамизотум. Баъд ма як илтимос кардум, ки «мара як челақча, биёрен». Як челақша буроварда дод мара. Ба хонаат бар гуфта хоҳиш кардум. Вай мара хонаш бурду, ба кампируш гуфт, ки: И ба чойи духтарут, ҳамира тарбият карда бигард. Вахте ки ма ира тарбият мекардум, мегаштак, ма фармонуш додум, ки рафта ай фалон, чо нумол бигир биё, ман ба ту нумол медузум, ту бурда ба бозор бифруш.

Рафта як ливос авлон гирифта овард, бирешим овард, нумола додак, духтаму таёр карда ба дастуш додум, гуфтум, ки:

Бар бозорда бифуруш, ҳар як румоли мара то панҷсад ҳазор тангада мефрухт. Чи қадар ма мусафед бадавлат кардум. Як руз мусафед қати зануш чанҷол кард, ки занак гуфт:

-Хез, ҳаму чизу чорае дар ҳамича, ғалтодай, биёр, да ҳамича ба мо тақсим кун. Хестан тангаву тиллои гун кардағиёша таҳсим кардан. Кампир монду инуш гуфт, ки ма мегирум уша ма мегирум гуфтак. Дар ҳамуча яке мара дар чанҷоли ихо ханда гирифт. Ман чон кандум чон кандуму ихо дар болои чизи ма чанҷол менан гуфта мара ханда гирифт, ки як даста гул ай хандаи ма парид. Вахте дидан, ки гул парид, чанҷола монда, давида омада гула чанг зада гирифтан. Ма гуфтум, ки:

-Не, падар, и қадар чизи додагии ма бас ба шумо, ақу илтимоси ма ай шумо ҳамин, ки дастайи гули мара нагирен, дастайи гулма худумда битен.

Дастайи гула да дасти ма дод, гашта ба мусафед додуму гуфтум, ки:

-Барен, ҳамира ба бозор, касе ки харидор шид, биген, ки «ба ду чашми қоқ шидағӣ иваз мекунум».

Мусафед гирифтаку ба даруни бозор гардондак.

Харидоро гуфтаанд, ки:

-Нархуш чанд аст?

У гуфтай, ки

Ба ивази чашми қоқ шидағӣ.

Мо ки чашмомона кофта ба ту диҳем, и гула худмон ба чӣ тамошо мекнем?

Мусафед, як вахт дастайи гула ба назди арки шумо мебара, ки ҳаму бевара духтаруш бурмада дастайи гула, ки мебина, ҳавасуш мекуна, мега, ки:

-Ба чӣ метӣ?

-Ба чашм,-ҷавоб мета мусафед.

Вахте ки чашмои мара модаруш кофта бурда, дар даруни тоқча мемона, духтар мебина, даррав и бева набудагида и духтар чашмора оварда метияву дастайи гула мехара. Мусафед чашмора оварда ба дасти ма дод. Чашми қоқ шидагира ов молида да чашмом кардум, чашмом асли қадим сихат шиданд.

Як вақт и зан меоя дастайи гула, ки мебина

Ҳа и дастайи гула ай кӣ гирифтӣ? Мега.

Ай як одам,-ҷавоб метия духтаруш.

Ба чӣ гирифтӣ? мепурса модаруш.

-Ба ду ҳаму чашми қоқ шидағӣ, ҳаму чашмои қоқ шидагира додум, гирифтум,-мега духтар.

Баъд зан хеста димоғ мекна, ки: «Ма дар шахри подшоҳ омадум. Мара як одам бигем, ки манзур нокарда хонааш ба меҳмонӣ наметалаба. Вахте ки шумо буроварда ира таъин карден ки “ҳар кас ира омада ба хонааш талабида бара” Мусафеда ҳамсолаш металабаш. Вахте ки и ча меораш, зани мусафеда дар тоқагӣ мегира, ки: Ҳами духтара ҷойи ҷонша биёву манда буте!

Омада и занак мара қасам андохт. Ма қасами ира қабул кардуму дигар илоҷ набуд, қоил шидум, ки «ҷойи ҷони ма, -гуфтум як маҳии зарринай, дар даруни сарҳавзи падшоҳ-бача мегарда. Агар ҳаму моҳии зарина ҳар касе бигираву бикуша, ҷони ма ҳавайда, мемурум. Вахте ки уҳо рафтанд, ма мусафеда гуфтум, ки «Аку мемурум, мара бурда дар ҳамон чораҳае, ки шахзода шикор мерава, барен, гур кунен, болои қаври мара напушонен. Иҳо мара бурда да ҳамуча гур кардан. Мун умедвор будум, бача зоидум. Ина бачаи муна шумо, ё касе бурдаи, - гуфтак. Дубора бо зинда шудум, бурмадум, ки ҳамичада меоям. Дига ҳеч чиша намедонум,-гуфт.

И хел гуфта буд, ки шахзода гуфт:

Афсус, бевара ба и корушу кирдоруш мо нафаҳмидем. Дар вақтуш нагуфта будум, ки ҳамина ту гирифта ба шахрут набар. Ту гапи мара нагирифтӣ ура овардӣ, -гуфт духтар. Бача ҷавоб дод, ки:

Ман намедонистум, ки и беимон и хелӣ ҳилаҳо дора, агар медонистум намеёвардумуш!

Иҳо зану шавҳар шида гаштан, ба муроду мақсади худшон расидан, мову шумо ҳам ба мақсад бирасем.

ФФ:2120-2135 тж 7 қ. Хилмонӣ (р-ни Шулмак) Н Маъсумӣ. Б. Раҳимзода Саидов Абдулхай с/т 1899.

Хандаи моҳӣ

Осуна медонум,
 Осунаи сароҳум,
 И сари пула тофтум,
 У сари пула тофтум,
 Ачали пула ёфтум.
 И гулак- найчагулак.
 Мири мо савган хурд,
 Сад талоқи зан хурд.
 Уштурора бор кард,
 Сунӣ марғузур кард.
 Марғузори лолазор,
 Кавгако мехуран дунаи нор.
 Мехуран сангу сафол.
 Усто тотиринг турошид,
 Фуурошид, даромад.
 Буд, набуд будгор буд,
 Зумин набуд, шудгор буд.
 Ҷурчури гундушкун шид,
 Қилови кампирон шид.
 Дар як коса дуғ буд,
 Дар сари шух буд.
 Бовай Сафаркул,
 Сари сафта бубур.
 Рафтум чангал,
 Буридум шаш-ҳаф дангал.
 Як пиргурга пеш кардум,
 Ҷавра бо хунаи хеш кардум.

Эй пирбузи бедандун,
 Чушмот ба дари кахдун.
 Чушмота рубоб созем,
 Ай дилу цигарут кабоб созем.
 Рафтем сари кухи Манора,
 Яг камун ёфтем, кундокам надора.
 Яг сайдро задем,
 Гушти вайро андохтанӣ шудем.
 Яг дег ёфтем гуша дораву кунам надора.
 Вайро андохтем побел,
 Катайи каташ миндоворе.
 Майдаш гарди афтовворе,
 Ҳаф кас шидай биёраш чидо кардем.
 Ва ҳаф чуфт гов ба лави полез буровардем.
 Қаламтароши бачаи почо,
 Дар косаи тарбуз гум шид.
 Изора задем лифа,
 Дар косаи тарбуз,
 Ҳар шавонаруз кофтем.
 Қаламтуроширо наёфтем.
 Бово Файзӣ худ гуфт, ки:
 Ҳайҳо ялалӣ, барги дурахтон ялалӣ.
 Чаро ташналабон мегарде?
 -Ҳафт чуфт гов бо ҳафт қатор шутур.
 Дар як косаи тарбуз зада наёфтумуш,
 Ҳайфи қаламтароши бачаи почо.
 Убарта рафтем,
 Мушо ба пушук баху аст.
 Муш мега, ки:
 -Охандаву оҳанда,
 Кира кардӣ и фанда.
 Пушук мега, ки:
 Кира карди фанда.
 Шукоф кардӣ,
 Хамбаву кулии мардумро.
 Шулакундуш ба қошукаки фаркӣ,
 Фулакум душ бурумад,
 Бадар рафт.
 Аммо ровиёни ахбор.
 Ва ноқилони осор,
 Ва хушачинони хирмани бехор.
 Ровиён ривоят кардаанд

Почо буд, ду зан дошт. Занош ду канизӣ, чор каниз доштан. Почо шунид, ки дар шаҳре яг духтари соҳибҷомоле мавҷуд аст. Ҳамчунон духтари соҳибҷамол, гарданаш қоғазӣ чойдор, ду синааш мусли анор, дар саруш заркунумол, дар поҳош кавшои ҳилол, раҳ мегарда зарнигор, замин минатбардор, мурчамиён, роҳати чон.

Поча ба вай одам мунда гирифтӯш. Арусро савор карда овардан, аз думқолуш ҳаф каниз омад. Ба туйхонаи почо фурувардан.

Ягта пири моҳикаш буд, рафта ба лаби дайро шаст меандохт. Дар шасташ як моҳӣ зад. Моҳӣ ҳазору яг гул дошт. Моҳиро зинда ба пеши зани худ овард. Зан гуфт, ки:

- Э мард, почои мо зане овардааст. Ман ҳами моҳира ба чойи дастархон ба туйхона мебарум.

Муйсафед хуб гуфт.

Зани моҳигир моҳира зинда ба пеши аруси почо овард. Зани почо назар ба моҳӣ кард, моҳӣ чумбид. Зани почо тарсид, нумолша дар руш кашид:

- Ин моҳӣ нар аст ё мода? Руйи номаҳрам ба мо расид, - гуфт.

Дар ин гап моҳӣ хандида, талхакаф шида мурд.

Зани почо гуфт, ки:

- Сабаб чӣ шид, ки моҳӣ хандида мурд?

Чавоби хандаи моҳира почора пурсид, ки буге. Почо саргаранг шида ҳафтод вазир дошт. Вазирора чамъ кард. Чавоби хандаи моҳира ай вазиро пурсид. Ҳеч вазир надонист, ки ин моҳӣ, чундори ов барои чӣ хандид. Вазиро наёфтанд. Якто вазири куҳансол буд, ба давраи почо умада наметавонист. Ҳамун вазирро файрод карда овардан. Почо вазира пурсид, ки:

- Э вазир, ба пага то сари афтова муҳлат. Чавоби хандаи моҳиро ба зани мун мегуӣ, агар нагуӣ, сарта ай гарданут чидо мекунам.

Вазир хафа шида ба хунаи худ рафт, у писар дошт, ки ай мактав умед. Писар пурсид, ки:

- Э падар, чаро ғамгин ҳастен?

Падар чавоб дод, ки:

- Қисмати мо бут шидаст, почо паго маро мекуша.

Писаруш гуфт, ки:

- Ман чавоби хандаи моҳира кофтани меравум. Чалотой почо умедан, то умедани ман муҳлат гире, ки шуморо накушанд.

Писар ай шаҳр берун шид. Якта муйсафед ҳамро шид. Чан қадар роҳ рафт, муйсафеду гуфт:

- Э бачаи девона, раҳа чи хел арра мекунем?

- Гап зада рафтем, раҳ арра мешавад.

Бар сари дуруҳагӣ расидан. Мусафед дар раҳи хунаш тов хурд. Бачаи вазир пурсид:

- Э мусафед, гуҷо мерай?

Мусафед чавоб дод:

- Хуна.

Бача гуфт:

Рафтӣ, дар дари хунат ба нуки таёкут, дар санги дари хунат тақ-тақ мекунӣ. Ин пайғомро писари вазир кард.

Мусафед бар дари хунаш расид. Тақ-тақ зад. Духтари соҳибчамоле дошт. У қати духтари ҳамсолаш дар даруни хуна сару тан мешистан.

- Э падар, гуфт духтар, -дарро хуй накун, ҳозир.

Баъд ай пушидани либосо дари падарро хуй карду пурсид:

- Э падар, дар шумо он насиҳатро кӣ кард? Мусафед чавоб дод:

- Э духтарам, қати яғ чувоне умедум, дар сари дуруҳагӣ, ҳамин пайғомро ба мун кард. Духтар чапасар падарро гардонд. Рафта ҳаму бачахора меёрӣ, гуфт ӯ.

Мусафед ғамгин шид, ки «ман вайро ай куҷо меёвум». Рафт, ки ай сари дуруҳагӣ бачахора ёфт. Ба ӯ гуфт:

- Э бача, хез ба хунаи мо меравем.

Бача вазирро ба хунаи худ бурд. Духтар пурсид:

- Э бача, ай куҷо умедӣ ва куҷо меравӣ?

Бача воқиара гуфт. Духтари мусафед чавоб дод:

- Чавоби хандаи моҳира дар зани почо ёфта метиям.

Бача хуб гуфт. Духтарро никоҳ кард гирифт, ба хонаи худ овард. Ясавулони зани почо дарав рафта духтарро пурсидан, ки чувоби хандаи моҳира ту ёфта метӣ. Келини вазирро ба пеши зани почо овардан.

Зани почо пурсид, ки:

- Чалав, ҳафтод вазири почо надонист, ту чувови хандаи моҳиро медонӣ?

Духтар гуфт:

- Албатта, лекин шумо ба таҳти хандаи моҳӣ бисёр нагарден.

У ҷавоб дод, ки:

- Мегардам, илоҷ надорӣ, ки нагуй.

Келини вазир гуфт, ки:

- Э зани почо, як савол мун дорум. Савол ҳамин ки подшое буд, яг зани бисёр хуб дошт, бисёр ҳам дуст медоштуш, аз дуст доштани зануш ба саёҳат намерафт.

Рузе шид, ки почо ба саёҳат барумад. Почо якта аспи бод дошту якто аспи шамол.

Рафта дар саисхона аспора дид, ки аспо харов. Саисро пурсид, ки:

- Аспо барои чӣ фарбе нашудан?

- Аспо я шаве қарор нестан.

Подшо бо худ гуфт, ки дар ин коса яг нимкосае ҳаст. Гашта умад, бо зани дустдоруш хов кард. Худро почо ба хов андохт. Пас дид, ки зани дустдоруш ай чош хест.

Дар ҳичраи дарунгӣ дарумад, чи қадар сурхиву сафедӣ, усмаву сурма, мухраву гушвор, ливосои кимате пушида ай дар берун шид. Рафта саисро тунд кард:

- Аспи Шамолро барор.

Саис аспро буроварду, хуш янғачон гуфта, ба ӯ дод. Зан дар болои асп сувор шид, уваргар рафта буд, ки почо ай думболи у меумад. Саисро фармуд, ки аспи Бодро бурор. Аспро саис буроварда почоро сувор кард. Почо дар шави торик, дар шалфаи сумби аспи зануш баромада ай шаҳр берун шид. Ай думболи зануш ба мавзее расид. Почо ниго кард, ки машъалаи алове месуза. Дар гирди алов дувоздахта бозиргун шиштагӣ аст. Зануш рафта дар пеши ҳавай фурумат. Якташ хеста се-чорта задакуш. Зан зора кард, ки почора ба зутӣ хов набурд, умадани мун барои ҳами дер шид. Занро бурда дар болои палосе шинондан. Кавоб ва шароб нушидан. Пас хеста дувоздах бозиргун бо зан то субҳ айшу ишрат кардан. Пас хест зан бар аспи худ савор шид. Почо ай усунӣ алов тов хурда, дувоздах бозиргони мастро зада кушт.

Сари бозиргони калониро дар турбаи аспуш андохта, почо ба аспуш сувор шид, бо роҳи миёнбур аз зануш пеш шид бо макуни худ умад. Аспро дар саис дод. Дар болои чогаи худаш умад, хов кард. Пас зануш умад. Аспро ба саис дод, бо хобгоҳи худ умад, либосоша буровард, бо либосои пешинаш оҳиста дар бари почо хов кард.

Почо мулоим ай хов бархесту гуфт:

- Э занак, мун яг хове дидам. Хез чироға дар гирон, ховма гап мезанум.

Зан гуфт:

- Э почо, пагоҳ руз мешавад, гап мезанем.

Ба почо маъқул нашид.

- Ҳозир гап мезанем.- таъкид кард. Ман гуфт ӯ, ҳамита хов дидум, ки ай бари ман хеста бошӣ, аспи Шамолро рафта савор шид бошӣ, аз думколи ту ма ҳам рафта бошум. Ба яг чуле расида бошем. Машъалаи алов задагӣ боша, дар гирди алов дувоздах бозиргун боша. Дар ҳамуча ту фуromaда бошӣ. Бо унҳо ту то дами субҳ айшу шират карда бошӣ. Дар рушани алов нигоҳ кардум. Мун ай усуну алов тов хурда бошум, дувоздах бозиргуна кушта бошум ва сари якташа дар турба андохта оварда бошум. Аз ту пештар умада ба ҷойи худ хов карда бошум. Хез, ки ҳаму мурдаро бинем, ростай ё дуруғ.

Занак турбара овард. Сари бозиргуни калун дар пешуш уфтод. Почо хуб фаҳмид дили занро. Зана қати сари чаҳмандуш реза-реза карда партофт.

Келини вазир сунӣ зани почо гуфт, ки:

- Ҳаму почо занша ку ҳамука дус медошт, барои гуноҳи кардагиш, куштуш. Шумо ҳам ба таҳти хандаи моҳӣ бисёр нагарде.

Зани почо гуфт, ки:

- Э келини вазир, илоҷ надорӣ, ки хандаи моҳиро баён накунӣ.

Келини вазир гуфт, ки:

- Э дугуначун, яг ҳикояи дигарро мекунум, и қабул нашава, баъд хандаи моҳиро мегум.

Бозиргуне буд, яг зан дошт, бисёр дуст медоштуш. Ай дуст доштани бисёр бо бозиргунӣ намерафт. Яг руз гуфт, ки:

- Э зан, ай авқот кам шидем, ба бозиргунї меравум.
 Зан фармуд, ки:
 - Рафтї ба муна чи савғотї миёрї?
 Бозиргун гуфт:
 - Чизе биёрум, ба тура миёрум.
 Зан гуфт, ки:
 - Ман парвои чиз надорум, алоҳида ба муна савғотї биёр.
 Бозиргун пурсид, ки:
 - Савғоти ту чї боша?
 Зан гуфт, ки:
 - Савғоти мун яг макриёт.
 Бозиргун майлуш гуфт, ёфт шава миёрум.
 Чил руза муҳлат гирифта бозиргун рафт. Дар давоми чил руз савдоюш тамом шид.
 Баъд макриёти зануш фармудагї ба хаёлуш расид. Пас гашта дуқун ба дуқун макриёт суроғ кардан гирифт. Бар дари дарвозае мегузашт, ки пиразане рост меистод. У пурсид, ки:
 - Бозаргун, бисёр саросима мебинумут, чї мековї?
 Бозиргун ҷавоб дод, ки:
 - Макриёт ба занма мековум.
 Пиразан ин гапро шуниду фаҳмид, ки уро фиреб додаян.
 - Э бозаргун, -гуфт пиразан, -макриёт дар хунаи мун аст, биё бурем бутумут.
 Бозиргун хурсанд шида дар хуна даромад. Пиразан камтар шир оварду яг нун.
 Нунро дар шир реза кард. Баъд ай реза кардани нун пиразан гуфт:
 - Э бозиргун, ҳардумон хов мекунем, пас ширро мехурем.
 Бозиргун ночор шида ба болои зан фуру рафт, ҳарду луғат ба шиками бозиргун зада буд, ки бозиргун ба пушт афтод. Занак ай чош хест, бозиргунам хест, ширро хурдан. Пас зан гуфт, ки:
 -Хез, макриёти занат ҳамин буд, ба хунат бирав.
 Бозиргуна қабулуш нашид, ин макриёт нест, гуфт.
 Пиразан гуфт:
 - Набоша ин макриёт, ман худум ҳастум, меравам.
 Пиразан ба яг аспи бозиргун савор шид, ба наздики шаҳри бозиргун расидан.
 Пиразан пурсид бозиргуна, ки:
 - Хунат дар кардум гузар аст?
 Бозиргун гуфт:
 - Дар фалон гузар, дар ҳавлим як арар асту кундаш ток дора. Бозиргуна фармуд, ки:
 - Ту дар ҳамин чо бест. Мун ба хунат меравум. Пиразан рафта ай бозор яг кулоҳи намадї, яг куртаи қиландарї харид.
 Ба дари хунаи бозиргун рафт, ай дари дарвоза нигоҳ кард, ки яг ҷувони сиёҳриш қати зани бозиргун шиштай. Пиразан даст гардунд, зани бозиргун умед. У ай қаландар пурсид:
 - Э қаландар, савол дорум.
 - Гап зан, -гуфт қаландар.
 Як бозиргун буд, ба савдо рафта буд. Ҳеч дидиш ё не?
 Пиразан ҷавоб дод:
 - Даҳ руз шид, ки мо уро ҷаноза кардем. Бозиргуна зануш ханда карда рафта бо сияҳриш хурсандї кард.
 Пиразан худро дар сояи девол гирифт. Баъд он мард хунаро бе душман карду бо зан кайфу сафо кард ва пас ба куча, ба саёҳат буромад.
 Ин пиразан дар ҳамуча бо шамшер зада сари ин мардро гирд бурид. Сари вайро пиразан гирифт. Бо пеши бозиргун овард. Бозиргун фаҳмид, ки зануш уро фиреб додай. У сари ошнои занша гирифта дар даруни турба андохту ба хунаи худ овард.
 Зануш пешвозуш баромада:

- Э бозоргун, хуш умадӣ, неки макриёт овардӣ ё не? Гуфт.

Бозиргун гуфт:

- Э занак, макриёт он қадар чизе набудай, албатта овардам ва буроварда сари хамун чаҳманди қатиш буд, ба ӯ дод. Баъд бозиргун зани дустдорша қати сар реза-реза карда партофт.

Баъд келини вазир ба зани почо гуфт, ки:

-Ба таҳти хандаи моҳӣ нагард, ки ҳаму бозиргун занша ҳамута дуст медошт, ҳамута кард.

Зани почо қабул накард.

Келини вазир гуфт:

- Набоша худи подшора гуй биёя.

Подшо умад. Уро фармуд, ки халқро чамъ куну ба даруни ҳавлит як наҳр кор кун биёр, ки дар паҳмии наҳр мардҳо парида бутонаву модаҳо не. Баъд наҳр тиёр шид. Почо фармуд, ки:

- Э келини вазир, ақу наҳра тайёр кардем, бо чӣ меҳоҳӣ?

Баъд почоро фармуд, ки ҳаму занои пешината биёр, бо ҳамрои канизашон, ай хамун наҳри ов пароншун. Паронда вайҳо дар ов зада баровардан. Акнун зани саволкунро парронданд, ин ҳам дар даруни ов зад ай ов кашида баровардануш. Келини вазир гуфт:

Э почо, ҳафт каниза думколи ҳамин занҳо биёрен. Онҳоро якта-якта аз наҳр парронд, ки ҳар кадомуш ай наҳр чанқай дур парид. Баъд келини вазир фармуд, ки ин канизора пушокошуна буроварда лич кунед. Баъд ай лич кардани канизҳо маълум шид, ки ҳамаш мард будаст.

Келини вазир гуфт, ки:

Моҳӣ ҷундори ов, хо нар бошад, хо мода, ба одам ҳеҷ кор надора, лекин арӯси почо ай ҳафт канизе, ҳар шав қатиш хов буд, ай унҳо парҳез накарду ай моҳӣ парҳез кард, рӯ пӯшид. Бинобар ҳами сабаб моҳӣ рӯйи ин хел одами дуруғгӯю макорро набинам гуфта афтада мурд.

**2148-2154т7 қ.Сорбоғ 45
Н. Маъсумӣ. Б. Раҳимзода,
Бобоев Саид, с/т 1916.**

Девуна Начмон

Дар аҳди қадим Начмон ном девунае буд, ай нагузаштани рузгор девуна шиди буд. У тарки шаҳр карда, баромада ба чулу биёбун рафт. Ба саҳрое рафт овои равун, себаргазорун. Ду хаймаи зар дид. Дар даруни ин ду хайма духтари почо ва вазир, ки ба саёҳат бурумада буданд, истироҳат мекардан. Бо дидани духтари вазир Начмон ба як дидан ошиқи зор шиди, барои ҳамгап шидан ба у и байта хунд:

Сари сарчашма рафтам, ташна будум,

Дута чодарсуфеди хоса дидум.

Ба чашм дидум, ба дил оҳе кашидум,

Худо гуфтам, муроди дилма дидум.

Духтари вазир ай хайма бурумада ба девуна ниго кард. Духтари почо ай хайма бурумада духтари вазирро коҳиш кард. Духтар боз ба хайма дурумад. Девуна бисёр интизор шид, ки духтар дигар набурумад. Начмон бо хундани ин байт сар кард:

Ба даст ангуштарӣ дорӣ, ба ман чӣ,

Ба худ сад муштари дорӣ, ба ман чӣ.

Ба рӯйи синаат ду нори ширин,

Барои дигаре дорӣ, ба ман чӣ?!

Холи девуна дар дили духтари вазир огоҳ шида чавоби байди девонаро мегардонд:

Ба даст ангуштарӣ дорам, аввал ту,
Ба худ сад муштарӣ дорам, аввал ту
Ба руйи синаам ду нори ширин,
Барои дигаре дорам, аввал ту.

Духтари почо авзои духтари вазир ва девонаро дида, фармуд, ки ба шаҳр меравем. Духтаро ба суйи шаҳр равон шиданд. Девона Начмон ай қафшон рафтани гирифт. Духтаро ба девуна ниго накарда мерафтани. Девона бетоқат шида бо хундани ин байт сар кард:

Чу хап-хап меравӣ руйт ба мо нест,
Ба чашми ошиқон шарму ҳаё нест.

Духтарон ба шаҳр расидан, ба хунаҳои худ рафтани. Девуна ба тарафи кучаи шаҳр рафт. Духтари вазир ба девона ин байта хунд:

Ба куча меравӣ, куча дароз аст,
Ба масҷид меравӣ, ваҳти намоз аст.
Ба масҷид меравӣ, зутгар бигардӣ,
Ки кори ошиқон пеш ай намоз аст.

Девуна рафта дар хунаи касе хизматгор истода, рузе банду тешаро гирифта ай кучаи шаҳр ба хезум мерафт. Духтари вазир ай болои арк девонаро диду гуфт бест, яг байдӯш бугум:

Ало дарвеш, дарвешӣ гучой?
Ҳамон дарвешӣ пурганчу балой.
Сари сарчашма як хайре бихостӣ,
Дар ин ҷо нест ҳеч хайру Худой!

Девона банд ва тешаро партофта, барои суҳбат пеши духтари вазир рафт. Каниз рафта, ба вазир хабар додан. Вазир ҳукм кард, девонаро оварда ба дор кашед. Қаллодо девонаро кашолақунон ба таги дор мебардан. Чашми девуна ба арк афтод, дид, ки духтари вазир тамошо дора, бо хундани ин байд сар кард:

Нигорум зиҳи айвун сар кашадаст,
Сару гардан ба оби зар бишустаст.
Барои куштани девуна Начмон,
Ба чашмаш усмаи тар у кашадаст.

Кампиреро бо холи девуна раҳм умед. У ба пеши вазир рафта, гуноҳи девонаро талбида зорию тавалло кард, ки девонаро ба ман бутен. Вазир девонаро бо кампир супорид. Кампир девонаро дар хунаи алоҳида бо ҳарду духтари паризоди худ, дар яг хуна қулф карду гуфт:

- Ай духтароӣ мун кадумешро мехохӣ, ба занӣ бугир.

Девуна ба руйи духтаро ниго накарда, дегдунеро пур ай хокистар дид. Кузаӣ ова дар болои хокистар рехт, лич карда дар болои хокистар ба шикам зад.

Кампир баъд ай чанд соат барои хавар гирифтани бо пеши бача умед. Шалфаӣ пойи кампир ба гуши девуна расид. Девуна ин байтро хунд:

Ало момо, ки момоӣ паси дар,

Садое омад аз момои духтар.

Кампир чавоби ин байдро гардунд:

Ало Начмон, ки ман қурбуни нумат,
Дуто духтар, ки дорам, нуши чунат.

Девона чавоб гардунд:

Ало момо, ки ман қурбуни нумат,
Халосум кун зи дасти духтарунат.

Кампир гуфт:

Ҳамон ёре, ки майли ёр надорад,
Чи парвои дару девор дорад.

Ин сухан ба гуши девуна расида, хеста дарра ба лағатуш зад, ки дар пора шуд. Девуна бурумада дид, ки дар кучаи шаҳр духтари вазир тосе дар дастуш ба ҳамум мерава. Девуна ин байдро хунд:

Ба ҳамум меравӣ, тосе ба дастут,
Карашма мекунан, чашмуни мастут.
Ҳамун ове, ки бар сар мениҳӣ ту,
Зизури ларза он афтад зи дастут.

Ай ҳамум баргашта, духтар қати девуна ба болои арк рафтан, ба суҳбат нишастан, ки канизе ба вазир арз кард, ки духтари шумо қати ҳаму девуна суҳбат дора. Вазир ҳукм кард, ки девунаро оварда дар дор кашед. Ҷаллодо девунаро кашмақашун ба таги дор мебурдан. Духтари вазир фикр кард, ки ин дафъа девунаро ҳалок мекунанд.

Духтари вазир либосои мардуна пушида ба даст авзол гирифта, дар асп сувор шида, дар ҳаққи девуна худро қурбун мекунам гуён ба чанг дурумад.

Девуна духтарро дида, шинохта ин байдро хунд:

Нигорум куртайи гулранг дора,
Лабунӣ гунча, дили танг дора.
Барои куштани девуна Начмон,
Зерех пушида майли чанг дора.

Ай ҳайбати духтар вазиру почо тарсидан ва байни худшун маслиҳат кардан, ки ба девуна иҷрои ягун шарта мефармам. Ай қафои ин шарт рафта, дигар намиёя.

Вазир ба девуна гуфт:

-Агар шишаи билавра ай шаҳри Хатлон биёри, духтарма метумут.

Девуна қабул кард. Барои овардани шиша ба шаҳри Хатлон рафт. Дар шаҳр расид. Арзи худро ба устои шишагар гуфт. Усто шишаи билавреро буроварда ба дасти девуна дод. Девуна онро дар бағал карда ба сунӣ шаҳри вазир умадан гирифт. Вазир шунид, ки шишара девуна оварда истодаӣ. Вазир духтари бисёреро чамъ карда фармуд, ки рафта дар сари роҳи девуна гираву зорӣ кунед. Агар девуна пурсид, ки чӣ нола дорен, буген духтари вазир вафот кард. Дар қариби шаҳр духтаро девунаро дидан. Девуна ай уҳо сабаби гиришуна пурсид.

Духтаро гуфтан, ки духтари вазир мурдаӣ. Ай гуфтани ин гап девуна беҳуш шида ба зумин ғалтид. Шишаи билавр пора-пора шид. Ин сирра духтари вазир хавар ёфта умада девунаро дар назар беҳуш дида сарша ба канор гирифт. Девуна ба хуш умада дид, ки духтари вазир дар пешуш истодаӣ. Девуна ин байда хунд:

Барои шиша рафтум шаҳри Хатлон,
Бубин, шиша зи дастум гашт ғелон.
Илоҳӣ, шишаро ай нав бисозӣ,
Раҳум дур аст, корум гашта вайрон.

Девуна ба шаҳри Хатлон рафт. Шишаи дигареро оварда ба вазир дод. Вазир дид, ки ин шарт нашид. Маслиҳат кард, ки чашмои девунаро баста дар куча шинонда занакони шаҳра аз пешуш мегузaronем, кадумеша, ки қапид, ҳамуша метумуш. Девуна фикр кард, ки чашмои мун бастагӣ, маъшуқаи худма намешносум, бе яг байдӯш бугум:

Сари чодари ёрум гулгулонай,
Ҳазорун бигзарад, ёрум, кадумай?
Ҳазорун бугзарад, мун мешиносум,
Ҳамун сарви буланд, ороми чунай.

Духтари вазир ба шунидани байд ба пеши девуна гузашт. Девуна душанша қапид. Чашмои девунаро кашода ай кишидани азови девуна халқора раҳм умед. Уҳо далолат кардан, ки духтари вазира ба девуна бутан. Баъд ай ин дигар илоҷ наёфтган, тую тамошо карда, духтарро ба девуна додан. Уҳо ба муроду мақсад расидан, шумо ҳам бо муроду мақсад бирасен.

**ФФ VI: 0163-0181 ДШН Обигарм, Қалъаи
Дашт, 1960, Зиёев Гурез с/т, 1922.
Таҳсилоти с. 7 дорад, колхозчӣ, зодаи
қ. Решадиён, истик. Р-ни Сталинобод,
қ. Авул, аз лента навиштагирандагон.
Г. Раҳматова, Ф Муродов.**

Нимтана

Яг вахт мега яг подшо буду яг вазир дошт. И подшо қати вазируш чандин сол подшой кардан, вазири кардан, ихода фарзанд набуд.

Яг қаландар омада даҳани дари подшода қаландарӣ кад. Подшо қаландара файрод карда, оварду чизи бисёреро додуш, дар бораи бепарзандиш ба ҳаму гапзанон кард.

Мо, -гуфтак подшо, ҳами қадар подшой кардем, пир шидем, умрамон рафта истодаӣ, паго ё бего мемурем, яг касе надорем, баъд аз сарамон ки тахти мара соҳиб шава. Дар мо на фарзандаӣ. На бачаву качаҳай, на хишкӣ.

И қаландар гуфт, ки:

- Майлуш, ма гуфтак, шумода сев миёруму метум, ҳами сева хурда, бугем, ки ай ҳами сев шумода аввалу охир Худо гуфт фарзанд мешава.

Подшо мега се зан дошт, вазир яг зан. Рафта қаландар дута сев барои вазир, чорта сева барои подшо оварда доду гуфт:

- Ягташа худтон бухурен, яктааша занатона бутен гуфт.

Омад подшо севора гирифт, якташа худуш хурд, ягташа зани қалонша дод, якташа зани маёнгангиша, якташа зани хурдишда.

Вазирам боша севора қати зануш хурдак. Зани миёнгангии подшо сева хурду дар тайи пойи гов шир мечушид. Сева яг газ гирифту дар сари зануш монду шир чушид. Модгов гашту худма мелесум гуфта сева гирифта хурд.

Иёра солу моҳшон буд шид, ҳамаш кардан бача. И зан кард бачаи нимтана. Ҳами подшо, «ту бачаи нимтана кардӣ» гуфта и зана чидо кард, яг хонаи дар он гузаре гирифта додушу дар ҳамуча қати бачат зиндагонӣ карда гаштан бугир,- гуфт:

Иҳо зиндагонӣ карда гаштан. Чанд вахте гаштан, ки бачаҳо калон шидан. Бачаҳора яг руз подшо гуфт, ки:

- Ақу шумо калон шиден, ма шумора ба шикор равон мекунам. Шумо рафта шикор карда, ягон сайд зада биёрен. Қу ма бубинум, шумо шикор карда омада метонен ё не.

Бачаҳора ҳардиша роӣ кард ба шикор, бачаи Нимтана ҳам гашт сини модаруш гуфт, ки:

- Э модар, ақаҳои маро бо шикор роӣ кардиан, ма чӣ кор мекунам? Ма ҳам рафтаним даркор .

Модаруш гуфт:

- Ту қучо мерай? Ту худут,-гуфт,-яг одами нимтана, дар ту хичӣ не, бугем, ки на тире на дору на камон.

Бачаи Нимтана гуфт:

- Не, рафтани даркор! Хичӣ камон нестай?-пурсид.

Модаруш гуфт:

- Ягта камони қулетайи зангвара ай бобит мондагиҳай. Ҳаму камона гирифта буромада рафтани бигир ту ҳам.

Очаш хест, майда-чайда, қулча-пулчаш қарду додуш. Мега бача қалташа гирифтуну ҳаму камони қулетайи бобиша, тир ҳам ёфта гирифтуну буромада рафт ба адир.

И бачаҳо ҳардуш дар яг дара ҳамбидан, мега, ҳами руз то бегаҳра, ки задану задан, байнда даҳ руз гузашт, ягонта на қавг, на қафтар, на гунчишк зада нагонистан. И бачаи Нимтана камона гирифта, мега, яг дараи дигарда буромада рафта буд. То пешино мега, чанта қавгу қафтари чанта сайда зада гирифт. Мега ҳамаи иёра арқа қарду ҳамбида пеша ақаҳош омад. Ақаҳош гуфтани:

- Иёра ту ай қучо задӣ?

Бача гуфт:

- Ай ҳами адир задум.

Ақаҳош ба у гуфтани:

- Биё, ягтай, дутагиша мода буте. Ҳамақаса бухамбему биравем. Мо ҳолӣ буравем, гуфтани, мода шармай. Падармон ягон гапмон мезана. Таъқид қардан уҳо.

Бачаи Нимтана гуфт:

- Ҳар қӣ меҳнати қардагиша бугира брава. Ма задам, барои шумо задам?!

И хел, ки гуфт, бачаҳора қаҳршон омад. Дам назада ҳарду чашмоша қофта гирифтани дар сари яг санг мондан чашмошаву бугем, ки сайдои и задагири арқа қарда гирифта ба шаҳри подшора ҳамбида омадан.

Яг вахте бо подшо ҳайдагир рафт: «Чӣ меқуй, ки бачаҳот, сайди бисёре задан, қавгу қафтари бисёреву гирифта омадайсодан Подшо даррав бачаҳора туй дод. Муддати чил шаву чил руз, хурсандӣ қардан.

Чушмои бачаи Нимтана дар сари санг мондагӣ буд. Мега яг қабутаре ай ҳаво ҳамбиду омада дар пеше ҳаму санг қуромад. Қабутар лиқовша қашид, яг духтари нозанини хушру. Даррав, мега, чушмоша гирифт, оварда дар қошон монд. Ови даҳон қард, мега, чушмош саҳат шид. Чушмош, ки саҳат шид, бача бо гашта рафт. Ай сари нав шикор қарду чанта сайд, арқа қарда ба хонашон гирифта омад. Қати модаруш бугем, ки майда қарда хурдан гирифтани. Байнда чанд вахт гузашту яг руз шоҳ сини бачаҳо гуфт, ки:

-Шумо медонед, чи ко мекнен? Рафта ай шаҳри парие деги қилгушаҳа, оинаи қаҳоннамо, дастайи гулу булбули хушхон гирифта миёрен.

Иё хеста тайёр шидан, тушаву талқоношона гирифта аспошонда сувор шида, роҳда даромадан.

Нимтана ҳам сини модаруш гуфт:

-Э модар, чӣ ко мекунем? Ма ҳам рафтаним дарқарай, - гуфт.

Модаруш синуш гуфт:

- Ту охи гиҷо мерай? Ту яг одами нимтана, дар ту ҳичӣ набоша, чи хел мерай?

- Э, таваккал ба Худо, рафтаг мегирум, -гуфт Нимтана.

Иям хест, мега, қати акаҳош якҷой шид.

Яг раҳда омадан мега, ки яг тараф раҳи гулзор, яг тараф раҳи хорзор.

Акаҳош гуфтаг:

- Ту ба кадом раҳуш мерай? Бо роҳи гулзор, ё ки бо роҳи хорзор?

- Ма, -гуфт Нимтана, -ба ҳаму роҳи хорзор мерам.

Баъд и Нимтанара ба роҳи хорзор роӣ кардану худшон ба раҳи гулзор.

Бачаи Нимтана ба ҳаму роҳи хорзор рафтаг гирифт, рафт-рафт бугем, ки дар яг мамлакате расид. Дид, ки гандума ай ису коридесану ай усу дравидесан. И бача дар таъҷиб шиду гуфт:

- И шаҳра шумо чи хел шаҳрай, ки ай яг сун мекорену ай исун дравидан мегирен?

Яг мардак ба у гуфт:

- Раҳакира худуш чию пурсидануш чи? Ба раҳут гузашта рафтаг гир.

Бача гузашта рафтаг гирифт. Боз дар дар яг чо дид, ки ай исун палак мекорану ай усун палако пухтасодан. Бача сабаби ира ҳам пурсид, ки боз ҳаму хел ҷавобуш додан. Нимтана дар фикру хаёл монд. Рафта дар таҳи яг дараҳти калон, ки поёнуш ковок буд, шишт. Ма шав дар ҳамӣ ковокӣ хов мекунум, аз дил гузаронду. Яг ваҳти яг кабутар омад дар шоҳи дараҳт шишт, ай шоҳи дараҳт хеста омад пеши бача. Шишта ниго кард ба бачаву лиқобша кашид. Бача дид, ки ҳаму духтаре, ки дар ваҳтуш ҷашмоша дар чош монда соз карда буд, дар пешуш ҳозир шидай. Бача дар таъҷуб шид.

- Ҳа, бача, ай гуҷо ба ин чо омадӣ? - гуфт духтар.

- Ҳа, ҳами хел шидай, ҷавоб дод бача. Мара, гуфт, падармон қати акаҳом барои овардани оинаи ҷаҳоннамо, деги чилгушаҳа ва дастайи гулу булбули хушхон роӣ кардай. Акаҳом як шаҳр рафтаг, ма худум ҳами су, ба ҳами шаҳр омадум.

Духтар сини бача гуфт:

- Оббо, бисёр раҳи хайфда омадӣ. Ҳамаи чизои гуфтагит дар дасти падарам, неки иёра гирифтагитам бисёр қинай.

- Ҳай, аку қин боша, набоша, ки падармон роимон кардай, чизе шава қисматмон мебара,- гуфт Нимтана.

Духтар бачара гирифт ба хонаш бурд, дар ҳаммом дароварду сару танаша шуст мега. Ура либоси қимат пушонд. Духтар мудати яг моҳ, ду моҳ бачара дар хонаш маън кард, хубтар нигоҳубин карду яг руз гуфтуш:

- Аку хез рафта дар ҳаму чое, ки дараҳт буд дар таги ҳаму дараҳт мести ма худум як бало карда бигем, ки оинаи ҷаҳоннамо, деги чилгушаҳа, дастайи гулу булбули хушхона гирифта бурда метумут.

Бачара ба ҳамучара овард, бача шишту духтар хеста худуш рафта дар хазинаи падаруш даромад. Чанга паҳлавону дарвозавонҳо дар хов монда будан. Духтар даромада зуд дастайи гулу булбули хушхон ва оинаи ҷаҳоннамора гирифту баромад, бурд дар дасти бача додаку, аку таваккалут ба Худо, усунша худут медонӣ гуфту дар яг аспи чи қадар соз суворуш карду ай тори муйи худуш чанга қанда додушу гуфтуш:

- Агар дар ягон чо, ки корут банд монд, зурут омад, ҳамиёра дуд медозӣ ма худум зуд ҳозир мешам.

Бача хест, дар болои асп сувор шиду рафтаг гирифт. Рафт, рафт дар ҳаму чорраҳе, ки ай акаҳош ҷидо шида буд, расид. Ай асп фуромад. Фикри, шид, «Рафта, - гуфт, -акаҳома хавар кунум биёрум, ё наёрум, чи хел кардагима намедонум». Ҳамуча зад хиргову гуфт:

- Не, аку мерам, акаҳома мегирум миём.

Майда-чайдаҳоша дар хирго монду зад қамчин ба асп, тарафи акаҳош рафт. Дид, ки акаҳош ягташ дар бозор нунфурушӣ мекуна, ягташ бугем, ки овфурушӣ. Дили Нимтана ба ҳоли акаҳош суҳт. Ҳардии увора ай бозор халос кард. Гирифт ҳардишаву овард ба чоша. Шав хов кардан. Нимтана дар даруни хирго хов рафтаку акаҳош дар беруни хирго. Нимтанара, ки хов бурд, акаҳош байни худшон маслиҳат кардан: «Агар и

бухеца и хел брава, дар пеши падари мо дамдор мешава, падармон мора дар ду пул намехара, беобру мешем, чи хел кардан даркор, ки ура яг бало карда нобуд кунем», - гуфтан.

Шав хеста даррав дар чойи хобуш лағатуш кардан, дубора чашмоша кофта гирифтани дар болои саруш мондан, поҳоша бурида дар пешуш мондан, мегаву худшон оинаи чаҳоннамо, деги чилгуша, дастайи гулу булбули хушхона гирифта, баромада ба тарафи шаҳри падаршон рафтан. Муддати дароз, чанд вахт гаштан. Қисса кутох, ба шаҳри подшо даромадан.

Яг вахт подшоҳда ҳайдагир рафт, ки: «чи мегуӣ, ки бачаҳот оинаи чаҳоннамому дастайи гулу булбули хушхону деги чилгушара гирифта омадан».

Подшо ай даҳани даруш, то чойи бачаҳо будагира пойтахт партофт. Мега бачаҳоро файрод карда бурд. Туй дод. Чил шаву чил руз хурсандӣ кардан.

И Нимтана дар ҳамича хов буд, мега, ки ҳиҷ кор ай дастуш намеомад. Яке ҳаму муҳои духтар бо хушуш расид. Мега, ҳаму тори муйи духтара гирифт, гугирд зад, гирён кард, ки яг вахте духтар ай ҳаво омада фаромад:

- Бача, бо чи кор дарӣ?-гуфта пурсиду даррав чашмоша гирифт, соз кард. Поҳоша доруйи афлотуни карда, мега, маҳкам кард чошда. Бача сихат шид хест.

-Ма гуфтам дар вахтуш, ки ба пеши акахот ё ба ягон чо бераҳа нашав, ки ягон фалокат руй мета, -гуфт духтар.

Бад хай ҳами хел шид, гуфт Нимтана, -аку насибада будай. Духтар, мега, хест бо ай сари нав ай хазинаи падаруш чизу бисёр гирифт, яг аспи дигар гирифт, барои бугем, хуштомануш савғоту павғоти бисёреро гирифта омад. «Ма ҳам қатит мерам»-гуфт духтар. Бачара қатиш гирифта омада фурувард дар шаҳру яг вахт кампирда ҳайдагир рафт:

- Чӣ мегуӣ, ки Нимтана ҳами хел дову дасгоҳ қатӣ, ҳами хел духтари соҳибчамол қатӣ хеста омад, -гуфтан.

Кампир ҳиҷ бовар намекард. Хест нигоҳ кард, ки бачаш қати духтар омадесодай. Даррав иям бачаша қати келинуш пешвоз гирифта туй дод. Иёра, мега, подшо каму тум манзур намекард.

Яг вахт ба подшо хабар бурдан, ки:

-Дар хонаи бачаи Нимтана яг духтарай гуфтан, ки хуснуш ба ҳами дунё рушани мета, намедонем, ки уро кӣ оварда боша.

Подшо и гапа бовар накардаку худуш хеста омада гирди ҳаму хона тов хурд. Мехост аку даромада ай зануш, бачаша бупурса, ки нигоҳ кард бачаш дар даҳани дар гаштасодай. Даррав бачаш омад дасто пеши бар, падарша талбида гуфт:

-Э падар, биё хонаи мода яг афтова ови таҳоратут бутем. Бегаҳ хонаи мода меҳмон шавен.

Подшо омад, дуromaд. Дар ин ча дову даскаи бачара, ки дид, даҳанаш канд Хест рафт ба чош, ба тахтуш. Одам монд, ки Нимтанара гирифта биёран. Нимтанара талабидан қати зануш бурдан. Вахте ки бурдан, мега деги чилгушаҳа, оинаи чаҳонамо, дастайи гулу булбули хушхона, ки дар вахтуш бачаҳо оварда будан, ягташ намехонд.

Вахте бача омад, ки дуromaд, талаб кард, ки:

- Э падар, акахои ман дар ту дастайи гулу булбули хушхону оинаи чаҳоннамо бугем, ки деги чилгушаҳа оварда будан. Биёр ку яг бинумшон!

Акахош нигоҳ кардан ба додаршон нимтанаву суп сурх шуда ҳамита мондан. Одамо рафта оинаи чаҳоннамо, дастайи гулу булбули хушхон ва деги чилгушаҳара оварда, дар даҳани дар дароварданда ҳами ки, мега, дастайи гулу булбули хушхон дар хондан даромадан.

Подшо ҳайрон шид.

- И чӣ гапай? гуфт. И бачаҳои ман меҳнат карда овардан дастайи гулу булбули хушхон дар пеши уҳо нахондан, и бачаи Нимтанада хондесодан. Дар и коса яг нимкоса хастай, -гуфт.

Даррав, мега, духтара пурсид. Духтар ҳикоя карда дод, ки бачаҳои ту ҳами хел кардан. Дар вахте ки бачаҳот хеста ба шикор меафтан, -гуфт духтар, и бачаи Нимтана

хам баромада рафт. Ай адир Нимтана шикор карда бо сайди бисёр омад. Дар ҳаму миёнараҳ бачаҳо дарёвуш кардан. И бачаҳо шикор карда, ҳичӣ дарёв карда натониста будан,- гуфт. И бачаҳо хеста ба Нимтана гуфтан, ки ба мо ягон чи буге. Нимтана ба уҳо гуфт:

-Ма мехнати кардагима худум мебарум, ба шумо наметум, -гуфт.

Бачаи Нимтана и хел, ки гуфтак, бачаҳо зид шидан, и бачара чашмоша кофта гирифта, сайдоша гирифта омадан ба пеши шумо. Шумо бачаҳора, гуфт, туи калон додену ай ҳоли и нафаҳмиден. Напурсиден, ки Нимтана дар кучоҳай. Иё мехнатой кардагии Нимтана буд. Вахте ма ай ҳаво мегузаштум, Нимтана дар замин хов буд. Хамбида омадум болои сарушда шиштум, ки чашмош кофтагӣ. Чашмоша гирифтум дар чош мондум, ови даҳа кардум, чашмоша сихат кардум. У хест, ай чош баромада рафта ай сари нав шикор карда сайди бисёр гирифта ба хонаи кампири модаруш омад. И байнда чан вахт гузаштак, шумо хестен, гуфт, бачаҳора барои оинаи чаҳоннамо, деги чилгушаҳа, дастайи гулу булбули хушхон роӣ карден. И бачаи Нимтана ҳам ай акиби ҳамуҳо мерава. Дар роҳ уҳо ягҷоя мешаван. Чанде мераван, ки ай пеш дуруҳагӣ меброя. Якташ раҳи гулзор, ягташ роҳи хордор. Нимтанда, гуфт, роҳи хорзора метан. И бача мерава дар худӣ ҳаму шаҳри мо мераса. Дар таги яг дараҳти қоқала мешина, ниго кардум, ки буйи и бача омад. Хеста ба ҳаво тов хурдум, ки дар таги дараҳти ковок истодагихай. Омада ниго кардум, гирифта ба хона бурдумуш, ду моҳ ура тарбия кардум, гуфт бугем, ки оинаи чаҳоннамо, дастайи гулу булбули хушхону бугем, ки деги чилгушара бароварда бача гирифта омад. Оварда дар ҳаму сари дуруҳагӣ мемонаву ай ҳамича хеста ба суроғи акаҳош мерава. Акаҳоша мегира меоя. Шав вақти хов акаҳош ира дар хайма чашмоша кофта, поҳоша мебуран. Ура, гуфт, маслуқ карда мепартояну оинаи чаҳоннамому дастайи гулу булбули хушхон, деги чилгушара гирифта мераван, гуфт, Иё ҳамаш мехнатой кардагии, бугем, ки Нимтана будан.

Яг вахт нигоҳ кардум, ки яг муйи мара дуд андохт. Хеста Буйи мура гирифта рафтум гуфтак, ки нигоҳ кунум поҳош буридагӣ, чашмош кофтагӣ фуридагӣ. Чашмоша бо ай сари нав сахат кардум. Барои поҳош рафта доруйи афлотунӣ овардуму сихатуш кардум. Ай чош хезондумушу гуфтак, майда-чайда гирифта қатиш омадум. Барои он ки бачаҳои ту ноҳак чизҳои Нимтанаро соҳиб шидан, дастайи гулу булбули хушхон нахондан.

- Ана, -гуфт, -кори кардагии бачаҳои туву хизматой кардагии Нимтана.

Подшо сини бачаҳош гуфт, ки:

- Ҳами хел шидагихай?

Уҳо гуфтан, ки:

- Ҳу, ҳамӣ хел шидагӣ буд. Бугем, ки бачаҳош гуноҳошуна қоил шидан.

Подшо, мега, хест, бачаҳоша қати модаршон дар пушти байтало басту чандта айгура ай қафшон сар дод. Уҳо ҳамаш тика-тика шидан.

Подшо бачаи Нимтанара рафта овард, бо чойи худуш подшош кард, бо ай сари нав тую тамошо дод. Уҳо, бугем, ки дар ҳамуча гаштан, ба муроду маҳсадшон расидан. Мову шумо ҳам ба муроду маҳсадмон бурасем.

ФФ IX: 6895-6917 ДШН ИЗА1960

Раҳматова, Муродов Ф, аз лента

Ҳ. Ризо с/т 1894 3/ таваллуд

қ. Ёнаҳш, р-ни Обигарм, чойи истиқомат

р-на Ленин, қ. Биниҳисорак / қ/з Победа

Салим ва Карим.

Салиму Карим ҳардиш бисёр чураи чони ягдигар будан. Об ай лави ягдигар меҳурдан. Агар яг пиёла чой меёфтан, уҳо бе кас намеҳурдан. То яг кас намеомад, ягон ёру бародар дар ҳамунча давом намекард, уҳо намеҳурдан. Ай болои ҳами нонтииву овтиишон Салимбою Каримбой шудан уҳо. Ҳар касе, ки миёмад, уҳора Салимбою Каримбой ном мегирифт. Хуб дуиш чанд сол ҳами хел зиндагӣ кардан. Яг руз гуфтан:

- Чура, биё яг сайл буравем.

Хуб гуфта, ҳардуи иё задан ба Тошканду Хучанд рафтан. Хуб гашта саёҳат кардан. Аз уча сайл карда ба Бухоро рафтан. Бухорода расидану ҳар дуи иё дар сарои бозор савдогарӣ мекунан. Савдогарӣ мекунан Каримбойя 500 сумуш ҳазор сум мешава. Салимбой ҳазор тангаша мезана, мезана ҳисоб, ки мекуна, дусад танга дар дастуш мондаи. Дар Бухоро яг мох, ду мох, яг сол истодан, ки Салимбойя коруш қафо зад.

Ахир дид, ки ҳичӣ намонд дар бисотуш, не гуфт, сини ҳами Самарқанд нарам гуфт, намешава. Яг чӣ, нимчӣ харчӣ дар дастуш гирифтун Самарқанд омад.

Каримбой дар шаҳри Бухоро бисёр баобру шид, бисёр дасгову дуконуш калон шид. Ура мувофиқи дили худуш хонадоруш кардану дар Бухоро монд.

И Салимбой зад, Самарқанд рафт. Яг сол, дусол гашт, ки ҳами ҳазор сум миёва, ки мешина дар бозор, бо ки мезана бо ҳаму ҳазор сум мешава, гоҳе ҳазорам намешава, ҳичӣ намешава. Боз мардикорӣ мекунаву балову батар, миёва сад танга, бо дар ҳами бозор мешинаву ба дили худуш чаловӣ мекуна. Савдогарӣ мекуна, боло медава, пойин медава ай ҳаму сад тангаи доштагиш мемона дар сари даҳ танга. Ҳеч нашид, гуфт: Баъди чанд сол, гуфт, аку нарам, Каримбойя хавар нагирум намешава.

Яг руз чандаҳош кашол, латтаи бисёре нуки ба нук бастай дар миёнуш, дар гирди сар як салаи кандагии қарқ, пахтаҳои тоқиш буромадагӣ, муйи сар хамидагӣ омад қади кучаи Бухоро Салимбой Каримбойя суроғ мекуна. Ба у гуфтан: ҳазор Каримбой хай охи, чӣ медонем кардомишай? Ҳами яг Каримбойи нумдорам ҳаст. Баъд яг кас:

- Ҳа, ҳа, ҳами яг Каримбойи нумдор омадагӣ хонадор шидагӣ. Дар ҳамича бисёр довудаханокай, фалон сари сарҳавзда хонаи ҳамухай. Ана ҳаму дарвоза ай ҳаму шахсай, рафтан гирен,-гуфт.

Дари дарвоза рафт, ки дар хунаш меҳмони бисёр будаю, чак-чак доран. И сарша дарун карда буд, ки Каримбой: Эҳ, гуфту ай чош парид. Одамо гуфтан:

- Чӣ гап шид?

- Ман да шумо яг кор доштум, ай хотирум буромадаи гуфту омад дари дарвозада.

Каримбой қати Салимбой саломалек карду гуфт:

- Ҳо, Салимбой, а Худо букушат. Ақиб бугард, ки кор нашид, қариб шармундам карда будӣ. Ӯра ақиб пуштонакӣ бурда, дар яг дар чо бачош кард. Омада бо хонаш ясавулоша яг аспи овзолноки бо чи қадар сару пойи қимат доду гуфт, ки:

Бар, дар фалон дар яг одам ҳасту ҳамунча, ҳамун касда буге.

И мардаки ясавул гирифта сувор шид, рафт ба ҳаму дар. Салимбой ясавула аспуш қати дида тарсид. Ясавул салом доду гуфт, ки:

- Акаи меҳмон, -гуфт, -ҳаминора Каримбой ба шумора роӣ кардай, тортуқи шумоҳан. Гуфтан, ки ҳами сару либоса пушану аспа сувор шид ба биёян.

Салимбой сару либоса пушид, камара маҳкам баст, қалпоқи зара дар сар чуқид, эзангуҳои аспуш сап-сафед, лаҷом нукрагӣ дар сари аспуш, ҳамин ки дар рикоб монду гашт дар болои асп, ҳамчунон асп дар ирға дуромад. Омад дар шаҳр, ки дуромад, одамо, подшо омад, гуфтан. Чита подшо боша? мегуфтан ба ягдигаршон. Салимбой ай и куча ба у куча андохт.

- Э мардак, ҳичӣ медонӣ дарвозаи Каримбой дар кучоҳай?,- пурсид ай яг мардак. Одамо ҳама талхакаф шидан, кӣ боша, набоша подшоҳай. Ахир, яг мардак гуфт:

- Э бародар, яг Каримбойи навомад дар фалон сарҳавз хона дора.

Аспи ирға сар дод сини хонаи Каримбой Каримбой қати меҳмонош начумида шишта будан, яке Салимбой, ки ай дар дуромад, ҳама ай даҳлез паропар шид. Баромадан аспа гирифтан бастану Салимбойя фурувардан. Ҳама дасто пеши бару саломдихӣ. Салимбойя шинондану ҳамика даб-даба шид, ки гуфтан надора.

Як руз гузашту Салимбой гуфт:

- Охир ягон чанвар, тозин ё балову батаре дорӣ, ки шикор буравем.

Одамои Бухоро хайрон мондан, ки и хеле одами зур будай.

Каримбой бисёр баҳо додушу гуфт, ки:

- И ҳами сохт одамай, дар фалон мамлакат хазинаву дафинаш мондай. Иҷа ҳамита омадай.

Паго дар аспо сувор мешавану Каримбой ба Салимбой мега, ки:

- Рафта ҳарду почай хурчинта ай хазинаи ма тилло пур кун.

Каримбой рафт, почаҳои хурчинша ай тилло пур карду шикор буромад. Чанвара, ки сар метиян, ай думи чанвар ҳаму аспа. Ай ду почай хурчин тангаву тилло чошидан мегира. Одамои шикоракӣ ай ақиб чиндан мегирану ба ягдигаршун меган, ки и сохт одам дар ҳами мамлакат афтадагӣ набуд. Зад-зад ҳамита номуш буромадан кард, ки бар ақл туғрӣ наомад. Подшоҳ одам мондан, ки ҳамита одам боша, ба ҷойи мо яг буталбемуш. Подшо ҷой рост карду баъд ура талбида бурдан. Почаҳои хурчин тилло бор кардагӣ ай хазинаи Каримбой. Дар хонаи Каримбой дига хокам намондай.

Салимбой рафт ба хонаи подшо. Почаҳои хурчинуш буридаги ай уҳо шар-шар тангаву тилло мереза. Ҳар кас, мискину бенаво мечина. Ҳай бугир- бугир кардану буровардан дар арки подшо шинонданушу подшо се шаву се руз туй дод. Баъд подшо сини Каримбой гуфт:

- Аку бародар, ҳами Салимбой дар мо даркорай.

Каримбой хуб гуфт.

Салимбой дар хизмати подшо доду Каримбой ҳамбида ба хонаш рафт.

Салимбой подшо гуфт, ки:

- Бародар, охи намешавад, ки ягон пошикастаро дар ту бутему дар мо хизмат карда бугардӣ, давлати ту ай мо кам набудай.

- Хуб шудай, -гуфт Салимбой.

Каримбой пеш дуромаду духтари подшора, бугем, ки гирифта ба Салимбой доданӣ шуд. Подшо гуфт, ки:

- Ай байни ҳами духтарои бисёр ягташа хуш карда бугир.

Дар байни духтаро яг нафаршон пуштгардон буд. Салимбой гуфт:

- Ана ҳамура буте дар ма, мегирум.

Подшо гуфт:

- У духтари пуштгардон охи духтари худмай.

Салимбой гуфт:

- Майлуш, агар ҳамура бутӣ, мегирум.

Подшо духтарша додакуш. Вахте ки дод, Салимбой думод шид дар подшо. Аспи гулибодом дар тайи по, хазинаи подшо ба дастуш. Хазинара зад, ҳамчунон ҳукм ронд, ки номуш дар ҷаҳон шид Салимбой.

Подшора мега: аку шутурои ма қатии тангаву тиллошон ай ақиб миёя. Каримбой ҳам гапойи ура ов метияву мега: -Салимбой бойи зурай, ҳами сохт давлат дора, шутурош ай қафо сар мекунан.

Салимбой зад-зад ҳами чор сол, понзда сол, ки дар хизинаи подшо қоғазӣ холи монду бас. Дига ягон хоку бало дар хазинаи подшо намонд. Яг шав уйла карду гуфт: ма чӣ илоҷ кунум? Дар хунаи Каримбой ҳичӣ намунд, ай қарзи маҳшар дар гардан, тангаву тиллои подшо ҳам намунд, хазинаҳои подшо шид холи. Ҳами, -гуфт, -хубуш яг шав дар аспӣ подшо сувор шавуму бугрезум. Аспӣ подшора авзол андохта сувор шид, ё ҳу, ё манху гуфту дига на занша пурсиду на ҳич каса. Гурехта рафт.

Паго руз мешава, подшо на думод миёва, на асп. Хазинаҳора, ки ниго мекуна, ҳама холи. Сира бой намета подшоҳу Каримбой меёра. Каримбой мега:

- Чӣ ко мекунем, и мардак гуҷо шуд?

Каримбой мега:

-Салимбой ба сари тиллову тангаш рафтаӣ.

И Салимбой боша, дар асп сувору шикам гушнаи зор, адир ба адиру сахро ба сахро. Асп омад яг ҷуфтакира вархурд. Ҷуфтагӣ дид, ки бисёр рангуш хазон, буридагӣ гуфт:

- Ҳа, бародари меҳрувон, -зуд аспша гирифт.

Салимбой ба чуфтагӣ гуфт:

- Бародар, ай ягон чо яг бурда нон биёву буте, ки бисёр ай ҳалокат рафтагиюм.

Чуфтагӣ дар таги чандаҳош яг фатири чавӣ дошт. Овард дод. Салимбой хурду гуфт:

- И хичӣ намешава, будав-гуфт, -ягон буридаи дигара нун биёр, мара сер кун.

Чуфтакӣ «хуб» гуфту ба Салимбой гуфт:

- Э меҳмон, агар малол набошад, ҳамаи муштайи испори мара бугирену кам-кам чуфт бугардонен. Ма чуфтакиюм, охир кор тамои нашава, ба сари мара миёян, кохишум мекунан.

- Хуб, чуфт кардан тани мо, -гуфт Салимбой.

Чуфтакӣ ба хонаи худ рафту Салимбой муштайи испора, «ё ху ё манху» гуфта гирифт. Вахте говронарагирифту говора чув-чув гуфта ай и лави замин ба у лави замин чор бор рафту омад, бори панҷум буд, ки пеши испор маҳкам шид дар замин. Ҳарчанде Салимбой зур мекунад, усуну исун молломол мекуна, хич зуруш намераса. Говора «бош» гуфт гардонду хоркана гирифта кандан гирифт. Испора канда буроварда буд, ки ай тагуш яг таваке ру шид. Тавақа бардошт, даре хуй шид, дара, ки бардошт, ниго кард, як шаҳри пурҳазина. Дар таҳти замин гуспанд чанд сурук гала, чанд сурук шутур бо сорвонӯш. Ҳамчунон хазинаву дафина, ки таҳт надора. Ҳамаи и бо одамош, бо ясавул, бо даҳмардаҳо, шутур бо сорвон, хазина бо хазинавон. Чунон рамаҳора бонӣ карда, роҳи Салимбойя пойида шиштагиан. Салимбой, ки даромад, ҳамаи иё салом додан:

- Ассалому алайкум, Салимбой, мо беҳад ниго кардем раҳи шумора, дигар хич сар накарден: -гуфтан.

Хуб, ана мо сар кардем, ақу, -гуфт Салимбой.

Баъд чуфтагӣ ай хона гашта омаду аҳволи ира, ки дид, ҳайрон, монд. Яг фатир дар парай бағалуш оварда буд. Фатира дар пешушон монда хурдану бад Салимбой чуфтакира гуфт:

Бародар, ақу аҳволи мо ҳамаи. Ма ба сари ҳамаи хазинам омада будум. Имруз хазинара ақу ма хуй карда гирифтум. Ба ҳамаи бухона марҳамат, ақу шумо ҳам шарик, чанде мегирен, бугирен.

Чуфтакира ҳаму қадаре дод, ки и то ҳафт пуштуша бухура, дур намешава.

Салимбой ҳамара буровард. Чизе буд, ай таҳти дунё ба руйи дунё буроварду ба ҳаму қаторуш кашидан гирифт. Болои аспда хурчини тиллора бор карду гуфт:

- Биродаро, букашен ақу, ки мо ба ватан меравем. Дар ин ча зиндагонӣ карда наметонем.

Гашта шутура бо сорвон, рамара бо рамавон, галаро бо галавон пешандоз кард. Ҳамчунон чарангасти зангуш буланд буд, ки то чанд чакрим раҳичаи манзил раҳа мерасад. Худуш пешандоз, ясавуло ай ақиб. Почаҳои хурчин шикоф ай яг лав рехта рехта фуридисодай. Дар раҳ касе, ки дарёв мекуна мечина, касе, ки дарёв намекуна, ай ҳамаи хизина бугирен мега. Меҳостагиша мардак гирифтаку рафтан мегира.

Қариби шаҳра, ки омад, хурчини болои аспа бо пури зар карду аспа ба ирға хуй дод. Намози шом қазо шид, ки:

- Э, думоди подшо омад, думоди подшо омад шид.

Подшо ҳайрон, даст дар гиревон шид, сар дар китиф бачо кард:

- Ма чико кунум, шарманда шидум, и думоди қашоқум бо пайдо шид, -гуфт.

Салимбой ай подшоҳу Каримбой қарздор буд. Уҳо раҳи ура ниго карда истода будан. Подшо ҳолиям дилуш пур нест: «и думоди ма гурехта рафтагиай», мега.

Яке буд, асп дар тайи по Салимбой фуромад. Аспша гирифтанд, хурчинша гирифтанд.

Подшо ҳушуш дамиду гуфт:

- Чӣ меген? Чӣ гапай?

Ба ӯ гуфтанд, ки думодут омадай. Подшо хурсанд шид. Болои таҳт буромадан. Қати подшо гап-гап карда, нун хурда, ҳамита яг чойник чоя давом кардсода будан, ки подшо гуфт:

- Салимбой, бачам, ҳами таги замин мечума, яг гуррас, яг шалфае меоя. Овоз надораву нағораву чанқавузу дойраву чирингасти зангай. Ягон одами чангӣ, ягон лашкар ба болои мо омад, чи бало?

- Э падар, гуфт, Салимбой,-ҳаму хазинаву дафинаи маҳай. Ма зудтар омадум, ай акиб сорбоно бо молу мулк омадесодан.

Подшо ҳалавона шиду фармон дод ҳама чоҳора тоза кардан. Баде, ки ай саҳро рамаю галаю хазинаю дафинара овардан, шахри подшо набурд.

Каримбоя файрод кардан, ки:

- Ҳай Каримбой, чанде мебарӣ ай молу мулк, ай тангаву тилло омада ба хонат бубар.

Одамои қарздора файрод кардан:

- Э мардум, эй ёру биродаро, кие, ки ба ма қарз дошта боша, омада қарзоша гирифта бубара.

Ҳами одамо омада мегиран-мегиран, ки ай гирифтана безор мешаван. Дигар соҳиб намешаван.

И подшо хазинаи ҳафт пуште, ки дошт, пур кард, бозам бойгарӣ боқӣ монд. Боқимондаша Салимбой гуфт:

- Бародаро, аку и хазинаи мо ай рузи азал ҳамитарӣ будай. Дар қисмати мо кашидагӣ будай ҳар кас дарёв кардагиша гирифта рафтан бугира.

Ҳамунча, чи одаме буду рузуш бо хорӣ мегузашт, ки ай хазинаву дафинаи Салимбой баҳравар шидан. Ҳамашун ба маҳсадшун расидан.

Салимбой дар чойи подшо, қавати подшода шишт, ба давлат расид. Каримбоя овруш ай руйи Салимбой баланд шид. Давлати уҳо зиёда шид. Имруз, бародаро, шумо ҳам ба муродтун бирасен, мо ҳам.

ФФV:9729-9765 Тз

Обигарм Қалъаи Дашт,

1960, Зиёев Гурез с.м

Шоҳзода Миринигор ва Гулчехрахон

Дар як замон ягта подшоҳ буд, вазир дошт. Инҳо чан вахт зиндагонӣ карданд. Умри ихро ҳардушон қариб тамом шида буд, ки фарзанд наёфта буданд. Як руз подшоҳ сини вазир гуфт:

-Э вазир, мову ту пир шидем, давлати мо ба дасти душман мемонад, мада одаме не ки, фарзанде не, ки пас ай сари мо тахти мора соҳиб шава. Биё, чӣ шава, ки ҳами шав ба зиндагимон худмона ай ҳами шаҳр бурда ба ягчо қаландар шида мерем, ки ҳиш кас, нафаҳмад.

Вазир ба гапи подшоҳ дурмада “хуб” гуфт, шав ҳар душ пушоки қаландарӣ дар бар карда, бурмада ба як шаҳре мерафтанд. Чан вахте гаштанд, ки ай пеш нохост як марди қаландаре пайдо шид. Қаландар ба подшоҳ нигоҳ карда гуфт.

- Ҳа, Искандарподшоҳ, кучо ита сафар дорӣ?

И подшоҳ ҳайрон шида гуфт, ки:

- Шумо ай кучо подшоҳ будани ма, ё Искандар будани мара медонен?

Қаландар гуфт, ки:

- Ма медонум. Искандарподшоҳ кучо меравӣ, ба чӣ мақсад мерафтагии тура ма ҳамаша мефаҳмум. Биё, ҳами хел гашта ба шаҳратун биравен. Пагоҳ ма ду дона сев оварда ба шумо метум. Ягташа худат бухур,- гуфтаку,-якташа қатӣ занут, ягташа вазиргон қатӣ зануш бухурад, ки шумо соҳиби фарзанд мешен.

Иҳо ҳарду гашта ба чошон умада қарор гирифтанд. Пугоҳ қаландар баъди авқоти пугоҳӣ умада файрод кард. Дурмада дурун рафтан, ба пеши подшоҳ, ду дона сева бурварда монд. Подшоҳ якташа ба вазираш дод. Оварда якташа ду булак кард, нисфуша

худуш, нисфуша зануш хурд. Вазирам бурда қати зануш ҳардушон таҳсим карда хурдану подшоҳ ба қаландар чизи бисёре ҳадя кард. Қаландар бурмада рафт. Дар байн чан вахт гузашт, ки зани подшоҳу зани вазир ҳардуш умедвор шидан. Ҳардуш зойдан бача, бачаҳора туйи калон додан. Дар ича бигем, ки чӣ қадар дову дастгаҳ қатӣ пас ай ҳафтсолагии писарҳо онҳора бурда ба пешии мулло, ба мадраса мондан. Домулло ихора илм омухт, илма тамом кардан. Пас ай таҳсил подшоҳ писарша дубора туй дод. Яг руз бачаи подшоҳ гуфт:

- Падар, ма мехохум, ки ба ма корду камону асп буге, авзоли чанг буге, ма ду сол хизмат карда, машқи чанга ёд бигирум.

Подшоҳ “хуб” гуфт, ба дасти бачаш корду камону асп, авзоли чангӣ бурварда дод. Бачаи подшоҳ ду сол хизмат кард бигем, ки машқи чангӣ тамом карда гирифт. Писари подшоҳ шоҳзода Миринигор ном дошт. Бисёр чавони нозанин, бачаи хушру бигем, ки дунёда набудагӣ буд. Вахте ки бача машқи чанга тамом кард, подшоҳ чорбоғи калоне дошт, ки то ҳол бача ба дарунуш дурмадагӣ набуд. Фармон дод, ки чорбоғи тайёр, карда ҷой рост кардан, ки ма бачама ақу ба чорбоғи дуроварда туй метум.

И подшоҳ ба чан кишвар, ба подшоҳии дигар одам монда, ҳамаи шоҳзодаҳора талабида, бачаша туй дод. Як тараф чорпокушӣ, як тараф дову дастгаҳи калон, кори ихо чан руз давом кард.

Яг руз бача қатӣ чанд нафар ёру ҷураҳош дар болои тахт мешишт, суҳбат мекардан, ки яг марди қаландаре ба пешуш омада гузашт.

- Эй падар, пеш биё, -гуфт.

Қаландар омаду бача гуфт:

- Шумо марди солхурдаен, чиёнгаштаен, чӣ мешава, ки омада дар суҳбати мо бишинен, ба мо ягон ҳикоя бикунен?

Қаландар гуфт, ки:

- Хуб шидай. Э шоҳзода, ма ай шумо яг илтимос дорум. Мара аввал яг ҷо буге, ки камтар хов кунум, шалпар ҳастум.

Даррав шоҳзода Миринигор фармон дод, қаландара бурдан, яг ҷода ҷой рост кардан. Болои яг сурфада қаландар хов кард, ай хов сер кард. Пас ай хов хеста бигем ову зиёфати бисёре бурдан, қаландар хурду омада дар пешии шоҳзода Миринигор суҳбатро давом дод.

Суҳбат кардан чӣ қадар суҳбат шарин шид. Баъд бигем, ки қаландар як охи сарде кашиду гуфт, ки:

- Оббо! Шоҳзода Миринигор, ба и дову дастгоҳ, ба ин ҷову по, ба и чорбоғу ба и рафтори ту, -гуфтак, -Гулчеҳрачон гуфтагӣ духтари подшоҳи шаҳри Яман бошад, ки ба ту зеб битияву ту дар чорбоғ қатиш бугардӣ.

Вахте ки қаландар и гапа гуфт, шоҳзода Миринигор гуфт:

- Гулчеҳрачон дар кадом мамлакат макон дора?

Қаландар ҷавоб дод, ки:

- Гулчеҳрачон дар шаҳри Яман, духтари подшоҳи шаҳри Яманай. Вахте и гапа гуфтак, ғойбона бигем, ки ишқи духтари подшоҳи Яман дар синаи шаҳзода Миринигор ҷой гирифта хесту бигем, ки пайка килет карду гуфт:

- Ҳар кас ақу кучо, ки мехоҳа, рафтак бигира. Дар ма дигар тоқат намонд, хеста бигем, ки замина ов зад, рост кард, синаро лич карда дар замини нам монда оҳ мекашиду нола мекард.

Яг вахт и хавар ба гуши подшоҳ расид. Искандарподшоҳ бачаша файрод карда, бурда ҳами қа, ки зорӣ мекард:

- Эй бачам, ту биё, ай и роҳ бигард, и кори хуб не, охи ту худта девона кардӣ! Бача «не намешад», мегуфт.

- Эй, шоҳзода Миринигор, ҳар руз, ки бихоҳӣ ма туда зан ёфта метум. Аммо ту ай и кор бигард, ки и шаҳри Яман раҳи дур боша, ту фарзанди ягона дар дами пириём ёфтагӣ ҳастӣ.

Ба ин аҳвол подшоҳ ҳам бисёр хичолат шиду модаруш дар як тараф гира мекард, падаруш дар тарафи дигар.

И бача боша, тамоман, бигем ба аҳволи худуш хориш омаду охир, ки нашид, як шеър гуфт:

Эй падар, бар ман насиҳат аз қасе даркор нест,
Ақлу хушамро чӣ мепурсӣ, дилам хушбӯр нест.
Кай ба фикри ман биёяд, чуз ишқи он парӣ,
Кори Мачнун гирия кардан, чуз ғами дидор нест.

Вақте ки бача и шеъра, ки хонд, модари шахзода Миринигор гуфт:

- Эй марди Худо, биё, ақу намешавад, бачара бисёр азоб нате, ҷавобуш буте, таваккалуш ба Худо, кучо, ки ақу меравад, мон бурава, ай пайи маъшуқаи худуш.

Подшоҳ қати зануш бачара бигем, ки дуо додан. Бачаи вазир омада да қавати бача истода мегуфт, ки:

- Ба кучое, ки шохзода Миринигор бурава, ма ҳам меравум.

Хеста ихо як лашкари бекарон кардану бурмада мехостан, ки шаҳри Ямана шикаста, духтари подшоҳи шаҳри Ямана гирифта биёран. Вахте ки ихо хестан дуо, гирифтан, кашидан рафтани ба яг лави дайрое, ки бетагу калоне, ки ай он гузашта намешид. Шохзода Миринигор даррав фармон дод сини устоҳо, ки:

- Шумо дарахтора бурида, чуву тахта оварда, як кишти бисозен!

Иҳо да киштисозӣ, дар даводавӣ будан, ки и бача омаду дар таги яг дарахт ба шикам заду қаламу дафтара гирифт ба номи Гулҷеҳраҳон мактубе нависонд. Мактуба нависонд, ай сар то ба охира тамом карду гашта мактуба хонд, мехост, ки ба конверт андохта мона, ки шамоле омаду мактуб ай дасти шахзода Муринигор афтоду гирифта бурд. Шахзода Миринигор файрод кард, ису давид, усу давид, мактуба шамол ҳавода бурварда бурд.

Нигоҳ кард, ҳамута музлим шида монд. Одамо гуфтан, ки шохзода Миринигор, хез, ки кишти таёр шидай, дарёра мезгарем.

Шохзода Миринигор бигем, ки омада болои киштида сувор шида, байни овда мерафтани, ки ай пеш лашкари бекароне дар яг киштии дигар сувор дар байни дарё умаду фук ба фук задан. Ҳардии ихо дар ҳамича лангар партофта, бар зидди падари ҳами бача-Искандарподшоҳ чангда умада будан и бача гуфт, ки:

- Ма писари Искандарподшоҳ мешам.

Вай қати ҳардушон лангар партофт дар дарёву бугем, чанг кардан. Ҳамиқа задан, ки киштиҳои ҳар душам майда шид, дар дарё ғарқ шидан. Ҳамиқа қушуну лашкар бигем, ки дар дарё ғарқ шида рафт. Бача мега зад шамшер қатӣ яг тахта чидо кард, мега бачаи вазира даста гирифтани болои ҳами тахта, болои ов қатӣ гузашта ай дарё рафт. Ай дарё гузашта мерафтани, чанд вахт гашт кардан, ки бача бисёр гушна монд. Гуфт, ки:

- Чи ко мекнем?

Бачаи подшоҳ шохзода Миринигор нигоҳ карда гуфт, ки:

- Ту,-гуфтак-, корда дар дастут бигир, ҳозир ма ягонта сайда мезанум, ту ҳалол карда бигир, мехурем, тамом.

И хеста, камона гардонда туғрӣ кард, дар яг тегаи куҳ мега як сайде буд. Сайда зад. Сайд фурмада дар пеши пойи бачаи вазир зад. Бачаи вазир зуд сайда гирифтани сарша буриду пуст карда монд.

Гушта, ки таёр кардан, нигоҳ кардан, на гугирдай, на яг алове миёван, ки и гушта бупазану бухуран. Гушти хома хурда намешуд, гушта гирифта чанд қадар дар қоғаз печонда, дар нумол печонда гирифта ба роҳ бурмада рафтани, ки ай яг дара бигем, ки яг дуди борик мебароя. Шохзода Миринигор гуфт:

- Агар ҳар гап боша, дар ҳами дара ягон алов, ки алов ҳастай, ягон гапе ҳастай.

Рафта да ҳаму ча мепазему мехурем. Бачаҳо ҳар душ ба дурни ғор дуромада рафтани, ки қасе тайи камара канда, яг қалъае бино кардагӣ. Ба қалъа дурмада нигоҳ кардан, як духтаре, дидан, ки мислуш дар дунё нестай, ҳамуча шиштай. Чилта дег қатор мондагӣ, дар чил дег ош, чил деги дига шурбо мечуша. Духтар вахте ки бачаҳора дид, гирён шидани гуфт:

- Э ҷувонмардо, ма да бало задум, бас набуд, ки шумо хутона дар бало заден?

Бачаи подшоҳ шоҳзода Мирингор гуфт, ки:

- Чӣ гапай, чӣ балоҳай?

Ҷавоб дод духтар, ки:

- Иҷа макони девоҳай, чилта дев да иҷа акаву додарай, ҳамича зиндагӣ мекнан, ма духтари фалон подшоҳ мешавум. Ҳафт сол мешава, ки да ҳами дуруни ғор иҳо мара оварда бандӣ кардан.

Шаҳзода Миринигор гуфт:

- Ғам наху, бихез як авқот бикуну биёр. Мо бухурем, баъд гашта масъалаи ура мебинем.

Хеста авқот овард. Бачаҳо хурдан, шикамора сер кардан, ай духтар пурсид, ки:

- Девҳо чӣ хел меоян?

Вахти дево омадагида аввал ҳаво авр мешава, тандуру чироғак мезана, баъд тоқа-тоқа ай ҳаво санг мебора. Пас ай санг девҳо ягта –ягта омада баъд медроян,- гуфт парӣ.

Вахте ки – гуфтак, Миринигор, ҳаво авр гирифтаку бинем, ки нишонаи омадани дево шид, мора ай хов бедор бикун.

Иҳо хов будан, соатам чанд вахт гузашта буд, ки ҳаво авр карду тандур чироғак заду тоқа-тоқа санг омад, баъд духтара дилуш намешава, ки бачара ай ховуш бедор куна. Рафт болои сари бачаву гирия карда истод, ки ови дидаи духтар ба рухсорай Миринигор чакид, бача як қад парида ай чош хесту.

- Ҳа, чӣ гап шид?-гуфт.

Духтар ҷавоб дод, ки:

- Хез, ки дево омадан. Бача гуфт, ки:

- Дево биёя, ғам нахур.

Бачаи вазирам да хов, бачаи вазира шоҳзода бедор накард. Миринигор шамшер дар даст гирифта, пеш дарда чо гирифта истод. Деви якум омада буд, ки зад сарша ай тануш чудо кард. Деви дувуму сеюм ва чорумша зада кушт. Баъд ҳами хел карда чил дева сар зада партофт.

Пас ай и духтара қати бачаи вазир ҳар сешон гирифтани бурда ба яг шаҳри дига буромада рафта да яг подшоҳи дигар шаҳр пудус кардану гуфтан, ки:

- Мо ба шаҳри Яман ба шаҳри Гулчеҳрахон мерему то омадани мора ҳами духтара нигоҳ карда местӣ, вахто ки мо ай усу бозгашт карда омадем, и духтара бурда, ба ворисош супорида баъд гашта ба ватани худмон меравем.

И духтара да и подшоҳ супоридан. Подшоҳ гуфт, ки:

- Шумо кучо мерен?

- Мо барои Гулчеҳрахон мерем,- гуф Миринигор.

- Раҳи Гулчеҳрахон бисёр раҳи хайфай, да қади раҳ Аждаҳоре ҳастай, ки чан қадар замин ай даму даҳани и сухтагӣ, одам гузашта наметуна, ҳама, дар раи хайфан да иҷа, - гуфт .

Миринигор гуфт:

- Ҳар чизе шава, шава ақу тани ма тақдири ҳақ,-гуфтаку роҳ кашида, қатӣ бачаи вазир рафтан.

Аждаҳор бачара дида, дамуш кашид. Вахте ки аждаҳор дамуш кашид, бача дар даст шамшере дошт. Шамшера бурварда, дар даст лич гирифтаку чи қадаре ки аждаҳор дам мекашид, и шамшера да даҳони у тарвоза карда монд. Ҳар вахте ҳаму аждаҳор дам мекашид, шамшер бурида чок карда то думғозаи аждаҳор ду булак карда партофту қатӣ бачаи вазир бурмада рафтан. И подшоҳ ай и кор хабар ёфта, гардонда бачара бурда туй дода гуфт:

- Агар баргашта, биёй ма духтарма ба ту метум.

Иҳо хеста як роҳеда рафтан, ки да як чо як зинапоия калон мондагӣ. Да тори ҳами зинапоия ҳар як одаме, ки ҳаминда мебурмад, ними зинапоия бурмадагида омада чапа шуда мемурд. Бача ҳам дар ҳамуча рафта монд, ки натунист бурмадан. Ай ғайб овозе омад, ки:

- Таҳорат бикун, ду раќбат намозта бихону як китобе ҳамучада хай гирифта, ду вараќи аввалиша бухон, баъд тура хичгап намешава.

Бача рафта таҳорат кард, ду раќбат намозша омада хонд, китовчара гирифта ду вараќи аввалинша хонда, да тори зина буромада рафт.

Мерава, ки дар пушти зина ҳаму су рафтагида як дашти калон, якта қалъаи калони сафед да ҳамуча. Иям рафта дар ҳаму қалъа дурмад.

Вахте ки дар қалъа дурмад, нигоҳ кард, ки як духтар саруш буридагиву як қамчин дар болои саруш кашол кардагӣ. Духтара саруш бурида ича мондагӣ, тануш да уча бесар мондагӣ.

Истода нигоҳ кард.

- И чӣ гап боша,-гуфт. Як вахт паноҳ истод, ки як дев омад, дурмад, духтара сарша дар чош монд. Қамчина гирифт, якта зад, духтар ай чош парид, хест. Ино бо ҳам суҳбат кадан, дев вахте бурмада рафтани шид, калаи духтара бурида да чош монду худуш бурмада рафт.

Бача нигоҳ карда местод, бача, ҳам гашта рафта калаи духтара да чош монда, қамчин катӣ духтара, ки зад, духтар парида хест.

- А, бача, ту ай кучо омадӣ, ма да бало будум, бас набуд, ки ту худта дар бало додӣ,-гуфт.

- Аку чизе, ки шава шудан гира, чизе дар тақдирмон боша, мебинем, -гуфт, Миринигор.

- Чӣ ко мекунем? - гуфта пурсид.

- Ма намедонум-, гуфт духтар.

Вахте ки дев омад, ма сари тура гирифта мемонум, паноҳ мешам. Ай дев ту бипурс, ки:

Чойи чони у дар кучоҳай. Баъд дев, механдаву мепурса, ки чойи чони мара чӣ ко мекнӣ? Шумо биген, ки: рафта шумо да адиро мегарден, тамошо карда дар ҳар чо мегарден, ма да и хонаи шумо мехохум, ки қонма бурда қати чони шумо якҷоя када монаму худмам ба тамошо бурам. Ҳами хел гав занӣ, гуфтак, -дев, бовар мекна, ай дасти ту чӣ меоя гуфта гап мезана. Вахте гап зад, кори дев осон мешавад».

Хай,-гуфта, бача сари духтара чудо карда монду қамчина чошда кашол карда бурмада рафт. Дар як пушта, як чукрида хов карда ҳамита истод, ки дев омад.

Дев омад, сари духтара чошда монд, духтара ай чош хезонд, духтарқати авқот кард, хурданд. Баъд духтар пурсид:

- Э дев, чойи чони ту дар кучоҳай?

Дев ҷавоб дод:

- Чойи чони мара чӣ ко мекнӣ?

- Шумо рафта дар дашту биёбон мегарден тамошо карда, ма яг одам дар хона мешинум, зиқ мешавум, - гуфт духтар, - ма мехохум, ки қонма қати чони шумо якҷоя када монаму, худум ба тамошо бурмада равум қати шумо.

Дев хандиду гуфт, ки:

- Э и ов шава, кучора мегираву алов шава, кучора, беҳ ки гап занумуш, чизе ки метониста боша, наметониста боша, хамин да, -гуфт. Чойи чони ма ҳами яг ови даҳани дара, -гуфт. Ҳами ова кетман гирифта чувор меканӣ, мебарӣ, тайи яг дарахти калон. Ҷувора, ки бурдӣ, ова сар метӣ. Ов беҳи дарахта шикоф карда медуроя. Вахте ки шикоф кард, ҳаму шикофа меканию медрой, -гуфт. Якта дарбача хай, и дарбачара хуй мекнӣ, медрой, якта хавлӣ намоён мешава. Ай дарвозаи калон медрой, дуруни дарвозаи калонда якта пишакай. Дар гардани пишак чилта калид овезон кардагӣ гуфт. Вахте ки дурмада пишака дидӣ, калидора нигоҳ мекнӣ, ки дар пеши ҳаму хонаи якумда яхдонай. Яхдонда як сандукҷаи майдаҳай. Ҳаму сандукҷара гирифта, калит катӣ хуй мекнӣ. Якта кабутарай дар даруни қафас. Кабутара, ки гирифтӣ, каллаша бурида мепартой, хурокдони ҳамуда якта кирмай, ҳаму кирм чони манай,-гуфт.

И гапора дев гуфту сари духтара чидо карда бо чошда монду бурмада рафт. И бача, ки и гапа худуш ба гуши худуш шунида буд, хеста даррав ова гирифта хуй кард, ба ҳамучара бурд, туғрӣ кард, чуйи ова ба пеши дарахт хамбид, шикоф кард, дурмад, инам

дуромада рафт ҳамучада, дарбача бурмад, дарбачада дурамада рафт. Як вахте буд, ки ҳаму дарвоза буромад. Дарвозара хуй карда дурмад, ки яг пишак гаштасодай дар гардануш калиди бисёре кашол.

Шоҳзода килидҳора дар дастуш гирифта дурмада буд, ки сандукчара ёфт. Сандукчара хуй кард, дуруни сандукчада қафаса дид. Қафаса гирифт, ки да даруни қафас якта кабутар, кабутара калаша гирифт, бурида партофту хурокдонша кофт, ки якта кирм. Кирма да кафи дастуш гирифта буд, ки дев ҳозир шид.

- Э бача, ту мара накуш, ҳар хизмате, ки дошта бошӣ, ма иҷро мекунам, - гуфт дев. Бача нигоҳ накарда шартӣ каллаи кирма да кафи дастуш шакида партофт. Дев ҳамучада ғалтид, нобуд шуда рафту и гузашта рафт, духтари кадом подшоҳе буд, ки инам гирифта ай ича бурду дар ҳаму ҷое, ки у духтари авалангира монда буд, инам бурда, ҳамучада монда рафт. Гузашта сахро мерафт, ки як дев дар баландӣ тамошо кардасодай.

Дев гуфт, ки:

- Э бача, ай кучо омадӣ? Инчара макони Кулуладев меган, агар дарёв куна, тура тика-тика мекунаву мепартоя!

- Кулуладев худуш дар кучоҳай?,- пурсид бача. Дев ҷавоб дод, ки!

- Худуш ба ҷаро буромадагиҳай, ича хонашай, хоҳаруш дар хонеш ховай. Худуш буромада рафтагиҳай. И дурмад да ҳамуча, ки и духтара да ҳамуча дид. Духтара ниғаҳ кард, бисёр духтари зебо. И бисёр хушру буд. Агар ҳами Гулҷехрахон ҳар чи қадар хушру боша, қадӣ ҳамиҳай ай и хушру намешава.

- Ма дига пешуш намеравум,-қатӣ ҳами духтар, ҳамиҷа зиндагонӣ мекнем, мегардем.

И қатӣ духтар ҳамуча дурмада суҳбат карда шишта будан, ки дев омада нигоҳ карду гуфт:

- Ҳозир ма рафта Кулуладева хавар мекнуму миём.

Рафт адирда Кулуладева хавар кард, ҳамбида омад. Нигоҳ кард, ки бача қатӣ духтар ҳардуш ховай. Фикр кард, ки: «Ира ма агар дар ховуш бикушум, номардӣ мешава, дар бедориш бикушум, беҳтар»-гуфт. Хесту бачара бедор кард. Бача ай ҳов хест, даррав ҳардуш каштал ба каштал шудан, ҷангда дурмадан. Чан шаву чан рузе да майдон майдондорӣ кардан, бачара зур овард дев. И духтар шамшера гирифт, давунда ҳаму акаи дева якта шамшераш қатӣ зад.

Акаша ғалтонд. Вахте ки акаш ғалтид, и духтар суни бача гашта гуфт, ки:

- Оббо, ту бевафо, нигоҳ кун, ки ту ба акаи худут раҳм накардӣ, акаи худата зада куштӣ. Агар ба шарте ман тура бигирум, биравум як рузе мешава, ки ту ба ма ҳам раҳм намекунӣ, ки ба акаи худут, ки фарзанди падарут буд, раҳм накардӣ, ба ман чи хел раҳм мекунӣ?!

Ира партофт, бурмад. Духтар гуфт, ки:

- Агар мефаҳмидум, ки ту ҳами хел бевафой мекунӣ, ма шамшери гирифтагима ба синаи ту мезадум, ки ту у вахт нобуд мешудӣ.

“Ҳа” гуфту бача бурмада рафт. Бачаи вазира гирифта ҳардуш гузашта чан раҳе рафтан, ки ба шаҳри Гулҷехрахон расидан. Дар шаҳри Гулҷехрахон, ки рафта расидан, бача пеши подшоҳ дурмада сини подшоҳ гуфт, ки:

- Мора ягон коре бите, ки кор карда бигардем.

- Чӣ кор мекардӣ, котибӣ мекунӣ, ё вазирӣ мекунӣ, ё ягон коре, ки бихоҳӣ, мо бутема? - гуфт подшоҳ.

- Чӣ хел коре битий, мо мекунем, - ҷавоб дод бача. Даррав бачаи вазир қатӣ ҳардуша як кора додаку ҳардушона чан танга қарор карду гуфт, ки:

- Аку рафта кор карда гаштан бигирен.

Иҳо рузо кор мекардан, шаво як ҷода дута манча мондагӣ, дар болои ҳаму шаво хов мерафтан. Бачаи вазир хов мерафт, бачаи подшоҳ то руза ҳамиҷа рубой мехондаку бигем гирия мекарду ховуш намебурд.

Баъд як вахт гузашт, як бегоҳ як канизи духтар гузашта ба ов мерафт, ки нигоҳ кард, ҳодисаи кор ҳамин, омада дид, ки бача дар болои ҳами манча ҳамита шишта ай яг лав ҳофизӣ мекунаву ай яг лав мегиря. Баъд рафту сини Гулҷехрахон гуфт, ки:

- Медонӣ, ки дар ҳамича дута чувонмард омадай. Якташ ховай, гуфтаку –дигариш фақат байт мехунаву гиря мекуна.

И хел, ки гуфт, Гулчехрахон фаҳмид. Дар ваҳти сафар кардануш ба подшоҳ ма мактуби навистагии ира, ки шамол бурда буд, ҳаму ваҳт Гулчехрахон дар ховуш ҳами шаҳзода Миринигора дида буд.

Уфасе кашида, бедор шида хест ай чош, ки ниғаҳ кард, як хате дар шоҳи дарахт кашол, дига ҳичи нест. Даррав ҳаму хата хонд, ки ай нуми ҳами бача “Оббо -гуфт, ҳар чо ки боша, иншоллоҳ ба қарибӣ ҳозир мешава”

Ваҳте ки каниз “Бача ҳами хел мекна, ҳами хел ғамгин мешина” гуфтак, и духтар фаҳмиду дарав хеста духтарора ҳамаша ҷавоб дод, дугонаҳошаву канизоша. Хеста як тавақда ош гирифт болашда нону ҷойи бисёр қанд монд, гирифтаку бурмада рафт, ки бачара дид, ҳами хел. И дурмада бачара пурсид. И гашт нигоҳ кард, ҳардушон ҳамунча, шинос шудан, суҳбат кардан, чанд ваҳт гузашт, рӯз беғоҳ шид, Нумози шом шидак, баъд духтар бигем, ки ову авқоти бисёре нону ҷой гирифта мерафту ҳардушон бигем, суҳбат мекардан.

Дар и ваҳт як якуним, сол қариб ҳамин хел гузашта монд. Як руз шаҳри подшоҳда ба сари Гулчехрахон як подшоҳи дига одам монд, ки:

Духтарша подшоҳи шаҳри Яман ба бачаи ма бития, ки подшоҳ қабул накард. Ваҳте ки подшоҳ қабул накардак, ақу ҷойи ҷангша таёр куна гуфт, -мо ҷанг мекунем.

Подшоҳ хеста омад, дар ҳами ҷа гирди шаҳри падари духтара ҳафт пой товонда лашкар гирифт. Маҳкам кард. “Ҷанг мекунаму духтара мегирем” гуфтак, ки подшоҳ қабул накард. Ваҳте ки подшоҳ ҷанг накард, даррав дарвозаҳора ҳамаша маҳкам карду хокрез карду монду гуфт, ки:

- Ма ҷанг намекунам, ҳар коре ки мехоҳӣ, кардан гир!

Ваҳте ки и хел шид, и бача худуш ду сол машқи ҷанг кардагӣ буд. Машқи ҷанга бигем, ки бисёр нағз мидид. Омаду пеши подшоҳ дурмада гуфт:

- Эӣ падар, агар иҷозат шава ба ма, қати ҳами бурмада ҷанг мекунум? Подшоҳ гуфт:

- Шумо як одами мусофир, ким ай кадом шаҳр омаден, шумо ҳам падар дорен, модар надорен, ҳозир шумо бурмада ба и ҷанг кунен, ягон фалокат шава, гуфтанашон мумкин ки: «фалон подшоҳра бинен, ай худуш, кушунг набурмадаку як мусофира дар ҷанг роӣ кард. И мусофир мурд гуфта ба ма таънаи калон мераса. Биё, бачам даркор нест, -гуфт подшоҳ.

Миринигор ҷавоб дод, ки:

-Ма забонхат метум,- гуфтак, ки –дар хуни худум даъвогар намешавум, майлуш ҳар чизе шава, ма ай худум мебинум, мара ҷавоб буте!

Подшоҳда, ки бача и хел гуфт, «майлуш ақу бисёр, ки намомонӣ, ҷавобут додум» гуфт подшоҳ.

Даррав ҷанга аспора зину авзол карда, сувор шиду ҷангда дурмад. Худуш одами чанд сол машқ кардагӣ, дар байни се шаву се руз, чор шаву чор руз ҳами кушуни подшоҳра тамоман куштагиша кушту зиндаҳоша ҳама гурезонд, бе дасту бе по, чулок шидагӣ ҳамаш.

Ваҳте ки иёра бартараф карда рафт, ай усун гашт омад, дар шаҳр дурмадагида, овардак, аспа мондаку пеши подшоҳ омаду бигем, ки подшоҳ ҷавоб дод, ба кори худуш ба ҷойи худуш рафтан гирифт.

Як руз, ду руз гузаштак, подшоҳ гуфт, ки:

- Ақу ҷӣ кор кунем, -гуфтак, -ҳами ҷавонмард бисёр ҷавони нозанин, чувонмарди соз, -гуфтак. Баҳодури ҳақиқӣ будай, биё, рафта ба духтармон маслиҳат кунем, шояд, ки дар дилуш Худо бундозаву ҳаминра бигира, бутемуш.

Баъд хеста шав ба таҳти духтар бурмада рафтан, ки духтар дар намозхонӣ буд. Духтар ай намоз хеста салом дод. Падарша қати модаруш, боло буровардан, шиштан. Баъд гуфтак, ки:

- Ҷа падар, дар и нумози шом, -гуфтак, ба и чо омаден, ягон мақсад доштен, ягон кор ғалтидак шумо да и ваҳт ҳеч намеомаден, -гуфт духтар.

- Мо ба ҳами хел маслиҳат омадем, ки шумора бипурсем, ҳами хел бача, ҳами хел чувонмард да ҳамича омадай. Ба ҳами подшоҳ чанг карда, бигем қушуни ира барҳам дода, чони моро халос кард. Мо мегем, ки ақу и хел одама мо дига нимиевем, биё, як кор карда ризо шав. Мо шумора ба ҳами бача битем. Баъд духтар гуфт, ки:

- И бача худуш ай кучову чӣ хел омадай?

Падаруш гуфт, ки:

- Ҳами хел, ҳами хел, ай аввал то охири гапа гуфта дод.

- Чӣ кор мекна? -пурсид духтар.

- Фалон чода кор мекна, -ҷавоб дод подшоҳ.

- Ма духтари подшоҳ бошуму дига одам намондай, ки мара як одами ай кадом шаҳр омадагида, гадоӣ да ҳамича омада мардикорӣ мекардагида мехезену метиен?.

Подшоҳ гуфт:

- Агар ки ризо шавӣ ана ҳамӣ, мо падару шумо фарзанд, агар ризо нашавӣ, ба дилтон, маслиҳати мо ҳамин.

- Мо ба шумо фарзанд бошем, албатта ай гапи шумо намеброем,- ҷавоб дод духтар.

Ино даррав хеста рафтан. Подшоҳ муддати чанд шаву чанд руз туй пеш гирифт. Духтара никоҳ карда, да и бача дод. Да ҳами ча зиндагӣ карданд.

Аз байн чан вахт гузаштан баъд бача як бегоҳ охи сард кашид.

Духтар гуфт, ки:

- Э бача, ту ай ма беҳатару хубтар меёвӣ, ки ита охи сард кашидӣ?.

- Ма ай ту беҳтару хубаш намеёвум. Локин мо ҳам падару модар доштем, шаҳр доштем. Падари мо ҳам подшоҳ буд, мо ҳам подшоҳзода будем, -гуфт.

- Хайр, мерем ба ватанта, охи агар ҷавоб бигирем, албатта мерем, гуфт духтар.

Даррав духтар омада ай падаруш ҷавоб гирифт.

Падаруш дар ихо ҷавоб дод. Чӣ қадар бигем бо сару савғот, бо чанд шутур майдаву чуйдаи бисёре бор кард. Духтарша қатӣ домодуш ҷавоб дод.

Иҳо хестан омада-омада дар ҳаму ҷое, ки ай дасти деви сафед чидо карда гирифта буд, ҳаму духтарда омадан. Бача барои Гулҷехрахон ҳамуча хиргоҳ зад. Чанта гулому канизи доштагиш қати бигем, ҳамашон хиргоҳда шиштану «бачаи вазир қатӣ шумо бестан» гуфт.

Ман и духтари подшоҳра бурда ба шаҳруш мерасонум, - гуфтак, баъд гашта миём.

Хеста и духтара гирифт, қанҷуға карду ба ҳаму шаҳри падаруш рафт. И духтара бигем муддати чанд сол шида буд, дев дуздида оварда буд. Падари вай ақу хотируш чам шида буд. Як вахт якта ҳадагир ба пеши подшоҳ рафт, ки:

- Чӣ мегуй, ки якта чувонмард духтарга гирифта омадасодҳай.

- Шумо алови мурдара дубора рушан мекнен,-гуфта хеста фармон дод, ки:

- Сарша ба дор бузанен. То ана мана кардану то духтарбача дар шаҳр буромагида чандта одами ҳайдагира сарша гирифт. Вахте ки бача қатӣ то ана мана кардану то духтару бача омада дар дуруни ҳавлиш дурмадан, подшоҳ гуфт, ки:

-И одамои ҳайдагира ай дор бигардонен-, гуфтак.

Рафтан, ки чанташ мурдагӣ, чанд таша куштагӣ. Подшоҳ пушаймон шид, ки дига ақу судуш накард.

Хеста и почо чанд шаву чанд руз духтарша ақу туй доду чиз кард. Бача бигем, хесту рухсат гирифт.

- Хайр падар, ақу мо рафтем,-гуфтак.

- Кучо мерай? - пурсид подшоҳ.

Бача ҷавоб дод:

- Мо ақу раҳакӣ одам, мо рафтесодем.

Подшоҳ гуфт, ки:

- И духтари мо муддати ҳафт сол, ҳашт сол мешавад рафтанша. Шумо оварденуш дубора и зинда шид. Ира шумо халос карда оварден, и духтар албатта ба шумо мераса, ма дига ба ин кор надорум. Биё, духтара никоҳ мекнуму ба ту метум.

Бача не гуфта натонист, бигем духтара никоҳ кардан, дар дасти бача додану бача канчуға карда бо чанд қадар майдаву чайдаи дига гирифта хамбида омад, ки ай пеш Гулчехрахон бурмад, нигоҳ кард. Бача шарм кард, ки ҳозир и Гулчехрахон ба ма чӣ мега, ки ма рафта бо зан овардум дар и байн.

Гулчехрахон нигоҳ кард, ки и бача шарм мекна, даррав хеста тахт партофта, чо рост карда, чодар зада рафта духтара овард. Дар пеши чодар фуруварда, хеста ай сари нав туй дода и духтари бигем, ки ихо бо як орзуву ҳавас расидан.

- Аку шарм накун и кори мардиҳай, - гуфт духтар.

Хестан ина гирифтан бигем, ки ай ин ча кучу куланша бор кардану бурмада хамбида ба ҳаму шаҳри аждаҳор -куштагида расидан.

Дар хонаи подшоҳ дурмадан, духтарша никоҳ карда ба бачаи вазир додану духтари дигариро ҳамича, кучу палтарошона партофта бо чову хиргоҳ задаку бача хеста гуфт:

- Ма и духтари подшоҳе, ки ай дасти чил дев халос карда будум, ура бигем, ки гирифта ба шаҳри падаруш мебарум.

Ура дар шаҳри падаруш мебараяю месупора мисоли инуш вориву гашта мега биём, ки подшоҳ мега, ки:

- И духтари ма ба дево муддати чан сол шидай, нобутай мегуфтам. Ту чон канда, ай дасти дев халосуш кардӣ. Биё, ки духтара ба ту бутем.

- Не аку, ма зан дорум, агар бутӣ, мега, ма як додаре дорум, ҳаму додарумда метум, гуфт бача. И духтара бачаи вазирда туғрӣ мекна.

- Майлуш, киеда, ки метӣ, духтар ай ту ҳай, илоҳинам, ки бурда дар ов партоиш. И духтар хеста гуфт, ки:

- Ма шарт дорум, агар и ай дасти дево халос карда боша ҳам, ма як шарт дорум, агар шартма барад, ма мегирум, неки набарад, хотируш чамъ, сарша мегирум тамом. Ма дар болои асп сувор мешавум, у ҳам болои аспда сувор мешава. Дар майдон мекурор. Кадоме, ки ай болои зин чидо мекна бигирад.

Баъд хест, ҳар ду болои аспода сувор шидан, кашокашда дурмадан, муддати ҳафт шаву ҳафт рузда на духтар бачара чидо карда метона, на бача духтара. Бача бисёр мутаҳам шуда монду гуфт, ки:

- И чӣ хел мешава?- гуфтак ба худуш.

Вахте ки дид, зури бача ба и духтар намераса, баъд духтар худша вахти ҳаму асп давонданда суст кард, бача кашида болои аспушда гирифтуш.

- Ҳа мора бурдӣ, - гуфтаку баъд гардонда ҳаму духтара гирифтан, оварда ира никоҳ карда ба бачаи вазир дод. Бачаи вазир бигем, да ин чо бо чан вахти дига мондану баъд кучсона канда, майдаву чуйдаву галаву молшон қатӣ хамбида омада ба шаҳри падаршон расидан. Ба шаҳри падаруш омада фурмадан, ки бигем, дар ича падаруш пешвоз гирифт.

Бо туйи калон дод, мега чан шаву чан руз туй дода, баъд шохзода Миринигор ба чойи падаруш подшоҳ шид. Подшоҳгида бурмада падари и қати фурмада, баъд роҳат карда гаштан гирифт.

Ана уно дар ун чо будан, мо гашта омадем

**ФФІ: 1962-63 Тм 7 Қ Шуламак, 45,
Н. Маъсумӣ, Б. Раҳимзода,
Мирзоамин Раҳимбоев.**

Як кампирак будай, як духтарак доштай. Духтарак гуфтай:

- Оча, оча, гушнаюм.

Очаш як дунаи зардолуш додай. Духтарак дунаи зардолура шикастаю гуфтай:

- Оча, оча, хурумӯш ё шунунумӯш?

Очаш гуфтай:

- Ба хурдани вай чӣ мешай? Шунунуш.

Бад духтарак дунара шунундаю гуфтай:

- То умаданма решаву поч накарда бошӣ, меканум ай решаву поч алови мачитут мекунум.

Пагаш умадай, ки решаву поч кардай, бо гуфтай, ки:

- То умаданма, гул карда напухта бошӣ, ай решаву поч канда алови мачитут мекунум.

Пагаша умадай, ки пухтай, бад чиндаюш, ки як занакан умадай, бад гуфтай, ки:

- Бачам, бачам, ду зардолувакум те.

Духтарак гуфтай:

- Ай ҳаму тахуш бучин, буху. Занакан гуфтай, ки:

- Бачам, чашмом курай.

Бад духтарак дар тоқиш зардолу вардошт, ки банди дастша қапидай, дар чувол андохтай, даханша духтай, дар болои хуруз бор кардай ба хунаша бурдай.

Духтарак чувола буридай, бурумадай ва дидай, ки духтарои кампир хован. Сарои духтарои кампира буридай, пухтай. Худуш болои бунга гирифтаю ай номи духтарои кампир гуфтай:

- Оча, оча, хез гуш (т) хур.

Кампир хестай, нигоҳ кардай, ки духтароша надидай.

Баъд гуфтай:

Бачам, ба кучо бурумадӣ?

Духтар гуфтай:

- Бела сурх карда дар кунум задуму бурумадум.

Кампир бела дар алов сурх кардаю дар кунуш задай, ки сухтаю мурдай.

ФФV: 9603-9621

Тзб Обигарм, Қалъаи Дашт,

1960, Зиёев Гурез, с.т.

1922, маълумоташ с.7.

Подшоҳе ки панҷ писар дошт

Як замонда як подшоҳ буд, панҷта писар дошт. Як руз подшоҳ вазирша барои овардани сев ба боғ роӣ кард. Вазир рафта нигоҳ кард, ки панҷта писар дар боғ шиштагӣ.

Вазир гуфт, ки «ма севда омадум». Бачаҳо хестану бурмада рафта аз ҳар дарахт яг сев, яг сев канда оварда дар нумол печонда ба дасти вазир додан.

Бурда ина ба падари мо буте -, гуфтанд. Бачаи калониш севе чинда буд, севе бугем, ки камкам пухтагӣ. Бачаи миёнагӣ сев чиндак нимхум, бачаи хурдӣ чиндагӣ сев ҳамита нав сурх шудагӣ. Панҷ писар панҷ хел сев оварда дар нумол, мондан. Вазир гирифт ба пеши подшоҳ оварда монду подшоҳ нумола ҳуй карда, нигоҳ кард, ки як хел севуш курукай, як хел севуш пухтагӣ, яг хелуш нимхом, яг хелуш ҳамӣ ҳилмай .

Вай гуфт, ки:

- Барои чӣ ита, дар боғ дига сев набуд, ки и хел сев овардӣ?

Вазир ҷавоб дод:

- Ира бачаҳои ту додан, бачаи калонита гуфтан пир шудаӣ, вақти зангириаш гузаштасодай бачаи миёнгитам боша, ҳам чунон, бачаи хурдита боша, аёни зангиришай. Ҳами севора бачаҳо чинда ба шумо маълум кардан. Подшоҳ гуфт, ки:

- Манам ҳамира орзу доштум, ки кай бачаҳои ма занталаб мешаван, ки мун бачаҳома зан гирифта бутум. Даррав бачаҳора файрод кард, ки ман зантон метум.

Бачаи хурдӣ:

- Не,- гуфт, -падар мо агар ай яг падару модар панчта духтар пайдо кунаву ба мо бутия, мо мегирем, агар ёфта натя, мо ай ҳар чо гирифта наметунем.
- Подшоҳ бисёр кофт, ҳама чоҳора суроғ кард, ба ҳама чо одам мунд, ки наёфтан. Омада гуфт, ки:
- Аку намешава, наёфтам. Бачаи хурдӣ гуфт, ки:
  - Агар ки наёфта бошед, мо худмон рафта меёвем. Ҳар чор акаша гирифта худуш чанд қатор шутур, мол гирифтуба яг шаҳр нигоҳ карда рафтан гирифта.
  - Яг шаҳрда рафтан, дар наздикии шаҳр я хиргоҳ задану шутурҳора мондан.
  - Бачаи хурдӣ гуфт, ки:
  - Шумо бестен ҳамича, ягон авқот кунен, ма ба шаҳр дурмада қаҳ меёрум барои шутуро.
  - Бачаи хурдӣ дурмада дуруни шаҳрда рафт, ки дар гирди тахти подшоҳ ҳама дарвозаҳора маҳкам кардагию панчта дев ҳамича гирди тахти подшоҳда гаштасодан.
  - Дево бачара дида гуфта:
  - Ҳа бача, ту дар ин чо чӣ ко мекуни?
  - Бача ҷавоб дод, ки:
  - Ма барои қаҳ омадум.
  - Агар барои қаҳ омада бошӣ барои мо ягун хунар нишон наметӣ? Бача гуфт:
  - Чӣ хел?
  - Мода яг зина кун, ки мо тори боми ҳамӣ подшоҳ бурмада, ҳавлишда бифурорем.
  - Хуб, - гуфта, рафта ҳо вай чанора гирифта биёрен, ман зина мекунам.
  - Дево рафта ягта чанора канда гирифта овардан, дар уҷа монданд. Бача хеста зина рост карда дод, ба болои бом буромаду тори бомда истоду девора гуфт.
  - Ягта –ягта буроен, ба ҳавли буфроен!
  - Ягта дев буромаду бача, ки лави бомда истодагӣ буд, шамшер қатӣ зад, калаи дев чидо шуда, дар дуруни ҳавлии подшоҳ ғалтид.
  - Дуюмша гуфт:
  - Буро!
  - Дуюмуш буромад, ишам зад каллаша чидо карда ғалтонд. Сеюмуш буромад, зад, каллаша ғалтонд. Ҳамаи девора ҳамита зада, каллаша ғалтонда, худуш фурмада ба дуруни хунаи подшоҳ рафт:
  - Рафт, ки подшоҳ қати зануш, ҳардушон дар берун хован. И подшоҳ панчта духтар доштак. Панчта духтаруш хонаи алоҳида, ҳар кадомуш каровати алоҳида монда шишагӣ инам дурмад. Дар ҳаму дурун, духтари хурдӣ ай инҳо болотар хов.
  - Нигоҳ карду рафт, пеши духтари хурдӣ, нигини духтара ай чиликуш гирифта дар чилики худуш монду нигини худша дар чилики духтар монду омада шамшерша буровард. Дар ғилофи корди подшоҳ андохт, корди подшоҳра гирифта дар ғилофи шамшери худуш андохту омаду бурмада қаҳ гирифта ба пеши акаҳош рафт. Пеши акаҳошда рафт, ки акаҳош шиштену якта шутури акаҳоша гурго хурда ҳамуча гаштан.
  - Шумо ниго накарден, и шутура гурго хурдай!
  - Ҳами хел қати акаҳош чанҷоли бисёре карда шишта будан, ки пагоҳ подшоҳ мехеза, ки ҳавли пури хунаю ҳама чирк, нигоҳ мекуна, ки каллаи ҳамаи девҳо буридагию фиридагӣ.
  - Баъд подшоҳ гуфт, ки:
  - Ира кӣ кардай,? Ҳаму одаме, ки ҳаминора куштаю фиридай, ёфта ба мун нишун бутен! Ҳамин қадар, ки пурсид, хиш кас набуд, ки бурмада гуяд, ки:
  - Мун кардум ҳами кора.
  - Сунӣ шоҳ вазируш гуфт, ки:
  - Дигар одам намондай, дар чорраҳа сини ҳаму боло мерафтагӣ якто, хиргоҳ задагӣ, панҷ кас дар ҳамуча зиндагонӣ доранд.
  - Даррав одам монд вазириша, рафта ай ҳаму панҷ кас як касша бигӣ биёр. Вазири подшоҳ хеста, аспда сувор шида , ба пеши бачаҳо рафт, ки бачаҳо ҳамашон чой хурда шиштиан. Вазир гуфт:
  - Подшоҳ тайин кард, ки як одами баақлу бориштарша бихезону ба пеши ма биёр.

Бачаи хурдї гуфт:

- Ман меравум.

Вазир гуфт:

- Не, яг одами баақлтар.

- Баақлтар, - гуфтак, - ҳаму шутурбоне буд, ки риш дошт ура гурго кафонда хурдан, мун худум мерам, -гуфт бачаи майдаҳакї. Хест худушу аспда сувор шуда, қати вазири подшоҳ омад ба хонаи подшоҳ. Подшоҳ ба и шулён дода гуфт, ки:

- Шумо ҳами кора кардед ё накардед?!

Гуфт, ки:

- Не, мун накардум, хаварам надорум, намедонум.

- Хай, ки накарда бошед, гуфт,-бихезену биравен.

И хест, аспда сувор шид, меравум гуфта буд, ки подшоҳ гуфт:

- Корди мара бите? Пурсид, ки:

- Корди ту дар кучоҳай?

Ҷавоб дод, ки:

- Корди ма дар ғилофи корди шумоҳай.

Подшоҳ нигоҳ кард, ки ҳақиқатан дар ғилофи кордуш ай корди хун қатї задагию корди худуш, не. Бурвард, фаҳмид, ки ҳақиқатан и кора ҳамино кардаанд.

- Рафта-, гуфт,-акаҳоша бигирен, биёрен.

Оварда панҷта духтара никоҳ карда ба панҷта бача доданд. Бачаҳо чанд вахт туй карда муддати як сол гузаштанда пас, бачаҳо хестану ба шаҳри падари худшон роҳакї шуда рафтанд. Инҳо нимаи раҳда рафтан, ки бача ай асп фуромад, даст ба хок мекунум гуфта шишта буд. Бачаҳо гузашта рафтан, и қафо монд. Аспда сувор ай акиби акахом мерам гуфтак, яг шамоле хесту пеши бачара маҳкам карда монд. То акахош дур рафта баъд паноҳ шуда буд, чанг тамом шиду яг дев шид. Дев гашту гуфт, ки:

- Э бача, -гуфтак, -ту панҷта акаи мара куштї? Ту аку ай чанги ма кучо халос мехурї?! Бача ҷавоб дод:

- Дуғи, бисёр наку, мун панҷта акаи худта куштум, ана дашту майдон! Биё, метунї, хуни акахота мегирї, натунї, мемури.

- Қати ма иқа сану ман накун.

Ин хувари ҳаму дев буд, қати ҳами хувари девҳо ҳафт шаву ҳафт руз дар майдон майдондорї карданд, на инуш зур миёра на унуш, бигем, ки зафар намешид. Баъд духтар гашт гуфт, ки:

- Биё, бача, яг шарт дорум, ту се марта агар мара дар гап будрорї, ма туро мегирум, набоша, сарта мегирум.

- Хай, канї, гап зан, гуфт.

- Ту мара се марта дар гап будрор, ма хап мекунум, мешинум.

Бача чилим мекашид, чилима кашиду гашта сини чилим гуфт:

- Чилим, хо чилим.

Чилим гуфт, ки:

- Лаббай, қони ширин, медонї, ки ма зиқ шидам, биё яг ҳикоя кун?

Гуфт, ки:

- Ман ҳикояра намедонум, ҳикояра шумо худтон карда бигирен.

Гуфт, ки:

- Ман ҳикоя кунум, -гуфтак, -якта устои бофанда буд, ягта устои чувтурош, яг заргар буд, яг мулло. Чорта ҳамино, -гуфтак, -хеста раҳакї шид ба яг роҳ мерафтан. Рафтан, дар миёнаҷойи чул мега ягта осиеб буд. Дар осиеб дурмада, ҳаму шав монданд "Мора гурго нахуран" гуфта ҳами шав ягта-ягта қаравул монданд. Аввал устои чубтарош истод, устои чувтарош вахти бекор мондагида яг чува гирифтаку турошида, «мисли ҳами духтар луфтаки бозингар каду бурда монд. Болои сари устои бофанда рафту худуш хов рафт.

Вахте хов кард, устои бофандара бедор кард, -Устои бофанда хест нигоҳ, кард, ки як чув тарошидагї мондагї:

- И бачаҳҳак мора хунарша нишон додай. Акнун чи ко кунум,-гуфт?

Даррав и хестаку карбос танида, карбос бофта буроварда ба духтаро куртаву лозимиву ,-бигем, нумол карда мондаку болои сари устои заргараву худуш рафт, хов кард.

Устои заргар ҳамаи хеста нигоҳ кард, ки ҳамаи хел духтарака, ки дид. Духтар яг чуви коку инҳо мара хунар нишон додан, «ма чи ко мекунам» гуфту хест, даррав лахча тайёр кард, шишта ба и духтар чавзу гушвору бигем, ки чалаву нигин ҳамаи инора таёр кард, дар дасти духтар андохту худуш рафта хов рафт. Мулло рафта бедор кард. Мулло хеста нигоҳ кард, ки ҳодисаи кор ҳамаи “аку ма чӣ кор кунем, мада хичӣ хунар нестай», - гуфт.

И мехеза, таҳорат карда мешина. Намоз мехона, ҳамаи дуора мекунад, ки Парвардигор, «аку мара шарманда накун», - гуфта бигем, ки ира як шахсе мега, ки:

- Агар ними умрата ба ҳамаи духтар бубахш, ки мо ҳамаи духтара чон бутем!

И бигем, ки умраша мебахша, нимша бигем, ки ба духтар. Духтара чон медроранд, чураи чилим гуфтак, -аку духтар гуфтайи устои чувтарош мешавад ё тани бофанда?

- Ба фикри ма, гуфт, -тани устои чувтарош мешавад.

Духтар да ин ча гашту гуфт, ки:

- Не, нақла кардӣ, -гуфту, -маъниша чап додӣ.

- Духтар тани домолло мешава, ки ина чон даровард. Агар духтар, ки тани мулло шава, шумо тани мо, -гуфту яг шарта бурд. Бо каме истод, як чилим кашиду гуфт:

- Чураи чилим, биё нақл кун чилим.

- Чӣ хел нақл кунум, гуфтак, -биё чура, як нақле бикун ҳамаи камтар бишинем.

Чавоб дод, ки:

- Не, мун намедонум, худут бигу.

Хеста худуш гуфт:

- Якта подабон будак, да дашт подавонӣ мекардак, бегахӣ руз, ки шид зани и хеста ба шавҳарша авқот гирифта бигем мерафт, ки дута паҳлавон да қади роҳ гуштин мегирифт. Якташ ай шаҳри Чин буд, дигеш ай шаҳри Мочин.

Ин палавно гуфтанд:

- Э хуар, ту ҳамича бест, ки мо гуштин мегирем. Яктаи мора паҳлавонимона маълум куну баъд бигзару бирав.

Духтар гуфт, ки:

- Мара бевахт мешава, ма шавҳарумда авқот мебарум, гушна мемона. Биёед, шумо дар кафи дасти ма гуштин бигирен, ма рафтан мегирум.

Ин паҳлавонора дар кафи дастуш гирифт. Гуштин гирифта рафтан гирифтанд. Да ҳамаи ча, ки подавон хеста нигоҳ кард, ки ин занак, дар кафи дастуш ду паҳлавон меоя.

- И кӣ боша? -гуфтак. И гову моли зиёде дошт, хеста ҳамаша дар ҳамуча дар як суноч андохту арқа карда бурмад. Арқа кард, бурмад дар роҳ, ки яке ҳақов ай арқануш говора гирифта, дар тори сари духтари подшоҳ, ки сини манор тамошо мекард, омад дар тори сари духтари подшоҳ зад. Духтар рупак назад, у гуфт:

- Паҳлавонӣ тани кӣ мешава?

Чавоб дод, ки:

- Паҳлавонӣ тани ҳамун зане, ки ду паҳлавон дар кафи дастуш бозӣ карда буд, гуфт.

- Не, гуфт и духтар боз нақла рост карду маъниша чап доду гуфт:

- Паҳлавонӣ тани духтари подшоҳ мешавад, ки чорсатта гов дар тори саруш омада зад вай рупак назад, -гуфт.

- Хайр, -агар паҳлавонӣ тани вай шава, -гуфтак шумо тани мо. Мо ду шартти шумора бурдем, як шартмон монд бо каме истоду гуфт, ки:

- Яг подшоҳ яг духтар дошт, духтарда се кас хушдор буд. Се кас одам мондак. Подшоҳ яг руз хесту ҳар сеи ихора дусад тангай доду гуфт, ки:

- Кадомитон рафта то сари субҳ агар ҳамаи дусад тангара ду ҳазор танга кунеду пеш оед, ма духтарма ба ҳаму кас метум.

Ино хестан, мега бурмада рафтанд, Дар як шаҳр яг сари сераҳагида рафтани уш яг шаҳр рафт, инуш шаҳри дигар рафт. Ҳар сеш «ҳамаи соат ҳамон рузе, ки омадем, фалон

руз дар ҳамича ҳозир мешавем» гуфта маслиҳат карданд. Ино хестан, ба ҳар чо рафтан, ҳаму сурокшонқатӣ омадан тайёр шудан, ки яг одам ай ису рафт.

Гуфтан, ки:

- Ҳа, дар шаҳри подшоҳ чӣ гапай?

Гуфт, ки:

- Духтари подшоҳ дар ҳолатай, ҳамин соат, ё соати дигар мемура? Дар вай, гуфтак, гушти оху дору будай. Яктайи иҳо дурбин буду ягташ дурзан буду якташ дурпар. Дурбина гирифт, дурбинуш нигоҳ кард, ки як сайд дар боло. Нигоҳ карду дуркашуш гардонда сайда, ки зад, дурпар париду омада сайда овард. Духтари подшоҳда доданд.

Духтари подшоҳ хурд. Сиҳат шуд, ақу духтар тани кидоми инҳо мешавад.

У гуфт, ки:

- Албатта тани дурбин мешава, агар дурбин намедид, дурпар намеовард. И духтари подшоҳ мемурад.

- Албата духтар ай дурпар мешавад, гуфт.

Ҳами қатӣ ҳар се шартӣ духтара бигем бурд.

Ина пеш, -пеш карда хона бурд.

- Биё мерем хонада. Ақу ма тура мегирум, -гуфтак, духтар. Хонашонда бурд. Ира яг хучрада шинонду пеши падаруш рафт, суни падаруш гуфт, ки:

- Эй падар, ҳамун касе, -гуфтак панҷта писари шумора куштак, ҳаму каса шумо биёвен, чӣ ко мекунен?

Падаруш гуфт, ки:

- Агар ма ҳаму каса биёвум, тика-тика карда, ба ҳар адир мепартомуш.

- Не, -гуфтак, духтар. Панҷта писартам, ки кушам, не ки панҷтайи дигаршам агар бикӯшад, дили ту намешавад, ки бикӯшӣ.

Дев дар ғазаб бурмад, духтаруш оварда бигем, ки бачара оварда нишун додақу ҳақиқатан дид, ки бача бисёр хушру.

- Э, гуфтак, ира ма кушта чӣ ко мекнум? Биё яг роҳе ёфта нишун метум, ира,-гуфт, ки, худуш рафта, нобут шава бирава, мо ира бигем нақушем, дар хунуш худмона зомин нақунем!

Даррав сини бача гуфт, ки:

- Ҳез, рафта белу кетман гиру ай ҳами паси куҳ рафта ова мебандӣ, мода мебиёри, шаҳри мода ов нест.

Бача хест, яг белу кетмана гирифта бурмад, ба пушти куҳ рафт. Яг ду се бел зад, ки дамои белуш гашт. Партофту бурмада бирафт яг чулда. Рафт, чанд вақт гашт, ки дар тайи як дарахти калоне рафта шишт. Дар ҳамуча як сарҳавзе буд. Дар тайи сарҳавз якта чанор буд. Дар таги чанор сурфаи соз кардагӣ. Рафт дар ҳамуча дастуруша шусту ов хурда дар тайи ҳаму чанор хов кард.

Як вахт нигоҳ кард, ки ай дуруни сарҳавз якта аждаҳоре бурмада, ба чанор печида бачаҳои момаи Симурғ дар тори чанор буд, ҳар сол аждаҳор бачаҳои ҳамура меҳурд. Бача, ки дид. Даррав гашта шамшера гирифтақу аждаҳора кушта оварда пеши бачаҳои момои Симурғда майда карда партофту ира бачаҳои момои Симурғ хурданд. Як вахт момои Симурғ ай паси куйи Қоф омад, нигоҳ, кард, ки ҳами хел ҳодисаву ҳами хел бандаи хокӣ дар тагӣ чанор шиштагӣ Симурғ гуфт:

- Ҳар сол бачаҳои мара ҳами нобут мекардаӣ.

Рафта як санги калона хуч карда омада меҳост, ки дар сари бача бизана, ки бачаҳош ай пеш хестанд “Ҳе модар-, гуфтанд,-оҳӣ и дар мо хубӣ кард, оҳӣ ту барои чӣ ира мезанӣ? !” Симурғ гуфт, ки:

- Чӣ хел?

Бачаҳо гуфтан, ки:

- Ҳами хел аждаҳор будай, ҳар сол ақаҳои мора меҳурдаӣ, и аждаҳора кушта мора халос кард.

Момои Симурғ омада қанотша дар ов тар карда, болои сари бачара гирифта, дар балои сари бача шишт. Бача ай хов бедор шид, гуфт, ки:

- Эй бача, ту дар мо хубӣ кардӣ, ақу бигу, ки ма хизмати тура кунум.

Гуфт, ки:

- Ма хизмате надорум, ҳамаи дев мара ҳамиқа кор фармудуай, ки ова ай ҳамаи куҳ гардонда сини шаҳр ройӣ мекунӣ.

- Хез –гуфт, -пушти мада сувор шав.

Пуштушда сувор шид, рафта бигем, момои симурғ яг санги калона овард, дар дами ов партофт, ова яг нимуш тов хурда да шаҳри дев рафт. Дев доду вой гуфт, ки:

-Ова кам кун, ҳамаи шаҳра килет макунад.

Ба ҳамаи духтари дева никоҳ карда гирифт гузашта ба шаҳри падари худаи рафт.

Ба шаҳри падаруш мерава, ки чорта акаш қатӣ заншон дар ҳар ҷо ҷидову молу мулки падаршона бигем, ки камбағал карда молу манолша кашида гирифтани зани бача бошад, дар яг хиргоҳ шиштагӣ. Худуш ба токидузӣ руз мегузaronид.

Духтара дар ун ҷа монду рафт, ай аҳволи падаруш хавар гирифта омад. Ин ҷа яг подшоҳи дига ба сари и подшоҳ ҷанг омада буд. И бача хеста рафта занша гав зад, ки ҳодисаи кор ҳамаи. Зани и бача дев хест даррав бурмада бигем шамшер ба даст гирифта, қатӣ и мардак ҷанг кард. И подшоҳа ай шаҳр бурварда уна нобут кардан, акаҳоша гирифта овард ба ҷош.

- Чӣ ко кунум? –гуфт.

Падаруш гуфт, ки:

- И акаҳота, ҳамаша сар бузан.

- Не ота, -гуфт, -ма инҳора сар намезанум. Иҳо хизмат мекунан, мегардан.

Баъд и занша қатӣ у зануш овард, дар шаҳри падаруш монд. Ҳамаи иҳо ба муроду мақсад расидан, мову шумо ҳам ба мақсад бирасем.

ФФV:9869-9929

Тзб Обигарм, Қалъаидашт,

1960, Зиёев Гурез, с.т. 1922,

маълумоти синфӣ VII дорад, аловмон.

Тутию майна

Як вахт якта бойбача дар Душанбе буд, якта бойбача дар Самарқанд, и бойбачаҳо хар душ бисёр ба ҳамдигар ҷура будан. Аммо ҳамдигаршона дидагӣ набудан, ғойбона ҷурагӣ доштанд. Як руз бойбачаи Самарқанд мехост, ки ба шаҳри бойбачаи Душанбе омада мехмон шава. У хеста қати ҷанта ёру ҷураш ба Шаҳринав омада, хиргоҳ зада шишт. Ниғаҳ кард, ки як одам ба Душанбе рафтесодай. Ба у гуфт, ки:

-Эй ошно, ту кучо меравӣ?

-Ма ба Душанбе меравум,- ҷавоб дод у.

Ба фалон бойбача бигу, ки ҷурат омада дар Шаҳринав хиргоҳ зада шиштай.

И омада ба бойбачаи Душанбе гав зад. Бойбачаи Душанбе ҷанта ёру ҷура машоку тамбурчӣ, дуторчиву доирачира гирифта пешвози ҷурааш бурмада ба Шаҳринав рафт. Ба Шаҳринав рафта, ҷураша гирифта, ба шаҳри Душанбе овард. Ҷан вахт муддати ду моҳ, се моҳ дар ҳамин ҷа зиндагӣ карда, суҳбат карда бозиву мастӣ карда баъд ба хонашон рафтанд.

И бача хест, рафт, ҷурашда чизи бисёре ҳадя доду гусел кард.

Байнда як сол, ним сол гузашт, ки бойбачаи Душанбе хеста ба Самарқанд ба пеши ҷураш рафт. И дар худӣ Когони Бухоро рафта хиргоҳ заду шишт. Як одама рой карда гуфт, ки:

- Рафта ба Самарқанд фалон бойбачара мегуи, ки ҷурат ай Душанбе омадаю дар ҳамуҷа мунтазири шумоҳай.

И омад дар ин ҷо расид, ба ин бойбача гав зад. Бойбачаи Самарқанд хеста тамоман туй руйи даст гирифт. Як одаме наёфт, ки қатиш бихезаву пешвозгириш

бирава. Барои ҳами хафа шида, як хучрада дурмада хова зад, ҳамуча сарша монда гиря карда шишт.

Ай байн як руз гузашт, ду руз гузашт, ки ҳиҷ чураш наёмад. Бойбачаи Душанбе хесту, «як гав ҳастай» гуфт худуш омаду ба Самарқанд дурмад.

Ба Самарқанд ба чойи чурааш омада, дурмада нигоҳ кард, ки ҳама чи омода рӯий даст гирифтагӣ қассоб чорво куштай, нунпаз нун мепазаву ошпаз ош, обмону чоймон ҳамаш ҳасту бойбача худуш нест.

-И ошнои мо дар кучоҳай, гуфт: Кофтан, кофтан, даракуш нест. Бурмада рафта буд, намедонем дар кучоҳай,-ҷавоб додан. Таҳа кофтан, болора кофтан ахири охирон ай дуруни як хучраҳаке тану танҳо ёфтанша. Бачара гирифта дидан, ки сару рӯяш пури лой дар ҳамуча шиштай:

- Эй бача чӣ ҳолу аҳвол дорӣ? Ай кофтанга мурдем гуфтан.

Бача ҷавоб дод:

- Мара ҳиҷи нашидай, ваҳте ки шумо одам роӣ карден, ман ҳама базму бозира тайёр кардум, аммо чорта одаме наёфтум, ки пешвози шумо бурем. Ина барои ҳамӣ ма хафа шида дар ҳамича худма ҳами хел кардум,- гуфт.

- Э бача, номардӣ накун, и коро ба сари мардай, хайр, ки набудай ёру чурат, танҳо мекрамдӣ, чӣ ко мекард? Ҳаминча хафа шида мегардӣ?- гуфт.

И бача ҳам муддати чанд шаву чанд руз туй дод, чӣ қадар ёру чураҳош қатӣ бозиву мастӣ карда гаштан. Як руз бойбачаҳо ҳардуш суҳбат доштан, ки бойбачаи душанбегӣ гуфт, ки:

- Мун дар зиндагӣ ай ҳамада тинчум, бадавлатум, давлатум калонай, аммо ай яг бора тағдир кардагим нест.

Гуфт, ки:

- Чӣ хел? И гуфт, ки:

- Мара дастумда ҳафта зан ғалтод, и ҳафта зана чангаша хай кардум, ҳеч кадомуш мувофиқ наёмад.

- Ҳами хел боша, ҳиҷи гап не.

Даррав и очаи самарқандӣ як одами овруманди Самарқанда духтарша одам монд. Духтари ура гавзанон кард. Майдаву чайдаша бурд дод, никоҳ кард Дар шаҳри худуш чой додаку иморат карда ҳамуча шинонд. Бойбачаи Душанбе чан ваҳт да ҳамуча зиндагонӣ қада гашт. Як руз сини зануш гуфт, ки:

- Э занак, мара шумо чил руз ҷавоб бутен, ма ба Душанбе рафта, молу мулкма, майдаву чайдама, галаву рамама ба ягон одами дилпур месупоруму гашта баъд миём.

Духтар гуфт.

- Ҳозир шумо чилруза меген, лекин ма чил дақиқа бе шумо тоқатӣ зиндагӣ надорум!

Ура ҷавоб надод. И байнда бача чан ваҳт гашт, то чанде зик шудан гирифт. Як руз гузашта ба бозор рафт. Як одам тутиву майнара дар қафас фурушӣ овардай.

- Иҳо чанд пулан? - гуфта пурсид.

-Тутиву майна сад танга,-ҷавоб дод фурушанда. Бача сад танга бурварда дод. Тутиву майнара овард ба зануш додаку гуфт, ки:

- Шумо қати ҳами тутиву майна суҳбат қада машғул шуда бестен, ма чил рӯзда мегардум.

Духтар хуб гуфт. Бачара ҷавоб дод. Бача бурмаду раҳи Душанбера гирифта омадан гирифт. Ҳаму руз духтар пас ай шавҳаруш ба тори хона бурмад, тамошо кард, ки якта савдогарбача ай шаҳри Хуросон омада, да ҳамуча дукон хуй карда, савдогарӣ мекард.

И савдогарбачаи шаҳри Хуросон нигоҳ кард, духтара дид. Одам монд, ки рафта ҳаму духтара бигирен, биёрен. Омада духтара файрод карда бурдан. Ба пеши бача ҳар душ бурмад. Дар даруни дукон суҳбат карда шиштан, ки рӯзам бевақт шид. Духтар гуфт, ки:

- Ба и шиштани мо намешава. Шумо бестен, ма рафта ҳавлимда ову авқот кунум, ягон зиндагӣ кунум, оварда бегоҳ меҳрем, суҳбат мекнем.

-Бача “хуб” гуфтаку духтара чавоб дод. Духтар омад, ба хона дурмад. Даррав биринч тоза кард, гушт оварда ош монд. Баъд пеши тутиву майна гуфт:

- Майначон, аку шумо бишинен, бестен, хамича қати кампир суҳбат карда, ма як чо мераму баъд гашта меоюм

Майна гуфт:

- Кучо мерай?.

И чавоб дод, ки:

- Ба пеши савдогарбачаи шаҳри Хуросон.

- Э шумо чил дақиқа ай и шавҳартон чудо шида наметунистен, то ба холо як руз нашида касабай дигаре даст гирифттен-ку?.

Да и гап духтара қаҳруш кард, каллаи майнара канда гирифта пар карда бурд. Ай сари нав таги ошда ховонда дар болои тавақи ошда монда гирифта омад.

Омад “бие, ман ай ҳами тутӣ ҳам бипурсам, ҳами тутӣ чӣ мега”, гуфт. Ай тутӣ пурсид, гуфт, ки тутӣ:

- Ҳа барвақтар биравен, хотири савдогарбачаи шаҳри Хуросон бисёр нозукай, месуза, ошукӣ бисёр кори зурай, барвақтар бурав, ки наранчад.

- Хуб,- гуфта раҳакӣ шид. Тутӣ ба у гуфт:

- Коре бикун, ки кори духтари подшоҳи шаҳри Чин ворӣ нашавӣ!

Тутӣ, ки и хел гуфт, духтар гашта пурсид:

- Духтари подшоҳи Чин чӣ кор кардай?

Гуфт, ки:

- Хай, аку ма ҳамиқа гав задумда, рафтан бигир, бевахт мешава, фоида куна, рафтан бигир.

- Не, гав задан гир,- гуфт духтар.

- Не бевақт мешава, савдогарбача меранча, гуфт тутӣ.

- Биранча, биранча, то ту гав назанӣ, ман пома пеш намомонум, гуфт духтар. Баъд Тутӣ накли духтари шаҳри Чина сар карда гуфт:

-Як савдогар буд, якта бача дошт. Иҳо чан вахте зиндагонӣ кардан, бачашон даҳмарда буд. Ай ақиби гуспанд мегаштан. Як руз зани савдогар ба шавҳаруш нигоҳ карда гуфт, ки:

- Э марди Худо, паго мову ту мемурум, бачамон ба ҳами даҳмардагӣ мемона, бие ҳамида як майда чайда бите, рафта да ягон чо савдогарӣ куна. Бие, то ки пас ай сари мо зиндагии худша пеш бурдан бигира.

Савдогар хай гуфту хест, даррав бачара файрод карда овард. Ба у чорсад гусфанда додан, ки: «мебарӣ дар Чин мефрушиву пули ҳаминда майдаву чайда гирифта, дукон мекушойӣ, савдогарӣ мекнӣ.

Бача хест, чорсад гусфанда гирифта, пеш-пеш када ба шаҳри Чин раҳакӣ шида рафт. Да шаҳри Чин наздик омада буд, ки вазири подшоҳи шаҳри Чин ҳами шав як хов дид. Вазири подшоҳи шаҳри Чин, ки хов дид, омаду сахар қатӣ мехост ба подшоҳ гав занад, ки подшоҳ «ховта да ма гав назан, да қади раҳ пеш ай вахти нумоз кадом одаме, ки ба роҳ мезгара, ҳавай одамда гав зан» -гуфт.

Вазири подшоҳ хеста бурмада дар қади раҳ истод, ки бачаи бозургон Ҳасан ном дошт, чорсад гусфанда пеш-пеш карда мерафт. Вазир пеши бачара гирифт, бачара файрод карда гуфт, ки:

- Э бача, и ча бие?

- Чӣ мегуӣ?- гуфт Ҳасан.

- Ма ҳами сахар як хов дидум, хостум, ки ховма ба подшоҳ гав занум, подшоҳ гуфт, ки:

Кадоме, ки да чорраҳа пеш мезгара, сахарда, пеш ай вахти нумоз, ховта ҳамуда гав зан, шумо ай ҳама пеш омаден, ма мехоҳум ховма ба шумо гав занум:

- Хуб шидай, гав занен ховтона, чӣ хел хов будай?,-гуфт бачаи вазир.

- Хов мебинум, ки маҳтов канда омада да паси кундаи синаи дасти ростум шишт.

Баъд он бача гуфт, ки:

- Ховта намефурушӣ?.

Вазир ҳайрон шида гуфт:

- Наход ховам фурухта шава.

- Не, ховта ма мехарум, – гуфт бача

И вазир, «мара усал мекнӣ», гуфта ба сари вай сиёсат кард.

- Ба ҳаққи Худо, ма ҳами чорсад гусфанда метум ба ту, ма ҳами хова мегирум, - гуфт Ҳасан.

Баъд ба ҳами вазир “хай” гуфт, чорсад гусфанда у гирифта рафт. Ҳасан ба ҳаму раҳо гузашта рафт. Рафт, ки духтари подшоҳи шаҳри Чин ба чавоне ай хурдишон ошик будан, хушдор ҳардушон чӣ қадар будан. Аммо вай бача камбағал буд, ҳичӣ зиндагӣ надошт. Подшоҳ духтарша ба як подшоҳи шаҳри дига доданӣ буд. Як руз бача омада сини дояи духтар гуфт, ки:

- Рафта ба духтари подшоҳ бугу, ки агар ма имруз то пагоҳ бумурум, фардо дар қиёмат домангируш мешам.

Духтари подшоҳ мега, ки:

- Рафта ба ҳаму бача мегуӣ, ки рафта дута асп бухара, и аспора чил руз бонӣ куна, пас ай чил руз, бо чил рузи дига хунук куна. Пас ай ҳаштод руз, бегоҳӣ да таги тахти ма туғрӣ куна. Ҳаму вахт ма мерум. Ҳаму бегоҳ, ки и бача хова харид, рафт мега. Бача рузи ҳаштоду якум будай, аспора овард, дар таги тахти духтар мунтазир шиштак, ки бачара хов мебара. Бачара, ки ховуш мебара и бача мегузара ай ҳамучаву нигоҳ мекна, ки бача ховаю дута асп дар дастуш. Ҳамуча камтар мешина, ки духтар ай тахт мефрояву мега, ки:

-Аспора бигӣ биёр?.

И бача ура бедор накарда, ҷилавои аспи ҳардуша мебура, пеши духтарда мебара. Духтар қатӣ ҳар душ сувор мешавану мераван. Чан вахт мегардан, рузе мешава, ки духтар мегарда нигоҳ мекна бачаи да болои асп сувор шидагӣ дигар касаяу бачае, ки ай ақиби и чон меканд, у нест. Духтар гуфт, ки:

- Оббо, бахт насибуш набудай, насиби ма ба ту будай, ҳай кун, ки ҷойи истодан нест.

Инҳо омада ба як шаҳри дигар фурмадан, да як ҷо шава руз кардан. Духтар сини бача гуфт:

- Хеста будро ба бозор, як одами мусафеди нуронӣ дар тануш ҷомаву дар саруш сала боша, ҳаму одама падари қиёматӣ хонда бигӣ биё.

Бача ба тарафи бозор рафт, ки як одам дар дастуш асо муҳош сафед, ҷомаи савз дар тануш, кавшо дар пош. Рафта қати мусафед салом карду даррав мусафеда падари қиёматӣ хонд, талбид, ура ба хонаш овард.

Оварда меҳмон кард, и қатӣ чи қадар ову изате қадан, хурдан, гашта мусафеда ҷавоб додан, рафт.

Пагоҳ духтар гуфт, ки рафта ҳаму мусафеда меёрӣ. Ягон хона меёвӣ мо мехарем.

Бача хест, ба пеши падархонуш рафту ба падархонуш гуфт, ки:

- Мо да уча зиндагонӣ када наметонем, шумо хона ёфта, ба мо бутен?

Мусафед “хуб” гуфта бачара пеш-пеш- кад, ба як ҷо рафт, ки як шахсе ҳаму руз мурда буду дар бисотуш ҳеч надошт, хонаҳоша ба савдо монда будай. Хонаи ура одаме набуд, ки қуватуш бирасаву харида бигира. Мусафед, даррав хонара ба ҳаму нарх савдо када ба дасти бача дод. Бача пулша бурварда доду занша гирифта омада да ҳамича зиндагонӣ када гаштан.

Байнда пагоҳуш духтар гуфт, ки:

- Рафта ҳаму мусафеди падархонта мегуӣ, ки барои як туй дар ҳами мамлакат чӣ қадар ҳарачот мешава? Гав зана, пул бутем, тайёри дида, туй куна мора.

Баъд бача хесту омад, ба пеши падархондуш. Падархондуш гав зада гуфт, ки:

- Дар туйи мо ҳами қадар майдаву чайда фармудан, мо ба шумо пул метем, шумо тараддуди туйя мекунен. Пула бурда ба дасти мусафед дод. Мусафед туйӣ када духтари падшоҳра ба ҳамӣ бача дод. Бача қатӣ чан вахт да ича зиндагонӣ карда гаштан. Як руз духтар гуфт, ки:

- Э бача, ту да и ча хов мекнӣ, ма кор накнум, шумо кор накнен, пуғаҳ мора кӣ нун мета? Мо як майда чайдае, ки худмон оварда будем, тамом мешава, чӣ хел мекнем?!

- Ма як соат тоқате надорум, ки ай назди ту дур биравум, -гуфт бача.

- Тоқат, ки надорӣ, гуфт духтар пуғоҳ рузи бозор, рафта як ливос алвон харида қатӣ як кило бирешим оварда ба мун метӣ.

Пуғоҳ бача хест, ба бозор рафт. Ай бозор як кило бирешим харид, оварда қатӣ як ливос алвон ба духтар дод. Духтар ай и бозор ба у бозор якта нумол мекард. Нумола таёр карда ба дасти бача дод:

- Ира мебарӣ, да бозор ай панҷсад танга кам намефурушӣ,- гуфт.

Нумола гирифт, да бозор дурмад, ки савдогаро пурсидан:

- Нумол чандай?

- Панҷсад танга,- ҷавоб дод бача ҳеҷ касе набуд, ки нумола бихара ба иқа танга.

Яке вазири подшоҳ омад ба ҳамуча дурмада гуфт:

- Нумол чанд пул?

- Панҷсад танга.

Арзонай, гуфта панҷсад тангара бурварда доду нумола гирифта ба хонааш бурд. Бурд сари занушда партофт. Бача пула гирифтаку гашта ба хонаш омад. Бо бирешим харидаку авлон харидаку ба духтар додаку худуш хоб рафт.

Дар шаҳр туй шид, зани вазир нумола да саруш кард, туйда рафт, ки и зани подшоҳ ҳам хеста ба туй рафт. Рафт нигоҳ кард, зани подшоҳ, ки дар сари зани вазир як нумолай, ки умруш дидагӣ не дига тоқатуш накард, ки бишина ай туй хеста омад. Хеста омад ба пеши шавҳарушу гуфт, ки:

- Шумо подшоҳ бошону вазир боша, шумо да сари зани вазир нумола бубинен-гуфт, ма то ба ҳол у хел нумола дар сар накардаму да ҳиҷо дидагӣ ҳам нестум.

Даррав подшоҳ файрод кард, вазира гирифта овардан. Вазира оварда гуфт, ки:

- Нумола ай кучо гирифтӣ?

- Ай бозор ай дасти як бача. Панҷсад танга харидум, ҷавоб дод вазир.

- Ҳайр гуфт почо, пуго бозор брав, агар ба шарте, ки ай ҳами нумол дар бозор будроя,панҷсад танга ё чанд тангае, ки бига, гирифта биёр.

Пуғоҳӣ хеста вазир ба бозор рафт, дид ки бача бо нумол дуровард да ҳаму бозор.

- Бӯҳои нумол чанд танга? - пурсид вазир

- Ҳазор тангаҳай,- ҷавоб дод бача.

Вазир ҳазор танга бурварда доду нумола гирифта овард, дасти подшоҳда дод. Подшоҳ сари занушда қада буд, ки зани калониш нигоҳ кард, ки дар сари зани хурдӣ нумол. И чанчола бардошт.

Рузи бозори дига вазира рой кардан, ки:

- Бура, ай ҳаму нумол бо яктаи дигар гирифта биёр!

Дар байн як бевае буд, бева гуфт, ки:

- Шумо и нумола мегирен, пули бисёра дода мегарден, и нумола духтари подшоҳи шаҳри Чин медузад. Шумо коре кунен, ки бачара нобут кунену духтара ба даст биёрен, нумол ай худтон мешава.

- Хез, бра, нумола бихару бачара ҳам қати нумолуш бигиру биё, -гуфт подшоҳ.

Вазир хест рафт, ки бача нумола дуровардак дар бозор. Гуфт, ки:

- Чанд пулай бӯҳои нумол?

- Ҳазор танга, ҷавоб дод бача. Бо ҳазор танга дод, нумола гирифтаку гуфт, ки:

- Подшоҳ илтимос дора, ки шумо қати нумолтон ба пеши подшоҳ буравен!

Бача пулша гирифт, қати вазир пеш-пеш, ба тахти подшоҳ омад.

И бева бачара букушен гуфт. Подшоҳ ҷавоб дод, ки:

- Не, ура кушта наметонем, агар мо ира бикӯшем, ба мо таъна мераса, ира мо як ҷое рой мекнем, ки и рафта дар ҳамуча худуш нобуд мешава, ира мо бикӯшем, хуб намешава, -гуфт подшоҳ.

Вазир пурсид, ки:

- Кучо рой мекнем? Подшоҳ гуфт, ки:

- Ба духтари подшоҳи шаҳри Чин.

Дар шаҳри Чин як духтар –хухари зани ҳами буд. Чил руз муҳлат додай, кигуфтанд, ки:

- Духтари хурдии подшоҳи шаҳри Чина мегирӣ, меёрӣ.

Бача ба пеши духтар омада гуфт, ки мара подшоҳ чил руз муҳлат додай, ки рафта духтари хурдии подшоҳи шаҳри Чина биёрам. Баъд и духтар гашту гуфт, ки:

- Ба ҳами тарсидӣ? Хов шав? Хов кард дарҳамуча, рузи сию хаштум сиву нухум буд, ки аспора сувор шуда ҳардуш бурмада рафтанд ба шаҳри Чин, духтар ай кафо монд, бача пешакӣ рафт. Духтар гуфт, ки:

Бо наравӣ, қати духтар гап назанӣ, ки вай духтар даррав фандут мекуна. И духтара номуш Ҳурматбӣ буд. Ҳурматбӣ файрод кард, ки:

- Санг шав!

Да ҳамуча бача санг шид, хов кард, истод. Баъд духтар рафтаку нигоҳ кард, шавҳаруш санг шудагӣ. Хуварша фарёд карда овард:

- Барои чӣ шавҳари мара-, гуфт, -ту санг кардӣ?

- Мун ай кучо медонум, ки у шавҳари ту будай?

- Ҳозир ай санг озодуш мекнунӣ!- гуфт.

- Мун ай барои шавҳари ту шуда, да ича чан ҳазор одам ховай, ҳамаи ихора халос када наметонум, - гуфт.

- Агар ай санг халосуш намекунӣ, меравум, тахту бахта майда мекунум! - гуфт.

Духтар дар ғазаб омад, ки и хуваруш тарсид. Як косада ова гирифт, дуо хонд, чошид, ки тамоми одами, ки муддати даҳсолу бист сол санг шудагӣ буд, ҳамаш ай таги санг хеста бурмада рафтан гирифт.

- Мо барои ту омадем,-гуфта, хеста духтара қанчуға када овард ба хонаш. Пугоҳ сини бача гуфт, ки:

- Духтара гирифта, бурда ба подшоҳ супор

Духтара гирифта бурда ба подшоҳ супорид. Подшоҳ нигоҳ кард, ки шарта бурд, “Нашид” гуфт. Ин бева гуфт, ки:

- Як коре кунен, ки худи бача нобуд шава!

Вазируш гуфт, ки:

- Ира ба подшоҳи шаҳри Кофари якчашма роӣ кунен. То унча чил ҳазор сола роҳ, барои духтаруш роӣ кунен, то мерава, ки худуш нобуд мешава, мерава, мо ира нобуд намекнем.

Бачара бо муҳлат додан, чан вахта роӣ қадан. Омад назди занушу сини зануш гуфт:

- Мара назди подшоҳи Кофари якчашма роӣ қадан

- Акнун тура барои куштани роӣ мекнан, барои одам шидан роӣ намекнан. Бурав, таваккалут ба Худо! - гуфт духтар.

Хест духтар, кулча-пулча карду да хурчин андохт, болои аспда бор кард, бача сувор шид, раҳакӣ шид рафтан гирифт. Да роҳ ай асп фурмаду сари як тепада бурмада тамошо кард, ки як чода як хати алаф бурмад, тамошо мекард, ки вай хати алаф ба ҳаму замин кашида кашида рафтан гирифт. Бача ҳам дига ай болои алаф нафурмад. И хати алаф қатӣ рафта-рафта дар лави як чашма қарор кардак. Ҳар як одам омада як дастархонда нону майда чайда меовард, ай ҳаму алаф мегирифту мерафт.

Бача истода нигоҳ кад, ҳамита ҳайрон шид истода буд, ки як вахте алаф тамом шид, ай пешуш як одаме бурмаду гуфт, ки:

- Э бача, ту кий?

- Мара Ҳасани Чупор меган! -гуфт.

-Ту кий?- пурсид бача.

- Мара Ҳасани Чиндаркаш меган, - гуфт.

- Э ҳамроҳ будем, ту ба кучо меравӣ? - гуфтак

- Мара ба шаҳри Кофари якчашма барои духтари подшоҳи Кофари якчашма роӣ қадан, гуфт бача.

- Оббо, тура барои духтари подшоҳи шаҳри якчашма роӣ накарда, барои куштан роӣ қадан, -гуфт у.

- Аку ҳамро ҳамрора шафоат мекна, биё, ма ҳамроҳи ту меравум, - гуфт.

Бача даррав хеста файрод кард:

- Ҳасани Чилдаркаш, хезед, -гуфтак. Ҳар касе, ки боша то чил руза ғами ҳезуму алови худша бихура, гуфт, ма то чил руза намешам, ба як шаҳре мерам, гуфт.

И бача бурмад, пуштори Ҳасани Чилдаркаша гирифт, ҳардуш дар чул бурмада, рафтан гирифтан. Муддати чан вахт роҳ гаштан, ки дар роҳ як одам гушуш мондагӣ, замина гуш мендохт. И одама як шата зада гуфт, ки:

- Ту кий?

У одам гуфт, ки:

- Ма Ҳасани гушандозум.

- Ту Ҳасани гушандоз бошӣ, ма Ҳасани Чилдаркашум, и Ҳасани Чупон гуфтак.

- Ира ба ҳами кор роӣ кардан, биё ҳамамон аку як рафта ёрдам мекнем, ки ҳами шарта ичро када гашта биёя,-гуфт.

Чилдаркаш дар роҳ дурмада рафтан гирифтан.

Да як чое рафтан, ки як одам ай и куҳ мепарид, у куҳра мегирифт, ай у куҳ мепарид и куҳра мегирифт. И одама файрод када пурсидан:

- Ту кистӣ?

- Ма Ҳасан Дурпар! -ҷавоб дод у.

- Ту Ҳасани Дурпар бошӣ, ма Ҳасани Чилдаркашум, и Ҳасани Гушандоз, и Ҳасани Чупон, мо чор кас, биёен шарта Ҳасани Чупона буд мекнем, баъд гашта меоем.

- Ҳар сеи инҳора Ҳасани Чилдаркаш гирифт, чан шаву чан рузе ҳай кард, ки дар ҳаму шаҳре рафта, дар тахт подшоҳи Кофари якчашма фурмадан. Кофари якчашма ай уxo пурсид, ки:

- Шумо ба чӣ кор омаден?

- Мо ҳами хел барои духтари ту омадем,-гуфтан.

- Ба духтари ма, ки омада бошен, ма се шарт дорум, шарти мара агар баред, духтарма метум, некӣ набаред, сартона мегирум,- гуфт.

- Чи хел шарт?- пурсидан.

- Шарти якумум ҳамӣ, ки як одами ту якта ай одамои ма даруни чорбоғ дуромада кадомуш, ки ай боғ ангура чинда пай гирифта ба тахт биёран, шарта ҳаму мебара.

Даррав Ҳасани чилдаркаш сини Ҳасани дурпар гуфт, ки:

- Хез, и кори тухай, кори дига одам нестай, хез рав!

Ҳасан дурпар хеста қатӣ як одами дигари подшоҳ бурмада ба боғ рафтан, ангура чинда лаълида нигоҳ кард. Ҳасани гушандоза гуфт:

- Гуш андоз, кадомуш пешай.

Ҳасани гушандоз гуш андохт, нигоҳ кард, «одами подшоҳ пешай», -гуфт.

- Э аҳмак, ростша бигу, -гуфтак, нигоҳ кард, Ҳасани Дурпар омадасодай. Ҳасани дурпар омад, лаълии ангура пеши подшоҳда монд.

Подшоҳ гуфт, ки:

- Офарин ба шумо, шартӣ якума бурден. Шарти дуҷум ҳаминай, ки ма да даруни як хонаи маҳкам чор гова мемонум, да ҳамунча мендозум. Пагоҳ, ки хестум, ҳар чори шумо, ба ғайр ай шумо, ягон бурда гушт ё ягон пашмаша ёвам, сари ҳар чорта мегирум, некӣ намонеду шумо ҳамура устухони ҳолӣ карда монден, шарт ай шумо!

Хуб гуфтаку чорта гова да даруни оғил монда, и мардакора ҳар чорша дуровардан. Ҳасани чилдаркаш сини Ҳасани чупону Ҳасани дурпару Ҳасани гушандоз гуфтан, ки:

- Хезен оҳӣ, и ба сари як ма тоқа не, ба сари ҳаматон омадагӣяй. Уҳора ай дастшон чӣ меоя?

И Ҳасани чилдаркаша як қаҳруш омада чорта гова покиза бо устухон пустихонуш хурд. Ягон шохуш монда боша монд, намонда боша, дига ҳичӣ намонд. Пугоҳ одамони подшоҳ омадан. Дара хуй карда дидан, ки бачаҳо фарёд кардан, ки гушнагида мурдем. И шарта ҳам бурдан, як шарти дагаруш монд.

- Бо чӣ хел шарт дорӣ? Гуфта ай подшоҳ пурсидан.

- Шарти сеюмум хаами, ки ҳар чори шумора дар даруни як хонаи пулодин мендозум. Ай чор тарафуш печода алов мемонум. Хона суп сурх мешава, агар то руз зинда монден, шарта шумо бурдагӣ ҳисоб, агар ки мурден, шарт ай мо.

Ҳасани чилдаркаш ба лави дарё рафт. Таранг када дайрора, ки дам кашид, чи қадар ове буд, кашада гирифт, омад, дурмад дар дуруни хона, чор одам дуромадан. Ай чор тараф дарора қулф карда, оҳану пулода алов карда бурмада рафтанд. Ҳасани чилдаракаш ҳарборе, ки хонаи ай гарми сурх мешуд, ова бурварда хонада пур мекна, хона хунук шуда мемонд. Ҳаами хел када руз шид.

Пугоҳ одамои подшоҳ омадан, ки хона ях вореву одамо файрод доранд, ки хунуқида мурдем. Ба ҳамӣ шарти сеюмам бурданд.

Шарти сеюма, ки бурдан, пугоҳ подшоҳ гуфт, ки:

- Аку ма духтарма метум. Подшоҳ туй кард.

Духтара да Ҳасан чупон никоҳ карда додак, Ҳасани чупон духтара гирифта раҳақӣ шид ки духтар гуфт:

- Не, падари ма ба ту бигем, ки мукофот мета, як сандуқча дора, ҳаму сандуқчаша бигир, дига чиз даркор нест, гуфтак.

Подшоҳ ба и бача чизи бисёре дода гуфт, ки:

- Не, да ма даркор нестаку як сандуқчара талаб кардак. Ҳаму сандуқчара гирифта дод. Иҳо хестан ҳамара дар арқаи Ҳасани чилдаркаш сувор кардан. Ҳасан дурпара дар чош сар дод. Ҳасани гушандоза овард, дар чош монд. Дар шаҳри худуш расидагида фарёд кард, ки:

- Э мардум, ма ба ҳезум рафтум, таёретона бинен!

Ҳамита Ҳасани чупона овард дар ҳамуча, ки сувор шида буд, да ҳамуча монд, холиям аспуш да ҳамуча чарида гаштай. Болои аспда духтара сувор кард, қанчуға кард, бурмада ба хонаш рафт.

Духтари подшоҳи шаҳри Чин зани калонӣ хеста иҳора пешвоз гирифта, фотиҳа кард. Бо ай сари нав тую тамошо дод, пугоҳ қатӣ хестан, духтара ба пеши подшоҳ бурдан, подшоҳ гуфт.

- И шартам бурд-ку!

Беваи зол гуфт:

- Ира коре карда нобуд бояд кард. Ҳар коре бигуй, буд мекна.

- Як коре кунен, ки бимура, нобут шава.

Баъд подшоҳ фармон дод, ки:

- Барен, бачара, дорда бикашен!

Ҳасани чупона ба сари дор бурдан, ки духтари подшоҳи Кофараи якчашма гуфт:

- Аввал мара бикушен, баъд ира!

- Ира барен, бикушен, -гуфт подшоҳ.

Духтар гуфт, ки:

- Эй подшоҳ, ма як сандуқча овардам, бисёр сандуқчаи қиматай, калитуш да хона мондай. Ҳаами сандуқчар як винт дора агар шумо дандонгон қатӣ ҳаму винта тов бутен, сандуқча хуй мешава, бисёр сандуқчаи қиматбаҳо, ай мо ба шумо ёдгорӣ, - гуфт.

Подшоҳ хуб гуфта сандуқчара ба тахт оварда, дандонуш қатӣ тов дод, ки сандуқча хуй шуда як таранг када зад. Тахти подшоҳ ҳамаш нест шид. Подшоҳу вазир, бева ҳамаш мурда нобуд шида рафт. Гашта бачара ба почогӣ тайин кардан. Духтари подшоҳи шаҳри Чин зани калониш буд, духтари подшоҳи Кофари якчашма зани хурдиш шид. Ҳардуи иҳоқатӣ бигем, зиндагонӣ карда да ҳамича гаштан. Тутӣ гуфт:

- Э духтар, барвақтар бурав, ки шохзодаи шаҳри Хуросон хотируш меранча. Ниғах кард духтар, ки афтов ай пеш бурмадай.

- Оббо имшав дер шид, намерем, - гуфт. Рузи дуом, бегаҳиш духтар бо ош монд. Омада ба пеши тутӣ хайру хуш кард. Тутӣ, ма ба пеши савдогарбачаи шаҳри Хуросон мерам, -гуфт.

- Барвақтар бурав, хотируш меранча, ҳозирам нарафтай, меранча, бегоҳам нарафтай и бегоҳам наравӣ барвақтар бугум, -гуфт.

Духтар раҳақӣ мешам гуфта, буд, ки тутӣ гуфт, ки:

- Коре кун, ки сохти духтари Абдуллобой ворӣ нашав!
- Духтари Абдуллобой чӣ шидай? Тутӣ гуфт, ки:
- Э хай ақу як гапа ба шумо гуфтам. Ай пушти и гап нагарден.
- Не, ақу духтари Абдуллобая саргузаштша гап занен,- гуфт духтар.

Баъд тутӣ нақли дуҷуми духтари Абдуллобая сар мекна.

- Як вахт Абдуллобой ном савдогар буд ҳар душ бисёр ҷураи калон будан, ҳар сол ду дафа, се дафа ба ҳаму шаҳр мерафт. И савдогар ҳудуш пир шуд, як руз як бачае дошт. И бача бузбала шида буд. Бачаша гуфт, ки:

Ақу майдаву чайдаи бисёре бор кард шутурдаву якта ғуломи дигар дошт, қати ҳаму ғулом хата дод:

- Мебарӣ ҳами хата, ба дасти Абдуллобой метӣ,- гуфтак. Абдуллобой гуфт:

- Агар мара ай ҳудуш зиётар ҳурмат накуна, ма дига ба вай саломалейкум намекунам.

И ғулом қати писари бозургон хеста муддати чанд шаву чанд, рузе дар шаҳри Абдуллобой рафта расидан. Дар сарои бору путикшона фуруварда мондан. Хеста ғулом ба Абдуллобой хата дод, ки Абдуллобой нигоҳ кард, ки и хата падари ҳами бача навиштагӣ, ки:

“Абдуллобой, бачама, ай ма кам бидорӣ, мун ай ту ризо нестум!”

Абдуллобой хеста, чанта одама пешвозда роӣ када, ҳаму бачара талвида, ба хонаш гирифта рафт. Бачара бурд ба меҳмонхонаш.. Чанта бачаҳое, ки дар кишлоқ машшоқ – танбуриву дуторӣ будан, ҳамара чамъ карда гуфт:

-Шумора ба ҳами як моҳ, ё ду моҳ ё соле, ки ҳами бачаи бозургон ҳамиҷа места, то ҳами вахта ай пеши ҳами меҳмони ма наравед.

Иҳо ҳамуна вахтхушӣ када, чан вахте бачаҳо қатӣ суҳбат қадан, дар суҳбати бачаи бозургон шиштан. Як вахте бачаи бозургон хесту берун баромад, тамошо кард, ки пешуш қати як алове ай осмон ҳамбида омада гузашт. Вахте ки алов ай осмон омада гузашт, бачаи бозургон дар замин “воҳ” гуфту ғалтид. Ҳамин ғалтодагиш дубора ай замин нахест. Иҳо хеста нигоҳ қардан “Бачаи бозургон кучо шидай”, гуфта кофтан. Боло кофтан, ису мекован, усу мекован, ки ҳиҷ дараки бача нест. Хестан, бурмада рафтан, ки бача ҳамин хел ходиса. Бачара хуҷ када ҳамиқа, ки мекнан, бача гав намезана.

Ай бача пурсидан, ки:

- Охӣ, ба ту чӣ шид, чӣ кор қадӣ? Бача дам намезана. Абдуллобой бутун хафа шид, ки и бача чӣ шудагиша падаруш буфаҳма, ай мо, малол мешава. Сини ғуломуш гуфт, ки:

- Рафта ба Абдуллобой бигу, ки ма агар бимурум, ай дасти Абдуллобой мемурум, бизином ҳам ай дасти Абдуллобой мезином. Ҳамиқа гуфту хап кард.

Ғулом ба пеши Абдуллобой омаду гуфт, ки:

- Бача ҳамита мега,- агар бумурум, ай дасти Абдуллобой мемурум, гар бизином, ай дастӣ Абдуллобой мезином. Вахте ки и гапа Абдуллобой фаҳмид, ки и ҳақиқатан ҳаму алове, ки ай ҳаво хамидагӣ, духтари Абдуллобой будай. Духтари Абдуллобой ҳама вақт қати парие мегаштак, и ҳарчо боша, ҳаму духтари мара дидагӣ. Ҳами қати хушдор шида мондагӣ.

Хесту қати зануш ба тахти духтаруш бурмада рафт. Бурмада ба тахти духтаруш рафт, ки духтаруш гуфт:

- Ҳа, падар, ай кучо гаштӣ, да и бевахтӣ, шумо ин ча намеомаден, шамоли кучо парронд шумора, ки и ча ба пеши мо омаден?

Падараш гуфт, ки:

- Як омадем ба тамошо.

Баъд фаҳмондуш духтара, ки:

- Ҳами хел ходисаи кор, ҳами як бачаи ҷура дорему шумора дида ба шумо бигем, ки ошук шидай. Ҳиҷ гав намегзара, чӣ хел када мо ай шумо розигӣ бугирем умедамон ҳами, ки шумора ба ҳаму бача битем. Духтар гуфт, ки:

- Падар, и ҳиҷ имконият надора. Агар ма ура ба танум бурасонум, танай мадам Буйи бандаи хокӣ мезана,-гуфт Абдурахмон. Парие мара ай тахтуш ронда мекна. Мада

ҳиҷ имконияти шикоят нест. Ма қатӣ парие гаштум, вай бандаи хокӣ боша, и чӣ хел мешава? - гуфт.

Ҳамиқа ки подшоҳ илтимос кард, духтар қабул намекард. Охир Абдуллобой гуфт, ки:

- Агар ҳами гапи мара, ки намегириӣ, падариву духтари мову ту бас. Дига мо тура духтар намегем, ту мора падар нагу, - гуфт Модаруш гуфт, ки:

- Агар ризо нашавӣ, шири додагима пихилут намекунам.

Духтар фикри шидида чан вахт истодаку:

- Хай, ма як шарт дорум, - гуфт. Шарти ма ҳамин, ки бачаи бозургон дар ҳами шаҳр дувоздаҳ шаву руз дарвозаи шаҳра маҳкам карда туй метия гуфт. Дуюмуш ҳами, - гуфт, ки- вахте ки никоҳ карда мара гирифт, то вахте ки ма худум гав назанум, у гав назана гуфтак.

Ира Абдуллобой қабул карду хеста бурмада рафт. Ба бача ҳодисаи кор ҳами, духтар тура мегираву то вахте ки у гав назана, ту гав намезанӣ.

Бача қабул кард. Хеста туя даст гирифтани Абдуллобой худуш дувоздаҳ шаву руз туй дод, ай чизи худуш, духтарша никоҳ кард, дар бачаи чураш дод. Бачаи бозургон медро, дар хона қатӣ и духтар, шав дар ҳамуча хов мекна, пугоҳ бурмада рафта авқот меёра, чой миёра дар пеши бача мемона. Афтовада ов мемона, дасту ру мешуя бачаву духтар авқота меёраву мемона, дам назада мерава. Ҳами хел қариб мудати як сол кори иҳо давом кард. Духтар ба бача гав намезана. Назди худуш, чогаҳда роҳуш намедихад. Бачаи бозургон гуфт:

- Э, и чӣ хел шид, ки баракс ай пештара ҳозир ма азоб кашидум. Пеши ма биёя, бурава, қатим гав назана, и зиндагӣ дар ма чӣ даркор? - гуфт.

Бача хесту бурмада ба тарафи шаҳр нигоҳ карда рафт, ки як марди мусафед дид. Қати марди мусафед гавзанон када ба хонааш рафт, сини мусафед гуфт, ки: Ҳодисаи кор ҳами хел. Ма духтари Абдуллобой гирифтам, ки муддати як сол мешава то ба ҳол на вай гав мезана, на мо, на дар чогаи мо ховай. Ҳамина шумо мада маслиҳат бутен. Мӯйсафед хест, як сандуқча дошт, сандуқчая хуй карда, як дору буроварда ба бача доду гуфт, ки:

- Ҳар вахте ки духтар ову авқотда пеши ту монду бурмада рафт, ҳамира ту да чашмот молида, ай оқибуш меравӣ, у тура намебина, лекин ту ура мебинӣ, - гуфт.

Баъд бача хесту рафт, да ҳамуча шишт, дорура гирифт.

И сурмаи сулаймонӣ буд. И сурмаи сулаймонира гирифтун да коғаз печонда монд. Пугоҳ бо духтар авқота овард, чой оварда, дар пеши бача монд. Духтар хеста бурмада буд, ки бача сурмаи сулаймонира дар чашмуш молиду ай оқиби духтар бурмад. Ай оқиби духтар бурмада буд, ки духтар рафт. Дар як чо канизуш як тавақ ош оварду, дар пешуш монд. И бача ҳам қавати духтар шишта ай ису ё ай усу и оша, ки бача хурд, духтар сер накард. Ба сари канизуш чанҷол кард, ки барои чӣ оша кам овардӣ, ма сер накардум,

И каниз гуфт, ки:

- Эй хонум, ма нормаи ҳарузата овардум, кам наёвардум.

Хест духтар, дастоша шуст. Баъд духтара мебина, духтар бачара намебина. Хеста ҳамин қати тайи як чанори калон буд, таги ҳаму чанор духтар рафта шишт. Бачаям ҳам дар қавати духтар шишт. Вахте ки бача рафт, дар қавати духтар шишт, ай ҳаво як тахте фуромада омад. Тахт омад, духтари Абдуллобой парид, сувор шид, дар тахт, ки тахт дар хини паридан буд, ки бача ҳам хесту сувор шид. Тахт бурмада ба ҳаво рафт. Дар як чо чорбоғи дигада рафт, як духтари дига сувор шид. Ай и ча рафт то болои шаҳри ҳамун Абдурахмон парида рафтагида чор панҷта духтар шид. Бача дар мобайнашон шиштагӣ. И духтарора мебинаву духтаро ура намебинан. Рафта, дар пеши Абдурахмон шиштан. Абдурахмон фармон дод, ки:

- Пеш ай зиёфат аввал як базм карда шава, пас ай бозӣ зиёфат, - гуфт.

Духтарҳо якта-якта ай як лав ҳофизӣ када, ракс кардан. Навбати духтари Абдуллобой омада буд, ки духтари Абдуллобой хеста бурмад рафт. Духтари Абдуллобой берун бурмада баъд бача ҳам ай оқиби духтар хест духтар дар ҳамуча як хаскапада дурмад. Дар ҳамун хаскапа худша доруи бехум дод. Духтар хов карду

либоси духтара бача пушида чашмоша шушта да чойи духтар омад шишт. Вахте ки навбат ба Абдуллобой расид, танбура гирифта дар дасти духтар доданд. Бача худша пушокои духтари Абдуллобой пушида буд, баъд танбура ба дасти бача додан.

Бача чунон нохун кард, ҳамчунон хонд, ки Абдурахмонпарӣ тамоман ҳайрон шуда:

- Офарин ба ту духтари Абдуллобой, - гуфт.

Хеста ба духтари Абдуллобой як ҷура ливоси қиматбаҳо ҳадя кард. Якта ливоси қимат, ки ҳадя кард, бача ливоса гирифт, бурмад ба берун. Рафта духтари Абдуллобой доруйи бохушӣ дод, пушокоша пушонду оварда дар чош шинондакуш. Бача сурмаи Сулаймонра молид. Дига ҳиш кас ура намедид. Баъд хест, авқота овардан, зиёфата хурдан, дар тахт сувор шидан ҳамашону хеста омада бо дар ҳаму чорбоғи таги чанор омада фурмадан.

Дар таги чанор омада фурмадан, бача пешакӣ ай духтар омаду дар чош дурмада хов кард. Дар чош, ки омаду хов кард, духтар омада дар чош дурмада буд, ки бача худша чумонду, «эй духтар, шумо медонен, ки ма ҳами шав як хов дидам» гуфт. Духтар ҷавоб дод, ки:

- Э бача, дар вахтуш аҳд чӣ буд, ки бо ту хеста гав задӣ. Ма нагуфта будум, ки то ма гав назанум, ту ҳам гав намезанӣ?!

- Э, валло, ки ай хаёлум бурмадай, некӣ як хове дидам, ҳами ховма гав занум, баъд дига гав намезанум, - гуфт.

- Чӣ хел хове дидай?, - пурсид духтар.

Бача ҷавоб дод:

- Хов мебинум, ки хеста шумо авқота оварда дар пеши ма монда бошену бурмада рафта бошем, ма ай оқиби шумо авқота нахурда, хеста рафта бошум. Ба шумо ош, ки овардан, ма ҳам ҳамуча шишта ҳаму оши шумора қатишон хурдем. Шумо қати канизатон чанчол карден, ки:

- Барои чӣ мада ош кам овардӣ, сер нашидум? Каниз гуфта боша, ки: «ҳаму оши харрузинатай ма хурда бошум, шумо сер накарда бошен».

И гапа, ки мега духтар ҳайрон мешава, ки “И чӣ гапай?” Хай чӣ шид, хеста ҳамуча хурда бурмада ба таги чорбоғ ба тайи чанор рафтен. Тахт ҳамбида омад, ҳаматон сувор шиден, Ай оқиби шумо ма ҳам сувор шидам. Бурмада ба ҳаво рафтаку дар як чорбоғи дига фурмада бо як духтари дига сувор шида ай ича хеста рафта бошаду бо дар як чо як духтари дигар сувор шида бошад. Ҳами қатӣ гуфту дига хап кард.

Духтар пурсид, ки:

- Баъд чӣ шид?

Бача ҷавоб дод, ки:

- Не, аку дига гав намезанум.

- Гав зан! - гуфт духтар.

- То агар пушокога кашида дар қаватум хов накунӣ, ма дига гав намезанум, - гуфт.

Духтар маҷбур шида, пушокоша бурварда дар қавати бача хов рафт.

- Баъд то тахти Абдурахмонпарида бурмада шаш кас шида рафтем. Абдурахмонпарӣ пеш ай зиёфат фармонд, ки: -Аввал бозӣ шава, баъд зиёфат!

Духтаро бозӣ кардан, хандидан, машқ карда ҳофизӣ карда баъд навбат ба шумо омадагида, шумо бурмада рафта бошен. Шумора доруйи беҳушӣ дода, дар ҳамуча ливоси шумора пушида омада, дар чойи шумо шишта ҳофизӣ карда бошум, - гуфту хап кард.

Духтар гуфт, ки:

- Баъд чи шид?

Аку ма дига гав намезанум! гуфт бача

Духтар гуфт, ки:

- Чида гав намезани? Гав зан, гуфт.

- Аввал омада як буса буте, баъд усуша гав мезанум, - гуфт бача. Духтар наздуш омад бача ай лави духтар буса кард. Баъд гашта гуфт - «Ма да чойи ту шишта, тамбура

гирифта ҳамчунон хондум, ки Абдурахмонпарӣ хайрон шида, ҳазор марта офарин гуфтаку ба духтари Абдуллобой як сару ливоси қиматбаҳо ҳадя дода боша.

И хел ки гуфт, духтар хайрон шида мондак, ай и корҳо хавар надошт. Бача як ливоси қиматбаҳора бурварда ба пеши духтар партофт. Духтар гирифт ливоса, чи қадаре, ки хоҳиш мекард, қабул намекард, ки «ту дуруғ мегуӣ».

Бача гуфт, ки:

- Не, ма дуруғ намегум. Агар ма дуруғ бугум, пагоҳ хез, рав, ма бо ай оқиби ту рафта дар кучое, ки рафтӣ, ҳамуча ҳастӣ бигу, ма ҳастум мегум.

“Хай” гуфт, духтар, пугоҳ дертаравқот овард, дар пеши бача монд. Хест бурмада, ба чош рафта, худуш авқот мехурд, ки бача ҳам хеста рафт. Дастоша шуст, дар қавати духтар шишт, доруйи Сулаймонӣ молидагӣ. Оша хурдасода буд, ки духтар гуфт, ки:

- Ҳастӣ?

Бача ҷавоб, дод:

- Ҳастум.

Ай и ҷа оша хурда, хестан, бурмада ба тарафи чинор рафтан. Духтар тахтда сувор шид. Болои тахтда сувор шида ба духтар гуфт:

- Э бача, ҳастӣ?

Ҷавоб дод, ки:

- Ҳастум!

У духтар савор шид. Ба як чорбоғи дига рафтан, ки як духтари дига ҳам сувор шид. Бача гуфт, ки:

- Ҳастӣ!

- Ҳастум.

Ҳами хел ҳастию ҳасатум гуфта рафтан. Духтаро хайрон шидан, ки и духтар ҳам намефаҳмонд, ки и ҷӣ гав боша?

Гапа калтаву кутахуш ҳами, ки парида ба тахти Абдурахмонпарӣ расидан. Ба Абдурахмонпарӣ духтарҳо арз кардан, ки:

- Э Абдурамонпарӣ, подшоҳи олам, султонӣ бокарам, дарди сарта гирам, ба духтари Абдуллобой бандаи хокӣ ёр шидай. Дар роҳ омада ҳами кушое, ки омадем, духтар мега, ки: «Ҳастӣ?» бача мега “Ҳастум”.

Баъд Абдурахмонпарӣ фармулд, ки духтари Абдуллобой, ҳафтодта дурра бизанен.

Ҳафтод дурра духтари Абдуллобой фармуд, ки хов қада бузанан. Бача худша дар болои духтар партофт.

- Ҳафтод дурра бачаи бозургона зада, да чояш бурда монен,- гуфт.

Тахти равон ба чош ҳозир шуд, духтара бор карда дар болои тахт фуруварда оварда дар чош мондан. Вахте ки дуровардан, бача гуфт:

- Э духтар, бубин, инсофта худо бигира! Мара бардор, ки ма мурдум!

Духтар бардошт. Духтара гирифта бурдан. Бача гуфт, ҷӣ!

- Тура, ки ҳафтод дурра фармудан, ҳафтод дуррара дар пушти ма задан, дар пушти ту назадан ку!

Баъд бурд, бачара хов кард, табиб овардан, чан шаву чан руз, муддати чил руз дору карда, бачара ай нав сихат карда гирифт. Вахте ки бачара сихат кард, чан вахт зиндагонӣ кардан. Як руз бача гуфт, ки:

- Аку мерем ба шаҳри мо, ба шаҳри падарум.

Духтар гуфт, ки:

- Меравӣ?

- Ҳа, меравум, -гуфт, бача. Рафта ай хусурут иҷозат бигир, баъд меравем, гуфтак.

Бача рафта ай Абдуллобой руҳсат гирифтак. Хусуруш иҷозат дод. Чизи бисёра ҳадяш кардаку омада гирифта духтара қанҷуға карда якташ дар як асп, якташ дар як асп дигар гашта бурмада бо чул рафтан.

Як чуледа рафтан, ки як оху ай пеш вохурд. Бачаи бозургон кашид камонгулака, ай ақиби оху суронд, ки духтар гуфт:

- Э бача, ай оқиби оху нара. И оху нестай. Ира дев меган. Ту ай оқиби оху мерай, ихо мара мебаран, -гуфт, ки бача гуш накарду ай оқиби оху зад бирафт.

Ай оқиби оҳу зад, ки дев духтара бардошт, дар дуруни ғоре дуровард, ки бо чан қадар чуқур буд, таҳ надошт. Бача ай оқиби оҳу нобут шид, баъд омад, ки духтара даракуш нест. Ису кофт, усу кофт, таҳ кофт, боло кофт, ки духтара наёфт. Ҳамита сухта пухта ай оқиби духтар бурмада бирафт. Рафт, ба як шаҳре расид. Вай шаҳра подшоҳуш мурда буду бози давлата сар дода будан, бози давлат омада ба сари бачаи бозургон шишт. Бачаи бозургона бурдан, подшоҳ мекунем гуфтан, ҳами қа ки мекнан, қабул намекуна. Бози давлата сар мета боз меоя да сари ҳамӣ мешина. Се маротиба, ки бози давлата сар додан, бози давлат омада дар сари ҳами шишт. Охир маҷбур кардан бачараву бурвардан дар тахт ба ҷойи подшоҳ таъинуш кардан. Бача да у ҷа подшоғӣ кард. Мудати чан вахт гузашт, дар ҳамуча гашт. Хавар ай духтар бигирем.

Духтар ай бача умедвор буд, дар даруни ғор писар ёфт. Писар таваллуд кард. Бачаи духтар дувоздахсола шид. Як руз сини бачаш гуфт:

- Падари ту ҳами хел одамай, бурмада рафтагӣ, мара дево ҳамича қапида мондан. Падари ту бурмадагиҳай, биё, як кор карда ма тура ай ғор бурорум, рафта ай пушти падарут бигард. Ягон имконият шавад, ки падарта бақап кунӣ.

- Ҳай, майлуш,-гуфт бачаш.

Духтар якта мактуба нависонд, мактуба лағад карда дар дасти бача доду бачара махкам каду дево омадан. Духтар гуфт, ки:

Ҳами бачаи чигаррехтара ай даруни чорбоғ бурорен, ай даруни ҳами ғор бурорен, ки мара бутун азоб дода исодай. Чи хел мекнем ҳамира ягон ҷода нобуд кунен, ягон ҷулда барен, партоенша!

Дев гуфт, ки:

- Мо и бачара мехурем.

- Не, нахуренуш, гуфт очаш,-бурварда партоенуш, гучое, ки бирава, таваккалуш ба худо?

Бачара дев бурвард, ай ғазабша оварда, оварда, дар як ҷул партофт, ки и ҷул ба шаҳри падаруш наздик буд. Ҳамита муддати чан шаву чан руз ҳамуча рафт, ки ба шаҳри ҳаму падаруш рафта расид.

Дар ҳаму шаҳр, ки рафта расид, якта бозургон савдогари калоне буд, чанта дукон дошт. Бача бутун бачаи нозанине, ҳамчунон бачаи хушруе, ки ба гуфтан ҳиҷ бигем туғрӣ намиоя. Бигем, ки қатӣ дево гашта буд, ба лавзи дево одат кардагӣ буд, лавзи одамизота намефаҳмид.

И савдогар бачара бурду дар як дукони худуш савдогар қада монд, бача савдогарӣ қада гаштан гирифт. Савдо қада кора ёд гирифт, да ҳамуча як духтари вазир ба як канизуш гуфт, ки:

- Бурмада рафта ай бозор ягон майда-чайда биёр, ягон авқот, ё зиёфат кунем.

И духтар хеста омада мехост ба бозор бурава, нигоҳ, кард, даҳани ҳами дуконда одами бисёре чамъ шудагӣ, талотум. И духтарам омада дар ҳамуча нигоҳ кард, ки як бача савдо мекна, ҳами қадар хушру, ки мислуш дар дунё нест!

Инам омад, дар қатори ҳами одамо тамошо карда шишт. То ана мана накарда буд, нигоҳ кард, ки афтовам парида намози дигар шид монд.

- Э, ма ай иҷа бирам духтар мара чӣ мега, -гуфт.

Хест, ба бозор рафт, ки ҳичи наёфтун хесту ба хонашон омад, ба пеши духтар дурмад. Духтар гуфт, ки:

- Ҳа, ҷавонмарг, дар кучо гашта иқа намоза шом карда омадӣ, ҳичӣ наёвардӣ?!

- Э, малика, хое бикшум, хое бизаним, ҳами бозорда рафтум, мардуми бисёр дар даҳани дукон чамъ шудаанд. Ма ҳам рафтум, як бибинум, гуфтум. Як ҷавонмард савдо мекна, ки мислуш дар дунё нестай. Мун дар пеши ҳаму шишта тамошо кардум, ки ҳами хел вахт гузашт. Духтар гуфт, ки:

- Ҳаму бачара рафта, талабида гирифта меёрӣ!

- Хуб шидай,-ҷавоб дод у.

Духтар хесту ба пеши дукон омад. Бачақатӣ гавзанон кард.

Духтари вазир мега, ки: “Бегоҳ ба пеши мо биёя”

Бача гашта, гуфт, ки:

- Агар ма духтари вазирда даркор бошум, ма як шарт дорум. Шарти мара буд куна, баъд ма ба чойи у мерам, набоша, не.

- Чӣ хел шарт дорӣ?, пурсид духтар.

- Ай таги хонаш замина кофта ба таги дукони ма меора. Раҳ ёфта чор тарафи хонара қолин мекаша, чор тарафи раҳа ай ҳамича то дари хонаи худша дурри шамчироғ мезгарона, баъд ма шаво рафта қати у суҳбат када мегирдум, набоша ма нияти товхурдан ҳам надорум!

Духтар омад, сини духтари вазир гав зад, ки ҳами хел мега. «Агар ай даҳани даруш то таги дукони мара хуй куна, ису усуш қолин партоя, тайи пош қолин бундоза. Ай ҳамуча то таги дукони ма ай чойи худуш дурри шамчироғ бузгарона, баъд бегоҳӣ ма рафта қати вай суҳбат мекнум»

Духтари вазир и гапа, ки шунид, пугоҳ бурмада ай бозор чанта мардикор гирифта овард, ай таги хонаш раҳна гирифта як чора хуй кард, таги замина кофта, кофта то таги дукони бачара оварда расонд. Раҳра кушода соз карда гирду роҳра қолинпеч кард, чанта дурри шамчироға дар раҳ гузошт, омад шав, бачара таклиф кард, ки ин шав ба чойи мо меҳмонӣ меравӣ?

Бача хесту ба чойи духтар бурмада рафт. Иҳо рафта бо ҳамдигар суҳбат карда, чан вахт дар и байн гузашт.

Як руз подшоҳи ҳаму падари бача пушоки қаландарӣ пушиди ба шаҳр бурмад, ки «ма тамошо кунум, дуруни шаҳрода, ё дуруни ҳавлиҳои мардумода чӣ гав. Мара кӣ бадима мега, кӣ некима мега, кӣ гушнаҳай, кӣ ташнаҳай, умуман барои санчиш бурмад. Гашта, гашта омад, бегоҳ дар дукони ҳаму бачаш, ҳамуча худша мусофир када монд. Бача файрод кард, подшоҳра дурвард ба дарун, намешинохт, ки и подшоҳай, ё ки падаруш будагиша намефаҳмид. Дуроварда ба даруни дукон шинонд, ову авқоти бисёре кард, ҳамуча меҳмондорӣ кард. Як вахте буд, канизи духтари вазир омада гуфт, ки:

- Э бача, духтари вазир шумора файрод дора! Бозургонбача, гуфт, ки:

- Рафта буген, ки и бегах меҳмон дора, омада наметона.

Каниз рафт ба пеши духтари вазир гав зад, ки:

- Бозургонбача меҳмон дораву омада наметона Духтар гуфт, ки:

- Рафта қати меҳмонуш гирифта биёруш.

Вахте омад, бачара гав зад. Бача қати меҳмонуш хест, қати ҳаму подшоҳу бурмада ба чойи духтар рафтанд. Як вахт и подшоҳра бурда, як чойи дигада чо кардану худшон рафта дар як хонаи алоҳида ҳардуш суҳбат карда шиштан.

Пугоҳӣ хеста омада меҳмонша гирифтун оварда ба дуконуш шинонду чой хурдану чавоб додшон.

И подшоҳ ай ича хеста бурмад ба тахтушу даррав вазира файрод кардак. Вазир омад, гуфт, ки:

- Шумо медонен, ки да ҳами шаҳр чӣ гапай? Вазир гуфт:

- Не, мо ҳичи гапа нафаҳмидем.

- Хез, қати ма мерай!

Хест, вазира қатиш гирифт, ба хонаи духтари вазир рафт. Рафт, роҳи таҳи замина бурда ҳамаша ба вазир нишон доду гуфт. ки:

- Ира шумо нафаҳмиден?

- Не, нафаҳмидум,-ҷавоб дод вазир.

-Ира кӣ кардай?,- гуфт боз

Намедонум -, гуфт вазир.

-Ира албата духтари шумо кардагӣ, и бача духтари шумора намедонистак, намеомад. И ҳар коре кадай, духтари шумо кардагӣ, -гуфт подшо.

- Ма ҳам намедонум, ки духтари ма кардай,-ҷавоб дод вазир.

- Чӣ ко мекнем? Пурсид ақу як коре кун, ки мара шарманда накун, гуфт подшоҳ. Ҳами бачара як кор карда нобут кунен, ай ҳами шаҳр бурварда ҳар коре карда ира нобут мекнем,-гуфт вазир.

-Як кореро боҳна мекнему дорда кашида мекушемуш, ҳами як одамда, гуфт вазир.

И подшоҳ гуфт, ки:

- И хел дар дор кашида наметонем, мода айб мешава, мардум мора таъна мерасонан.

- Мо ба шикор меравем,-гуфт вазир,-дар шикорчо якта охура дар байн гирд мекнем. Мардум қатӣ маслиҳат мекнем, ки “оху ба пеши кадоме гузаштанӣ шидак, охура намона гузаштанӣ. Вахте ки ба пеши ҳами бача наздик омаданӣ шидай, бачаҳо як лавда бестан, ки оху ай пеши касе, ки бизгара, мо ҳаму одама сарша мегирем”,-гуфт вазир.

Подшоҳ и гапа туғрӣ гуфта хеста бачара гирифт ба шикор бурмадан, ки як оху дар байн ғалтоду мардуми шикоракӣ чамъ шуда, гирди охура гирифтанд. Вахте ки оху гирд хурда раҳ, ки наёфтак, пеши бача қати рафта буд, ки мардум ай ҳар су гурехтан, оху ба пеши бача бурмаду рафт. Даррав омада ба подшоҳ гуфтанд, ки:

-Оху омада ба пеши бача гузаштак! Даррав пошоҳ гуфт, ки:

- Ира ҳукми дор карда, ба доруш букашен,-гуфт подшоҳ.

Бачара пеш,-пеш кардан, таги дор бурдан, мехостан дар дор букашануш, яке хата, ки очаш нависта буд, ҳаму хат якбора ба хотируш расида буд, ки гуфт:

- Шумо андак сабр кунен, ма якта хат дорум, ҳами хати мара ба подшоҳ бирасонен, баъд омада мара бикушен.

Даррав як одами миёнарава хата дод, ки ба подшоҳ расонад. Подшоҳ хата хуй карда нигоҳ кард, ки и хат хати занушу и бача бачаи худуш, муҳр кардагӣ, хати духтари Авдуллобой.

- Эй, -гуфт, -бачара куштан?

- Не, -гуфта, ҷавоб додан.

- Зуд гирифта биёренша? -гуфт подшоҳ.

Нигоҳ кард, ки бачаи худуш. Бачара гирифта бурд. Даррав ҷойи худушда подшоҳ таъин кард.

Чан қадар қушуну лашкари бисёр кард. Ба ҳаму ғори чуқуре, ки духтари Авдуллобоя, ки дуроварда буданд, ҳамуча рафтанд, духтара халос кардан.

Рафта бачара нишон дод. Дурмадан ай ғор, и зана, очаша буровардан. Оварда баъд бигем, ки бача ҳамуча подшоҳ шиди монду падаруш зануш қатӣ хеста ба мамлақати падари худуш рафт. Ба мамлақати падари худуш рафт, ки падаруш мурдагӣ, тамоми ҷою пошам мондагӣ нестай. Гашта омада дар ҳами шаҳр писари у подшоҳ шид. Худуш дар ҳамуча кайф карда қати бачаш суҳбат када гаштан. Иҳо ба муроду мақсад расидан, мову шумо ҳам ба мақсад бирасем.

**ФФV:9585-9601 Обигарм, Қалъаидашт,
1960. Зиёв Гурез, 1922, саводаш синфи VIII,
аловмон, зодаи деҳаи Решодиёни Обигарм,
ноҳияи Ленин, Сталинобод д. Авул, истиқомат
дорад, аз лента Муродов Файзалӣ ба қоғаз овардааст.**

Сурхи айёр

Яг вахт мега подшоҳе буд, се писар дошт, Подшоҳ касал шиди афтоду писароша файрод карда гуфт, ки:

Пас аз мурдаи ма ба тарафи афтовбуро хиш кадоми шумо тов намехурен.

Подшоҳ мурдан баъд подшоҳра бурда, гурондан. Бад бачаҳо маслиҳат кардан.

- И чӣ гап, падари мо и хел гуфт, дар тарафи офтовбуро чи гап боша, ки мо наравем, ягон сир ҳаст?

Бачаи калонӣ бурмада ба тарафи офтовбуро «ма и сира то яг фаҳмида наём, намешава» гуфта бурмада рафт.

Бача нигоҳ карда чан вахт роҳ гашт, ки дар пеш яг қалъаи сафеде намоён шид, «ҳар ҷо бошад и сир дар ҳами қалъа ҳай» гуфта, ба ҳаму қалъа рафта дурмадан, ки яг духтар шиштай, духтари нозанину хеста бачара, ки дид, даррав оварда дар тайи куни и намаду курпача партофту яг косада шир, яг нон оварда пешуш монд. Гуфт:

- Агар ҳами шира қати нон дар даҳанут андохта яг мартада бихурӣ, ман тура мегирум, набошад, сарта мегирум!

И шарта ҳами мондагида, бача ҳами шира қати нун яг мартада хурда натунист дарав духтар хеста бачара дуруварда бурд. Сурхи айёр акаи и буд. Сурхи Айёр бурда ай халлоҷии чангак гузаронда, кашол карда ай и зардов мегирифтан.

Чанд вахтда дар байн, и бача, даракуш нашид, бачаи миёнагӣ гуфт:

-И акаи ма кучо рафт, ки даракуш нашид, бест ман а қафош буром!

Бачаи миёнангиям ба ҳами раҳ омада ба ҳами қалъаи сафед дуромад.

Нигоҳ кард, духтар бо ҳаму фатиру боз ҳаму косаи шира оварда, дар пешуш монд, ҳами шарта пешушда монд, ки:

- Агар ҳамира ба яг даҳан хурӣ, ма тура мегирум, набошад, ма сарта мегирум!

Инам шарта бурда натунист. И бачара бурда ба акаш супорид.

Бачаи хурдӣ омад. Бачаи хурдиям омада ниғаҳ кард, инам омада ба ҳаму қалъа дуромад. Ниғаҳ кард, ки ҳаму қалъара дид. Духтар бо ҳаму косаи шира овард, дар пешуш монд нон қатӣ гуфт:

- Яг мартада хурдӣ, хурдӣ, нахурдӣ, сарта мегирум.

Бача фаҳмид, ки ҳамаи акаҳои мун ай дасти ҳами нобут шидай,- гуфта дар ғазаб омада, наона майда карда дар даҳонуш андохту шира ай болои дам кашид.

Духтара гуфт:

- Аку ма шарти тура бурдум!

Духтар гуфт:

- Аку шарти мара бурдӣ, локин ма якта модагов дорум. Модагова бурда дар бозор мефрушию омада баъд мулло оварда, мара никоҳ мекуни, мегирӣ!

Ягта модгови зарди ала доштан, гуфт, ки:

- Модаговма бин, ки ай дусад танга кам наметӣ!

Модагова дар сари бозор бурд, чанд харидор омад.

- Чанд пул, - гуфта пурсидан

- Ай ду сад танга кам намешава,-гуфта истод бача.

Яг вахте буд, ки Сурхи Айёр омада модагова дида шинохт, ки модагови худуш.

Гуфт, ки:

- Модгов чанд пул?

Бача гуфт, ки:

- Дусад танга. Сурхи Айёр гуфт:

- Биё, биравем, ман пулша ай хона метумта.

Бачара пеш-пеш кард, ба хонаш бурд. Мехост бачара нобут куна. Бача вахте ки хавли Сурхи Айёр дурмад, нигоҳ кард, ки Сурхи Айёр дарвозахора кулф андохта дурун дуромад гуфт гашта ба болои сафил худуша яг дангал карда ба яг хонаи кампир дуромад. Кампир гуфт:

- Ира Сурхи Айёр меган. Айёр подшоҳи моёнай. И ба духтари подшоҳ одам роӣ кардай. Духтари подшоҳда чил чағдег зардови одам дар қалини ҳами фармон додагияй гуфт. Ана ба сабаби ҳами модгови хухаруш қатӣ одами ёфтагиша ба ҳами шарт гирифта мекуша, чаппакашол карда ай инҳо зардов мегира.

Бача гуфт, ки:

- Модар, наметонӣ, ки ай пушокҳои духтари подшоҳ яг чуфт пушоки кӯхнара оварда дар ма бидихӣ.

- Ма духтари подшоҳра сарша ҳар яг рузи чумъа рафта мешувум. И дафъа, -гуфт, рафтам, яг чуфт пушокша талбида миём!

Рузи чумъа кампир хеста ба хонаи духтар рафта, духтара сарша шушта, пас ай тайёр шидануш гуфт, ки:

- Духтарум, ягта навера дорум, -гуфтак, бисёр лич мондай, ягон чуфт пушоки кӯхната буте, барум, ҳамуна пушонум!

Духтар гуфт:

- Э, модар, ма пушоки кӯхна наметум. Яг чуфт пушоки нав бурварда ай сандук ба дасти кампир дод.

Кампир гирифта оварда бачада дод.

Бача пагоҳ пушид, пушокои худша худи духтари подшоҳ ворӣ карда бурмада ба тарафи чашма, дар ҳаму пеши хонаи Сурхи Айёр буд, кузара гирифта ба ов мерава, ки Сурхи Айёр нигоҳ мекуна бачара мебинад, хиёли духтар карда нигоҳ мекна, ки духтар хамичада овда омадай. Даррав хеста пешвози духтар мерава.

- Ҳа, мега,-овда омадӣ?

- Ҳа, мега, - овда омадум.

- Биё,- мега,-кузата мара буте бигирум, ки дастои ту хайф мешавад.

Гирифта кузай ура тайи каш мекнаву ба хонааш мебарад. И бача, ки дар ҳаму вахт духтар карда буд худша, и духтар гуфт:

- Ту мара хоната бурда нишун метӣ! Мун хонаи тура яг бубинум!

- Майлуш,- гуфт, агар ту ба хонаи ма биравӣ, мун саткаи ту мешавум, биё биравем,-гуфтак.

Гирифта ба хонааш бурд, ки хонашда ҳиш кас нест, хонаҳои Айёра ҳамаша тамошо кард. Ниғаҳ кард, ки дар як хона чанта сихак кашол кардагиву зардов чакида истодаӣ.

Бача ақаҳои худшам дар қатори ҳамунҳо дида шинохт. Ба пеши чангак дурмада рафта гуфт, ки:

- И чияй? пурсиддухтар.

Чангаки оҳан меган, ҳаму одамора ба ҳаму оҳан мегузаронем,-гуфтак, кашол мекнем, ай и зардов мегирем. Духтар гуфт.

- Мун дастума монум, яг дасти мара тов буте,- гуфтак.

- Эӣ, гуфт, дастои ту хайф меша, ма садкаи дастои ту бишавум, мун дастома мемонум, ту тов буте. Вахто ки агар бас гуфтам, чапа тов буте, ма халос мешам,-гуфт.

Сурхи Айёр гирифта дастоша дар чангаку ҳамун ҳалочӣ монда, таранг карда буд, ки бача таранг карда чиқидан гирифту гуфт, ки:

- Ҳа, Сурхи Айёр, пули гови зарда метӣ, наметӣ? товонда ай чангаки ҳалочӣ бурварда, чапа сара кашолуш кард.

Ақаоша гирифта, ба хонаи кампир бурда гуронида халос кард.

Яг вахт зани Сурхи Айёр биёя, ба хона нигоҳ куна, ки шавҳаруш дар ҳаму чангаки ҳалочӣ чапа кашол карда истодагӣ.

Ира халос қадан, ба ҳаким одам мондан, ки ҳаким биёвен табиби кунад ира. Ин бача дарав хеста худша яг табиб карда, яг халтада занчабила майда карда гирифта, дудаву намаков карда, ҳамаша гирифту ба куча бурмад. Ира гирифта ба болои сари Сурхи Айёр бурдан. Сурхи Айёра тамошо кард. Аҳволи Сурхи Айёр табиб шида ба болои сари Сурхи Айёр рафта гуфтак, ки:

- Аҳволи Сурхи Айёр бисёр вазнин будай,-гуфтак.

Ду харда ҳезуми қоқа оварда, ду харда ҳезуми зардолура ба пеши мун монед, – гуфт. Шумо ай тарафи хона дур рафта сад метр, тамошо кунен.

Ин оварда ҳезума алов кард. Сурхи Айёра бурвардак да и ча, дорура дар тани Сурхи Айёр молида, занчабилу дудварара молида, «Пули гова алора метӣ, ё наметӣ» гуфта, таранг карда дудварара молида Сурхи Айёра ба ҷойи табибӣ қардан бутун ай ҳодиса буроварду хеста бурмада рафта гирифт. Вахте омада нигоҳ қардан, ки аҳволи Сурхи Айёр ай у дам бадатар шудагӣ.

- Ҳа,- гуфтан,- и ҳар касе, ки боша, душмани Сурхи Айёр будай!

И ҳабар ба подшоҳ расид, ки ҳаму хел табиб омадай, бигем, ки Сурхи Айёра ҳаму хел кард.

У шутури нор доштай, ки шутури нор кадоме, ки чӣ қор мекардан, меромадан.

- И шутура сар те, -гуфт. Шутура, ки сар те гуфт, ин бача ақу ай гуҷо фаҳмида даррав дар пеши хонаи кампир як чуқурӣ канд чан газ паҳмиш, чор газ чуқришу болошда яг ду чува партофту хасу хошок ҳамун ча монд. Вахте ки шутур ба даҳани дари кампир омада мегузашт, ки бача ай ҳамун чуқурӣ усу парида рафт. Шутур мепарум гуфта, мегирум бачара, ки дар даруни чуқурӣ дурмад. Бача сари шутура бурид дар хонаи кампир майда карда, шутура партофту сини кампир гуфт, ки:

- Модар ҳар касе омада ай ҳами гушти шутур ба ногаҳ буроварда бите, ки бачам оварда шутур куштас, -гуфта сирри мора бибурорӣ, ки подшоҳ буфаҳма, мебара мора мекушад. И шутур чанд руз нобут шуд, подшоҳ гуфт, ки:

- Ҳар касе, ки баъди ҳами шутура нобут кард, гуфт, - аку гушти шутура ёфтан даркор. Ҳар касе гушти шутура биёва гуфтак - ма ба вай чизи бисёре метум гуфтаку яг беваи зол ба ма расад, гуфта бурмада рафт. Ай дар медром гуфта буд, ки бача дурмад.

- Ҳа, оча, чӣ гирифтаӣ? Кампир гуфт:

- Э, Худо илоҳӣ умри тура дуроз куна, ки ту ай кучое гуштӣ шутур овардай, кампири модарут додак. Яг бачаи касалӣ дорум, яг бурда ҳамуда барум.

- Э, -гуфт модарма, -гуфтак, худо бигирад, чашми танги ура, биё буравем, ма худум бисёртар бутумут. Кампира гирифт, дурун дароварда кушту, линги шутура дар кучоқуш басту яг ходара дар кучоқи кампир махкам басту шав оварда дар ҳавлии подшоҳ монда, худуш бурмада бирафт.

Пагоҳ подшоҳ хеста нигоҳ мекуна, ки яг ходаву кампира яг линги шутур дар дастуш дар тори хода бозӣ карда ховай.

- Ирам гирифта бурда мондан, хай иям нашид, аку чико мекунем? Подшоҳ гуфт:

- И хел намешава, чорбоға рост карда духтари мара дар чорбоғ монен ҳар касе, ки боша пеши духтари ма меоя! Духтари ма ира бақап мекна, -гуфт.

Подшоҳ духтарша дар дуруни чорбоғ бурда чо рост кард. Хай бача и гапа шинид, шав ваҳти хов тори боми яг қассов омад.

- Қассов, хо қассов, -гуфт.

Қасов омад.

- Чӣ мегуӣ, -гуфт.

- Якта хичаки гов ба ма даркор шидай.

Хуб,-гуфт, якта хичаки гова буровард боло дуроз кард. Болотар дуроз карда буд, ки қассова қашида ай ҳаму беҳи дастуш погиза қати хичак гирифта бирафт. И қассови бечора бедаст шида монд. Хеста рафт қати духтар шав хов рафт. Қариб ними шав гузаштагида, субҳ дамидагида “аку ма яг дашт буром», гуфт. Духтар, гуфт, ки:

-Кучо мерай! Аку ту дар чанги мо хурдӣ, дига намемонум, тура хичо ҷавоб наметум,-гуфт.

-Агар бовар накунӣ, дасти мара биқап, гуфт.

Дасти ҳаму кандагии қассова гирифта дар дасти вай дод. Хичак пури ов кардагӣ.

Баъд тевана қатӣ зада чок кард. Ови у паридасодай. Духтар хиёли ҳамича шиштагӣ гуфт и бача бурмада бирафт, ба хонаи кампир. И духтар нигоҳ кард, ки намеоя. Қашид, ки даст бурмад, дар арқан. Падаруш гуфт:

- Ҳар касе, ки боша, ман дастша канда гирифтум. Ҳаму одами ягдастара биёвен!

Рафта кофтан, ки одами ягдаста ҳаму қассов.

- Барои чӣ и кора кардӣ? - пурсидан.

Ҷавоб дод, ки:

- Охӣ шумо чӣ меген, охи ма ҳами хел шидам, гуфт,- аввал мара бипурсен, -гуфт.

Ҳами хел шав яг одам омада мара хичак гуфт, хичака дуроз кардам. Вай дастма ай арқанум бурид.

- Оббо, ин касе будай, ай Айёри манам айёртар будай, гуфт. Ин даста гирифта гуфт, ки:

-Моне, аку бестад. Қати духтари ма хов кардак. Духтари ма ай и умедвор мешава, - гуфт.

Ваҳте ки духтар писар зойд, то писаруш дусола, сесола шудагида падари худша ёфта мегира.

Байнда чанд ваҳт гузашт, духтари подшоҳ умедвор шида буд, бача зойид. Бачаи и чорсола, панҷсола шид. Яг руз подшоҳ шилён доду халқи тамоми руйи дунёра чамъ кард. Ҳамун шаҳрша одамша овард. Ҳамаи инора дар ҳамун чо оварда монд. Сурхи Айёра дар болои дегу коса монда ошпаз шида буд. И бача и кора кардагӣ, инам бурмада рафт, ба пеши Сурхи Айёр инам ба пеши дегу коса. Вай ира намешинохт, и ура намешинохт, ура гуфт:

- Алова пеш кун!

Алова пеш кардак.

- Руғанша рез,- гуфт.

Руғана рехтак, ай и Сурхи Айёра чӣ кор кард? Сурхи Айёра, ки дар даруни дег гушт медозум гуфт баъд ки бача ай ҳар ду линги Сурхи Айёр гирифта дар даруни дег андохта, ай руш биринча рехт. Оша ховонду рафт, дар байн шишт. Бачара меёран, сар медиҳанд, дар байн медава-медава, мебиёя пеши ҳами падаруш омадагида падарша мешиноса, мехоҳа рава дар бағали падаруш будроя. Бача яг банди алаҳақ кардагӣ буд. Ҳаму вахтада и бача, ки миоя, банди алара, ки мекаша, и бача метарса, мегреза, мерава. Ҳами қадар вахт мегузара, чан маротиба гирд гашт, оташа наёфт. Оша кашидан, хурдан, дар ин ҷа Сурхи Айёра даракуш нест. Ниғаҳ мекнан, Сурхи Айёра мекован, дега мекован, ки ай дуруни дег Сурхи Айёр мероя.

- И гуфтан, ҳар касе, ки будай, кори кардагиша кард. Охир бигем, ки и бачаро омада дар кучокуш гирифта хост, ки:

- И бачаи моя, -гуфт, -бигем, ки ҳар чӣ шава, нашава,-гуфт, тани ма тақдир ҳақ подшоҳ хост мара бикӯша, бачама бигира.

Бачара дар кучокуш гирифтӯ бурмад. Чак –чак шид, ки:

- Чӣ мегӯй, ки навраи падшоҳ падарша ёфт. Даррав бачара гирифта дар кучокуш ба пеши подшоҳ рафт. Подшоҳ гуфт, ки:

- Сурхи Айёр ҳами хел шудагӣ, падари мо дар вақти мурдануш васият карда буд, ки «шумо зинҳор ба зинҳор ба тарафи афтовбуро наравен!» Вахте ки падари мо мурд, акаи ма хеста ба тарафи афтовбуро рафт, ки чӣ сир боша гуфта. Омада ниғаҳ кард. Ки яг қалъаи сафедак будай, дар дасти хуҳари Сурхи Айёр ғалтидай. Ҳамаи акаҳома хоҳари ҳами нобут кардаст. Худум омадум, ки шарти духтара бурдум. Духтар мада яг гова додаку ба бозор рой кард. Бозор омада гова фурухтум, ки нигоҳ кунум, ҳами Сурхи Айёр ду сад танга нарх карда, гирифта рафт ба хонашу дуроварда мара мехост, ки нобут куна, локин натонист. Ма гурехта бурмадум, пушокои духтари ту ворӣ овда рафтум. Сурхи Айёр мара гирифта оварда ба хонаш дуровард. Рафтум, хонашда нигоҳ кардум, ки акаҳома шинохтум Ҳама чоша яг нигоҳ кардум, ки ҳалочиша дидуму:

- Ин чияй?- гуфтум.

- И ҳалочӣ, одамҳора ба ҳами мегзаронем,- гуфтак.

Ма гуфтам, ки «дастама мондум, ту битов».

- Не, гуфт,- ма дустма мемонум, ту битов,- гуфт. Сини чапа тов, ки додӣ, хуй мешава. Ма сахт тов дода, қасди акаҳома ай и гирифтум. Баъд подшаҳ дар пушти бача мезана ду шапалоку:

- Аку раҳмат ба ту, айёри, ба ту ҳалол, гуфт баъд подшоҳ и бачара ба худуш айёр мекунад. Духтарша ай сар никоҳ мекунаду мета.

Инҳо ҳамуча зиндагӣ карда мегардан. Онҳо ба муроду мақсад расидан, мову шумо ҳам бирасем.

**ФФV: 9539-9583 Тз6 Обигарм Қалъаидашт,
соли 1960, Зиёев Гурез, с.т 1922, саводи синфи VII
дорад зодаи деҳаи Решадаёни с.қ Баштқалъанӣ
ноҳияи Обигарм. Соли 1960 дар деҳаи Авули
к-з Победаи ноҳияи Ленин зиндагӣ мекард.**

Султонмаҳмуд ва Бибимоҳ

Дар замоне меган, подшоҳ буд, якта вазир дошт. Подшоҳу вазир хеста ба шикор рафтанд. Яг вахт дар пеши шикори инҳо оҳуе дар миён афтода монд.

Подшоҳ гуфт:

- Агар оҳу ай пеши касе гузара, ма ҳаму одама сарша ай тануш ҷидо мекунам.

Яг вахт оху омада, ай пеши подшоҳ гузашт. Подшоҳ нигоҳ када дид, ки оху буғузаи, барои ҳами дилуш нашид, ки «хонамда дилбаумедӣ дорум» гуфта охура назад.

Оху гузашта ба пеши вазири подшоҳ рафт

Вазирам нигоҳ карда охура дид, ки буғуз. Иям хонашда «дилбаумедӣ» дошт, дилуш нашид, назад. Подшоҳ файрод карда, ба вазир гуфт:

- Барои чӣ охура назадӣ?

Вазир гуфт:

- Э подшоҳи олам, султони бокарам, дарди сарта гирам, да хона дилбаумедӣ доштум, барои ҳами ба задани охуи буғуз дилум нашуд.

Подшоҳ гуфт:

- Манам ҳам барои ҳами назадум.

Дуи инҳо дар ҳами ча аҳд кардан, ки: Агар занмон писар зояд, чура, агар духтар шавад, дугона. «Бачаву духтар шавад, домандарон».

Байнда яг чан вахт гузашт, ҳайдагир омад, ки хонаи подшоҳ ва хонаи вазирда фарзанд шид ҳардушам писар. Подшоҳ ай шикор гашта омада, дар хонаш туй дода, туйи бачаҳора гузаронда, чан шаву чан руз баъд бачаҳора нум мундан, Нуми бачаи подшоҳра мундан Султонмаҳмуд, нуми бачаи вазира мондан Сулаймон. Баъд ай ҳафтсолагишон ҳардушона ба мадраса ба домулло дода:

- Шумо илм нишон тед, -гуфт домулло мадрасаи тайи заминда ихора чо кард. Муддатӣ ёздаҳ сол дар тайи замин инҳо илм омухтан. Ҳама қадар илм омухтан, ки ай домулло ҳам гузарондан. Вахте домулло дид, ки дига зуруш намераса, фикр кард:

«Агар ман ай подшоҳ талаб кунум, ки писарта қатӣ писари вазир бурор», мабодо, ки чанчол кунад гуфта дилёб нашид.

Яг руз домулло тори боми мадрасара шикоф карда бозор бурмада рафт:

Яг вахт бачаҳо нигоҳ қадан, ки офтов зада ай шикофӣ ба дуруни мадрасаи тайи заминӣ дурмад. Бачаи вазиру подшоҳ, ки афтова намедонистан, хеста инуш ба дастум бигирум, унуш ба токим бигирум, ба нумол бигирум, ба доман бигирум, ҳама қадар, ки мекардан, афтова гирифта наметонистан. Руз бегоҳ шид, афтов бурмада рафт, да ҳамин вахт домулло, омада ба мадраса дурмад, нигоҳ кард, ки чангу хок дар ҳаво. Домулло гуфт:

- Ҳа, и чӣ гапай?

Бачаи подшоҳ- Султонмаҳмуд гуфт, ки:

- Э домулло, агар хоҳӣ бикӯшӣ, хоҳӣ бидорӣ, ҳама хел яг ҳодиса дар ҳама дуруни мадраса дурмад. Мо ҳамиқа кардем, қапида натунистем, бурмада рафт.

Домулло хандида гуфт:

- Э, Султонмаҳмуд, падари шумо шумора ба зиндагиатон гур кардай! Дар дунё афтовай, маҳтовай, шаҳру шаҳриётай, бозорай, дунёи равшанай. Ин чизе, ки ба и чо дурмадай, шумо дидед, ина, афтов меган.

Султонмаҳмуд гуфт:

Чӣ кор бояд кард?

Домулло гуфт:

- Хеста якта мактуб нависен, ма бурда ба падари шумо метум. Падари шумо мактуба гирифта, шумора ай инча озод када мероран.

Султонмаҳмуд даррав қаламу дафтар гирифта нависонд мактуб ба номи падаруш, ки ба расидани ҳамин мактуб падари мо мора ай мадраса бурварда барад.

Домулло оварда, мактуба ба подшоҳ супорид, подшоҳ мактуба гирифта хонд, даррав фармон дод, ки:

- Туй даст гирифта, бачаҳора ай мадраса мерорен. Бачаҳора ай мадраса бурвардан, подшоҳ чан шаву чан руз туй дод. Пас бурварда сиву нухта калити ҳазинаҳоша ба дасти бача дода гуфт ки:

- Дурмада, ҳазинаҳои маро тамошо кун!

Султонмаҳмуд гашта-гашта, ҳама ҳазинаҳора дида, да як чо рафта, нигоҳ кард, ки яг дари хонара калиташа ҳамиқа, ки мекова, намеёва.

Падари ма да инча ягон чизи қиматбаҳо дорад, ки калита надод ай дил гузаронд. Барои ҳамаи қаҳруш омада, бача дара шикаста дурмад ба даруни хуна. Нигоҳ кард, ки буйрои коку яг кузада ов мондагӣ, ҳичӣ дигар нест.

- Ҳа, -гуфт, -падари ма ай шармша, ки ҳичӣ надоштай, мара калида надодай гуфта гашта мехост буроя. Яке нигоҳ кард, ки дар тори хона дар тори саруш сурати Бибирузимоҳ задагӣ. Вахте Султонмуҳмуд сурати Бибирузимора дид, дар ҳаму ча дар ишқи ӯ гирифта шиду дига на берун, на дарун дурмаданша надониста, дар ҳамунча сурата тамошо када шишт. Чан вахт гузашта буд, ки подшоҳ гуфт:

- И Султонмуҳмуд, чӣ шид, барои чӣ намеоя? Каниздухтар омада нигоҳ кард, ки ҳодиса ҳамаи. И гапа рафта ба подшоҳ расонидан: Писари шумо гуфтан ба подшоҳ ҳамаи хел дар пеши сурати Бибирузимоҳ шишта, на берун меброя, на дурун, на гап мезана.

Подшоҳ гуфт:

- Ҳар касе, ки рафта Султонмуҳмуда гирифта ба пеши ма биёра, дар гап будрора, ма да вай чизи бисёре метум.

Якта кампире буд, «и ба ман расид» гуфта ба пеши Султонмуҳмуд рафт.

- Эй, Султонмуҳмуд, -гуфт кампир, -ба и шиштан ба и хорафтан, духтар омада дар бағали ту намедроя, «ошиқ ай пайи маъшук» гуфтаанд.

Султонмуҳмуд ай чош хесту ба пеши падаруш омад. Падаруш пурсид:

- Ҳа, Султонмуҳмуд, чӣ шид, ки и хел кадӣ?

Бача гуфт, ки:

- Гап ҳамаи, агар Рузбеомоҳра ба ма метӣ, метӣ, наметӣ, ма худума мекушум!

Подшоҳ гуфт:

- Ма муддати дароз ай ақиби и гаштум, чизи бисёр харҷ кардум, сурати ҳамира, ба чи қадар тилло ма харида гирифта инча оварда мондум, -гуфт? Агар хунар дошта бошӣ, буро, ай ақибаш рафтан бигӣ, чизе, ки акнун насибут боша, бигирӣ, нагирӣ, и кори ту, мара қувватум намераса.

Султонмуҳмуд хеста буромада рафт. Султон Сулаймона файрод карда гуфт, ки:

- Хез, ақу мерем!

Ҳардуи инҳо, -Султонмуҳмуд ва Сулаймон асп гирифта, корду камон гирифта, ба канор буромада ҳамин ча ино ҳам, “Ошиқ ай пайи маъшук» гуфта, ба шаҳри Бибирузимоҳ боло нигоҳ карда рафтан гирифтанд. Мерафтан, дар яг роҳ, ки яг чангал ай пеш бурмад. Ай чангал овозе ба гуш мераса. Бача ниго карда гуфт:

- Ту аспи мара қапида бест, ма ба и чангал дурмада бинам, ки дар и чангал чӣ гапай.

Султонмуҳмуд шамшер ба даст лич карда, ба дуруни чангал дурмад. Дид, ки як Шер як паҳлу ховаю дар пешуш ягта мех задагӣ, ай тори по бурмадагӣ, савз шуда бурмада ба ҳаво рафтагӣ. Шер гуфт:

- Э бача, ту да ича ай кучо омадӣ, дар ича парранда пар бузана, болу паруш месуза.

Бача гуфт:

- Эй, шер ма ба ёрдами ту, барои тура ай марг халос кардан омадам. Шер гуфт:

- Чӣ хел ту мара халос мекнӣ?

Бача гуфт:

- Ман меҳи пота мекашуму мегирум!

Шер гуфт:

- Вахте ту пойи мара меҳша мекашӣ, мегириӣ, ма чунон наъра мезанум, ки куҳо меларзан, чил шербачаву девбачаи ма дар паси Куҳи Қоф, омада тура тика, тика када мепартоян. Чӣ хел мекнӣ?

- Баъд хай, майлуш, чизе шава, нашава, ҳамаи. Баъд шер боз гуфт:

Майлуш, яг чукрӣ канда, дар чукрӣ даро. Вахте ки меҳи мара кандӣ, ма файрод кардум, худум беёд мешам. Дар даруни чукрӣ худума дангал мекунум, то ба ёд омаданма бачаҳои ма биёян ҳам, тура намеёван. Вахте ки ҳушум да сарум заду ай чом хестум, чони тура халос карда мегирум.

- Хуб,- гуфта Султонмуҳмуд, ягта бел оварда чуқурӣ канд, дар дуруни чуқурӣ дурмада, меҳа ай боло бурида ай таг силтав кард, ки шер аз зурии дарда чунон наърае

зад, ки бачаҳои шер ай паси Куҳи Қоф ба ҳамин замини замона дар саршон бор карда, хеста омадан, дар ин ҷа кӣ боша? «Бу, Буйи бандаи хокӣ» гуфтан. Бачаҳои шер дар кофтуков будан, ки шер хушуш дар саруш омаду гуфт:

- Э, бачаҳом, дар хубӣ хубихай ё дар хубӣ гандагӣ? Бачаҳои шер гуфтан, ки:
- Албатта дар хубӣ, хубӣ, дар гандагӣ, гандагӣ.

Шер гуфт, ки:

- Ҳами хел яг бандаи хокӣ омада, ай пом меҳа кашида, мара озод кард.
- Бача дар кучоҳай?,- пурсидан.

Ура ай чуқурӣ буровардан, руйи дунё. Бачара ай шири шер гирифта додан, ай дута шербачаву девбача муй гирифта бачара додан.

- Бача, дар кучо, ки рафтӣ, агар ягон чанҷолу балода мондӣ, ҳамуча дуд кун, бачаҳо ба ту даркор мешаван.

Ин муйи шерҳора дар кисааш зада омад. Қатӣ Сулаймон ҳардушон сувор шуда, бурмада рафтан. Чан вахте ки гаштан, калтаву кутӯҳ ҳамин, ки ба шаҳри Бибирузбимоҳ рафта расидан.

Дар шаҳри Бибирузбимоҳ рафта расида ҳамуча фурмада ба хонаи яг кампирда рафта, гуфтан, ки:

- Э, модар, мора ҳамин шаб ҷо буте, мо мусофирем.

Кампир гуфт:

- Ма яг хона дорум, сарум меғунҷа, чархам не, чархам меғунҷа, сарум не. Иҳо яг танга бурварда дар дасти капир додан. Кампир дуроварда ҳардуша ҷо кард. Дар унча обу зиёфати бисёре карда, уҳора хурондак, шав хов рафтан.

Султонмаҳмуд ба кампир гуфт, ки:

- Чӣ кор карда мо Бибирузбимоҳра бигирем?

Кампир гуфт:

- Ай руйи и Бибирузбимоҳ дар инҷа чанд ҳазор одамо несту нобуд шидан, чанд ҳазор одам ба зиндуно ғалтидан, чанд ҳазор одам бигем, ки бе каллаву бе саллаву бе даст шид, нобуд шид рафтан. Ту да иҷа ба дасти аҷал меғалтӣ?

Бача ҷавоб дод, ки:

- Не, ақу яг роҳе нишон те, ки ма ҷамоли ҳаму духтара бубинум !

- Ҳами хел, ки боша, пуго ту хеста авзол карда ба пеши тахти подшоҳ бура, подшоҳ тура дида ба тахт мерора,-гуфт.

Вахте ки ба тахт буровард, ба ту вазифа метия, «шумо чӣ вазифа мегирен, чӣ кор мекнен?» гуфта мепурса.

- Ту агар саиси подшоҳира ба калла багирӣ, ҳаму вахт духтарша мебинӣ, набоша дида наемунен.

Бача пугоҳ хеста, ҷою пой хурда, бурмада ба ҳаму тарафи шаҳри подшоҳ мерафт, ки подшоҳ ай тори тахт нигоҳ кард, бачара дид, бачаи бисёр соҳибҷамол. Одам монд, ки:

- Ҳаму бачара ба пеши ма биёрен.

Бачара бурвардан. Султонмаҳмуд қати подшоҳ гапзанон кардан. Подшоҳ пурсид:

- Шумо ай кучо омадену ба кучо равонен?
- Мо ҳамин хел мусофир омадем,- ҷавоб додан.
- Кор мекунен? - пурсид подшоҳ.

- Ҳа, кор мекунем, мода кор буте,- ҷавоб дод. Умедмон ҳамин ай шумо, ки аспотона бутен, мо бонӣ кунем.

Подшоҳ да и гапи бача қаҳруш омада гуфт ки:

- И гуфтак,-ҳами хел хусну ҷамол, сару даҳан доштагиш қатӣ и бачаи ягон одами намешудагӣ будай? Аспора бутенша, бонӣ, куна. Бачара бурдан, ба саисӣ, дута аспи подшоҳ, дута аспи вазир, чорта аспа дар дастуш додан.

И бача ҷунон бонӣ кард, хуб нигоҳбинӣ кард, ки ба подшоҳ форидак.

Яг руз подшоҳ хесту ба нумози ҷумъа бурмада, қатӣ вазируш рафт.

- Аспора бурорен,-гуфт, ба нумози ҷумъа меравем.

Вазири подшоҳ омада бачара гап зад. Бача аспора бурвард, дод, дар дастуш аспо, дар поҳои бача кавшои нуғайча, дар сар тоҷ мондагӣ. Аспора бурварда дар пеши подшоҳ монд, сувор шидан. Бача ҳам сувор шиду қатӣ ихро рафт.

Рафта нумози чумъара хондан, пас омадан дар пеши тахти Бибирузбимоҳ, вазирша гуфт, ки:

- Шумо рафтан гирен, ма сари кадамдурмада духтарма хавар мегирум. Баъд бурмада мерам.

И бурмада омад. Подшоҳ фурмада, аспора ба дасти Султонмахмуд дода:

- Шумо нигоҳ доред -гуфт ман ба пеши духтарум медуром!

Султонмахмуд гуфт:

- Агар Бибирузбимоҳ чизе куна, ай се тика зиёд бугира, дар қуртакуш гирех буғалта, - гуфт.

Вахте ки подшоҳ дурмада ба пеши Бибирузбимоҳ рафт. Бибирузбимоҳ хеста, падарша пешвоз гирифта, баъд зиёфат овардан. Баъди се даҳан гирифтагида гапи бача ба хушуш расидаку гуфт:

- Барен -, гуфт, -саиси мара ҳам бутен. И хеста канизша дод, ки “Ира ба саис бурда буге ” канизи духтар хеста тавақи оша гирифта бурмад, ба пеши бача, ки Султонмахмуда дид, аз хушругиш хушуш канд, тавақи ош ай дастуш ғалтод. Бача гуфт, ки:

- Э каниз, агар Рузбимоҳра ба ма нишун бутен, ма зани калонӣ шумора мекунам.

Хеста гирифта бугем, ки тавақи оша оварда дар унча доду гашта омад ба пеши Рузбимоҳ. Рузбимоҳ хеста ба падаруш бо зиёфати дуҷум тайёр кард, ки падари ма нахурдас гуфта. Оварда ба пеши падарда монд. Инам бигем се тика, ки гирифтун дар хекиртакуш гирех қалтид.

- Иншам бубару саиса бутен, и саиса яг худум рафта набинум, гуфтак, наметонум, хеста тавақи оша гирифт, унча монду чойи падарша рост кард. Падаруш уча хоб карду хеста тавақи оша гирифта бурмад, ба пеши Султонмахмуд рафт.

Султонмахмуд ай усун нигоҳ карда хушуш канд хуши духтар ай усу канд. Ҳардушон ҳамича меғалтан бурмада чанд вахт хеста хушшон дар саршон мезана, хеста омада яг чо гап мезанан. Сухбат мекунану бурмада ба пеши падаруш меоян ки падаруш ай хов хестай мега, ки:

- Аку ма меравум, духтар мега дар боғ гунчишк бисёрай мега, ангурора ҳамаша тамом кардан, дар ма боғбон буге. Мега, ки:

- Хай, ма рафта ай шахр боғбон роӣ мекунам.

Ҳами духтар мега:

- Саиса буге, бонӣ мекунад, натий агар, дигар боғбун роӣ кунӣ, ма роҳ наметум.

Майлаш, мега, подшоҳ ҳами хел, ки боша сатқай яг тори мут, бачара, бугем, ки ба боға равон мекуна. Бача мега, ки:

- Не ма намеравум!

Подшо мепурсаш:

- Барои чӣ намеравӣ?

Бача мега, ки:

- Ман марди зайиф, ягон одам рафта душманӣ мекуна, - шумо подшоҳен, Ҳукми подшоида меравед. Мара, - мега, - бурда, дар дор кашида, сари мара мебурен.

Подшоҳ мега:

- Агар Султонмахмуд кадом вахте гуфтак “ман омадум, дуи шумора рубару бикунум”, ҳаму ваҳда ма шумора ҳичӣ намегум.

Подшоҳ гуфт:

- Бурав да чорбоғ, ки духтари ма хоҳиш дар ту кардай, чорбоғ дурмада бест.

И бача дурмада ба дуруни чорбоғ рафт, подшоҳ гузашта ба шахруш рафт. Рузбимоҳ дар хона ову зиёфат карда, дута кавги бирун дар лаълӣ, дар коса шароб гирифта, оста-оста оромичон, мурчамӣён ба тарафи чорбоғ равон шид. Дар тарафи чорбоғ рафта дурмад, ки Султонмахмуд дар тайи якта лаълангур рос истода ай донахош

канда даҳанашда партофта истодай. Вахте ки Султонмаҳмуда дар таги лаълангур дид, Рузбимоҳ, гуфт:

Дар боғ дурмадум барои як лаъл ангур,
Чашмам ба ту афтод, дилам шуд маъмур.
Мардум меган: Сабаби маъмурит чист?
-Ҷононаву гушти кабку оби ангур?

Султонмаҳмуд ин рубоира шунида, ханда кард, руша у тараф карда истода бозам наёмад ба пеши духтар. Духтар гашта ин байта сар карда гуфт:

Дар боғ манам, боша манам, шохин ту,
Садбарг манам, сабза манам, биншин ту.

Султонмаҳмуд гашта омада ба пеши Рузбимоҳ шишта, муште дар китфи Рузбимоҳ зада, дар замин шишта буд, ки Рузбимоҳ худша як чинч кард.

Султонмаҳмуд гуфт:

Э, ба як шухӣ худта иқадар чинч кардӣ?

Султонмаҳмуд шарм кард. Вахте Рузбимоҳ нигоҳ кард, ки Султонмаҳмуд шарм карда, сурх шуда монд ва гашта гуфт, ки:

Қади ту на паст, на баланд афтодай,
Абруйи ту чун мори газанд афтодай.
Муште задӣ ёр, дар арқани дардмандам,
Мушти ту ба ҷойи бозубанд афтодай.

Дуюмбора Султонмаҳмуд, катӣ шишта дар суҳбат будан, ки канизи духтар омада гуфт:

- Ҳа, Султонмаҳмуд, охи да вахтуш аҳдо чӣ буд? Ту гуфта будӣ, ки агар Рузбимоҳра мада нишон бутӣ, тура зани калонӣ мекунам, ҳозир рафта да косаи шарбатут захр мендозум,-гуфтак.

Каниз оста ба тарафи тахти подшоҳ раҳакӣ шиду яг рубоӣ хонд:

Файрод занум намераса овозум,
Дар гардани нозуки ту даст андозум.
Бар гардани нозуки ту дастум нарасад,
Дар косаи шарбати ту захр андозум.

И рубоира хонда ба тарафи тахти подшоҳ нигоҳ карда рафт. Султонмаҳмуд ай рафтани вай шарм када, ҳам тарсида гуфт, ки:

Ман гул бутиям, лаби ту хандон нашава,
Ман ёр бигирам, дили ту вайрон нашава.
Ман ёри дигар гираму ту ёри дигар,
Сад ёр бигирам, доғи ту пинҳон нашава.

И рубоира хонда, Рузбимоҳ дар ин ҷа димоғуш сухта, фука гардонд, ки «и ай духтар - ай канизи ма тарсида и рубоира гуфтай!» Баъд гардонда фукша ису кард. Бача боз гашта сунӣ Рузбимоҳ яг рубоӣ гуфт:

Ман ёри туям, намешавам ёри касе,
Гар дор бибаранд, намешавум ром ба касе.
Ин косаи шарбате, ки бо ҳам хурдем,
Ҳаргиз нахурам, шароб ай ҷоми касе.

Дар ин ҷо Султонмаҳмуд ниғаҳ мекард. Рузбимоҳ боз ҳам ба ӯ нигоҳ карда гуфт:

Гар об шавӣ, гузар ба ҷуют накунам!
Гар моҳ шавӣ, нигоҳ ба руют накунам!
Гар дастайи гул шавӣ, рузе сад бор,

Било ба Худо, гирифта буют накунам!

Рузбимоҳ, гашта қатӣ Султонмаҳмуд ҳардуш дар суҳбати ҳамдигар, машғул шудан, ки и духтари каниз рафта ба подшоҳ гап зад, ки:

- Подшоҳ, мо хайдагирем ай шумо .

- Чӣ хел хайда?

Гуфт, ки:

- Рузбимоҳ, ай Султонмаҳмуд писар ёфтаӣ.

И яг руз дар байн нагзашта чӣ хел писар буд, ки ай ҳолӣ вайя ёфта монд?

Хеста дарав дута чаллота роӣ кард, ки:

- Рафта Султонмаҳмуда оварда, дар дор мекашем, гуфта:

Омадан, Султонмаҳмуда дасту поша бастан, дар гардануш завлӣ карда, дастоша паси пушт карда бастан. Чаллото пеш кардан, духтар ай ақби Султонмаҳмуд яг рубоӣ хонд:

Ду булбули маста ай Бухор овадан,
Ду ошуқи дилтанга ба дор овардан.
Дар гардани у завливу дасто баста,
Шерера ба дуруни марғзор овардан.

Вахте ки иҳо бачара гирифта ба пеши подшоҳ овардан, вазиро шиштагӣ, ҳама дар ҳамича подшоҳра меган, ки:

- Э, подшоҳ! И гапо дуруғай, иҳо душманӣ кардан, ту биё и бачара хайф накун.

Вай мега, ки:

- Яг рузда и ҳодисаи кор, и хел мега, и яг ҳафта беста охӣ, и чӣ хел мешава?

Султонмаҳмуд нигоҳ карда истод:

- Ма ягта рубоӣ мегум, хой мара мекуша хой, -гуфт ҷавоб метия:

Подшоҳи ҷаҳон, ай ту ҷаҳон металабум.

Ай китфи муборакут камон металабум.

Ай китфи муборакут камон даркор нест,

Охуи сафеди белаҷом металабум.

Яг дам истода фикр кард подшоҳ, боз ира да маслиҳат монд. Боз Султонмаҳмуд рубоӣ дигара хонд:

Подшоҳи чиён, чора ба кори мо кун,

Андеша ба чашмони сиёи мо кун.

Охубараи сафеди тӯ дар хона,

Охубарата биёру мероси мо кун.

Подшоҳ ба вазирош гуфт, ки:

- Ниғаҳ кун, и чӣ гуфта истодаӣ? Подшоҳ гашта яг рубоӣ хонду гуфт, ки:

Султонмаҳмуд, магам шидӣ девона,

Кардӣ сухане баҳри моҳи тобона.

Ин косаи чишми ту зи пулод шава,

Ин руз шудай, мешиканад паймона.

Чалото хеста бачара пеш-пеш карда, гирифта ба болои тахти духтар, ба пеши Рузбимоҳ бурдан. Султонмаҳмуд гуфт:

- Шумо андак бистен, ки ма як-ду рубоӣ мегум, баъд мара гирифта бубарен, яг рухсат бигирум.

Бача дар таги тахти Рузбимоҳ яг рубоӣ хонд:

Мун омадаюм ба диданут, чонона,

Садбарги сафеди ма баро ай хона.
Садбарги сафеди ма буро рухсат гир,
Боз омадани мара Худо медона.

Рузбимоҳ тоқӣ медуҳт ови дидаш мечакид, у бурмада яг рубой хонд:

Э, ёр натарс, ба бурдани дор натарс,
Дуюм зи сари бурида зинҳор натарс.
Мардум бари ошиқӣ чӣ чоно кандан,
Сад мол бите, ай додани мол натарс.

Султонмахмуд дар чавоби духтар и рубоира хонд:

Се сад гули сурху яг гули насронӣ,
Моро зи сари бурида метарсонӣ.
Гар ай сари бурида метарсидем,
Дар кучаи ошиқӣ намеафтодем.

Ин рубоира хонда буд, ки Султонмахмуда пеш-пеш карда ба таги дор бурдан.
Бурда ира дар дор кашидан. Султонмахмуд гуфт, ки:

Шумо мара андак ичозат бутен, ки ман яг рубой бухонум, баъд шумо мара
букушен.

Султонмахмуд таги дорда фурмада гуфт , ки:

Парвин ба сари қалъаву ман бандаи ту,
Бишкуфта гули сафед ай хандаи ту.
Маро мекушан боиси яг хандаи ту,
Хуни мани бегуноҳ дар гардани ту.

И шеъра, ки хонд, чураи бача, ки да хонаи кампир буд, ҳами овози Султонмахмуда
шунида, ай хонаи кампир хеста, давида ба сари дор миоя.

Миёя, ки Султонмахмуда дар сари дор кашидану махтали амир аст.

Бача гуфт, ки:

- Эй чаллодо, шумо ҳами чавонмарда ҳами хел мекушен, барои яг пиёла хунуш, -
гуфтак, -ай Худо наметарсен?

Чаллодо гуфтан:

- Чӣ ко кунем, ҳукми подшоҳай, охи мо ичро накунем, намешава.

Даррав бача гуфт, ки:

- Шумо гуфтан, яг кампири раҳакира, ки ҳар руз нони қоқу севи бисёра ба хонаи
духтаруш мебара, амура файрод карда букушену пушоқои Султонмахмуда да хуни у тар
када да подшоҳ бурда нишон бутен. Кампир умруша хурдай. Нони қоқу севша ҳис
кунен.

Да и гап чаллодо даррав ризо шидан, кампири бечораи раҳгузара файрод кардан,
ки:

- Ича биё!

Кампир омад, ягташ даррав сари кампира дар дор нокашида бурид, яктайи
дигараш қоқи сева ай миёнуш хуй кард, дигараш пушоқи Султонмахмуда да хуни у тар
карда гирифта ба пеши подшоҳ бурдан, Султонмахмуда оварда ба зиндон партофтан.

Султонмахмуд ба зиндон рафт, ки духтар давида омад, ки:

- Бибирузбимоҳ, Бибирузбимоҳ, ҳайдама буте, ҳайдама буте? Рузбимоҳ гуфт:

-Чӣ хел ҳайда бутум?

Духтар гуфт:

- Султонмахмуда куштан!

- Хуб кардӣ, пештар биё, гуфту ҳами гирифта шамшераву зад, каллаи духтар ай хамича ҳаму қадар раҳ парид, ки гуфт:

И ай мурдани Султонмаҳмуд омада ҳайда мегира!

Баъд хеста инча ба лави шаҳр меатурмадан. Султонмаҳмуда ба зиндун бурда партофтен. Бачаи вазир нигоҳ кард, ки ягта мусафеди хаскаш хаса пуштора карда мебара, мефурушаду ай руйи хасфуруши ҳар руз яг танга, ду танга ёфта, нуни зиндагиша мегзарунад. Бача гуфт, ки:

- Э ота, ай и хаскашӣ чӣ мешавӣ, рафта ай Рузбимоҳ ҳайда бигир, тангаи дунёт мета, ки тамоми умрут қатӣ бухурӣ, басай.

- Чӣ хел, - гуфтак, -ҳайда бигирум?

Духтар гуфт, ки:

- Ҳайда бигир, ки Султонмаҳмуд дар зиндунай!

Муйсафед омада ай даҳани дар ба тарс:

- Бибирузбимоҳ, Бибирузбимоҳ гуфта файрод кард, ки

Бибирузбимоҳ:

-Чӣ мегуӣ?- гуфт

Муйсафед гуфт:

- Ҳайда буте!

Бибирузбимоҳ гуфт баъд ки:

- Чита ҳайда битум:

- Оҳ, дар номут чонум, муйсафед, - гуфт. Бест хамича, пештар биё, кӣ дорӣ дар хона? Муйсафед гуфт:

Яг зан дорум, гуфту, яг бача.

Яг хазиара бурда нишон дод:

- Ай ҳами зару зевар то зурут расидана пуштора када гирифта рафта бугир!

Чизи бисёре ба мусафед додак даррав бурда, бигем, ки тахтша гирифта, канизора фармон дод. Рузбимоҳ дар болои зиндуни Султонмаҳмуд мерававу мешинад. Баъд яг рубоӣ мехонад:

Имшаб чи шавай, сар сари хор омадаям,

Мун пойи бураҳна пеши ёр омадаям.

Ёре, ки мара чаҳду мурут накунад,

Ҳайрон мондум, ба чита кор омадаям!?

Султонмаҳмуд дар зиндуни дарунакӣ буд, ай зиндуни дурунакӣ ба зиндуни берунакӣ мебаромад. Аз хусну ҷамоли Султонмаҳмуд зиндони берунакӣ равшан шида рафт. Духтар гашта гуфт, ки:

Султонмаҳмуд, руйи ту гулшан гардад,

Зиндун зи тамошои ту равшан гардад.

Дар гушаи зиндунот Худо мегуям,

Шодо, ки тура муяссарум гардонад.

Да зиндон ай барои ҳами Бибирузбимоҳ ай Қайсари Рум ҳам зиндоние хов будан. И Султонмаҳмуд қатӣ ҳазору якта шида буд. Баъд иё пурсидан ай Султонмаҳмуд, ки:

- Ту кий?

Ҷавоб дод, ки:

- Ма касе ҳастум, ки барои Рузбимоҳ гуфтагӣ духтар дар банд афтодум, мисли шумо, ай руйи и дар зиндун ховен, и ҳаму Рузбимоҳай.

Баъд иё гуфтак:

- Аку мода ба ҷойи хуҳармун боша. Акнун коре кун, ки мо кирои хамиқа гаштагимон азобои дидагимон ҷамоли ҳамира бубинем, бас, ки аку ҳами чизе нашава, таваккал ба Худо.

Баъд Султонмаҳмуд яг рубоӣ мехона:

Ай руй, ту бикаш пардаи хайронира,
Бикшо ту лаби лаъли бадахшонира.
Овозаи ту ба Қайсари Рум рафтаи,
Озод бинмо ҳазор зиндонира.

Рузбимоҳ, ки ҳафт пардара дар боло дангал кард, мисли ширамолуш намоён шид. Тамоми зиндуниён ай зиндун бурмадан. Духтар ҳамун шабида, ҳамаша ҷавоб дод, ба мамлакати худшон, равон кард. Тахта дурварда дар даруни зиндун монд. Султонмаҳмуду Рузбимоҳ ҳар ду дар ҳамуча шишта, суҳбат кардан. Бибирузбимоҳ меҳеза, берун мероя, ки қариб субҳ дамидай. Баъд мега, ки:

Ин шав чӣ шавай, шави дилафруз имшав,
Ёрам, ки ба дил бошад, нашава руз имшав.
Эй соҳиби субҳ, калита дар чоҳ андоз,
То рузи қиёмата нашава руз имшав.

Ино ҳами дуруни зиндонда, ки мемонан, чан вахт шав шом шаву руз шом шав мегардан. И ҳазор зиндоние, ки ай Қайсари Рум буд, рафта Қайсари Рум лашкар карда, ба сари падари Рузбимоҳа ба ҳами шаҳр ҳучум мекнан. Баъд Рузбимоҳ меҳезаву нигоҳ мекна, ки ҳоли Парвин дар ҳаму ҷой истодаи. Баъд меган, ки:

Ситора залилу заъфаронаи имшав,
Парвин ба миёни осмонаи имшав.
Парвин, ту бирав ба ҷойи худ сокин бош,
Ин қиссаи ошиқӣ дарозай имшав.

Парвин ба ҷойи рафта мераса, руз мешава. Яг вахт бачаи вазир Сулаймон миоя мега:

- Султонмаҳмуд, ҳо Султонмаҳмуд, меҳезӣ, ай ҷот бухез, ки ҳама кушта шид. Ай шаҳри Рум лашкари Қайсари Рум лағат карда омадаи, гирди шаҳри подшоҳда ҷанг мекна!

Султонмаҳмуд фармон метия, ки:

- Рав, ту ба хонаи кампир мега ма меҳезум?

Духтар хеста да ҷойи худуш мерава. Султонмаҳмуд қатӣ Сулаймон ба хонаи кампир омада ову авқотшона мекунану аспора зину авзол карда, корду камони ҷангӣ мебандану ҳаму шербачаву гурғбачае, ки муша ай ҷангал гирифта будан, ихора дуд андохта ҳар ду шербачаву девбача бигем, ки дар байн меоян мероян.

Ино қатӣ шербачаву девбача бурмада ба дуруни лашкар медроян, қатӣ мешаван. Мераван, ки подшоҳ - падари Рузбимоҳ мега:

- Ҳой чувонмардон сунӣ ма бигарден, ки ма Рузбимоҳ гуфтагӣ духтаре дорум, башумо метум!

Подшоҳи Қайсар Рум мега, ки:

- Ҳой, бачаҳо ба сини ма, ёри мо шавен, Холдонамоҳ гуфтани духтаре дорум, ба шумо метум.

Холдонамоҳа хуснаш ҳаф баробар ай хусни Рузбимоҳ зиёдтар буд. Инҳо сунӣ хусуруш шидан. Султонмаҳмуд ҷанг карда, тамоми лашкари подшоҳи Қайсари Рума нобут кардан. Гурехтагеш гурехт, мурдагиш мурд. Гашта меҳостан, ки биёем, ай Бибирузбимоҳ иҷозат бигирем, ақу барои рафтани шаҳри Қайсари Рум.

Гашта уҳо омадан, ба пеши Рузбимоҳ меҳостан бидроянд, подшоҳ нигоҳ кард, ки ҳар дуи иҳо қафо гаштан. Подшоҳ хест, аспӣ боде дошт, сувор шиду гурехт, худуш ба тарафи куҳ бурмада рафт, ки Султонмаҳмуд омад, сунӣ Рузбимоҳ “ҳез” гуфт, ки:

- Падарут хеста, ба куҳ бурмада рафт.

Рузбимоҳ хеста ай ақиб яг аспӣ дигара сувор шида файрод кард, ки:

- Куҷо мерай?

Ай ақиб файрод када падарша гардонд.

Духтар гуфт, ки:

- Мардако и қадар қушуна несту нобуд кардан, мара ҳам албата ягон боло мекуна, -гуфт падаруш.

Духтар гуфт:

- Не, агар мара дар ҳаму бача битий, тура хичӣ намекуна, некӣ натийи серавно имруз новутут накуна, пугоҳ ҳамон нобутут мекна.

Подшоҳ гуфт:

-Ў кияй?

Духтар гуфт:

-Ў ҳаму Султонмахмуде, ки ту қушта будӣ, ҳаму Султонмахмудай.

Гашта подшоҳ ба чояш омад. Султонмахмуд омада ба пеши Рузбимоҳ яг рубоӣ хондаку бурмада рафтак:

Имруз, ки дилам баҳри сафар меоя,
Дуде, ки ай ин хона ба дар меоя.
Ҳар кас, ки ай ин сафар саломат оя,
Гуё, ки зи модар ай сар меоя.

Баъди хондани рубоӣ қатӣ бачаи вазир раҳи шаҳри Қайсари Рума гирифта бурмада ба шаҳри Қайсари Рум рафтан. Шаҳри Қайсари Рума, рафта нигоҳ кунан, гирда шаҳр ҳама хокрез қадагӣ, ҳама маҳкам кардагӣ. Дарвозаҳо занҷир андохтагӣ, ки ҳеч кас надуроя. Инҳо дурмадан, подшоҳра ай чош гирифта несту нобут кардан. Духтари подшоҳи шаҳри Қайсари Рум Холдонамоҳа гирифта ба асп сувор карда, қанҷуға карда ба шаҳри Бибирузбимоҳ овардан.

Подшоҳ падари Рузбимоҳ хеста туй даст гирифт. Чил шаву чил руз туй доду Рузбимоҳа никоҳ карда ба Султонмахмуд додан. Дар и ча ихо чан вахт зиндагонӣ кардан. Яг бегоҳ Султонмахмуд яг оҳе кашид.

Рузбимоҳ гуфт:

- Ҳа, чӣ оҳ кашидӣ, ай ма беҳтару хубтар меёвӣ, ки ту оҳ кашидӣ?

- Не, -гуфт, -ма ай ту беҳтару хубтар намеёвум, некӣ падар доштум, модар доштум.

Падари ма ҳам падари ту ворӣ подшоҳ буд. Ҳами хел чо доштем. Аҳволи, уҳо чӣ шуд?

Духтар гуфт, ки:

- Майлаш, ма рафта ай падарум ҳувоб мегирум, мерем!

И ай падаруш иҷозат гирифт, ки думодут мехоҳа, ки ба мамлақати худуш бурава. Дарав подшоҳ ҷавоб дода, чӣ қадар чизи бисёр дода, чан қатор шутурда зару зевару савғоту балову батар бор кард ба роҳ дуромадан.

Ақун хавар ай шаҳри падари Султонмахмуд бигирем.

Султонмахмуд рузе ки ай шаҳри падаруш бурмада буд, тамоми боғу бустон ай беовӣ қоқ шида буд, булбуло ай хондан монда будан, дар ҳуворо ов намеомад.

Падари Султонмахмуд кур шида монда буд. Султонмахмуд ба даруни чорбоғи падаруш омада фурмад. Бо омадани ӯ, дарахто тамуман дар мева дурмад, булбуло дар чаҳ –чаҳ задан, ҳуворода ғарраи ов сар кард.

- Оббо, –гуфт падаруш, –ба димоғум буйи Султонмахмуд омада истодаӣ, ҳар чо бошад, Султонмахмуди ма зинда будаӣ!

Вахте ки Султонмахмуд омада фурмад, падаруша суроғ кард.

- Падарут, - гуфтан, очизай, дар очизхуна.

Султонмахмуд гуфт, ки:

- Нумолаки мара бурда бутен дар дасти падарум, чашмоша бимола, бихезаву биёя.

Вахте ки падаруш хеста нумола, ки дар чашмош молид сиҳат шиду хеста ба чорбоғ дуромад. Рузбимоҳра, ки дидан, ай ишқе ки пешина доштак зиёдтар шидаку бар зидди писари худуш Султонмахмуд даррав чанг сар карда писарша ай шаҳр буроварда бадарға кард.

Зани писаруш Бибирузбимоҳра дар никоҳи худуш дароварда қатӣ Рузбимоҳ зиндагонӣ кард. Бачаи вазир қати бачаи подшоҳ ай мамлақат бурмада рафтан. Чанд

мамлаката гашта-гашта, чанд сол пас омада ба шаҳр дурмаданд, ки дута бачаҳақ дар лави ов рафта бозӣ карда истодан.

Султонмаҳмуд гуфт, ки:

- Бачаи подшоҳ бошен, ай кадом занушен?

Бача гуфт, ки:

- Ай Бибирузбимоҳ. Яг нигоҳ карду гуфт:

Фарзанди мусалламию фарзанди занум,
Ҳам бар падарут лаънат ҳам бар падарум.
Соҳибӣ ҷон омадай, ҷон металабад,
Ҳам бар падаруш лаънату ҳам бар падарум.

Яг ниғини Рузбимоҳ дар дасти Султонмаҳмуд буд, ниғина буrowарда дод, ки:

- Бар, -гуфт, -бар падарум буге!

И гирифта оварда дар дасти модаруш дод, падарушда и гапа гап зад. Падаруш гуфт:

- Ҳозирам и зинда будай!

Ҳами хел Султонмаҳмуд ва бачаи вазир Сулаймон ай ҳама балоҳо раҳида ба муроду мақсадшон расидан. Уҳо ба муроду мақсадшон расидан, мову шумо ҳам бирасем!

Бахши шашум Ривоятҳо

**Маҳмадов Маҳмад Назир, с/т 1920,
зодгоҳаш деҳаи Нимичипоён ноҳияи Фарм,
хаткашон, маъюби гуруҳи 1, нобино шудааст**

Ғул

Мо надидем, лекин одамо мегуфтан, ки Ғул бо одам гуштин мегира, агар бушапиш, қатит чура мешава. Адир буравӣ, қатит рафта як пуштора ҳезумут карда мета.

Чин

Ай намози шом то соати 4-и шава, то мурғфарёда ҳақи чонуш, ай Осмон мефроя. Бояд суяка тоза карда бухурӣ ва дар чойи неку партоӣ. Ҳами суякои нимхӯрда барои чино хурок мешаван. Ягон беадабӣ ай худтон содир мешава, ки чино зарар мерасонан.

Парӣ

Мо парӣро намебинем уҳо мора мебинан, Парӣе умада хуши одама мегиран. Дар қиёмат мо уҳора мебинем, уҳо мора намебинан.

Одами овӣ

Одами овӣ дар баҳру дарёҳо мегарда, хурокуш мохию чонварҳои овиян.

Мурғи анқо

И мурғ дар осмон мегарда, дар ҳаво тухум мекуна, чуча мерора. Чучаҳош пару бол мероран, боз париди ба ҳаво мераван. Замина намебина, ба замин асло намефроя.

Ситораи Корвонкуш

Мисли ситораи руз рушанай. Корвонакиё шав дидануш гумон кардан, ки руз шидай. Корвона кашада, ки меравану мераван, ҳич не, ки рӯз шава. Замиштун будай, ҳаво беҳад хунук, корвонакиё ҳамаш аз хунуки барҳам хурдан. И ситора ай офтоббаро, яъне машриқзамин мероя.

Масофаи байни Офтобу Замин 2 ҳазор сола раҳай. Байни ҳар табақи Осмон 500 сола раҳай. Ай и лави дунё то у лави дунё 500 сола раҳай.

Тавбаи шикор

**Қасибов Камол д.Миёнадара с.т.1905,
43 сол муаллим буд.**

Нурмаҳмади амакитон дар нишов (дом) шиштагӣ будай, ки омадан парёву ай китфош бардошта бурдануш болои куҳ, таҳи арча.

Амакимон гуфт, ки мебинум, Суфимуллои Кулобӣ ҳамуча шиштагияй, дар пеши парӣе. Баъд ба Суфимулло саломалек менан, ҳардиш дуст будан. Баъд Суфимулло ай парӣе мепурса:

- Ира кучо оварден, одами қудакдорай, гудакӯш, ғам мехуран? Бурда чошда моненушу баъд биён.

Суфимулло ба Нурмаҳмад мега:

- Ту пир шудаву нишовмонира басуш накардӣ, дига басуш кун. Баъд парӣе Нурмаҳмада оварда дар нишов мемонан. Нурмаҳмад дар нишов шабро руз карда, баргашта бо хонашон миёя, дигар наместа. Дига ас ба нишов нарафт. Шикора басуш кард.

Ғулмуҳаммад

Мирзоимату Нурмахмад кавгуша мераван, ба дараи Савзгула. Ҳамдигаршуна гум менам.

Савзгул номи Мирзоимата гирифта мега.

-Мирзоимат, боло биё, кавг бисёрай.

-Мирзоимат, рафта мебина, ки гул ранги Нурмахмадай. Нурмахмад гула ай Мирзоимат фарқ наменаву мепурсаш:

- Дар гуҷо кавг монум?

Дар ҳами вахт овози Нурмахмад ай поён миёя:

- Мирзоимат, бухам биё, буравем.

Мирзоимат вахте мефаҳма, ки овоз ай поён омад, якин мена, ки қатиш гапзадагӣ Сабзгул будай, барои ҳами зуд худша ба болои тарма хот мена. Миёя, ки Нурмахмад мега:

- Ма кай боло рафта будум, ки ту ай ақибум боло буромадӣ? Намебинӣ, ки ма нав халқаҳои танидама чамъ карда истодаюм.

Мирзоимат мега:

- Гул чомаи савз дошту не ки ришуш ба риши ту мунандӣ надошт, ришуш бур буд, ай ҳами фаҳмидум, ки Нурмахмад набудаю Гулмаҳмад будай.

Сангдевол

Қишлоқи Сангдевол барои он меган, ки ду бародаро будан, якеш дар болои дара, дар Кумбак, дигаруш дар поёни дара зиндагӣ мекардан. Иё барои худшон хона месозан.

Бародаре, ки дар боло зиндагӣ мекард, чуйи ова мебанда, ки бародари дар поён зиндагӣ мекардагӣ лой карда хона насоза.

Бародари дар поён зиндагӣ мекардагӣ ай беовӣ маҷбур шида, хонаша ай санги ҳолис девол мена, ки номи қишлоқ ай ҳаму иборат шидай.

**д.Миёндара, ровӣ
Насибов Комил.**

Ақлут ай ма ҳам зиёдай.

Акка бачаша насихат кардаю гуфтай:

- Ҳами дидӣ, ки одамизод ҳам шид, ту зуд парида хот шав, зеро якин будон, ки туро бо санг мезана.

Бачаи акка гуфтай:

- Хуб насихатум додӣ, вале агар одамизод санг дар бағалуш дошта бошаю яғбора маро нишон гирифта бузана, у вахт чи ко кунум?

Акка ҷавоб додай:

- Бачаи ма ҳам бошӣ, ақлут ай ма зиёд будай.

Аккаро духтари калоним ром карда буд. Яг руз духтарум курпаҳоша афтов кардай. Акка рафтаю нул зада дарзи курпара канда пахтаҳоша оварда болои сабати курут- қоккунака гирдогирд пушондай. Яғне сабата хунаи худ гумон кардай.

Сабаби ханда

Яг одама гирифтан, одами овӣ, заиф. Бурдануш пеши почо. Почо қати бачаш будай. Почо, харчан пурсидаюш на гап задай, на хандидай. Дар ҳами вахт бачаи почо яг донаи зардолура ба дандонуш шикастай. Ана дар ҳами ҳолати зани овӣ яғбора хандидай. Баъд почо ай у пурсидай:

- Сабаби хандата бугу!
- Сабаби хандаи ма ҳамияй, ки,-чавоб додай зани овӣ, хама одам сурати одами доштаю акли одамӣ надоштай, ки дурро бо санг чанг дохтай.

Мухук

Ҳати Сулаймон ба мухук гуфтай, ки:
-Рафта яг чуве ёфта биёр, ки на қач бошаву на рост.
Мухук «хуб» гуфтаю парида рафтай. Бечора дурахт ба дурахт парида то ҳозир чуви на қачу на рост кофта гаштай. Ҳар чува, ки дид, нигоҳ менаю «чук» яъне нашид мегаю парида мерава.

Чуғдук

Ҳати Иброҳима дар оташ андохтан. Булбулу досак дар даҳаншон ов гирифта меёвардан, ки оташа букушан, чуғдук боша, ба нулуш хас мекашид, ки алов зудтар дар бугира.

Гахвораҷунбонак.

Гахвораҷунбонака, ки дидан меган:
- Модарум писар мена ё духтар?
Агар баъди ин савол гахвораҷунбонак худша мисли гахвора чунбондан гирифт, духтар мешава, агар худша мисли гуштингиро начунбонда, кабу карда истад, писар мешава.

Мор

Агар мора дидӣ, ки забонша бароварду чиррас кардан гирифт, будон, ки ишора мена: Мун завун надорум, завунам заҳр надора, ба ту кор надорум.
И хел мор беҳайфай. Агар мор завунша набуровард, будон, ки мори заҳрнок ва хайфнокай.

д. Миёнадара, ровӣ
Насибов Камол

Ғундал

Ҳам мор ва ҳам ғундал, ки одама бугазан, афсус менан. Ғундал, ки бугаза, ба болои хардумка буромада, салоти чаноза, мега. Мор, ки одама бугаза, мега:
- Афсус, ки одама газидум, кори хуб накардум.

д. Миёнадара, ровӣ
Насибов Камол

Ҷойҳои Офтоб ва Махтоб

Махтов дар осмони чорум қарор дораду Афтов дар осмони ҳафтум. Агар Афтов дар поёнтар мешид, ҳама чиз сухта дар мегирифт.

Осмон давр мегардаву соя болоша мегира. Вақтои пеш мегуфтан, ки Ҳазрати Чабраил Афтова гирифтаи, соли нахсай, вале и гапо дуруған.

д. Миёнадара, ровӣ
Насибов Камол

Гирия парихо

Амаки ман Нурмахмада рузи дафнуш дар куҳхо парие: «Бачамой, отамой», гуфта гирифта. Қабркано дар рузи рушан и ҳодисаро дида, дар таъҷиб шудану гиревоноро гирифта тоба кардан.

Баъд у руз мара намундан, ки кишлоки Яҳак бурам. Мун дар уча муаллим будум.
Паго мерай, ҳозир брай, метарсӣ, -гуфтан.
Баъд мун пугош ба кишлоки Яҳак рафтум.

д. Миёнадара, ровӣ
Насибов Камол

Чокак.

Чокак дар вақтуш одам будаю қати ҳамсояхош ширпевочӣ мекардай, неки доим дар шируш ов мерехтаю ҳамсояхора фиреб меодай. Баъд ҳати Фотима дуош кардай, ки: «Илоҳӣ дар ҳаққи ов чок-чок карда бугардию асло ова наёвӣ»

Барои ҳами чокак пеши ов, ки бурава, ов мисли хун мегардаю у ова намебина.

д. Миёнадара, ровӣ
Насибов Камол

Ғул.

Яг шикорчӣ дар куҳхо бо ду сағуш шикор мекард. Ҳаво торик мешид, яг вақт шикорчӣ овозе шунид, ки:

- Эй мардак, сағхота бугӣ, бубанд, ки ма пешут биём!, - мегуфт.

И мардак ҷавоб дод, ки:

- Не, сагома намебандум! Ту худат кий?

У мардак бо гуфтаи:

- Ба Худову ба Худо кори зарурат дорум. Ма яг шиносат ҳастум, сагота бубанд, ки биёюм.

И шикорчӣ зорахоша шунида сағхоша мебандаву алов карда мешина. Яг вахте ҳаму мардак миёя. Дар рушани алов, ки мебинаш, яг мардаки сермуйи бадҳайбате. Дилуш ай тарс таҳ мерава, бо худша бо даст мегараву мехоҳа камунша бугира, ки ғул намемунаш. Шикорчӣ дига намедуна, ки чико куна. Сағхош охи бастагӣ. Мебина, ки ай и ғул ҳичӣ халосӣ нест. Шикорчӣ ай гушти нахчир ба сих мекашаву ба алов медораву хурдан мегира. Ғулам и кори шикорчира такрор мена. Шикорчӣ руғанои нахчира мегараву бо баданаш молидан мегира. Ғулам и амали шикорчира тақлид мена. Шикорчӣ алова гирифта ба танай руғанолудаш медора, ки пашмҳои бадануш дар мегирани. Ғулам ҳавасуш миёяву алова гирифта ба бадонуш медора, ки пашмҳои гофки бадануш вачас зада дар мегирани. Ғул худша бардошта бардошта мезана, ки алов бо зиёдтар дар мегира. Ҳарчанд болову поён худша зад, ки алови танаш намурд. Ғул дод задаву фиғон карда ай сари куҳ худша хот кард ва несту нобуд шид. Бо ҳамӣ шикорчӣ ай ҷаври Ғул халос мешава.

д. Миёнадара, ровӣ

Насибов Камол

Офтову Махтов

Ай яг шикам ду дугоник таваллуд шид, яг писару яг духтар. Дар замунои пеши пеш, яъне дар қадим зану шавҳар шидани дугонико мумкин буд, баъдтар нораво шид. Баъдҳо дугоники шиками калон бо дугоники хурдӣ раво шид.

Офтову Моҳтов чун дугоники яг шикам будан, зану шавҳар шиданшон мамнуъ шид. Неки Офтов ошики хоҳаруш, яъне Моҳтов шиду ба падару модаруш гуфт, ки:

-Агар ай хоҳарумда духтари хушру биёвен, гирифта бутен, мегирум, агане ҳами хоҳарма бутен.

Падару модаруш ҳарчан кофтан, ки ай гуҷо ай Моҳтова хушру миёван?! Наёфтан. И Афтов гуфта, ки хоҳарма бутенум. Маҳтов и гапа шуниду руҳоша канда, доду фиғон бардошту гурехт. Офтов боша, ура сур кард, то ҳозирам ура дарёв накардай, қапидаш натонист. Аму ваҳте ки Маҳтов руҳоша канда буд, доғош, лаккаҳош монда буд. Ҳаму лаккаҳо дар руйи Маҳтов ҳозирам метован. Офтов боша, барои ҳами суҳар мероя, Моҳтов шав. Яъне Офтов то ҳозир хоҳарша сур менаю дар ҳаққуш суҳтаву қабобай, не ки қапидаш наметона.

д. Миёнадара, ровӣ
Насибов Камол

Ситораҳои чойлови вайрона

Усто хуҷушу занушу шогирдуш қор мекардан, яъне чойлов месохтан. Усто шогирдша мезана, ки барои чӣ пояҳои чойлова қач задӣ. Баъд и шогирдуш ай тарс мегреза. Усто шогирдша таъқиб мена. Зануш боша, дилуш ба сағираи шогирд суҳта, ай қафои усто давид:

- У сағирай бекасай, назануш,- мега.

Кучаи Қаҳқашон

Дар ваҳтуш Бобои Одам дар чигина қаҳ бор қарда рафтай. Раҳи чигина ҳамвор набудаю гулои қаҳ ай ду тараф рехтан, раҳ шидай сафед. Барои ҳаму кучаи Қаҳқашон меган.

Ситораи қорвоқуш

Ситораи Қорвоқуш аввали шав ай тарафи Машриқ мероя.

Меган, ки боре қорвоқуш ба сафар бароманд дар чуле шавмонда шидан. Ҳамаш хов рафтани яг нафаршуна таъқид қардан, ки:

- Ту хов нара, буромандани ситораи руза пойида бест. Ситорара буроманданша, ки дидӣ, мора ай хов бедор қун.

И одам ситора Қорвоқуша ай ситора рӯз фарқ накардаю, аввали шав, нав қорвоқуш яг ганаб хоб бурдай набурдай, ки ай хов бедоршон қардай.

Қорвоқуш: ана руз мешава, ина руз мешава гуфта, ки раҳ рафтани, ҳиҷ руз нашидаю баръакс, шав ториктар шидай. Қорвоқуш раҳгум зада ба дасти роҳзано афтада нобуд мешаван.

Барои ҳами ӯ ситорара ном мундан Ситораи Қорвоқуш.

Ситораи Оталахурак.

Ситораи Оталахурак ай тарафи Ғарб (қибла), намози шом мероя. Ҳаво кам-кам торик, ки шид, рушан мешава. Аму ситораро дида, рузадорон руза мекушоян. Дар Қаротегин расм шидай, ки рузадоро пеш ай дигар хуроко, аввал яг косагӣ атола мехуран. Барои ҳами номи и ситорара «Оталахурак» мондан.

**д. Майдон, ровӣ
Ятимов Чойлоб**

Чашмаи “Бибӣ”

Бобикалони мо духтарчаи бесоҳибера ай сахро меёва. Солои қаҳтӣ будай. Дилуш ба ҳоли ҳаму духтар сухта ура гирифта ба хуна меёра. Оста-оста ҳаму духтарак дастёрии бобимона ба чо миёра. Яг руз бобимон ба у мега, ки:

- Рафта ова таҳоратум биёр.

Духтарак мерававу зуд ов гирифта миёра. Бобимон ҳайрон мешава, ки: «охи дар и наздикӣ ов набуд, и духтарак барои чӣ иқа зуд ов овард? Бобимон офтоваи ова чапа мекунаву боз ба духтарак ов мефармоя ва худуш хеста ура мепоя. Мебина, ки духтарак ука дур нарафта, яъне ба сарчашма нарафта дар яг чо дастоша бо замин зада: «Ов биё, ов биё, ки бобом хафа мешава, ов биё, ки бобом касалай»,-мега ва ай замин ов барумадан мегираву духтарак афтоваша пури ов мена.

Бобомон и воқиара дида худша нишон наметаву зуд ба хона мегарда ва бо худуш мега: «И духтарак ягон бузургаворай, ягон муъчизакорай, ма ҳақи кор фармудани ура дига надорум». Баъд барои у яг хоначаи алоҳида сохта мета, неки духтарак мебина, ки кишлоқ калун шида истодаӣ, барои ҳами у ай кишлоқ барумада дуртар мерава ва ҳамунча зиндагӣ менаву бо чашма мерора. Чашмаҳои “Оби дида”, “Қадамгоҳ”, “Бибӣ” -ра ҳаму буровардаӣ. Бобомон ура Бибӣ» ном монда буд. Биби дар ҳаму хонаш мефавта, дар мазоруш ҳам чашма мавчудай.

**Ровӣ Насибов Камол с.т. 1905
д.Миёнадара, ч.т. қ. Миёнадара,
43 сол муаллимӣ кардааст.**

Сияғул

Яг мардак ай кишлоқи Диикухна, номуш Саидмуъмин, зан мегира. Пешо занора яг сол дар хонаи падаршон қатишон қинғолбозӣ мекардан, яъне думод то яг сол хизмат мекардаӣ, дар хусуруш. Соли дуюмӣ туй мекуна. Шав мерава қати зануш хов мерававу баъд сахарӣ мурғфарёд хонашон кишлоқи Диикухна мерава. Дар ҳами дара, бо ғул вар мехра. Ғул пашми сиёҳ дошт. Ҳардишон қад ба қад мешаван. Хуб занозанӣ менан, ки ҳиҷ кадомуш зур намероя. Баъд ай ҳамдигар чидо мешаван. Саидмуъмин субҳ мерава ханашон. Як-ду се руз меиста, баъд вафот мена. Яъне ай дасти ҳаму Сияғул мемура. Хусуруш мега, ки и мардак дар ма хуб хизмат кард, не ки насибуш ҳами будай, аку ма духтарма метум ба додаруш Саидмахмуд. Баъд духтарша мета ба Саидмахмуд. Баъд и бача мега, ки: акама и ғул кушт, бояд ма шавакӣ бугардум, дараки Ғула биёвуму қасоси акама ай ғул буғирум.

Баъд яг шав ғула вармехра. Ҳардишон хуб мезанан, чунон мезанан, ки фатарот мешаван. Бача бисёр бузбалаи паҳлавон буд, коре карда Ғула мегалтонаву корда мегира, ки букушаш

Ғул ба зора медарояву мега:

- Ма ба ту дига кардор нестум. Хуюм кун.

Саидмахмуд ба Ғул мега:

- Қасам бухур, ки дига бо одамизод чақа намешай, баъд хуют метум.

Ғул савганд ёд мена, ки дига асло бо одамизод чақа намешам.

Саидмахмуд Ғула баъд хуй мета. Ай аму вахт дига Ғул ба ҳиҷ кас чақа намешава. Ҳозир дига ҳиҷ кас намебинаш, агар боша ҳам, ба шакле мегарда, ки намешносиш.

Ровӣ Ҳасанов Сафарбек, с/т 1925
ҷойи таваллуд Ғаввосиён,
иштирокчии ҶБВ. Ҳоло боғбони савхоз.

Ҷин.

Яг мардаг дар осиеб орд мекард. Номуш Муллоулфат. Ҷин омада ба ӯ мега:

- Ҳой Муллоулфат, ягон ҷӣ дорӣ бухурем?

Муллоулфат мега:

- Ба Худо ҳиҷӣ надорум!

- Хай,-мега ҷин,-ута боша, ту нон муҳаёе букун, ма рафта маска биёруму фатирмаска карда бухурем.

Муллоулфат розӣ мешаву таҳмол мепаз. Ачина рафта хурмаи рӯғана ай хонаи Муллоулфат гирифта меёра. Муллоулфат нигоҳ мена, ки хурмаи худшонай, не ки ҳиҷӣ намега, сир бой намега. Муллоулфат фатирмаскара тайёр мена. Ҷин ба у мега:

- Бародар, илтимос, ки дар ҳини хурдан “бисмилоҳ” накуни.

Муллоулфат хуб мега.

- Ута боша,-мега Муллоулфат ба ҷин,-ту ҳез рафта дастата шуста биё.

Ҷин хуб мегаву дастшуй мерава, Муллоулфат ура ниго мена. Мебина, ки ҷин дар беҳи девол бо мезакуш дастоша мешуя.

Баъд ҳардишон омада ба сари тавақ мешинан. Муллоулфат «бисмиллоҳ» мега ва ҷин яғбора «ҷиғӣ» гуфта, нопадид шида мерава.

Муллоулфат бо хунаш умада ай зануш хурмаи рӯғана мепурса, зануш ҳарчанд мекова, хурмаи рӯғана намеёва. Баъд Муллоулфат хурмара ба дасти зануш метаву хандида, қиссара ба у нақл мена.

Ровӣ Зиқиров Эшон д. Лойоба,
79-сола, сабти соли 27.06.1985.

Кухи Аждар

Кухансолон ҳикоят менан, чи замоне Аждаре пайдо шуда, ай ҷониби Ғарм сарнишев калапо ба ҷониби Лойоваи мо ҳаракат мена. Дар руйи раҳуш ҳар чизи пешомадара ба дамуш мекаша. Дар наздикии деҳаи мо-Лойова меояю ай мардум талаб мена, ки ҳар руз ба у як гусфанди ҳисориву як духтари зебо муҳайё намоян, набоша тамоми мардуми деҳара ба дамуш мекаша. Мардум ай тарс ночор монда, ин кора менан. Навбат ба духтари охиринаи деҳа - духтари яккаву ягонаи оҳангар мераса. Оҳангар, ки духтарша ай ҷонуш ҳам дуст медошт, чан руз то субҳ нахобида шамшере месоза, ки фулода мисли ов мебурид. Усто ливосҳои духтарша ба тан када, шамшерша зери куртайи чакани васе пинҳон намуда, гусфанда пеш-пеш карда, ба қароргоҳ меоя.

Субҳ Аждар чангу хока ба осмон бардошта меояву духтару гусфанда ба дамуш мекаша. Усто шамшерша луч намуда, ба даҳони Аждар мутавозӣ медора.

Аждар ба дамуш кашидан мегира, шамшер бурида рафтан мегира. Қариби думашда ки меоян, дарда ҳис менаву фарёда мебарора, ки ай ваҳшати он тамоми ҷону ҷонварон пинҳон мешаван, занҳои ҳомила бача мепартоян. Санғҳои куҳ канда шуда, роҳҳора банд мена. Аждар ду ним шуда мисли ду, куҳ ба ду тараф меафтад.

Ҳу, уна ҳамун куҳе, ки шумо мебинену ба Аждар монанд аст, мардум «Кухи Аждараш» меноманд.

д. Войдара, ровӣ

Ёров Каримчон

Интихоби дуст

Ривоят менав, ки шахсеро агар нашносию шарик шавӣ, хангоми сафар бо ягон баҳонае ай шарикут чудо бишаву бест. Агар дидӣ, ки ҳамроҳут баъди ҳафт кадам мондануш бистад, вай шарики нағз ва агар ба ту нигоҳ накунаву раҳ гаштана давом диҳад, шарики бад аст. Дустира ай вай бояд канд.

Асрори кишт

Дехқон бошӣ, шудгор кун,
Мулло бошӣ, такрор кун.

Дехқоне будай, ки соҳиби чанд таноб замин. Замина як маротиб шудгор карда, як кузара ов пур карда, тайихок карда мондай. Замини дигара ду маротиб шудгор кардаю кузаи дигара пури ов карда болоша пушидай. Дар қитъаи сеюми замини шудгор кузарапури ов карда гур кардай. Соли дуом кузаҳора ай замин бароварда, як-як дидай, ки да замини як маротиб шудгоршуда ови куза нимаӣ, да замини ду карат шудгор дида ови куза қариб пурай ва да замин ношудгор ови куза ҳеч намондай.

Шудгор аҳамияти калон дора. Дехқон замина ҳар чӣ қадар чуқур шудгор куна, дона поён рафта, хуб сабзида ҳосили деҳқонӣ шуд мена. Махсусан замистон барф бисёр бора, ҳосили кишт фаровон мешава. Деҳқоно беҳуда нагуфтанд, ки: «Барф курпайи заминаӣ».

д. Оксой
Пайков Қаландар

Офтов дар тарозу

Офтов да тарозу расидагида, сари солда аловпарак мекардан. Замони пешда муаззин ба болои масҷид баромада фаръед мена, ки:

- Сари сол, Соли нав!

Ҳар кӣ доштагиша авқот мекард. Пеш ай Соли Нав да арафаи он аловпарак мекардан. Калонсолон дар як саҳнада ҳезум чамъ оварда, оташ меафрухтан. Ҳангоми ай болои оташ паридан, «Ҳаллос, ай ҳамаи балоҳо халос» мегуфтанд. Се раҳ ай исун, се раҳ ай усун мепаридан. Занҳо алоҳидаю бачаю мардҳо алоҳида. Баъд арча дуд мендохтан, ки буйи у ба димоғ расида умри одам дароз шава. Чунки арча “Оби ҳаёт” хурдааст, ки дар ин бора мардум ривояте доран.

д. Миёнадара, ровӣ
Насибов Камол

Нони зағора

Нони зағора гуфтай, ки: ма дарёи Шура пуштакӣ мегузарум ва тар намешам.
Шурбо гуфтай:
Лабай? Чӣ гуфтӣ?

д. Ғаввосиён: Ҳасанов Сафарбек.
Навиштагиранда: С. Фатхуллоев

Санги шаху арӯс

Ай давраҳои қадим нақл менам, ки ваҳти ҳуҷуми душмано ба Қаротегин қаландаре бо писару келинуш гурухта ба Ғавосиён мераван. Душмано то ҳамичара увора таъқиб менам. Душмано, ки дар сур карданшон бисёр саргардон шуда азоб мекашан, меҳохон уҳора ҳам ба азоб кушан. Қаландар қати писару келинуш дуо менам, ки: «Илоҳо, мора санг гардону ба дасти душман нате». Душон мустачо мешававу онҳора санг мегардона. Ҳоли ҳам ҳаму сангҳои одамшакл ҳастан ба мисли одамон. Ҳини бухор, ваҳте сангҳо гули патдори баҳмалмонанд менам, ҳаму сангҳора рафта бинӣ, мегуӣ, ки либос пушидаан, ҳаму қадар хушруван. Мардум ӯ сангора табаррук ҳисоб менам. Бачаҳоера, ки касали кабутсулфа мешаван, бурда ай хоки ҳаму санго мелесонан ва касало шифо меёбан.

БАХШИ ҲАФТУМ

ҲАММОСАИ ГУРҒҮЛӢ

Терма

Имрӯз ҳастем ғанимат,
 Ба ганда нашавӣ хамсуҳбат.
 Як гап дора олама миннат,
 Одами хуба гапуш қиммат...
 ... Дунё дунёи фирӯз шид,
 Ситораи субҳ баромаду рӯз шид.
 Вақти хондани булбул шид,
 Як гул увақта ду гул шид.
 Сабза ай замин сабз шид,
 Вой тухми одамин,
 Дигар ай хоки хунук сабз нашид...
 ... Дунё дунёи рӯзона,
 Сифат кунем Гурғӯлӣ - Султона
 Падар валӣ, модар валӣ,
 Номи падаруш Ҳилолбӣ.
 Ай гӯр пайдо шудагӣ,
 Нӯҳ моҳ азоби гӯр кашидагӣ.
 Ва шири ҳайвон хӯрдагӣ,
 Ва байтали Аҳмад буд Куло,
 Дар болои у хок шид пайдо.
 Ва ширша хурд Гурғӯлӣ - Султон,
 Мирохӯр байтала кард гумон.
 Ва номуш буд Шоҳсалмон,
 Аҳмад худуш буд паҳлавон.
 - Эӣ мирохӯр, харов кардӣ байталмон?
 Мирохур гуфт: - эӣ Аҳмад -акаи чон,
 Байтал мера боло хоки хуҳартон,
 Аҳмад қати мирохур шид равон,
 Дар хок як кудака кардан гумон.
 Кудак ҳамчуно хушрӯ, мисли ситораи осмон.
 Аҳмад кудака дид шид гирён,
 Ай хар ду дидаи аҳмад хун шид равон.
 Эӣ дарег, будай фарзанди хоҳармон,
 Аҳмад кудака гирифт гирёну нолон.
 Дар синаи худ чиқид мисли як моҳи тобон,
 Коклои мушкӣ дар гардани кӯдак эзон.
 Ба хонаш бурд вақти шом.
 Зани Аҳмад ном буд Бибикалон,
 Хест ай чош гудака дар дасти шавҳар дид шид гирён.
 Ай дидаи кампир об шид равон,
 Мереза мисли гураи борон.
 - И писара ёфтӣ ай кучо?
 Фарзанди Бибиҳилол ай хок,
 Ай вучудуш шидай пайдо.
 И гудакро бибикалончон бику парво,
 Фарзанд мешава дар мову шумо.
 Тӯй кард Аҳмад паҳлавон,
 Дусата мӯйсафед шиштай дурнамои калон.
 Аҳмад гуфт: - Ном моне ҳамин писармон,
 Ай ҳама калон буд Шодмон:

- Номуш кардем Гурғӯлӣ - Султон.
 Аҳмад кардуш парво,
 Сездеаҳа қадам монд Гурғӯлӣ - Султон,
 Байтали Қлора меросуш кард Аҳмадхон.
 Ай у байтал шир хӯрдай Гурғӯлӣ - Султон,
 Мисли модар парвош мекна ҳаму чувон.
 Роҳён - Араб буд подшоҳи калон,
 Хушдори зани Аҳмадхон.
 Як пага хамид дар Чамбул шид пайдо,
 Ҳаму чувона дид дар даҳаи дари Аҳмадшо.
 - Эй чувон! Чӣ ном дорӣ шумо?
 У чувон гуфт? - Номи ман Гурғӯлӣ - Султон,
 - Аҳмада чӣ мешай эй чувон?
 - Мешам хоҳарзодаи Аҳмадхон.
 Раҳён - подшоҳи калон,
 - Э писар, - гуфт, - омадам меҳмон,
 Бисёр ташна мондам дар чулистон.
 Бибикалон дар ма хешай, додар,
 Бигуш, як чука ов биёра зутар.
 Раҳи ман дер шидай,
 Ман мегардум чапасар.
 Дар ин гап хандиду чувон.
 Панг-панг накун, эй подшоҳи калон,
 Мурге ту куштай,
 Ма пар кардам кайҳо.
 Агар ов бихурӣ ай янгаи мо.
 Ҳами гандумбуяи қирта хуй те дар байтали мо.
 Ман як хоназод гирум ай шумо,
 Буровардани янгам тани мо...
 ... Асабта дар нате дар ин байтали Қло,
 Буро ай и ҳавлии мо,
 Раҳён-араб шид ҳайрон,
 - Байталта биёр писари чон.
 Байтала овард Гурғӯлӣ - Султон...
 ... - Янга, - гуфт, файрод кард сағераи Аҳмадхон.
 Бибикалон гуфт: - Чӣ мегӯй, писарчон?
 - Ташна мондам, янгаи мо,
 Як косаи ов биги биё.
 Бибикалон шид равон,
 Косаи ов дар даст, мисли моҳи тобон.
 Буромад чунбон - чунбон,
 Қад химча, мурчамиён,
 Лав писта, гавҳардандон,
 Худуш ҳаст роҳати чон.
 Косаи ов дар дастшон.
 Сохти моҳи тобон,
 Дод дар дасти Раҳён.
 Раҳён -араб холша карда ниго,
 Ҳушш намонд дар ҳеч чо.
 Бибикалон шид хандон,
 Зулфи мушки дар рӯш эзон,
 - Чо кардаи, эй меҳмони чон?
 Раҳён-араб ҳуш омад дар сар,
 Қапид гирифт ай дасти духтар.

Бардоштуш ай хоки сиё,
 Бастуш дар қанцигаи бодпо.
 Гашт буромад ай хоки дурманно,
 Қира хуй дод дар сахро.
 Гузашт ай болои чор дайро,
 Дар хоки худуш дуromад Раҳён,
 Дар манор хуй дод Бибикалон.
 Бибикалон кард ниго.
 Ҳаштод гул дар манори подшо,
 Духтар дора Раҳён.
 Гулширмо ҳаст моҳи тобон.
 Рпахён-араб рафт тахти тилло,
 Вазирҳои кӯҳна шидай чо ба чо.
 -Кчо рафтӣ, подшоҳи калон?
 -Рафтум Чамбули Мастон,
 Дидам зани Аҳмадхон,
 Неки сағерааш мара тарсонд.
 Раҳора бикнен ниго,
 Сағераи ҳаму бегаҳ меёя ё паго.
 И кора кунем дафтар,
 Ай Аҳмад бшавем хабар.
 Ай шикор хамид, ай сахро,
 Бибикалон нест дар ҳиччо.
 - Гап зан писар, - гуфт, - Гурғӯлӣ - Султон,
 Гчо рафтай, нест янгатон?
 - Э тағой наков асло,
 Хов будум дар сахро,
 Гушна мондум омадум тағои чон,
 Нестай дараки янгамон.
 Ма намедонум сири дунё,
 И рафтаи сини гуҷо.
 Аҳмад гуфт: - Рут сиё,
 Ҳар коре шидай ай дасти шумо.
 Сағера механда қоҳ-қоҳ,
 Сни тағой мекна ниго.
 Аҳмад дар ғазаб панно,
 -Ғаш нахур тағои мо.
 Занга дузидан кофиро...
 Неки духтар меёрум, ишоло.
 Омад як подшоҳи калон,
 Саруш гумбази гардон,
 Гушаш мисли чапари деҳқон.
 Ҳар бурут дошт гишма-гишма,
 Дандонош мисли тавар-теша,
 Ай мову шумо надошт андеша.
 Дошт як аспӣ бебуҳо,
 Ба тангуш кардум.
 Сар дод дар байтали Қло,
 Хоназодша гирифтум, ишоло.
 Аҳмад гуфт: - эй писари чон,
 Душмани ма буд ҳаму Раҳён.
 Майда буд Бибикалон,
 Хушдор шид Араби Раҳён.
 Лекин ночно додӣ дар дасти ӯ ҳайвон.

- Бубар, бонӣ кун байталмон,
 Байталро бонӣ кард ҳаму чувон.
 Соли байтал шид дар миён,
 Дар хов монд Гурғӯлӣ - Султон.
 Кура кард байтали Қло,
 Одаме пайдо шид ай тарафи чилтано.
 Кураи байтала бурдан уҳо,
 Байтал шиға мезана дар хун панно,
 Таҳ медава боло,
 Чавон бедор нашид асло,
 Байтал омад болои сар,
 Чувонро кашид ба дандон ҳаму чонвар.
 Чувона фрид байтали Қило.
 Ба тарс бедор шид ҳаму чувон,
 Байтала дид дар хун ниён.
 Кура кардай ҳаму байтал,
 Курара наёфт ҳаму чувони кокулзар,
 Гирён шид Гурғӯлӣ - Султон,
 Ай ҳарду дидаш хун шид равон.
 Нола мекунад: - ай зарум,
 Сад эсизи хоназоди байталум,
 Ту будӣ ба чои модарум,
 Хоназоди ту ба чои додарум.
 Дар ғами фарзанди ту байтал,
 Ман шидум муфтало...
 ... Эӣ дӯстӣ ширин букунум чико,
 Ай кураи байтал шидем зинда чидо
 Субҳ бдама ай пешго,
 Сарма Аҳмад мекна чудо.
 Ҳамчунон нолид ҳаму чувон,
 Байталро бурд дод дар дасти Шохсалмон:
 - Байтала бонӣ ку мирохури калон,
 Курам гум шидай, акаи Шохсалмон.
 И зиндагӣ дар ма ҳаром,
 Курара гум биёвум ай саҳро,
 Хизмати ту тани мо.
 Шохсалмон шид гирён,
 Гирифт гирди ҳаму чувон:
 .. - Худат назар кардаи чувон,
 Буро бунол дар биёбон.
 Ҳаст рӯзи товистон,
 Натарсӣ дар қуммои таспон.
 Як машини қмиза кард яксар
 Як савочда дар кулча кард дар руған тар
 Дод дар дасти султон
 Дар чул иу чувон шид равон
 Ҳамчунон нолид дар қумистон
 Ай чигари чувон хун шид равон
 Се шабу се рӯз нон нахӯрд асло
 Нола карда дар саҳро,
 Як сол гашт дар мулко
 Баъди як сол буромад хористон,
 Мӯйсафеде хамид дар раҳшон,
 Ду дасти чувон алиф - лом.

Ду дидаш об равон,
 - ассалом алақум отаи чон.
 - Воалекут бар салому писари чон
 - Чӣ менолӣ, э чувон?
 - Чӣ гап занум ота шумо?
 И чувон ба мурдаш шидай ризо,
 Як сол шидай менолум қиблаго,
 Як той гум кардам рум сиё.
 Дар ма на падарай на модар,
 Дӯсти ширин, падарум, отаи маҳшар...
 Раҳмдил мебинумут отаи чон,
 Шояд браси ба додмон.
 Дар ман шавӣ роҳбар,
 Ман тура хондум падар...
 ... Намедонум кнам чико,
 Ғарибу мондам танҳо.
 Шидам саргардон рӯзи товистон,
 Чигарам сӯхт, отиа худам шидам бирён.
 Ман брам кҷо?
 Як роҳбарӣ кун қиблачо,
 Мӯйсафед шид гирён.
 Дар чул шид равон,
 - Ай қафои ма биё, э фарзанди чон,
 Тоятро меёвем ай сахро.
 Дар чул шид равон,
 Чилтан дошт чои калон.
 Пешандозуш рафт раҳбар,
 Мӯйсафед дар ӯ мисли падар.
 Ёфтан тои чавон,
 Авзол кардагӣ тамом,
 Дидан бромадай безабон,
 Як қизили бебаҳо,
 Сиву ду хол дар баруш пайдо...
 ... Дафтар кардагӣ ба номи чонвар,
 Зонуни зайнал қири бепар.
 Мо чил тан авзолта кардем яксар,
 Худатро кардем камтар.
 Соҳиби ту ҳаст Султон,
 Ай думи ту гирёну нолон,
 Меёвад э моли таҳдон...
 ... Мӯйсафед кард ниго:
 - Гиря накун фарзанди мо,
 Ай чот хе, эй писар,
 Авзолта бичи дар бар,
 Савор ша и қири бепар.
 Ай чош хест Гурғӯлӣ - Султон,
 Авзола қапид зитар.
 Саройнаро монд дар сар,
 Дар арқан фрид чеваи мрамар,
 Пеши синада баст ҳафта сипар,
 Ҳафт булғора печонд гирди камар,
 Дар миён баст якаш ханчар.
 Ҳамоил ба қад баробар,
 Ғилофҳо туда шуд ай ду бар,

Дар даст гирифт найзаи лочвар.
 Рост шид пеши қири бепар,
 Ҳафт қарқаҳил кашид сар ба сар.
 Ҳийй ҳийй
 - Ту ҳастӣ дар ма додар,
 Ай модарут шир хӯрдам ҷонвар.
 Ҳушта биги бар сар,
 Ғариб накни саҳро.
 Ба хокдон мерем мову шумо
 По дар ликов ҷунбонд,
 Дар бозӣ даромад безувон
 Ҳудша рост қард болои ҷонвар
 Ҷилави қзила кашид навсафар...
 Ҷавон ҳуй дод бапар,
 Дар чул шид рӯи пар.
 Як моҳ шид саргардон,
 Ҷайхён буд дарёи қалон.
 Дар дарё ҳуй дод у безабон,
 Мисли моҳӣ гузашт Қири Султон,
 Дромад дар хоки Раҳён.
 Намози дигар буд қазо,
 Дар бозори Раҳён шид пайдо.
 Мир Алихон буд ҷавон,
 У бачаи Раҳён.
 Яке дид ҳами ҷавон,
 Дар болои қзил Гурғӯлӣ - Султон.
 Мир-алихон гашт қафо,
 Бибикалон қард ниго.
 Бибикалон шид гирён,
 Ҷо қардай Миралихон,
 Бисёр мебинумут сарсон.
 Черета дидум ҳазон?
 Гап наза модари ҷон,
 Дар бозор ҳаст як меҳмон.
 Дар таи пош як қизили безабон.
 Ҷавона дидум модар,
 Ба мисли фарзанди падар,
 Ҷигарум шидай буйрон,
 Мемурум дар ғами ҳаму ҷавон.
 Даҳ вовуш қуна оташ ҳаст Раҳён,
 Сарша мегира модари ҷон.
 Бибикалон гуфт: - писар,
 Меҳмона биёр зудтар,
 Нағалта дар дасти падар.
 Мир-алихон шид давон,
 Қашид ҷилави меҳмон.
 Ишав дар ҷомон мешавӣ меҳмон,
 Пешандоз Мир-алихон,
 Аз қафо Гурғӯлӣ - Султон.
 Ҳамбондуш пеши модар.
 Бибикалон дид, ду дидаш шид тар,
 Қизила қардан қамтар.
 Бастуш якамехи тилло,
 Бозӣ мекна боди само.

Бибикалон гуфт: - чавон,
 Бе ту зиндагӣ ҳаром,
 Гап зан ай Аҳмадхон.
 - Чӣ гап занум янгаи чон?
 Бисёр кардим саргардон,
 Ай корои кадагим шидум пушаймон.
 Имрӯз омадам пештон,
 Бхе биги болои безабон.
 Мерем Чамбули мастон,
 Ма пир шидум писар.
 Вахте бибикалон будум духтар,
 Дузидум Раҳёнараби бепадар,
 Мара Чамбул барӣ чавон,
 Сарма мегира Аҳмадхон.
 Як духтар дора Раҳён,
 Номуш Зирадандон.
 Метем дар дастон,
 Ира бар бте дар Аҳмадхон
 Бибикалон хест зудтар,
 Гоҳе мегалта ба сар
 Расид дар пеши у духтар:
 - Зира-дандони чон,
 Дугонаҳот дар хонамон омадан меҳмон
 Зирадандон шид девона,
 И гап шунид шид мисли девона,
 Хамид рафт ба хона.
 Яке дид ҳами чавона,
 Гургӯлӣ - Султон дид ҳаму духтар.
 Ҳамчунон хандид ай чигар,
 Қлуғ боракалло модар.
 Авзоли қзил буд яксар,
 По дар ликов монду кун дар ҳаму чонвар.
 Қапид ай дасти духтар,
 Зирадандон шид саршон,
 Бардоштуш бибикалон.
 Бастуш дар қанцигаи Гургӯлӣ - Султон
 Зира-дандон гуфт: - э модар,
 Мара додӣ дар ин чавон, чӣ мегӯӣ дар падармон,
 Сарта мегира ба пиён
 Номи атаи ма ҳаст Раҳён
 Мир-алихон гуфт: - э хувар,
 Ай Чамбул отам дуздид ҳами модар,
 Дар чои ҳами кампир тура бурданд духтар
 Ғам нахӯр моҳи январ,
 Чамбул чои хувай, хувар
 Ҳами чувона метиянут зудтар
 Бӯса мегира ай ду холу ду бар.
 Гургӯлӣ - Султон хуй дод бодпо
 Бимбикалон гуфт: - э писар,
 Раҳён оташа хавар кун зудтар,
 Бугу як чавон дуздид бурд хувар.
 Миралихон шид равон,
 Расид дар пеши Раҳён.
 Дод маълумоти Гургӯлӣ - Султон,

Хуварма бурд отаи чон.
 Раҳён шид равона,
 Қапид грифт як гурзи калона.
 Дар миёнаш баст,
 Савор шид гандумбӯяи тайлона.
 Сур мекна ҳаму чавона.
 Дарёи Чаҳён, дайраи калон,
 Дар дафро дромад чавон.
 Ай қафо омад тайлони Раҳён,
 Расид дар лаби дарёи калон.
 Ҳарчанде чуҳа мекна паҳлавон,
 Намедроя дар дарёи калон.
 Раҳён шид гирён,
 Шاپид қамчин, пусти тайлон дукафон.
 Тайлон таҳ давид боло,
 Намедроя дар дарё
 Раҳён худша уфтонд
 Пусти тана шид дукафон
 Файрод кард: - эй сағераи Аҳмадхон,
 Гирифти ҳушу чон,
 Намондай ҳанги тайлон..
 Халос шидай ай дасмон...
 ... Ай дасти ма карди хато,
 Ма гаштум ба қафо.
 Кор надорум дар шумо,
 Номи ту Гургӯлӣ - Султон,
 Азоби гура диди чувон.
 Буку хизмати Аҳмадхон,
 Дар ту ҳаст ба ҷои падартон.
 Ма ай кори кардагим шидум пушаймон,
 Дар Чамбул расид Гургӯлӣ - Султон.
 Аҳмад чавона кард гумон,
 Дар қанчиғаш Зира-дандон
 Аҳмад шид хандон:
 - Ҳалолагӣ бодо, эй писари чон,
 Оварди духтари Раҳён.
 Калони Чамбула додумут Гургӯлӣ - Султон
 Қлуғ кард ҳама ҷаҳон,
 Фуровард ай қанчиғаш моҳи тобон
 Ҳаблини Аҳмада кор шид яксар
 Гургӯлӣ - Султон гуфт: - эй Аҳмадхон,
 Биё никоҳат кнум Зирадандон
 Аҳмад гуфт: - э чавон,
 Дар даҳани ма намондай дандон
 Мӯйсафед шидаму марди калон,
 Ассо ба дастум расидай, қоматум ларзон,
 Ачал қапидай ай банди гиребон,
 Мисли дор меларзум балаи чон
 Зеби худут дора Зирадандон
 Тану навсата бубахш, э духтари чон,
 Тану навсаша бахшид Зирадандон
 Қарраҳона овард Аҳмадхон,
 Хубаи никоҳа кашид ҳаму замон,
 Қабул кард Гургӯлӣ - Султон.

Чодара задан кампирҳои нотавон
 Духтарои Чамбул чамъ шид ҳаму замон,
 Ҳамаш дар тӯи Аҳмад омад якбора.
 Аҳмад тӯй метия Гургӯлишора.
 Фарёд шид нафилаву нағора,
 Ай чинқавзу дойра.
 Ҳаштод духтар бозӣ дора,
 Бозира карданд тамом.
 Маъракаро дод Аҳмадхон,
 Маъракаро хӯрданд яксар,
 Дуъои тӯя карданд зудтар.
 Садсола шавӣ чавони Султон,
 Ай тӯй баромад ҳамашон.
 Султону Зирадандон мондан танҳо,
 Вахти хов шид уҳо...
 Ай чош хевст Гургӯлӣ - Султон,
 Баромад дар тахти Аҳмадхон.
 Чанд сол калонӣ кард дар Чамбулша,
 Яке дар хов дид Кубодиён.
 Аваз буромадаи тугён.
 Ай чош хест шид хандон,
 Авзол фрид қира бегмон,
 Болои қирда гашт, буромад ай Чамбули мастон,
 Дар чул шид равон.
 Ду ҳафта гашт Гургӯлӣ - Султон,
 Дромад дар хоки Кубодиён.
 Ҳашттар кло монд дар шохи сар,
 Кадуи некбахт карда дар бар.
 Чандаи зарҳай зи бар боло,
 Дгала танг болои линго.
 Брут мондай, риш нест дар ҳеччо,
 Бари рӯи худша кардай сиё.
 Дар рассаи Кубодиён худша кардаи гадо.
 Дӯст гуфт, кашид «Шайдло».
 Машрафӣ хонд қаландар.
 Ҳамчунон хонд ай чигар,
 Ба мисли гули санавбар.
 Тӯтӣ, майна шид нолон,
 Чураи булбул ҳамид ай осмон.
 Ов ай замини қоқ шид равон,
 Халқи бозор ҳама шид гирён.
 - Ай гуҷо боша и бобои хушхон,
 Булбули товистон?
 Ҳама чигар шид бирён
 Хове дидай Гургӯлӣ - Султон.
 Дарвозае шид намоён
 Дар хама дарвоза дид ҳаму чувон
 Дарвозаи буд Карим-қассоб палвон
 Аваз ай модар омадаи ҳаму замон,
 Шири модарша намехра тугён
 Каримқассоб шинид овози нотавон
 Каримқассоб шид гирён
 Кудака грифт ай дасти модар,
 Дар дастуш буромад даҳани дар

Ү кудак буд гирён,
 Гадора дид, шид хандон.
 Каримқассоб гуфт: - э гадо,
 Дар чандад бурум дар ҳами куло,
 Ҳеч ҳаким нестӣ гадо?
 Шири модарша намехра ҳами писари мо,
 Гадо фарёд кард: - э паҳлавон,
 Писарта буте дар дастмон,
 Бра ҳафт тор ришта бхамбон.
 Писара дод қаландар,
 Карим-қассоб гашт чапасар.
 Дарвозаи худ дромад зудтар.
 Гургӯли - Султон шид хандон,
 Кудак намегирия дар дастшон.
 Дарвозара кашид гадо,
 Қулфа андохт ай қафо.
 Кудак дар бағал кард бачо,
 Қзила хуй дод дар сахро.
 Қзили амир гурезон,
 Ситора канда шид ай осмон.
 Як ҳафта дромад дар Чамбули мастон,
 Аваза дод дар дасти Аҳмадхон,
 Дар тахт бромад Гургӯли - Султон.
 Аваза парво кард Зира-дандон.

Аваз майда буд шид калон,
 Аваза кард тӯи калон.
 Ай сари сидқ шид фарзанди Султон.
 Нухсола шид Авазтуғён,
 Ҳамчунон хушрӯ омад чувон,
 Коклои мушкӣ дар гардашон.
 Овар Зайналқири бапар,
 Э аваз, дар ман ҳастӣ писар,
 Миросаат кардум ҳами ҷонвар.
 Ман дар ту мешам падар.
 Дуьо метутмут э писар,
 Душман ҷойгир нашава дар хоки мо.
 Ҳар дузе омад мулкмон,
 Зайналқир бгир бухамб дар майдон.
 Душман бина меша пушаймон,
 Душмана дар и хок намон.
 Қзила грифт Аваз туғён,
 Қзил шид хандон.
 Ҳши қзилай парешон,
 Рухбозай дар коклои туғён.
 Қзил мекна маҳмеза,
 Чилучор газ мехеза.
 Аваз хамид пеши султон:
 - Яроқи чангӣ бтемон отаи ҷон,
 Шикор бром дар хоктон.
 Сайл кунум боли гулистон.
 Чева додуш қалқони сипар,
 Саройнаро монд дар сар.
 Ҳафт булғор печонд гирди камар,

Дар миён баст якаш ханҷар.
 Ҳамоил ба қад баробар,
 Гилофе туда шид ай ду бар.
 Дар даст гирифт лочабар,
 Тавли ҷангӣ грифт тугён,
 Рост шид дар пеши зайналқири безувон.
 Ҳафт каркаила кашид сар ба сар,
 Як лик шпонд дар синаи ҷонвар.
 Чор сумша бўса кард тугён,
 Дар дидаш молид Авазхон.
 Хушта биги қизил ба сар,
 Дар хоки душман мероем саҳар.
 Гулистон мерем ҷонвар,
 Рухбоз ҳастӣ моли Султон,
 Гулширмо ҳаст парий калон,
 Ба молӣ ҳаст як моҳи тобон.
 Хушдор дорад чанд палавон,
 Ғубор ҳастай подшоҳи калон.
 Чандон дора ҷалодҳои ҳаром,
 Дор дора подшоҳи калон.
 Мара натӣ дар дасти ӯ ҳайвон,
 Миёрум ба ғӯшаи хокдон,
 Хизмати ту ҳастум, э қзили Султон....
 Чоштина роҳ гзашт хироти Султон.
 Дар болои қир рост шид Авази тугён,
 Бромад ай Чамбули мастон,
 Қира хуй дод дар Чамбули мастон.
 Бурмад болои гулрухон,
 Дуроина грифт Аваз паҳлавон.
 Дар дурбин кард ниго,
 Шаҳре Чулистон шид пайдо.
 Номи подшоҳ Ҳумён,
 Аваз баҳодур кард нигоҳ.
 Хандид қоҳ-қоҳ...
 Ҳаштарк кло монд дар шоҳи сар.
 Кадуи некбахт, камари тилло,
 Чандаи зарҳал зи бар боло.
 Дағала танг болои линго,
 Киштии зарҳар дар баруш ошно.
 Бурут монд Авази сипо,
 Дараки риш дар ҳиччо.
 Худша кард қаландар, мискин, бенаво,
 Афтод давид ҷои чоштгоҳ,
 Дар бозор расид ҳамон гадо.
 Дӯст гуфт, кашид «Шайдуло».
 Машрафӣ хонд қаландар.
 Хондануш гулу санавбар
 Тӯтиву майна дар қафас шид нолон,
 Ҷураи булбул ҳамид ай осмон.
 Ов ай замини қоқ шид равон,
 Халқи бозор ҳама шид гирён.
 Симу зар додан назди нотавон.
 Ду хурчин пур шид ай тилло,
 Ҳарду почай хурчин бурид бобои гадо,

Симу зар мереза дар расаҳо.
 Мечина мискину бенаво,
 Дар ҳаққи гадо мекунанд дуо.
 Фарёд карданд боё,
 Хурчинут кандай э бобо.
 Як тевона додан ришта ай қафо,
 Ҷои нава хала мекна бобои гадо.
 Ҷои даридагиш мондай ай қафо,
 Кули бой механданд қоҳ-қоҳ:
 - Сад эсизи бобои гадо,
 Бисёр хушхон будай дар дунё.
 Неки сияҳ кур будай чи бало?
 Гузашт бойи нотавон,
 Аз пеши боё, шид хандон.
 Чорбоғи подшода шид пайдо,
 Сафили боғ духтар буд чилу чор газ дар ҳаво.
 Аваз ҳуй дод Қизили бодпо,
 Чилу чор газ хест Қизил дар ҳаво.
 Дар чорбоғ дуромад бобои гадо,
 Қизила ҳуй дод дар гулбутаҳо,
 Чаршӣ мекина Қири гадо.
 Дар таи манор гадо кашид шайдилло,
 Гулширмо буромад, ҳаштод каниз ай қафо.
 Машълаи рӯи Ширмоҳ дарвид дар дунё,
 Шуъои дандонуш давид чоштина роҳ.
 Хушхонӣ кард бобои нотувон,
 Гулширмоҳ шид гирён.
 Гулу наҳвар хувари чон,
 Лаганди зар бичи пеши нотувон.
 Гулу наҳвар хест ай чо,
 Лаганди зар гирифт куло.
 Гулунаҳвар хамид пеши гадо:
 - Э бобои ширинзабон,
 Цигармон кардӣ бирён.
 Апама карди гирён,
 Биё, назрата биги ай дастмон.
 Дуъо буку дар ҳақмон,
 Қаландар гуфт: - бумурум дар зулфтон.
 Бобот кам нест ай зари дунё,
 - Чӣ талаб дорӣ, бобои мо?
 - И боботон ҳамбозай,
 Дар духтаро рухбозай.
 Бура бугу апатон,
 Ҷамол нишон бутия нотавон.
 Сифатон барум дар гулистон,
 Файрод кард, мубофтилло.
 Ҳаму Гулу наҳвар зебо?
 - Э бобо, бузанат ҳафт бало,
 Э бобои длағаса,
 Рут ба апамнараса,
 Қоқ мекуни холи у магаса,
 Гадо кард нигоҳ.
 Ҷаҳон гаштай нотувон,
 Дидай Чамбули мастон.

Дидай ва ҳам Авази ҷувон,
 Ва ҳам дидай зирадайдон.
 Бура бугу апатон,
 Тартиб буте холатон.
 Чамол нишон буте бобитон,
 Сифат барум дар Чамбулистон.
 Гулинаҳбар гашт қафо,
 Буромад пеши Ширмоҳ.
 Дар апаш гуфт ҳами гапои гадо,
 Гулширмоҳ шид хандон.
 Файрод кард зирадандон,
 Ва ҳам Авази тугён.
 Дар хов дидам ҳардушон,
 - Э хуваро, бугчаҳора буги биё,
 Тоза кунем холора.
 Бубурем качакҳора,
 Бупушем либосҳора.
 Тиёқ бугирен ҳаматон,
 Мерем пеши нотувон,
 Мепурсем Авазхон.
 Ва ҳам аз номи Зирадандон,
 Нага ҷувоби ховмон.
 Тиёқаш мекунем нотавон,
 Ҳаштод гул чумбид айёра,
 Овардан бухчаҳора.
 Пушидан куртаи зарҳалӣ,
 Ё куртаи пусти мора,
 Дар сар зарку нумола.
 Гирифтанд ойнаҳоро,
 Мондян пеши зебора.
 Сурма кардай қошора,
 Ва ҳам ду чашми сиёра.
 Сурхӣ барии линҷора,
 Ҳам тов дода зулфора.
 Сар дод сари рухсора,
 Чӯмбиш хурд мубофтило.
 Қадиш алифи алло,
 Пупак ғалтод зери по.
 Додн сими бисмилло,
 Дар гарданаши тавқи тилло,
 Хафабандак ғалтид, чураҳо.
 Дар болои синаҳо,
 Чунбиш хурд у айзон.
 Сиқич пеши ду дандон,
 Шарфаи сақич дар осмон.
 Хамбидай у чунбон-чунбон,
 Қад химча, мурчамиён,
 Лав писта, гавҳар дандон.
 Худут ҳастӣ роҳати чон,
 Качак бурид панчу чор,
 Сар дод болои рухсор.
 Абрӯ думғозаи мор,
 Ду сина мисли анор.
 Куртақ дора қоғазӣ чойдор,

Лаву дахан нукли тайёр.
 Чашм дора босмахумор,
 Холи майда панчу чор,
 Баҳри холшай лак ҳазор.
 Чунбиш хурд ӯ хакарӣ,
 Фартасти румоли парӣ.
 Тана лимех чавҳарӣ,
 Ачаб гули қошғарӣ.
 Чамоли ӯ гула бини,
 Хушдор бошӣ мембрӣ.
 Чумбиш хурд у айёра,
 Дар по кавши булғора.
 Як қадам дод, ноз кардай,
 Ду қадам дод, пардоз кардай.
 Як қадами сеюм шуд,
 Қадша хушру рост кардай.
 Зарнумол қимлич дар сар,
 Ай чош хест ҳаштод духтар.
 Пешандоз шуд апашон,
 Ҳаштод гул хамбид ай думшон.
 Расид дар пеши гадо,
 Ҳама дора тиёқи тилло.
 Ҳафт қимақ кард руболо,
 Машғалаи руш рӯи дунё.
 Файрод кард: - э бобои гадо,
 Нигоҳ бикун холи мо.
 Оқубат мемури ай дасти мо.
 Э бобои гадо, рафти Чамбули авлиё,
 Дидай Зирадандон?
 Чи ранг хол дорай нотавон?
 - Гуш куне хоҳаро,
 Ма дидум Зирадандон.
 Қадхимча, мурчамиён,
 Бисёр ҳусни хуб доштай хуваро,
 Як холи майдаш ҳаст айни Гулширмоҳ.
 Файрод кард Гулширмоҳ:
 - Дар чандад бурум дар ҳаму куло
 Рост гуфтӣ чавоби хови мо.
 Гап зан ай Авази сипо,
 Аваза меган хушрувай мардумо.
 Чӣ ранг кокул дора ӯ гадо?
 - Э моҳи ширинзабон,
 Гуш кун букунум нақли Авазхон.
 Аваз будай дар тахти тилло,
 Аваза сифат кардан мардумо.
 Дар чандара дидум дар сар куло,
 Бурут доштай риш дар ҳиччо.
 Бубиниш як ҳабаши худо,
 У гул гуфт: - Э гадо.
 Рум сиё,
 Аваза надидай асло.
 Дар хов дидум у чувон,
 Кокулое дора хубруён,
 Ба мисли ӯ нест Зирадандон.

Агар гум шава Авази сипо,
 Дар севачиш намеарзем ҳамаи мо.
 Гулширмо файрод кард: - хуваро,
 Дуруғгӯй будай и гадо,
 Надидай Авази сипо.
 Тиёқхора бигирен ҳаматон,
 Бушапен бобои нотувон.
 Ҳаром кардай и боғмон,
 Бардоштан тиёқора,
 Мешапан гадора.
 Гадо гиря дора,
 Гиря судаш надора.
 Гадо гуфт: - Э хуваро,
 Надидам Авази сипо.
 Шухй кардам қатитон,
 Мекушен ҳамин бобитон?
 Духтар хандид коҳ-коҳ,
 - Назанен бобои гадо,
 Ба мурдаш бобим шид ризо.
 Духтар гашт буромад дар боло,
 Аваз зад дар уйлаи дунё.
 Тезфаҳм набудай и духтар,
 Бугум ала як ду байти дигар:
 - Ай раҳаки дур омадам меҳмонӣ,
 Садбарги сафед гулҳои маҷахро монӣ,
 Бӯсае дар хов гуфти дар гадо бутӣ,
 Гадо мерава, дил ба замин мемонӣ.
 Духтар хандид ай боло,
 Рухбоз будай и гадо.
 Ма ҳам як байт бугум хуваро,
 Барои дили ҳами гадо:
 - Ошук набудум ошиқонам кардӣ,
 Садбарг будум, ки заъфаронам кардӣ.
 Ма гул будум, ки ҳар саҳар мешукуфтум,
 Монанди ҳақиқ э гадо бирёнам кардӣ.
 Аваз:
 Аваз хандид сипо,
 Мотуш кардум ишолло.
 Як байти дигар бугум, меёя ба пеши мо:
 Дар ҳами манор шиштаю нам метрошӣ,
 Гулширмоҳи сафедрӯи қаламқошӣ.
 Қаламқошиё дар ҳами қаландар бошӣ,
 Курут кардай Аваза намешиносӣ.
 Гулширмо шид гирён,
 Дар и байти нотавон.
 Рума сиё кардам,
 Будай Авази чувон,
 И Аваз будай ҳиллагар,
 Худша кардай қаландар.
 Бугумша як байти дигар,
 И байта мега Гулширмоҳ:
 И моҳ мерава, ситора паст мемона,
 Як даста гула ба хору хас мемона.
 Э гадо бигард дастаи гулта соҳиб шав,

Номард мерава ёрша ба кас мемона.
 Хандид бобои гадо,
 Як байти дигар бугум барои Ширмоҳ:
 Манори баланд дориву як рӯяш хам,
 Синаи сафед дориву дили пурғам.
 Мегум, ки буравум дилга бурорум ай ғам,
 Дар пешут шиштай канизат покархам.
 И байта гуфт бобои гадо,
 Хандиду Гулширмоҳ,
 Як байти дигар бугум барои Авази сипо:
 Манори баланд доруму пешаш оби равон,
 Манзилгоҳи хуб дорум барои ту, эй меҳмон.
 Лаънат ба касе ба меҳмон дил бандад,
 Гадо меравӣ, ду дидаам мондай гирён.
 Хандид Авази чувон
 Дар и байти тобон
 Мисли булбули товистон
 Нигоҳ кард Авази сипо,
 Дар байт шид навбати мо
 Байти дигар мега Авазхон:
 Ғарибу дилфигорам,
 Бар сари бозор мепечам.
 Чу тори ман парешон,
 Бар сари ҳар тор мепечам.
 Ғазаб то бар сарам омад,
 Чу кулфат дар барам омад.
 Аз ин бебокӣ, шуҳиҳои қачрафтор мепечам,
 Чудо аз ёру ёронам.
 Ба хоки куча яқсонам,
 Гуноҳи худ намедонам,
 Ба худ чун мор мепечам.
 Саро по доғу ҳичронам,
 Илоҷи худ намедонам.
 Қаландар машрафам,
 Бо дидаи хунбор мепечам.
 И байтро гуфт Авази туғён,
 Қафо гашт пеши Қизил шуд равон.
 Гулширмоҳ шид гирён,
 Як байти дигар бугум барои и чавон:
 Саҳар хестам намепурсӣ,
 Хазон гаштам намеой.
 Гули ман ғунҷаи ман,
 Шабнами ман, бедимоғи ман,
 Чӣ дидиву чӣ фаҳмидӣ,
 Чӣ ранчидӣ биҳишти ман.
 Баҳори ман, гули раънои боғи ман,
 Гулситони маро дар хок яқсон кардиву рафтӣ.
 Гиребончок мегардад зи ҳар дам кӯчабоғ ман,
 Санами муқаддами чилвагарӣ,
 Кокулои мушкин ба сарӣ.
 Ба рухат донаи хол,
 Маҳи зебандачамол.
 Боду сару маҳкаш,
 Ба назокат маҳи дилкаш.

Сабаби шуру қиёмат,
 Зинати ҳар қаду қомат.
 Ба машорих қадамат,
 Садбарг бидамад, буи хушат,
 Як шаб баҳри ман биё.
 Ҳарчанд хушхонӣ кард Гулширмоҳ,
 Аваз сунуш накард нигоҳ.
 Гулширмоҳ шид гирён,
 Бо дили парешон.
 Касал шид моҳи тобон,
 Зора кард: - ховаро!
 Як касале гирифтай дили мо,
 Бегаҳ мемурум ё пагоҳ.
 Дутат бурен пеши гадо,
 Ҳеч ҳаким набошад бенаво.
 Биёреш ба пеши мо.
 Зағчаш-духтар хамбид,
 Гулсунаҳбор ай қафо.
 Ҳардуш расид пеши гадо:
 - Вой бобои ширин, гуфтан, чон бобо,
 Дар чандуд бумбурем дар ҳами куло.
 Ҳеч ҳаким нестӣ бобии чон,
 Касал шидай апамон.
 Файрод кард гадо:
 - Ғам нахӯред хуваро,
 Ҳакимай и бобои шумо.
 Бисёр ҳакими зурам дар шахро,
 Парӣ дошта боша апатон,
 Қасида мехона и бобитон.
 Гармбода дошта боша ҳаму хубруён,
 Гармбода бигира бобитон,
 Сихат мешава дар пештон.
 Ду гул пешандоз шиду бобо ай қафо,
 Буромаданд дар манори Ширмоҳ.
 Каслӣ нолуш мекуна чураҳо,
 Курпаҳои пари ку тайёр кардан духтаро.
 Шинондан бобои гадо.
 Касалира мекуна ниго,
 Касалӣ нолиш мекуна гоҳу гоҳ,
 Касалира мехона домулло,
 Лабои гадо мечунба гоҳу гоҳ,
 Не алҳам мехонаву не бисмиллоҳ.
 Хуштасти домулло чоштина роҳ,
 Духтарҳо ҳама шид гирён,
 Муллои хушхон бидай бобимон.
 Файрод кард бобои гадо:
 - Парӣ доштай апатон.
 Ховаро ай и манор бароен шумо,
 Касал мешавен шав то пагоҳ.
 Ай манор буромад ҳаштод духтар,
 Мурвати манора товонд қаландар,
 Ай сари худ фирид кулои мрамар,
 Дар гардан сард од кокулои зарҳал.
 Дар сар дора Аваз тоҷи зар.

Гулширмоҳ ғалтод дар пеши пой чувон:
 - Гуноҳма бугзар Авазхон,
 Осй шидам эй чувон,
 Файрод кард Авази туғён:
 - Гуноҳта гузаштум эй моҳи тобон,
 Бухам бугир болои қири Султон,
 Душман нагира ҳардумон.
 Буроем дар саҳро,
 Бузанум чодиру хиргоҳ.
 Қалтар кунум қири авлиё,
 Дар и шаҳри подшоҳи Хумён букунум ғазо,
 Тура барум Чамбули шоҳ,
 Сифат будава дар дунё.
 Буган Аваз овард Гулширмоҳ.
 Ай манор хамид ҳардушон,
 Зайналқир Гулширмоҳра кард гумон...
 По лиқо монд Авази туғён,
 Кун дар ҳанозин маҳкам шид, зеби чиҳон.
 Дар қамчуға гирифт Гулширмоҳи тобон,
 Чилу чор газ хест қири Султон.
 Буромад ай боғи калон...
 Ай шаҳр буромад Авази чувон,
 Дар чораҳаи шаҳр фуромад зад чодири шашён.
 Дар хок зад найзаи тилло,
 Қамтар кард Зайналқири бодпо.
 Гулширмоҳ фарой кард: - э чувон:
 Дар кокулои зарҳал бумурум Авазхон,
 Як бўса намегирӣ ай холмон?
 - И гапа нагу Гулширмоҳ,
 То набарамут чамбули Султон,
 То никоҳ накунум ҳардумон,
 Бӯсаи ту дар ма ҳаром.
 Дурбин дар дасти зуровар,
 Сунӣ шаҳри шоҳ мекуна назар
 Сифат бушнавен ай ҳаштод духтар:
 Ай хов хестан духтаро,
 Намеёбан бобои домолло.
 Гум шидай касалии Гулширмоҳ,
 Нола кард ҳаштод айёра.
 Куртаҳои ҳарир ду пора,
 Холои бари рӯра сандал дора.
 - Оҳ мурд бачаи бобои гадо,
 И набудай домолло.
 Духтардузд будакӣ рум сиёҳ,
 Ҳаштод духтар хамбид гирён-гирён.
 Буромаданд дар пеши подшоҳи Хумён,
 Арз карданд хурду калон:
 - Чӣ гап занем, подшоҳи калон,
 Як қаландар омад боғмон.
 Ҳамчунон ҳофизӣ кард мисли булбули товистон.
 Хун ай дидаи ҳамамон шид равон,
 Касали зур шид апамон.
 Муллои зур будай қаландар,
 Неки духтардузд будай падар.

Ҳами нав дуздидай апамон,
 Нест дараки Гулширмоҳи тобон.
 Пусти танаи подшоҳ шид дукафон,
 Ясавула тундоду вазирои калон.
 Ҳафтод шаҳри ба бозор дора паҳлавон,
 Файрод кард подшоҳи Ҳумён:
 Дафтар куне дар хурду калон.
 Ай пири ҳаштодсола,
 То бачаи ҳаштсола лашкара бухамбон.
 Ҳафтод шаҳри ба бозора ясавул кард хабар,
 Лашкари ҷангира кард яксар.
 Дастаи найзазана кард чидо,
 Дастаи пайконзан ай қафо .
 Дастаи гурзандози паҳлавон,
 Тилисмон дораву турчии калон.
 Ҳар банди турда дора ҳафтод паҳлавон,
 Ба низом ҷамъ шид хурду калон.
 Озуқа гирифтанд бекарон.
 Баасти гову гусола,
 Баасти бузу бузғола.
 Беваи сағерадор менола,
 Лашкар буромад бекарон.
 Қурағу ғубор хест дар осмон,
 Не сар дора не поён.
 Ҳамчунон دائрои бекарон,
 Буромад ай думи туғён.
 Пешандозай қавми рудапо,
 Байроку лашкар ай қафо.
 Дар дурбин Аваз кард гумон,
 Зад қадам, хест марди ҷувон.
 Пӯшид ҷомаи мушку музаъфар,
 Дар по мӯзаи кафтаргузар.
 Меху наълуш ай гуҳар,
 Дар зонуш баст кубаи зарҳал.
 Сароинаро ҷукид дар сар,
 Арканда фрид ҷавҳари мраммар.
 Дар сина баст ҳафта сипар,
 Таҳпӯши пила дора пурхунар,
 Ҳафт булғор печонд гирди камар.
 Дар миён баст якаш ханҷар,
 Ҳамоил ба қад баробар.
 Гилофҳо туда шид ай ду бар,
 Дар даст гирифт найзаи лочвар.
 Тири ҳашт рахта басту пайкон,
 Ай ҷост хест Авази туғён,
 Авзоли қизил ҳаст тамом.
 По дар ликов монд марди майдон...
 Ҳамчунон ҷувонай мисли ҷонвари гиро,
 Паноҳат ба худо Гулширмоҳ,
 Ман рафтум дар ғазо.
 Қуштавля шапид сипо,
 Аваз гуфт: - банияти ғазо.
 Тавли Аваз ғуридаи,
 Замину замон даридаи.

Дев дар кӯҳ ларзидаи,
 Кӯҳи ковок паридай.
 Тавли Аваз дунгур-дунгур,
 Садои тавлуш ба мисли тандур,
 Душман бошӣ ғамта бухӯр.
 Рост шид Авази сипо,
 Куни найза таи каш шид чо.
 Теғи найзаай байни гӯши бодпо,
 Чойраки найза гузаро.
 Новаки найзаи паҳлавон,
 Шуъош чароғаки осмон.
 Шалдарас шид шеваи мрамар,
 Зайналқири Аваз рӯи пар.
 Чархи фалак ҳаст безабон,
 Ситора канда шид дар осмон.
 Талабгор гуфт, Авази тугён,
 Катӣ шуд дар лашкари Хумён.
 Ба қаҳр мезана баҳодур найза,
 Мефура душмана мисли қаҳдарза.
 Душман замина мегаза,
 Гурги гушнаяй дар чапон рама.
 Бугалк дар подаи подабон,
 Шере дар галаи биёбон,
 Моҳе ба таи авр медава дар осмон,
 Қаҳрамончанг мекуна Авази тугён.
 Дар болои Аваз лашкар шид ғавр,
 Чанги Аваз дар лашкар ба мисли бабр.
 Тири ҳашраҳ рехт ай осмон,
 Дар сари Авази тугён.
 Пай намекна чеваҳои паҳлавон,
 Тир палағда мереза дар мойдон.
 Мурда резонд Аваз барги хазон,
 Хун чуйбору дайрои Чаҳён.
 Ҳафт шаву ҳафт рӯз чанг кард паҳлавон,
 Рӯзи ҳаштум гашт қафо.
 Фуромад дар пеши Гулширмо,
 Гулширмо лаълиҳора кард яксар.
 Ду дасти Гулширмо пеши бар,
 Авқот монд пеши шерри нар.
 Мехра авқот тугён,
 Қзили амир ҳаст хандон.
 Подшоҳи Хумён шидай саргардон,
 Дар болои мурдаи подшоҳи Хумён каргасборон.
 Подшоҳи хумён фарёд кард: - Зиракхон,
 Намедрой дар майдони тугён?
 Бачаи Гургӯли Султон,
 Қир кард ҳамаи халқмон.
 Зиракхон хест зудтар,
 Найзаҳо гирифт, гурз болои сар.
 Тири ҳафтрахта баст паҳлавон,
 Болои Ашқарда сувор шид дар майдон.
 Аваз авқота кард яксар,
 Дар майдон ҳамид зуровар.
 Сиву ду хол дора Қзили Султон,

Зеби чанг дора Авази тугён.
 Файрод кард Зиракхон пахлавон,
 Тавли чангӣ задаи ҳардушон.
 Тавли ҳардуш дод садо,
 Ҳардуш рост шид дар як чо.
 Файрод кард Авази тугён:
 - Э Зиракшо, даврта бугзарон!
 Сад муштма мегирум дар майдон.
 Як мушт мезанамут Зиракхон,
 Найзаи мо гаштай сангинкамон.
 Зиракшо лава кашид таи дандон,
 Лави Зиракшо шид дукафон:
 Гурза фурид дар болои тугён,
 Чашми Қизил дар гурзи хайвон.
 Мехсот чап бупарум бодпо,
 Цилавша кашид Авази сипо.
 Қурб надора и гурзи чонвар,
 Чон ай бадани мо бигира бепар.
 У сегира чони мову шумо,
 Кай дора парвои и гурзо.
 Чор тиёқа дар хок тикид қири Султон,
 Ёнбеш ғалтод Авази тугён.
 Гурз хамбид ай осмон,
 Расид дар сипари чувон.
 Гурз чаппа шид, ғалтид дар майдон,
 Болои қирда рост шид Авазхон.
 Губор хест дар осмон,
 Зиракшо хандид қоҳ-қоҳ:
 Сад эсизи Авази сипо,
 Қити қируш зад дар хоки сиёҳ.
 Зиракшои бепадар,
 Ай маргуш надорад хабар.
 Шамоле шид пайдо,
 Курака хезонд дар ҳаво.
 Тавли Аваз дод садо,
 Зиракшо кард нигоҳ:
 - Мурдан надоштаи и асло.
 Тири ҳаштрахта кашид Авазхон,
 Фурид дар хонаи пайкон.
 Чила ба чила сар ба сар,
 Кашид Авази пурхунар,
 Дар сипараш зад тугён.
 Ҳафт сипараш шид дукафон,
 Ду линги Зиракшо хест чапагардон,
 Дар замин зад, ай синаш хун равон...
 Аваз сари у кард чидо,
 Талабгор гуфт дар пагоҳ.
 Тавли баходур дод садо,
 Туробшо буд додари Зиракхон,
 Дуромад дар майдон.
 Мисли Аваз ӯ ҳам ҳаст чувон,
 Гап-гап мекнан ҳардушон.
 Аваз гуфт: - э чувон,
 Ту наметарсӣ ай чон.

Акаи ту рафт ай чахон,
 Даврта бугзарон.
 Туробшо дора тири пайкон,
 Тири хаштрахта сард од дар синаи туғён.
 Пай накард сипари Авазхон.
 Тируш пагах дар хок шид яксар,
 Хандид Авази кокулзар:
 Дигар давр дорӣ, э додар,
 Туробшо шид гирён:
 - Ту мурдан надоштай, Авазхон!
 Да и зарби санг мешид дукафон.
 Аваз хандид, чувон,
 Найзара кашид туғён.
 Теғи найза дар гуши бодпо,
 Куни найза дар таи каш шид чо.
 Чойраки найзаш гузаро,
 Тунд дод қизили Султон.
 Мисли ситора парид безабон,
 Як найза мондуш Авазхон.
 Ҳафт сипару дулаи душман дукафон,
 Хун газа мекна дар майдон.
 Ду линги душман хест дар осмон,
 Дар замин задуш Авазхон,
 Ӯ шид дукафон.
 Рост шид Авази туғён,
 Париш мекуна қири Султон.
 Қами рудапо хамид дар майдон,
 Ай думуш дастаи тилисмон.
 Қатӣ шид Авази туғён,
 Рамлаш чанг мекуна паҳлавон,
 Мурдаи рудапо рехт барги хазон.
 Тури фулода фрид дастаи тилисмон,
 Дар болои Авази туғён.
 Ҳар банди тирда шиштай ҳафтод паҳлавон,
 Ҳафт чангаки оҳан дора Авазхон.
 Тура махкам кард дар осмон,
 Қамчина кунгардон кард туғён.
 Қизила шапид қахрамон,
 Пусти қизил шид дукафон.
 Чилучор қизил хест суи осмон,
 Тур канд бурд паҳлавон.
 Гирифт дар дастуш испиён,
 Тури пуллода буриданд.
 Халос шид қизили Султон.
 Хандид Гулширмоҳи тобон,
 Нигоҳ мекуна чувон.
 Гулширмоҳ гуфт: - садсола шави Авазхон!
 Э Авази бекина,
 Душман тура аҳ набина.
 Душман шава саргардон,
 Саргаштаву пушаймон.
 Нола мекуна подшои Ҳумён:
 - Сад дарег халқамякта намонд,
 Халқи мондагӣ шид ба чо.

Файрод мекуна подшоҳ,
 Халкуш нест дар ҳиччо.
 Подшоҳ шид нолон,
 Вазирҳои у шид хандон.
 Подшоҳ ай чангуш пушаймон,
 Гашт кард амон-амон.
 Чаҳд кард Авази тугён,
 Аваза бурд ҳам Ширмоҳ.
 Аваза шинонд дар тахти тилло,
 Мисли ғулом шид дар Авази сипо.
 Аваз бекор кард у подшоҳ,
 Ӯ мулка дод дар халко.
 Ҳаму Авази чувон,
 Ҳаштод гул гирифт моҳи тобон.
 Гала гирифт бо галабон,
 Гусфанда гирифт бо чупон.
 Қатори шутур зар гирифт бо забон,
 Дар канчуғаи қир фрид Гулширмоҳи тобон,
 Ӯлчара ҳай кард адр биёбон.
 Буромад ай рӯи Гулистон,
 Мулки гулистона кард хато,
 Ойналкулда буромад сипо.
 Гулрухона кард нигоҳ,
 Мисли гул дид Чамбули авлиё.
 Дар Чамбул ҳамбид як паго,
 Шоҳ-Салмонай мироҳури султон,
 Галара пудусаш кард Авазхон.
 Гуспада дода дар дасти чупон,
 Ҳаштод духтар, шутур ба сарвон.
 Даромад дар Чамбули мастон,
 Ҳокимои Чамбул ҳама ҳамбид қати Султон,
 Маҳрамо шид давон-давон,
 Қапидан чилави Авазхон.
 Фуровардан у тугён,
 Ду дасти Аваз алиф лом,
 Асаломалейкум амири Султон.
 Во алейкут писар...
 Ҳама ҳоким буромад тахти тилло,
 Шиштан чо ба чо.
 Зиёдати давлати Аваз кардан дуё.
 Ҳама шишт булак булак,
 Сода шиштаи адрас челак.
 Шиштагӣ якранг-якранг,
 Ришҳои зарди ҳавлоранг.
 Чишоҳи ҳқоим шиштаи дастурӣ,
 Калони Чамбул номаш СултонГурғӯлӣ.
 Аваз файрод кард Султон,
 Гулширмоҳ овардан моҳи тобон.
 - Модар хондамуш дар гулситон,
 Никоҳ ку бичи ай холи духтар.
 Қумрӣ ҳасту мисли кафтар,
 Хандид Авлиё,
 Садсола куна сипо...

Бахши ҳаштум

Мақола ва пажӯҳишҳо

НАЗАРЕ БА ФОЛКЛОРИ ҚАРОТЕГИН

Чанде пештар экспедитсияи фолклоршиносии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии Академияи фанҳои Тоҷикистон дар ҳайати ду нафар ходими илмӣ аз Қаротегин баргашт. Муддати экспедитсия як моҳ буда, мақсади он аз чамъ кардани эҷодиёти даҳанакии мардуми Қаротегин иборат буд.

Дар замони Советӣ аввалин намунаҳои фолклори Қаротегин ҳанӯз дар ибтидои солҳои сиюм аз тарафи муаллими собиқ ноҳияи Ҳоит, марҳум Шарифхочаи Кӯҳистонӣ ва дертар аз тарафи олимони ва адибони номдор М.Турсунзода, Н.А.Болдирев, Н.Маъсумӣ, Б.Раҳимзода ва М.Раҳимов чамъ карда шуда буданд. Пас аз таъсиси муассисаи фолклоршиносӣ дар республика, соли 1963 ду нафар кормандони Институти забон ва адабиёт рафиқон С.Фатхуллоев ва Қ.Ҳисомов низ ба ноҳияҳои Фарм, Тоҷикобод ва Комсомолобод сафар карда, бисёр намунаҳои пурқимати фолклори он маҳалро чамъ намудаанд. Вале бо вучуди ин, ҳоло дар фонди фолклори тоҷик аз бисёр маҳалҳои болооби Сурхоб материал намерасад. Баъзе намудҳои фолклор, аз ҷумла фолклори маросимҳои халқӣ, театрҳои халқӣ, оҳанги суруду таронаҳо тамоман чамъ нашудаанд. Аз ин рӯ, аъзои экспедитсияи фолклоршиносӣ вазифадор буданд, ки бештар аз маҳалҳои болооби Сурхоб материал чамъ кунанд. Ба масъалаи бо оҳанг ва овози гӯяндагон дар лентаҳои магнитофон сабт кардани асарҳои фолклорӣ диққати махсус диҳанд, зеро овози гӯяндагони афсонаҳо, тарзи иҷрои онҳо ва оҳанги суруду таронаҳои халқӣ барои тадқиқотҳои амиқи фолклоршиносӣ заруранд, барои муайян намудани санъату бадеияти асарҳои халқӣ ва маҳорати гӯяндагон ёри мерасонанд.

Аъзои экспедитсияи гирдоварии фолклорро аз совхозии баландкӯҳи «Лахш»-и ноҳияи Чиргатол, қишлоқи Оқсой, Чийилган, Сарикенча сар карданд. Аҳолии муқими ин қишлоқҳо аз тоҷикон ва қирғизҳо иборат буда, ҳарду халқ дар муҳити дӯстии самимонае зиндагӣ мекунанд. Тоҷикон забони қирғизро ва қирғизҳо забони тоҷикиро ба хубӣ медонанд ва бо забони ҳамдигар гуфтугӯ мекунанд. Фолклор низ дар ҳар ду забон эҷод мешавад. Пештар фолклоршиносони республикаи Қирғизистон ба ин маҳалҳо сафар карда, намунаҳои фолклори қирғизҳоро чамъ карда будаанд.

Сафари фолклоршиносии тоҷик бошад ба ин маҳалҳо бори аввал буд. Маълум шуд, ки тоҷиконе, ки дар ҳамсоғӣ бо қирғизҳо зиндагӣ мекунанд, низ фолклори бой доштаанд.

Нисбат ба наздик ва дӯстии байни тоҷикону қирғизҳо бисёр намунаҳои асарҳои халқӣ воমেҳӯранд, ки дар байни эҷодиёти ҳарду халқ муштараканд. Тоҷикон ва қирғизҳо анбана, урфу одат ва маросимҳои муштарак доранд. Маросимҳои қадимии «Кучуна» ва «Гулгардонӣ» аз ҷумлаи чунин маросимҳоянд. Дар маросими тӯй ва дигар маърақаҳои халқӣ низ бисёр лаҳзаҳои барои ду халқ умумӣ мушоҳида мешаванд.

Гӯяндагоне ҳастанд, ки афсона, ривоят ва латифаҳо бо ду забон, тоҷикӣ ва қирғизӣ нақл мекунанд. Мазмуни бисёр афсона, ривоят ва латифаҳо байни тоҷикону қирғизон муштарак аст. Ин ҳолатро дар ривояту латифаҳои халқӣ низ бештар мушоҳида кардан мумкин аст. Дар онҳо ақида ва ҷаҳонбинии тоҷикону қирғизҳои кӯҳистон ба таври муштарак ифода ёфтаанд.

Чунончӣ, дар хусуси номи маҳал, яъне «Лахш» ривояте навишта гирифта шуд., ки он дар байни тоҷикону қирғизҳо паҳн шудааст. Ҳам тоҷикон ва ҳам қирғизҳо «Лахш»-ро аз номи аспии Рустам Рахш медонанд. Як қатор нақлу ривоятҳо оид ба ҳодисаю воқеаҳои табиат низ байни тоҷикону қирғизҳои Чиргатол мазмуни муштарак доранд.

Баъзан маросим ва суруду таронаҳо низ воমেҳӯранд, ки зиндагӣ, анбана ва урфу одатҳои умумии тоҷикону қирғизҳоро акс менамоянд. Ин гуна материалҳо қимати калони илмӣ дошта, барои муқаррар кардани робитаҳои фолклорӣ тоҷикон ва қирғизҳо ёри мерасонанд.

Аз Лахш то ноҳияи Комсомолобод дар як қатор маҳалҳои аҳолинишини ду соҳили дарёи Сурхоб (деҳоти Пилдон, Ҳоит, Тоҷикобод, Қалъаилабиоб, Қалъанак, Навдех

маркази ноҳия Фарм ва Комсомолобод) аз гӯяндагони моҳири асарҳои халқӣ намунаҳои пурқимати эҷодиёти даҳанакии халқ навишта гирифта шуд, ки онҳо ҳаёти гузаштаю имрӯзаи мардуми кӯҳистони тоҷикро ба хубӣ ифода менамоянд, аз ҳаёти пуразобу пурмашаққати гузашта нақл мекунанд; масалан:

Аз умри худ осуда набудам як дам,
Менолам барои меҳнатой барбодам.
Ин зулму ситам бар сари одам будай,
Сад оҳ зи дасти хотири ношодам.
Ё худ:
Зи акраб то ба чавзо зери барфем,
Баҳору тирамоҳе нест моро.

Аз онҳо садои пурэътирози камбағалон шунида мешавад:

Хушдухтаре, ба доягӣ хорӣ, чаро?!
Дар курси чавини мурғакӣ зорӣ, чаро?!
Хушдухтаре, ба доягӣ ҳайф шидай,
Дар банди ғаму алам гирифтोरӣ чаро?!

Аз онҳо манзараҳои табиати кӯҳистон ва зиндагии кӯҳистониён пеши назар меоянд:

Дар сардараҳо ду мори печон дидум,
Дар гардани ёр ақиқу марҷон дидум.
Гуфтум: биравум, ақиқу марҷонша гирум,
Ай бахти бадум ёрма гурезон дидум.

Ва боз:
Ман хоб будум дар таги боғи пургул,
Бедор шудум, ки нола дора булбул.
Гуфтум: булбул, чӣ доғ дорӣ дар дил?
-Доғи ман ҳаминай, ки чудоюм ай гул.

Дар онҳо ишқӣ чавони ва орзую умеди дилдодагон ифода ёфтааст:

Бемехр будӣ, хароб кардӣ моро,
Дар оташи ишқ кабоб кардӣ моро.
Дар оташи ишқ кабоб ҳаргиз нашуд,
Пӯлод будему об кардӣ моро.

Эй ҷураи чон, ман дар талошут бошум,
Авқот, ки пазӣ, савзаи ошут бошум.
Авқот, ки пазӣ, савзаи ош бисёрай,
Садбарг шавум, болои қошут бошум.

Бисёр намунаҳои суруду тарона ва байту рубоиёти халқӣ низ во мехӯранд, ки дар замони мо эҷод шуда, ҳаёти босаодати сотсиалистиро васф менамоянд.

Дар онҳо набзи ҳаёти ғамангези гузашта ва ҳаёти осоиштаи замони Советӣ эҳсос мешавад:

Болои Ҳоит буд торик,
Роҳҳои Ҳоит буд борик.
Дар ҳуқуқ шудем молик,

Осудахол шуд Ҳоит.

Рохҳои Ҳоит шуд ҳамвор,
Электрикҳо қатор.
Мерем сӯи Ҷиргатол,
Осудахол шуд Ҳоит.

Аз онҳо садои дили одами озоди шӯравӣ ба гӯш мерасад:

Чалааки нуқрагии пушти дастум,
Ман духтари партизани кавки мастум.

Қариб дар ҳамаи деҳот гӯяндагони нақлу ривоят, афсонаю латифа ва суруду таронаҳои халқӣ зиндагӣ мекунад, ки аз он ҷумла Фақиршоҳ Раҳимов (аз деҳаи Оксой), Турди Муҳаммадов (аз қишлоқи Сарикенча), Зулф Қурбонов (аз деҳаи Майдонтерак)-и ноҳияи Ҷиргатол, Тоҳирбе Мардонов (аз Қалъаилабиоб), Зулфиқор Исмоилов (аз Тоҷикобод), Фақир Давлатов, Абдулло Раҷабов (аз деҳаи Қаланак), Муҳаббатшоҳ Ҷомиев (аз қишлоқи Навдеҳ)-и райони Фарм, Партав Соҳибов аз маркази ҳамин район маҳорати хуби ровигӣ доранд. Аз ноҳияи Комсомолобод Саидҷон Алиев ва Қурбонгул Хушназарова низ дар гуфтани афсона ва сароидани рубоиёти халқӣ моҳиранд. Аксарияти ин гӯяндагони халқӣ ягон навъ асбоби мусиқиро менавонанд ва рубоию суруду таронаҳоро бо чандин оҳанги дилчаспи халқӣ месароянд.

Масалан Қурбонов асосан сароянда аст. Ӯ шеърҳои Аҳмади Ҷомӣ ва Карим Девона барин шоирони гузаштаро, ки дар равияи асарҳои халқӣ гуфта шудаанд, ба оҳанг дароварда, месарояд.

П.Соҳибов, ки дар маркази ноҳияи Фарм зиндагӣ мекунад, захираи бебаҳои рубоиёти халқист. Ӯ бо маҳорати баланд ва тарзи махсуси рубоисароияш аз гӯяндагони дигар фарқ мекунад. Ҳангоме, ки П.Соҳибов думбураро ба даст гирифта, ба сароидани рубойи шурӯъ мекунад, гумон мекунад, ки ҳеҷ гоҳ рубоиёти ӯ ба охир намерасад. Рубоӣҳои халқиро бо чандин оҳанг ва таъсирбахш иҷро мекунад. Вобаста ба мазмун ва оҳанги рубоӣҳо овоз ва симои ӯ ҳар гоҳ тағйир ёфта меистад. Исмоилов, М.Ҷомиев ва Қ.Хушназарова низ бисёр суруду тарона ва рубоӣҳои халқиро медонанд ва ҳар кадомиро бо оҳанг ва тарзи махсус месароянд. Ф.Давлатов, А.Раҷабов ва С.Алиев афсонагӯҳои пурдону бомаҳоратанд.

Дар Қаротегин гӯрӯғлигӯён ва маснавиҳонон (дар байни қирғизҳои райони Ҷиргатол) низ ҳастанд.

Инчунин дар қишлоқи Сарикенчаи райони Ҷиргатол, Ҳоит, Қалъаилабиоб, Қалъанак, маркази районҳои Фарм ва Комсомолобод мисли Турди Муҳаммадов, Саймуддин Сайфуддинов, Ҳофиз Холиқов, Тоҳирбек Мардонов, Абдураззоқ Содиқов, Бузург Саидов, Баён Шодмон ва Отаҷон Ваҳҳобов як гӯрӯғ шоирони маҳаллӣ зиндагӣ мекунад. Дар эҷодиёти ин қабил шоирон анъанаҳои фолклорӣ ва адабиёти хаттӣ ба ҳам омехта шуда, давом мекунад, ҳаёти мардум ва муҳимтарин ҳодисаю воқеаҳои деҳот акс меёбанд.

Беҳтарин асарҳои шоирони маҳаллӣ аз даҳан ба даҳан гузашта, сайқал меёбанд, тадричан муаллифи худро гум карда, ба баҳри беканори эҷодиёти даҳанакии халқ дохил мешаванд. Ҳодисаи дар лентайи магнитофон сабт карда, дар маърақаҳо шунавонидани асарҳои халқӣ ва ашъори шоирони маҳаллӣ низ воқеаҳои муҳиманд, ки ин ҳолат аз роҳҳои нави паҳн шудани асарҳои халқӣ ва ашъори шоирон мебошад. Баъзе шоирон асарҳои беҳтарини худро ба воситаи рӯзномаҳои маҳаллӣ низ нашр ва паҳн менамоянд.

Шоирони маҳаллӣ ва эҷодиёти онҳо дар ҳаёти маданӣ ва адабиёти деҳот ҳоло ҳам мақоми махсус доранд.

Моҳияти асарҳои шоирони маҳаллӣ, пеш аз ҳама дар он аст, ки онҳо аз ҳаёти деҳот суҳан меронанд, ки сонӣ дар онҳо анъанаҳои адабиёти даҳанӣ ва хаттӣ омезиш меёбанд.

Бештари шоирони маҳаллӣ бо забони зиндаи маҳаллӣ сухан мекунад, боигарии забони халқро нигоҳ медоранд.

Шоирони маҳаллӣ, инчунин донандагони хуби асарҳои халқӣ, тарғиботчиёни маданият ва адабиёти халқанд.

Мавҷудияти шоирони маҳаллӣ дар Тоҷикистон ҳодисаи нав набуда, гузаштаи бойи худро дорад, ин ҳодиса дар маҳалҳои гуногуни республика, аз ҷумла дар кӯҳистони Қаротегин аз қадим равнақу ривож дорад. Марҳум Шарифхоҷаи Кӯҳистонӣ, ки аз ҷумлаи аввалин чамъкунандаи фолклори мардуми Қаротегин буд, ашъори парокандаи бештар аз бист нафар шоирони гузаштаи кӯҳистони Қаротегинро чамъ карда, дар бораи ҳар кадоме аз онҳо маълумот дода буд.

Олими намоёни советӣ Н.А.Болдирев ханӯз дар ибтидои солҳои сеюм масъалаи чамъ ва омӯхтани эҷодиёти шоирони маҳаллии Тоҷикистонро ба миён гузошта навишта буд: «Дар як қатор районҳои Тоҷикистон шоирони маҳаллӣ вучуд доранд, ки онҳоро дар кишлоқи худашон ва як гӯрӯҳи кишлоқҳои атрофи он мешиносанд. Мавҷудияти шоирони маҳаллӣ дар Тоҷикистон ҳодисаи хеле пахншуда буда, дар таърихи адабиёти он роли муҳим бозидаст.

Дар замони ҳозира шоирони маҳаллӣ аксаран шоири колхозист ва дар ҳаёти деҳот ва инкишофи ҳаёти адабии Тоҷикистон аҳамияти аввалиндараҷа дорад».

Қайд кардан зарур аст, ки аз аҳли чамъият коркунони муассисаҳои советӣ ва партиявӣ, коркунони маорифи халқу бисёр касон тарғиботчиёни маданияти халқанд, кадрҳои қимати осори адабии халқро ба хубӣ мефаҳманд. Онҳо ба чорабиниҳои маданӣ ва илмӣ республика, аз ҷумла, пешрафти муваффақиятноки қори экспедитсияи илмӣ фаёлона ёрӣ мерасонанд. Чунончӣ, муаллими мактаби 8-солаи ба номи Навоӣ М.Ҷонмуҳаммадов, директор ва мудири қисми таълими мактаби миёнаи ба номи Айни А.Имомов ва Б.Файзиддинов, директории совхозии гӯшту шири «Лахш»-и райони Ҷиргатол Ш.Устоев ва котиби якуми комитети партиявӣ ҳамин район Р.Алиев, муаллими мактаби 8-солаи кишлоқи Ҳоит Х.Мирзоев, муаллими мактаби ибтидоии кишлоқи Қалъаи Лабиоб Х.Ҳолиқов, директорони мактабҳои миёнаи ба номи Абдурахмони Ҷомӣ ва Энгелс Б.Саидов, инчунин мудири шӯъбаи пропагандаи комитети партиявӣ райони Комсомолобод М.Юсуфов аз ҷумлаи ҳамин гуна рафиқонанд, ки ба пешрафти қори экспедитсияи фолклоршиносӣ ёрии худро дарёф надоштанд. Азбӯёни экспедитсияи фолклоршиносӣ ба ҳамаи он рафиқоне, ки дар гирдоварии эҷодиёти даҳанакии халқ ба онҳо ёрӣ расонида, дар ин қори муҳим ва боифтихор ҳисса гузоштаанд, изҳори миннатдорӣ баён мекунад.

Бо кӯмак ва чидду чаҳди чамъият, дӯстдорони маданият ва адабиёти халқ экспедитсияи фолклоршиносӣ бисёр намунаҳои пурқимати эҷодиёти даҳанакии мардуми Қаротегинро чамъ намуд, ки онҳо боиси боз ҳам бойтар шудани Фонди фолклори тоҷик мегарданд. Ба ҳамин тариқ, ба Фонди фолклори тоҷик ва фонди сабти овози он боз садҳо саҳифа дастнависи намунаҳои гуногунжанри асарҳои фолклорӣ ва бештар аз 2500 метр лента бо сабти овози гӯянда ва сарояндагони халқӣ илова шуд, ки онҳо дар бораи зиндагӣ, маросимҳо, урфу одатҳои мардум ва мазмуну мундариҷа, инчунин жанр, намуд ва хусусиятҳои фолклори сокинони Қаротегин маълумотҳои пурқимати илмӣ медиҳанд. Махсусан, рубоӣ ва суруду таронаҳое, ки бо оҳангҳои шон ва хангоми иҷрои сарояндагон дар лентайи магнитофон сабт шудаанд, аҳамияти қалон доранд. Дар фонди фолклори тоҷик матнҳои рубоӣ ва суруду таронаҳои халқӣ хеле зиёд аст, аммо матнҳое, ки бо оҳанг ва овози сароянда ва гӯяндагон сабт шуда бошанд, хеле каманд.

Материалҳои фолклорӣ, ки бо оҳанг ва овози сароянда ва гӯяндагон дар лента сабт шудаанд, фонди сабти овозро бо намунаҳои асарҳои мусиқии халқӣ бой мегардонанд, ки чунин асарҳо минбаъд дар нашрҳои илмӣ фолклор ва тадқиқотҳои амиқи фолклоршиносӣ, аз ҷумла нашри бист ҷилди «Куллиёти фолклори тоҷик», ки ҳоло ба ин қор як гӯрӯҳи қалони қормандони илмӣ сектори фолклори Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ машғул аст, зарур мешаванд.

Аҳамияти ин экспедитсия боз иборат аз он аст, ки он диққати тадқиқотчиёни фолклори тоҷикро ба як соҳаи нисбатан нави фолклор-робитаҳои фолклории тоҷикону қирғизҳо чалб намуд. Инчунин тавассути ин экспедитсия ба харитаи сайру сафари фолклоршиносони республика боз якчанд нуктаҳои нав дохил шуданд, ки онҳо дар оянда объекти муҳими тадқиқот қарор хоҳанд гирифт. Зеро фолклори хеле бой ва пурмазмуни мардуми Қаротегин, ки аз нигоҳи жанр, санъат ва бадеияту образнокӣ ҳам ҷолиби диққат аст, ҳоло кам омӯхта шудааст. Гироварӣ ва омӯзиши ҳаматарафаи фолклори Қаротегин интизори сафарҳо ва тадқиқотҳои илмӣ минбаъдаи фолклоршиносон аст.

Рӯзи Аҳмадов, Ҳикмат Раҳматов,
ҳодимони илмӣ Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ, рӯзномаи «Маориф
ва Маданият» феввали с. 1967.

АЗ ПАЙИ ФОЛКЛОР БА ҚАРОТЕГИН

Сектори фолклори Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ чанд соли охир бо мақсади тартиб додани Куллии фолклори тоҷик барои гирдоварии материали иловагӣ ба водии Қаротегин экспедитсияи фолклоршиносӣ ташкил менамояд. Августии соли ҷорӣ муаллифони ин сатрҳо муддати як моҳ ба районҳои Ҷиргатол ва Фарм сафар карда, аз бошандагони деҳаҳои ду тарафи соҳили Сурхоб намунаҳои тару тозаии байту рубоӣ, зарбулмасалу мақол, муаммою чистон, газалу мухаммас, нақлу ривоят, латифаву афсона, тарзи табобати халқӣ ва фолклори маросимиро навишта гирифтанд. Оҳанги бисёр суруду таронаҳо ва овози афсонагӯӣҳои моҳир дар лентайи магнитофон сабт карда шуд. Онҳо барои тадқиқи лаҳну мусикавияти эҷотиёти лафзӣ ва таъин кардани маҳорати ғӯяндагии санъанкорон имконият медиҳанд.

Ба Қаротегин фиристода шудани экспедитсия мақсадҳои дигар низ дошт. Чунон ки маълум аст, аз солҳои аввали барпо гардидани Ҳокимияти Советӣ мисли Шарифхочаи Кӯхистонӣ, Алӣ Хуш ва баъдтар А.Н.Болдирев, Н.А.Маъсумӣ, М.Раҳимов ва шоир Боқӣ Раҳимзода ба ин қорӣ муҳим ва бошараф машғул шуда бошанд ҳам, чанд муддат фолклори Қаротегин аз назари диққати ҷамъкунандагон дур афтада буд. То ҳол асосан аз деҳаҳои калонтарини соҳили Сурхоб суруду тарона ва байту рубоӣ гирд оварда шуд. Аз ин рӯ, дар назди ҳодимони экспедитсия вазифае меистод, ки ҳарчи бештар намунаҳои гуногуни жанрҳои мухталифи фолклори мардуми ин водиро гирд оваранд, ба деҳаҳои дурдасти баландкӯҳ сафар намуда, бо вазъи имрӯзаи эҷодиёти лафзии қаротегиниҳо шинос шаванд.

Мушоҳида ва ҷустуҷӯи якмоҳа нишон дод, ки дар зиндагии мардум газетаю журнал, мактабу маориф, радио, театру хонаҳои маданият мавқеи калон пайдо кардаанд. Дар аксарияти деҳа ва ноҳияҳо кинотеатру хонаҳои маданият мунтазам кор мекунанд. Аҳоли рӯзномаю маҷаллаҳои марказӣ ва маҳаллиро дар вақт-вақташ гирифта меистад. Хонаҳои колхозчиён ва коргарон аз нури ҷароғи электрикӣ мунаввар аст. Дар байни шаҳру район, ҳатто деҳаҳо автобус ва самолёт мутассил ҳаракат мекунанд. Дигар аз он роҳҳои пурҳавфу хатар осоре нест. Мардум ба ҷойи рубоӣҳои ғарибӣ ва шикоятomez сурудҳои шӯху лирикӣ меҳонанд, рубоӣҳои ишқӣ месароянд. Ҳоло ҳам бисёр намунаҳои фолклори тоинқилобиро навишта гирифтанд мумкин аст. Он асарҳо бештар дар хотири калонсолон боқӣ мондаанд. То кунун фолклор дар ҳаёти маданӣ ва маънавии мардум роли калон мебозад. Барои тарбияи эстетикӣ ва бадеии одамон кӯмак мерасонад.

Мардум ҳангоми меҳнат, дар маросимҳои тӯӣ, мотам ва маҳсусан, дар шабҳои дарози зимистон дар ҷойхона ва меҳмонхонаҳо гирд омада, афсона мешунаванд, суруду тарона меҳонанд, дар иҷрои дostonсароён «Гӯрӯғли» мешунаванд, аз хунари ширинкорон ва масҳарабозон ба завқ омада меҳанданд, ба ин василаҳо вақти худро хуш мегузаронанд. Маҳсусан, дostonсароён гули сари сабади ҳар хонадон мебошанд. Дар чунин мавридҳо дотор, доторча, наю гичҷак, рубоб, тор, доира мунису ҳамрози мардум

мебошад. Бояд гуфт, ки дар Қаротегин шахсеро дучор омадан душвор аст, ки ягон асбоби мусиқӣ навохта натавонад ва ба савти он чӯр шуда насарояд.

Гӯяндагони соҳибистедодро дар ҳама деҳаҳои ин водӣ пайдо намудан мумкин аст. Фақиршоҳ Раҳимов аз деҳаи Оқсой, Зулф Курбонов аз деҳаи Майдонтерак, Турдӣ Муродов аз деҳаи Сарикенчаи райони Чиргатол, марҳум Тохирбек Мардонов аз Қалъаилабиоб, Муҳиддин Шоҳмардонов, Раҳматшоҳ Шоев аз Точикобод, Мирзошоҳ Шоев аз деҳаи Кӯлихучак, Латофат Шоҳмадова аз деҳаи Капалӣ, Маҳмадназар Маҳмадов аз деҳаи Нимич, Фақиршоҳ Давлатов ва Абдулло Рачабов аз деҳаи Қалъанак, Партов Соҳибов аз посёлкаи Фарм, Рачаб Исоев, Эшон Асоев, Шайх Нозимов аз деҳаи Шул ва Хол Сафол аз деҳаи Қазноқи райони Фарм гӯяндагони мумтозанд.

Агар П.Соҳибов ба хондани рубоӣ ва сурудҳои лирикӣ ҳамто надошта бошад ва бо оҳангҳои гуногуни қадимӣ асарҳои халқиро ба иҷро расонад, ҳофизони якҷояхон Р.Исоев, Э.Асоев, Ш.Нозимов ба иҷрои сурудҳои панду ахлоқӣ ва тӯёна шуҳрат ёфтаанд. Ҳашар, тӯй, чашнҳои солинавӣ бе иштироки ин ҳунармандон ва ҳофизони хушхон намегузарад. Ин се ҳофизӣ соҳибистеъдод ва ширинкори моҳири халқ ҳоло ҳам ба кӯҳансолии худ нигоҳ накарда дар тӯю маърақаҳои мардуми Шул ва деҳаҳои атроф ҳунарнамоӣ мекунанд. Ҳангоми дарав дар байни гандумзор рост истода, ё нишаста суруд мехонанд. Овози ширадори пурҷозӣ ба даравгарон рӯҳ мебахшад, корро метезонад, хастагиро аз байн мебарад. Аксарияти сурудҳои ҳофизони шулӣ бисёрроза мебошад ва хеле қадимӣ менамояд. Бисёр хуб мешуд, ки ба эҷодиёти онҳо мутахассисони соҳаи санъат низ диққат меоданд.

Яке аз бозёфтҳои муҳими имсолаи экспедитсияи фолклоршиносӣ пайдо кардани афсонагӯҳои забардаст Шоев Мирзошоҳ, Маҳмадов Маҳмадназар ва Хол Сафол мебошанд. Афсонаҳои онҳо нав буда, аз ҷиҳати баён мӯъҷаз ва саршор аз санъати сачанд. Афсонаҳои ҳар яке аз инҳо қобили ба таври алоҳида навишта гирифтани маҳорати санъаткориашон лоқиқ тадқиқи ҳамачониба мебошанд. Онҳо асарҳои зиёдеро медонанд, афсонаҳоро мутобиқӣ вазъият ва синну соли шунавандагон моҳирона нақл мекунанд, дар ҷойҳои ҳаяҷоновари афсона «банд» мепартоянд. Мо бояд ҳарчи зудтар ба навишта гирифтани асарҳои ин гӯяндагони кӯҳансол бипардозем, то ин ки фурсат аз даст наравад.

Маросими мавсимӣ ва тӯю мотами мардуми Қаротегин низ бо суруду таронаҳои диққатҷалбкунанда мебошад. Сурудҳои тӯёнаи ин маҳал нақаротҳои гуногун доранд. Нақарот фикри асосии сурудро такмил ва тақвият медиҳад, барои шакл гирифтани суруд ёрӣ мерасонад. Яке аз нақароти машҳури суруди маросими тӯи Қаротегин, ки онро дар вақти гусели арӯс аз хонаи падару модар ба хонаи домод месароянд, ин аст:

Гул равон аст, меравад,
Арӯс меҳмон аст, меравад.
Ёру дӯстон шодӣ кунед,
Роҳати ҷон аст, меравад.

Нақарот аз тарафи ҷавонон хонда мешавад.

Маросимҳои фасли баҳор ба мисли Гулгардонӣ Ҷуфтбаророн, Оташафрӯз, Суманак, чашни Наврӯз, Ашаглон ҳоло ҳам бисёр маъмул ва машҳур аст. Аз сурудҳои меҳнатӣ «Майда», «Мандоғ» ва ғайраро дар фасли тобистон – ҳангоми гунҷини ғалладона муттасил шунидан мумкин аст, аммо мӯҳлат ва тарзи зиндагии мардум аз дигар маҳалҳои тоҷикнишини республика тафовут дорад. Дар деҳаҳои баландкӯҳи Қаротегин зимистон тӯлонист. Ин ҳолат дар эҷодиёти халқ низ инъикос ёфтааст. Масалан, дар байти зайл 7 моҳ давом ёфтани фасли зимистон ифода гардидааст:

Зи Ақраб то ба Ҷавзо зери барфем,
Баҳору тирамоҳе нест моро.

Машғулияти асосии мардуми Қаротегин деҳқонӣ, боғдорӣ, сабзавоткорӣ, чорводорӣ, косибӣ ва шикор мебошад. Себу нокҳои хушлаззати ин диёр дар бисёр шаҳру районҳои республика ва берун аз он шӯҳрати том доранд.

Чорводорӣ, махсусан, дар байни тоҷику қирғизҳои райони Қирғатол аз замонҳои қадим машғулияти асосӣ ҳисоб меёбад. Тоҷику қирғизҳо забони ҳамдигарро хуб медонанд, кайҳо боз чун дӯстони қарин ва ҳешу ақрабони меҳрубон зиндагӣ ба сар мебаранд. Ин дӯстиву рафоқат дар заминаи муносибатҳои сотсиалистӣ рӯз то рӯз инкишоф ёфта истодааст. Дар натиҷаи алоқаи бардавоми таърихӣ, иқтисодӣ, ҳешу таборӣ, маданӣ ва адабию фолклорӣ бисёр урфу одат, анъана ва истилоҳоти забони тоҷикӣ ба қирғизҳои Қирғатол гузаштааст. Бисёр таомҳои тоҷикиро қирғизҳо қабул намудаанд ва номи онҳоро айнан қор мефармоянд. Масалан, ширбиринҷ, атала, ширчой, қурутуб ва чаппотӣ дар хонадони ҳар як қирғизи қирғатолӣ маъмул аст. Баъзе ашӯҳои рӯзгорро низ қирғизҳо ба тоҷикӣ ном мегиранд. Ба ин чойчӯш ва дастархонро мисол овардан мумкин аст. Ин робитаро дар фолклори мавсимӣ ва бачагон низ мушоҳида намудем. Баъзе шеърӣ бозихоро ҳам қирғизбачаҳо ва ҳам тоҷикбачаҳо ба тарзи ширушакар месароянд. Дар яке аз бозихо, ки бо мурочиат сар мешавад, мисраҳои зеринро шунидем:

Тоббер, тоббер қарақош
Мир омад бо чоруқош.
Чоруқош дар тори қош.

Маросими мавсимии Гулгардониро низ қирғизҳо мегузaronанд, ки ин ҳам дар натиҷаи робитавӣ фолклорӣ гузаштааст.

Баъзе маросимҳои бо чорводорӣ алоқаманд аз қирғизҳо ба тоҷикон гузаштааст. Масалан, дар деҳаи Сарикенҷаи совхозии Лахш тоҷикон пеш аз ба айлоқ – рондани чорво «кӯчуна» ном маросиме ташкил медиҳанд, ки он бо мақсади бофайзу баракат шудани чорво ва аз офатҳои эмин мондани он гузаронида мешавад. Ин маросим дар дигар маҳалҳо вонахӯрд. Онро фақат ҳамон тоҷиконе ташкил медиҳанд, ки бо қирғизҳо ҳамсоянд ё дар як деҳа омехта зиндагӣ мекунанд.

Аз оҳангҳои суруду таронаҳои меҳнатӣ акси садои рӯзгори пурмашаққати гузаштагон: деҳқон ва хунармандони халқ нолаву оҳи онон ба гӯш мерасад.

Ходимони екпедитсия ба чамъ қардани асотиру ривоятҳои низ машғул шуданд. Чунки дар асотиру ривоятҳои ақидаи қадимаи одамон роҷеъ ба пайдоиши ашӯ, паррандаю ҳайвонот ва маҳаллу мавзехот ифода ёфтаанд. Масалан, мардуми баландкӯҳи Лахш ривоят мекунанд, ки номи мавзеи онҳо аз Раҳши Рустами дoston гирифта шудааст. Рустам барои чаронидани Раҳш гоҳ-гоҳ ба ин қойҳо меомадааст. Рустам Раҳшро ба чаридан монда, худ ба хоби баҳодурӣ мерафтааст. Дар ин муддат Раҳш аз гиёҳҳои тару тоза сер шуда, ба бедоршавии соҳибаш интизор мешудааст. Рустам, ки аз хоб меҳестааст, боз Раҳшро савор шуда, ба қорзор мерафтааст.

Ривоятҳои бисёре дар бораи сангпушт, фил, чоқак ва ғайра навишта гирифта шуд, ки дар онҳо сабаби пайдоиши ин ва ё он ашӯ ба таври асотирий шарҳу маънидод гардидаанд. Дар ин ривоятҳои дарахту санг, паррандаю ҳайвонот мисли инсон ба забон меоянд, баҳсу мунозира мекунанд.

Дар ривояте сухан дар бораи Лукмони Ҳаким меравад. Гуё ҳар як гиёҳ ӯро бинад, аз қой хеста салом меодааст, ки ман ба фалон дард давоям, ман фалон касалиро табобат мекунам. Рӯзе Лукмони Ҳаким барои чидани гиёҳҳо ва табобат ба Қаротегин омадааст. Гиёҳҳои бисёре ӯро дида, таъзим мекардаанд ва ба қадом дард даво будани худро мегуфтаанд. Ҳаким дар таачҷуб мондааст, ки қариб ҳамаи алафи ин водӣ фойданок аст. Дар атроф ҳайвонҳои чарида гаштаанд. Вай аз дил гузаронидааст, ки мардуми ин қойҳо ба табиб ҳоҷат надоранд, мардуми ин қойҳо набояд касал шаванд. Чунки ширу қаймоқ ва гӯшти меҳӯрдагиашон худ табобат мебошад.

Дар як нақл холабеғамӣ, нодонӣ ва бефаҳмии амири Бухоро ва тарзи давлатдорӣ ӯ нозуку нишонрас мазаммат шудааст. Мувофиқи ин ривоят амири Бухоро шундааст,

ки дар дара ва водиҳои кӯхистони қаламраваш манзараҳои дилангез бисёранд. Об ба болои себаргаву себарга ба болои об ғел мезанад. Ӯ инро шунида ҳасад бурдааст ва хостааст, ки дар Бухоро низ ҷойҳои хушманзар ба вучуд оварад. Вай ба кӯхистон мактуб фиристода тухми себарга хостааст. Шахси оқиле мактубро хонда ба амир як кӯзаи об фиристодааст. Амир обро дида, ба ғазаб омадааст:

- Ман тухми себарга фармуда будам, чаро об фиристодаанд?

Хуб мешуд асотиру, ривоят ва нақлҳо ҳарчи бештар чамъ карда мешуданд. Дар он вақт имконият пайдо мешуд, ки аз рӯи онҳо ҷаҳонбинӣ, оин, фикру андеша, тарзи рӯзгордории аҷдодони мо мукамалтар тадқиқ шаванд.

Лирикаӣ халқии Қаротегин низ ҷолиби диққат аст, рубоӣ мисли дигар маҳалҳои кӯхистон яке аз намудҳои маъмултари ин эҷодиёти лафзӣ мебошад. Донандагони он бештар зану духтарҳо ва ҷавонон мебошанд. Рубоӣхое, ки навишта гирифта шудаанд, ҳоси маҳалҳои ҷануб аст. Дар онҳо муҳаббати софи инсонӣ, васфи манзараҳои дилрабо, нокомию ғаму андӯх аз муҳаббати нотамом, ҷудой аз қарибон, азобу укубати ғарибӣ ва бисёр-бисёр мавзӯҳои дигар ифода гардидаанд. Рубоӣхое, ки ҳолату рӯҳияи қаҳрамони лирикиро дар мусофирату ғарибӣ ифода мекунанд, бештар мебошанд.

Ин бесабаб нест. Мардикорони мавсимӣ ба шахрҳои калони Осиёи Миёна дар охири асри XIX ва аввали асри XX маҳз аз ҳамин ҷойҳо мерафтанд. Пеш аз инқилоб мардуми Қаротегин бо роҳи Даровутии Қирғизистон ба водии Фарғона сафар намуда, мардикорӣ мекардаанд, ба заводу фабрика ба кор мебаромадаанд. Бисёри мардикорони мавсимӣ аз тарафи ҳокимони маҳаллӣ ва намояндагони ҳокимияти подшоҳии Рус ба Ҷанги Якуми Ҷаҳон фиристода шудаанд. Яке аз ин шахсон истиқоматкунандаи маркази райони Комсомолобод, нафақахӯри шахсӣ Сафоев Солеҳ мебошад.

Сафоев Солеҳ дар синни 14-солагиаш ба fronti ғарбии Русу Германия фиристода шуда будааст. Ӯ дар фронт ҳамроҳи пролетариати рус ва миллатҳои гуногун моҳияти ҷанги империалистиро фаҳмида, дар ташкилотҳои инқилобии аскарон ширкат варзида, обутоб ёфтааст. Солеҳчун соли 1917 дар ҳамла ба Қасри Зимистона иштирок карда, барои ғалабаи Инқилоби Октябр ҷанг карда будааст. Сафоев С. баъдтар дар ҳайати армияи Чапаев низ мубориза бурдааст. Сипас ба fronti Туркистон омада, бар зидди аморат ҷангида, аз тахт ғалтидани амирро бо чашми худ дидааст ва то Ғузор амири ғуззаро таъқиб кардааст.

Эҷодкунандагони рубоӣҳои ғарибӣ шахсони дар мусофират сарсону саргардон ва хешу таборони кулфаткашида ва аз фироқи онҳо гирён мебошанд. Дар ин рубоӣҳо мо ҳолати ғарибонро, ки ёди ватан мекунанд, ҳис мекунем, ду чашм ба роҳи мусофирон дӯхтани хешу таборонро мушоҳида менамоем:

Мо кавгонем, аз банди роғ омадаем,
Ташна будему хурдани ов омадаем.
На ташнаю на гушнаю на хурдани ов,
Дилгир шудем, ватансуроғ омадаем.

Ё худ:

Се моҳи мусалламай, ёрум рафтаӣ,
Шоҳ аз ҷаман, гул аз канорум рафтаӣ.
Ин хона агар бихишту ҷаннат гардад,
Безорум аз ин хона, ки ёрум рафтаӣ.

Имрӯз ҳаво ба ранги мижғони манай,
Ҳарчо ки равам, доғи ту дар ҷони манай.
-Ҳарчо ки равӣ, оби равон пеш ояд,
Ин оби равон ду оби чашмони манай.

Мусофир аз Ватан дил канда наметавонад. Гаштаю баргашта ба манзараҳои зебои диёраш назар меандозад, дилаш ба тапиш меояд, сараш дард мекунад, бештар аз он ғам

меҳӯрад, ки бе иҷозати модар ба сафар баромадааст. Илоҷ чӣ, маҷбур аст, ки сафар кунад:

Аз дур нигоҳ мекунам Фарма,
Поёнии Қаротегин Обигарма.
Чӣ дарди ҳалоҳале гирифтаи сарма,
Ку хеши қариб хабар кунад модарма.

Рубоихое гирдоварӣ шудаанд, ки онҳо дар давраи Советӣ эҷод шуда, воқеаву ҳодисаҳои таърихи ифода менамоянд. Дар рубоии зерин духтари партизан фахр мекунад, ки падари вай мисли кабки маст барои озодии Ватан мубориза мебарад. Аммо аз он гарданпаस्त аст, ки модар надорад:

Ин чалаи нукрагии пушти дастум,
Ман духтари партизани кабки мастум.
Ҳастум, ҳастуме, ба гуфтаношам ҳастум.
Аз дустои беочағӣ гарданпаستم.

Суруд дар лирикаи мардуми водии Сурхоб ҷойи муҳимро ишғол мекунад. Ҳофизон ва дӯстдорони назми халқӣ дар баробари шеърҳои шоирони классик Ҳофиз, Саъдӣ, Ҷомӣ, Ҳилолӣ, Бедил, Саидо боз шеърҳои Аҳмади Ҷомӣ барин шоиронро, ки эҷодиёташон ба асарҳои халқӣ наздиканд, аз бар намуда, бо оҳангҳои халқӣ месароянд.

Эҷодиёти халқ ҳам мисли адабиёти хатгӣ тамоми воқеоти ҳаёту зиндагиро инъикос мекунад. Аз Фарм солҳои 17-18 бо сардории Усмон ном шахс, шӯрише ба муқобили аморат ба вуқӯъ омадааст. Усмон худ дар заводҳои Фарғона чанд вақт кор карда, шууран бедор шуда будааст. Ӯ Фарм ва бисёр тобеи онро озод кардааст. Аммо дар натиҷаи ба дигар маҳалҳо алоқа надоштан, дастгирӣ надидан дучори мағлубият гардида, ба қатл расонида шудааст. Мардум дар васфи ӯ суруд эҷод кардаанд ва тарафдори вай будани худро изҳор намудаанд:

Сад дарего, ҳасрато аз ин чиёни бемадор,
Ҷумла мардони ғаюр дар хок пинҳонан қатор.
Аз барои мурдани Усмон бигиряд зор-зор...

Суруди Усмон бисёр дароз буда, онро ҳофизон дар вақти дарав ва ҳашарҳои гуногун мехондаанд, ки чанд варианти ин бозёфти нодирро мо ҳамроҳи худ овардем.

Мардум даву този бемаънӣ ва хунхорию ғоратгарии Фузайл Махсумро дар як суруд ҳаҷв кардаанд:

Метаниёни сангқалоқа кардан Шеробод,
Шерободи шаҳрнишина кардан хоку бод.
Аскарони Фузайлбега бастанд пушта ба пушт,
Анварбега меган дар Бойсун кардан ҳукми кушт.

Метаниён деҳаи Фузайл буда, дар як ҷойи селомати сангзор воқеъ гаштааст. Фузайл Махсум худро Фузайлиддин Баҳодурсултон ва деҳашро Шеробод ном карда будааст, ки дар ин суруд ҳамин чиз ҳаҷв карда мешавад.

Порчаҳои шеърие низ гирд оварда шудаанд, ки мазмуни онҳо дар ғазалҳои Гулханӣ ва Аҳмади Ҷомӣ дида мешаванд. Шоирон мазмунро аз мардум гирифта, суфтаю рехтатар кардаанд, ки ин барои равшан намудани алоқаи адабиёту фолклор кӯмак мерасонад. Масалан, шеъри:

Эй Худо, нонум буте, ё марги осонум буте,
Гандуму мошу биринҷам те, ки даркорим ҳамуст.
Ман намехоҳум ҳақиқу дурру марҷунум буте.

Дар эҷодиёти Гулханӣ ин тавр садо медихад:

Мурдам аз гушнагӣ, ё ҳазратам, нунум бидех,
Ё лоқе дар танум, ё шатта дар к...м бидех.

Байти халқии

Мақун бо кӯдаку бо бача бозӣ,
Миёни мардумон шармундасозӣ.

Дар эҷодиёти Аҳмади Қомӣ ба ин тарз дучор мешавад:

Шишаи дилро ба дасти тифли бадхӯ додай,
Тифлро ҳар кас, ки маҳрум сохт, расво мешавад.

Анъанаи чистонёбию чистонэҷодкунӣ низ дар ин водӣ бардавом мебошад. Ҳоло ҳам маърақаҳои чистонёбӣ барпо мегардад. Аксарияти чистонҳои аз ин маҳал ғункардаи ходимони экспедитсия такрори дигар маҳалҳо бошад ҳам, баъзеи онҳо пештар навишта гирифта нашуда буданд:

Раворавак пой надорад,
Чингиласарак мӯй надорад.
(Соя)

Сандукҷаи зулмонӣ
Дар дашту биёбонӣ
(Қабр)

Се ҳафта дар об,
Ду ҳафта дар офтоб.
Сад сол мегардад ҳаёт
(Чӯча)

Чор чилик,
Чаман чилик.
Осмонхарош,
Тасми чилик.
(Пистони гов)

Баъзе чистонҳои наvero низ навишта гирифтаем, ки онҳо дар бораи самолёт, ракета ва экскаватор буда, дар солҳои наздик эҷод шудааст.

Лӯбате ҳаст, ки надорад вай қанот,
Мепарад он тез сӯи коинот
(Ракета)

Мақолу зарбулмасалҳоро, асосан, одамони синну солашон аз сӣ гузашта, бештар кӯҳансолон кор мефармоянд. Байтҳои бисёр навишта гирифта шуд, ки ба ҳукми мақолу зарбулмасал даромадаанд. Масалан:

Сӯҳбати некон аз некон кунад,
Абри гирён боғро хандон кунад.
Ё худ:
Илтифоти ёру дӯстон гул бар сар мекунад,
Заҳми чашми ҳокимон хок бар сар мекунад.

Ё ки:
Оҳу вовайло, ки охир зиндагонӣ бигзарад,
Навбати пирӣ дарояд, навҷувонӣ бигзарад.

Баъзе мақолу зарбулмасалҳо касро ба илмомӯзӣ, маърифат андӯхтан ташвиқ меунанд:

Бидонӣ, бидон,
Нодонӣ, бихон.

Мақолу зарбулмасалҳое ҳам вохӯрданд, ки дар онҳо шикастанафс ва ботамкин будан тарғиб шудааст:

Шутур қачии ҳудахро бинад,
Талхақаф мешавад.
Ё худ:
Ҳеч кишт нодарав намондааст.
Сармозада алов хоб мебинад.

Эҷодиёти шоирони маҳаллӣ низ дар байни мардум мақоми хос доранд, дар гузашта дар бисёр деҳаҳо шоирони соҳибдевор будаанд.

Шарифхоҷаи Кӯҳистонӣ ба омӯхтани эҷодиёти онҳо пардохта буд. Аммо марги бемаҳал барои ба охир расонидани ин кор ба ӯ имконият надодааст. Маводи гирдовардаи ӯ нишон медиҳанд, ки дар водии Қаротегин пеш аз инқилоб зиёда аз 20 шоири соҳибдевор гузаштааст.

Маълум мегардад, ки дар Қаротегин низ доираи адабӣ вучуд доштааст, ки аз он Рианча барин шоирони соҳибистеъдод баромадаанд. Бисёр шеърҳои чунин шоирон аз даҳон ба даҳон гузашта, паҳн шудаанд ва ба баҳри беканори эҷодиёти лафзии халқ дохил шудаанд.

Анъанаи эҷоди шеър ва мурағаб сохтани девон ҳоло ҳам бардавом аст. Ҳофиз Холиқов ва Тоҳирбек Мардоновро воҳӯрда будем, ки дар баробари касби муаллимӣ ё деҳқонӣ вақти холии худро бо эҷоди шеър мегузaronиданд ва шеърҳои худро бо ҳуруфи арабӣ ба шакли девон меаоваранд. Аз ин рӯ, омӯхтани эҷодиёти ин қабил шоирон дар замони гузашта ва ҳозира имконият медиҳанд, ки ҳаёти адабӣ ва фолклории мардуми кӯҳистон ҳарчониба тадқиқ шавад.

Н.А.Болдирев ҳанӯз соли 1935 дар кӯҳистони тоҷик вучуд доштани доираи адабии маҳаллиро хотирнишон сохта, масъалаи тадқиқи эҷодиёти онҳоро ба миён гузошта буд. Аз ин рӯ, ба фолклоршиносон лозим аст, ки баробари асарҳои халқӣ эҷодиёти шоирони «мобайнӣ»-ро низ ғун кунанд. Дар он вақт имконият пайдо мешавад, ки маъҳази баъзе шеърҳои дар байни мардум паҳншударо муайян кунем ва сабабҳои нусхаҳо пайдо намудани онҳоро ошкор созем.

**Р.Аҳмадов,
С.Фатхуллоев**
Ходимони илмӣ Институти
забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ

РОҒУНИБАЧА, ҚАДИ БАЛАНДТА САДҚА

Мо мегузарему ин ҷаҳон мемонад,
Ин олами пир ҷовидон мемонад.
Ҳар неку баде гар бигзарад аз моён,
Дар дафтари хотиротамон мемонад.

Ин рубоӣ дар албому хотиравии яке аз толибағони синфи даҳуми мактаби миёнаи № 14 сабт гардидааст. Банди дуоми он хонандаро ба андеша мебарад, ба андешаи он, ки аз аҳди хурдсолӣ неку бадро фарқ кардани мактабиён ҳодисаи хурсандибахш аст, вале дар албому хотирави оё мисоле дар ин хусус зикр ёфта бошад ё не? Албомро варак мезанем. Дар як саҳифаи он чунин сатрҳо навишта шудаанд: «Дугонаам Меҳрӣ кам-кам одати дурӯғгӯӣ дорад, агар ин феълашро ислоҳ кунад, мо ниҳоят шод мегаштем». Воқеан, ҷӣ орзуи нек. Ҳамсинф аз ҳамсинфаш хоҳиш кардааст, ки дурӯғгӯиро бас кунад. «Дӯстон оинаи якдигаранд», мегӯянд дар урфият, ки ҳақ асту рост. Ва дӯсти ҳақиқӣ ҳам дӯстест, ки камбудиятро рӯирост ва дар мавқеаш бигӯяд. Бубинед, ки мактаббачаҳора ин хислати бад ҷӣ андоза норухат кардааст ва ӯ аз бечо дурӯғ гуфтани рафикаш ранҷ бурдааст, азият дидааст.

Оре, дурӯғгӯӣ одати бад аст ва он обрӯи касро мебарад, шахсро ҳақиру нотавон мегардонад. Дурӯғгӯиро шоирони классикӣ низ маҳкум ва мазаммат кардаанд. Масалан, Амир Хусрави Деҳлавӣ онро чунин накуҳиш кардааст:

Лаъл, ки он рост кунанд аз дурӯғ
Қадр надорад, ки надорад фуруғ

Ё худ шоире роҷеъ ба ростиву ростқавлӣ ҷӣ хуб гуфтааст:

Ростӣ пеша куну мӯрчамиён бош чу дук,
То ки дар чархаки ҳар пиразане гири чо.

Албоми хотиравии толибаи синфи даҳуми мактаби миёнаи № 30 деҳаи Майдони Роғун Сафарова Резагулро варақ мезанем. Дар саҳифаи аввали он бо ҳарфҳои зебою хоно мисраи шоири ҳамеша маҳбубамон Мирзо Турсунзода «Дӯстони меҳрубонро гум макун» сабт гардидааст ва дар саҳифаҳои дигари албом ҳамсинфон ва дугонаҳояш ҳар кадом аз номи худ ба Резагул орзую таманноҳои худро иброз доштаанд. Кас ин орзую таманноҳоро хонда, дилаш аз шодиву сурур лабрез мегардад, зеро аз ҳар сатри он рушду камолоти маънавии мактабиён ба назар мерасад. Аз овони ҷавонӣ дӯстию рафоқатро ситоиш кардан ва ба қадри он расидан самарайи нек хоҳад овард, чунон ки гуфтаанд:

Хишти аввал гар гузошт меъмор қач,
То ба охир меравад девор қач.

Вақте ки мактаббачаҳо дар бораи дӯстию рафоқат ва одаму одамгарӣ сухан меронанд, кас ба ояндаи умедбахши онҳо бовар менамояд ва мо лаҳзае андешамандона ба ҳаёл меравем. Айёми мактабхонии худамонро ба хотир меоварем. Он вақтҳо албомҳои хотиравӣ муравваҷ набуданд. Ин анъана солҳои охир пайдо шудааст ва кош ин анъанайи нек дар тамоми мактабҳои ҷумҳури ҷорӣ гардад.

Албомҳои хотиравӣ баёзҳои қадимаро мемонанд, зеро дар онҳо бисёр шеър таронаи шоирони классик ва муосир дарҷ ёфтаанд. Ороиши онҳоро намегӯед. Баъди ҳар як шеър тасвире, нақше низ сабт ёфтааст, ки аз завқу салиқайи баланди мактабиён дарак медиҳад. Дар албомҳои хотиравии мактаббачагон рубоӣ ва дубайтиҳои халқӣ мавқеи бештаре доранд ва онҳо дар мавзӯҳои мухталифи рӯз ва зиндагӣ гуфта шудаанд.

Дар фолклори тоҷик як силсила рубоӣҳое мавҷуданд, ки дар мавзӯи никоҳи маҷбури буда, аз онҳо садои оху нолаи имдодгарона ва эътирози замонаи беҳуқуқ ва нагунбахти феодализм ба гӯш мерасад ва дар яке аз рубоӣҳои халқӣ «Фарзанди кучояму кучо мебаранум» гуфтани қаҳрамони лирикӣ гувоҳ бар он аст, ки ўро бар хилофи майлу хоҳишаш ба ҷойи дуре ба шавҳар додаанд. Оё дар замони мо ҳам ин қабил рубоӣҳо мавқеъ дошта бошанд ё не? Аз дил мегузаронем ва ба албомҳои хотиравии толибаи синфи даҳуми мактаби № 30 деҳаи Майдони Обигарм Холова Гулҷеҳра рубоии:

Дар дараки хонамон як наводаниҳол,
Хостгор омадай, модар рафтаи ба ҳаёл.
Модар-модар, ҳеч нақун фикру ҳаёл,
Хушдор боша, қатиш мерам то ба Шимол.

сабт ёфтааст, ки дар он аз оху нолаи занону духтарони нагунбахти замони пешин осоре нест, баръакс дар ин рубоӣ рушду камолоти маънавии қаҳрамони лирикӣ, ки ба туфайли замони фазлбори мо насибаш гардидааст, ба назар мерасад.

Албомҳои хотиравию варақ зада, кас эҳсос мекунад, ки мактаббачагон ба шеърӯ шоирӣ рағбат ва тавачҷӯҳи ҳосе доранд ва баъзеи онҳо барои эҷоди рубоӣҳои нав саъю кӯшиш ба ҳарҷ додаанд ва ин рубоиро метавон эҷоди онҳо донист:

Дар ишқ даво нест, аналгин чӣ кунам?
Шуд кӯҷаи ошиқон карантин чӣ кунам?
Ман мехостам ёрма гирам, бигрезам,
Ин «Волга»-и ман надора бензин, чӣ кунам?

Айёми гуворои ҷавонӣ ва лаҳзаҳои нотакрори он, ки дар мактаб мегузарад, то дер боз аз хотираҳо фаромӯш намегарданд ва толибаи синфи даҳуми мактаби № 14 Ҷавонии Обигарм Гулова Давлатмоҳ дар албоми рубоӣаш чунин навиштаст:

Гашнича дарав кардем, бастем дарза,
Занги охирин метан, дилам меларза.

Занги охирин, илоҳи симат сӯзад,
Аз мактаб чудо кардай, дилам месӯзад.

Агар ин эҷоди худаш набошад ҳам, метавон онро маҳсули андешаи мактабиён ҳисобид ва аз дигар ҷониб ин рубоӣ садои шикваомези духтареро, ки баъди хатми мактаби миёна ба амри хешовандонаш хонанишин шудааст, ба гӯш мерасонад. Баъзе рубоӣҳое, ки дар албоми хотиравӣ зикр гардидаанд, фикру андешаи мактабиёнро ба андозаи воқеъбинона инъикос кунонидаанд, ки хонанда тасаввур мекунад, ки он дар синфхона арзи вучуд намудааст:

Роғунибача, ман адои ту шудам,
Дар дарси забон мубтадои ту шудам.
Ту ҳоли замон гардию ман ҳоли макон,
Дар таҳлили ҷумла мубтадои ту шудам.

Имрӯзҳо ба туфайли бунёди Неругоҳи обии пурқудрати Роғун номи ин маҳал забони хосу он қарор гирифтааст. Дар албомҳои хотиравӣ ва умуман байни мардум низ рубоӣҳое мавҷуданд, ки дар онҳо «роғунибача» васф карда мешавад. Ва ҳоло дар фолклори ин маҳал образи нав «роғунибача» ба тозагӣ арзи вучуд кардааст, ки диққати кас ба он ҷалб мегардад:

Эй беда баланд, навдаи хамта садқа,
Роғунибача, қади баладта садқа.
Мо қади туро дидем, хушдор шудем,
Ба таънаи духтарон гирифтгор шудем.

Дар рубоии дигаре, ки онро толибаи синфи даҳуми мактаби миёнаи № 42 ба номи Мирзо Турсунзодаи Роғун Орифова Зебуннисо дар албоми хотирааш овардааст, қаҳрамони лирикӣ аз дер омадани «роғунибача» дилтанг аст:

Аз Сарипулак бача, нигои ту кунам,
Роғун меравӣ, ҷонма фидои ту кунам.
Роғун меравӣ, дар дастат дорӣ соат,
Ту дер миёӣ, дилам надора тоқат.

Ҷавонони Обигарм, алалхусус, мактабиён дар баробари рубоӣ ва дубайтиҳои маълуми машҳур, як силсила асарҳои халқиро ёдовар шудаанд, ки онҳо оид ба мавзӯҳои рӯз буда, таҳаввулот ва рӯйдодҳои маънавии мардуми мо, пешрафти зиндагӣ, дигаргуниҳои иқтисодӣ ва техникаи диёри моро бо образ ва воситаҳои тасвири бадеӣ мунъақис намудаанд. Ин пеш аз ҳама, бо бунёд ва эъмори иншооти азими барқии Роғун, ки дар ҷаҳон аз нигоҳи техникаи беҳамтост, сабаб шудааст.

Масъалаи дигаре, ки таваҷҷӯҳи моро ҳангоми сафари Обигарм ва гирду навоҳии он ба худ ҷалб кард, ин дилбастагии мактабиён ба адабиёти гаронмояи классикӣ ва муосири тоҷик, халқҳои бародару эҷодиёти лафзии мардум, яъне фарҳанги заҳматкашон мебошад. Мо мехоҳем, танҳо рӯзе ба саҳми мактабиён ба гирдоварӣ ва ҷамъ намудани фолклори ин маҳал таваққуф намоем. Пеш аз он, ки ба навишта гирифтани ва ба лентайи магнитофон сабт намудани асарҳои лафзӣ шурӯъ намоем, ба мактабҳо рафта бо директор, мудири қисми илмӣ ё худ муаллимони забон ва адабиёт сӯҳбат менамудем, онҳоро аз мақсад ва нияти худ огоҳ мекардем. Сипас бо маслиҳати шӯъбаи ноҳиявии маорифи халқ мактабиёни синфҳои болоиро дар клуб ё саҳни мактаб ҷамъ намуда, ҳамроҳашон сӯҳбат мегузaronидем. Воҳӯрии мо пиромуни аҳамияти фолклор, тарзу намудҳои асарҳои лафзӣ, аҳамияти фолклор барои ҳамаҷониба дарк намудани ҳаёти маънавии гузашта ва ҳозираи мардум, тарз ва усули гирдоварӣ, аз кӣ навишта гирифтани намунаҳои адабиёти лафзӣ ва ғайра сурат мегирифтанд. Аз намунаҳои

баргузидаи назми лафзӣ барои мактабиён қироат менамудем. Ин сӯҳбати мо бештар ба вохӯриҳои адабӣ табдил мегардиданд.

Муаллимони адабиёт ва он касоне, ки ба назми лафзӣ дилбастагӣ доштанд, ба кори гирдоварӣ ва сабту навишта гирифтани дурдонаҳои халқӣ гуфтаҳои моро тақвият дода, ширкати шогирдони худро ба ин кори муҳим ва боифтихор зарур мешумориданд. Ба гирдоварии фолклори Роғун ба мо Азимов Тағоймурод – методисти ҳамонвақтайи шӯъбаи маорифи ноҳияи Файзобод кӯмаки арзандае кард. Ӯ дар як вохӯрӣ маҷлисро оғоз намуда, моҳияти масъаларо ба муаллиму шогирдон фаҳмонида, гаштаву баргашта хотирнишон менамуд, ки фолклор ганҷи бебаҳои маънавии мардум аст, ки аз замони қадим суфтаю рехта гардида, то ба рӯзгори мо нақл ёфтааст. Мо бояд мероси гаронбаҳои ниёгони худро ҳарчи бештар ҷамъоварӣ намоем, тадқиқу баррасӣ намуда, намунаҳои беҳтаринро боз дастраси хонандагони сершумор гардонем. Ӯ инчунин дуруст таъкид мекард, ки ҳар як шогирд аз падару модар, бобою бибӣ, хешу табор ва дӯстону ҳамсоғон аз рӯи нишондод ва гуфтаҳои фолклоршиносон амал намуда, намунаҳои фолклори маҳаллиро ҷамъоварӣ намояд, чунки кори гирдоварии фолклор барои мактабиён аҳамияти амалӣ низ дорад.

Дар натиҷаи чунин чорабинӣ ба мо муяссар гардид, ки аз талабаҳои деҳаҳои Ҷавонӣ, Қандак, Майдон ва Обигарм намунаҳои зиёди эҷодиёти лафзиро ба даст оварем, ки онҳо барои маҷмӯаи фолклори Роғун маводи муҳиме мебошанд.

Мо ба талабаҳои синфҳои болоӣ, алаҳусус, бо духтарони рӯбоихон вохӯрдём, ки сурудхоро бо оҳангҳои дилрабои маҳаллӣ тараннум менамуданд. Таронаҳои онҳо ба навори магнитофон сабт гардиданд, ки фолклоршиносон чунин асархоро то ҳол ба қайд нагирифта буданд.

Аз асарҳои гирдовардаи мо рӯбоию дубайтӣ микдоран зиёд буда, аз нигоҳи санъати шеърӣ ва мавзӯӣ қобили ҷоп ва тадқиқу баррасӣ мебошанд.

Р.Аҳмадов
С.Фатхуллоев, фолклоршиносон
Ноябри соли 2009

САДОИ АСРҲО

Фолклори водии Қаротегин, Душанбе, Нашриёти «Ирфон», 1986 гирдоваранда ва муаллифи сарсухан Гулрухсор Сафиева

Дар ҳаёти маънавии мардуми Қаротегин фолклор мавқеи босазое дорад. Дар Қаротегин ҳам мисли дигар маҳалҳои тоҷикнишин навохтани асбобҳои мусиқӣ ва тавассути инҳо иброз доштани эҳсосоти қалбӣ ва равонии худро мардум дӯст медоранд. Мардуми Қаротегин бо завқи баланди зарофатгӯияшон шухратманданд. Шодравон Боқӣ Раҳимзодаро, ки дар шеърӯ шоирӣ дасти тавоное дошт, таҷассуми барҷастаи завқи баланд, шӯҳтабиат ва хушгуфторӣ ин мардум шуморидан мумкин аст. Боқӣ Раҳимзода маҷлисорои базму тараби маҳфилҳои дӯстон ба шумор мерафт. Ӯ ҳатто одамонро, ки боре хандида бошанд, ҳафтаҳо: «ҷаро ман хандидам» гуфта худашонро маломат мекарданд, метавонист, пайваста ва муқарраран бихандонад. Албатта ин маҳорат ва завқи баланд ба ҳар кас муяссар намешавад ва Худованд ба Боқӣ Раҳимзода дар ин қор таҷрибаи рӯзгор, донишани фолклор ва урфу одатҳои миллӣ даст дода буд. Боқӣ Раҳимзода ба фолклори диёри худ дилбастагии зиёде дошт ва ӯ аз ҳар сафараш ба кӯҳистони зебову дилфиреб дасти холӣ барнамегашт. Ӯ ханӯз солҳои 1945-47 яке аз аввалинҳо шуда ҳамроҳи Носирҷон Маъсумӣ ва Муҳаммаднаим Раҳимов дар ҳаёти экспедитсияи фолклорӣ иштирок карда, аз гӯяндаҳои хушзавқу босалиқаи маҳалҳои мухталифи ин диёр намунаҳои зиёди асарҳои фолклорӣ гирд оварда буд. Ҳоло дар фонди фолклори тоҷик ҷилдҳои қалоне бо дастхати ӯ маҳфуз аст, ки фолклоршиносон бо арзи сипосу эҳтиром асарҳои гирдовардаи ӯро хангоми таҳияи Куллиятҳо мавриди истифода қарор медиҳанд.

Дар яке аз аввалин маҷмӯаҳои фолклорӣ «Намунаи фолклори тоҷик», ки онро соли 1938 Н.А.Болдирев ба ҷоп расонидааст, қисми муҳими маводи онро намунаҳои эҷодиёти шифоии мардуми Қаротегин ташкил додааст. Онҳоро адиби тоҷик Алии Хуш (ҳамдиёронаш ӯро Алихуш не, балки Алии Хуш ном мебаранд) аз маҳалҳои мухталифи Қаротегин солҳои сиюм гирд овардааст. Алии Хуш нияте доштааст, ки китобе бо номи «Фолклори Қаротегин» тартиб бидиҳад. Аммо афсӯс, ки дору мадорҳои солҳои сӣ орзуҳои неки ӯро нақш бар об кардаанд.

Шахси дигаре, ки солҳои сиюму чихиллум ба гирдоварии фолклори Қаротегин камари Ҳиммат баста буд, муаллим Шарифхоҷаи Кӯҳистонӣ мебошад. Ӯ низ ба бисёр маҳалҳои водии Қаротегин сафар карда, аз бошандагони он намунаҳои зиёди назму насрии эҷодиёти лафзии ҳамдиёронашро ғун намудааст. Ҳоли ҳозир маводи фолклории Шарифхоҷаи Кӯҳистонӣ дар ганҷинаи маҳзани шуъбаи фолклор маҳфуз аст, ки аз онҳо фолклоршиносон истифода мебаранд.

Дар солҳои минбаъда низ шуъбаи фолклори тоҷик кори ҷамъоварии фолклори Қаротегинро идома дод, вале нисбат ба он, ки шуъбаи мазкур бо тартибу танзими дақиқи фонд ва тибқи дастовардҳои навини илм нашри Куллийтҳои бисёрчилдари бар уҳда дошт ҷопи маҳсули «Фолклори Қаротегин» ба таъхир афтод.

Шоираи хушсалиқаи мумтози тоҷик Гулрухсор Сафиева ҳанӯз аз солҳои донишомӯзиаш бо шуъбаи фолклор робитаи ҳасана барқарор карда буд ва аз ҷамъоварии фолклори диёраш ба кормандони шуъбаи фолклор иттилоъ дода, аз онҳо маслиҳатҳои муфид мегирифт. Ҷустуҷӯ ва сазю кӯшиши фаровон ба шоира имконият дод, ки дар солҳои мадид маводи фолклорӣ гирд оварад ва инак ҷунонки мебинем, дастранҷаш самараи неқ ба бор овард ва имрӯз ҳаводорони назми халқӣ бо қаноатмандии зиёде маҷмӯаи тартибдодаи ӯ «Фолклори водии Қаротегин»-ро мутолиа менамоянд. Дар мағозаҳои китобфурӯшӣ низ мардум аксар суроғ аз китоби «Фолклори Қаротегин» мекунад ва ин худ гувоҳ бар он аст, ки шоира ба мақсадаш ноил гардидааст, зеро хонандаи серталаби имрӯза ба суроғи ҳар гуна китоб намебарояд ва мо фолклоршиносон низ дар навбати худ ин иқдоми неки ӯро табрику таҳният мегӯем ва ҳақ бар ҷониби академик Р.Амонов аст, ки дар пешгуфтори ин маҷмӯа ҳамкориҳои адибони тоҷик Мирзо Турсунзода, Абдусаллом Дехотӣ, Боқӣ Раҳимзода, Мирсаид Миршакар, Ҷалол Иқромӣ, Раҳим Ҷалил ва дигаронро ёдовар шуда, баъд аз арзи миннатдорӣ ба кори онҳо гила ба миён овардааст, ки «нависандагони мо ҷамъоварӣ ва нашри фолклорро ба зиммаи олимони гузошта, дигар ба ин қор сайъ накардаанд», ки ингуна ҳамкориҳо қиста гардидаанд.

Воқеан ҷунонки Р.Амонов таъкид намудааст, ҳамкориҳои адибони ботаҷрибаву хушсалиқаи мо метавонад таровати гулбоғи эҷодиёти бадеии халқро ҷандин бор биафзояд ва намунаи хуби он маҷмӯаи таҳиякардаи Гулрухсор Сафиева шуда метавонад.

Маҷмӯаи мазкур бо дебочаи мураттиб, ки «Тӯшаи роҳ» ном дорад, оғоз мегардад ва бидуни муболиға метавон гуфт, ки то ин дам ҳамчунин мулоҳизаҳои арзишманд, дар пешгуфтори маҷмӯаҳои фолклорӣ ба ҷашм нахӯрдааст. Ва ин бори нахуст аст, ки шоираи ҷавон доир ба эҷодиёти лафзии диёраш бо як олам эҳсосоти гарму самимона ибрази ақида менамояд. Ингуна ҷуръат фақат ба қасе даст дода метавонад, ки фолклори халқашро хуб бидонад ва аз завқу салиқаи офарандагони асарҳои халқӣ оғаҳии комил дошта бошад. Андешаву мулоҳизаҳои шоира тасодуфӣ набуда, балки дар натиҷаи фӯрӯ рафтани ба умқи эҷодиёти бадеии халқ ҳосил гардидаанд. Ӯ тамоми эҳсосоти овони ҷавонӣ, суҳбату мулоқотҳо бо занони деҳ доштаашро, шабҳои дароз дар маҳфилҳо рӯз кардаашро дар ин қисмати китоб ҷамъбааст намудааст.

Аз дебочаи маҷмӯа, ки дар он андешаҳои рангину судманди шоира зикр ёфтаанд, пеш аз ҳама, дар назари хонанда образи заноне арзи вучуд мекунад, ки бо тафаккур ва таҳаюлотии ғании хеш ганҷинаи эҷодиёти бадеии халқро бой гардонид, ба рӯзгори мо сафо ато намудаанд. Рубоҳои тоҷик маҳсули андешаҳои ҳазорон Аминаву Гулӯзор барин ғӯяндазанонанд, ки ин санъати фитрии худро дар тӯли

карнҳо аз насл ба насл вогузор карда, қалбҳои ғамзадаи мардумро аз нишоту фарах, лабрез гардонидаанд. Ҳақ бар ҷониби шоира аст, ки дар аввалин бардошташ аз рубоӣҳо ба хулосае омадааст, ки: «Нисфи зиёди рубоӣҳои халқро занону духтарон гуфтаанд». Мо фолклоршиносон, ки қариб тамоми деҳоти тоҷикнишинро тай намудаем, дар ҳар бархӯрде бо ғӯяндаҳо дар саволи «Марҳамат карда рубоӣ ғӯед» ҷавоби «инҳо байтҳои занонаанд», ғӯён аз рубоӣ гуфтан ибто варзидани мардҳоро ҳазорон бор шунидаем.

Соли 1985-ум дар деҳаи Ҷавонии Обигарм бо Усто Халил ном пирамарди 80-сола вохӯрда будем, ки бо марди дигаре суҳбат дошт. Ба пурсиши мо «Падар, байт ё рубоӣ бигӯед», ӯ аз ҳамсуҳбаташ пурсида буд:

- Чи хел байташон бигӯям?

Ҳамсуҳбаташ, ки ҳамсиннаш буд, филҳол чунин посух дода буд:

- Аз ҳамон кӯлобибайтҳои занона бигӯйшон, - гуфт. Ва пирамард ба мо як силсила рубоӣ гуфту боз дар охир таъкид ҳам карда буд: «Бачам, мо ин байтҳоро «байтҳои занакӣ» мегӯем, ин хел байтҳоро кӯлобиҳо бисёр мегӯянд:».

Мо ҳам рубоӣ ва ҳам дигар нақлҳои Усто Халилро дар рӯзномаамон сабт намуда будем. Ин мисолро барои он овардем, ки бори дигар дурустии фикри Гулрухсор Сафиеваро роҷеъ ба «бештар моли занҳо будани рӯбоӣҳо»-ро таъид намоем ва ногуфта намонад, ки фолклоршиносии тоҷик низ тайи солҳои ахир тибқи дастовардҳои навини илм кор бурда, як қатор масъалаҳои назарино ҳаллу фасл намудаанд. Аз ҷумла донишманди пуркор Бозор Тилавов дар натиҷаи бо услуби таҳлили типологӣ ва миқдорӣ мавриди таҳқиқ қарор додани зарбулмасалҳо ба як қатор хулосаҳои боварибахш омада буд. Масалан, тибқи таҳлили миқдорӣ маълум гардид, ки зарбулмасалҳо ва мавриди истифодаи онҳо дар байни ҷамъият яқсон набудааст. Дар сурати ба эътибор гирифтани синну соли ғӯяндаҳо ошкор гардид, ки гуфтани зарбулмасал бештар ба ашхосе маъмул будааст, ки муҳсинанд, солхӯрдаанд, рӯзгордидаанд.

Аз рӯйи равияи миқдорӣ мавриди барассӣ қарор додани рубоӣҳо ба фолклоршинос Элеаноро Улуғзода имконият дод, ки бештар дар байни занону духтарон шуҳрат доштани рубоиро ошкор созад. Яъне занону духтарон барои изҳор арзу ниёзи худ жанреро интихоб намудаанд, ки тавассути он метавонанд асрори маҳрамонаи худро дар либоси басо марғубу диловез ифода намоянд. Аз ҷониби дигар рубоӣ ҷиҳати изҳори майлу хоҳиши дилдагон, ки хоси айёми ҷавонист, мувофиқати комил дорад ва шояд аз ҳамин сабаб бошад, ки мардон, хусусан, калонсолон онро «моли занҳо» ҳукм карда, билхусус аз гуфтани рубоӣҳои ишқӣ худдорӣ менамоянд.

Умуман, аз нуҳ мушоҳидаи шоира, ки дар пешгуфтор зикр шудаанд, аксарияташон маъкул буда, гувоҳӣ аз он медиҳанд, ки муаллиф дер боз ба таҳлилу баррасии рубоӣҳо шуғл варзидааст, вале як мушоҳидаи ӯ дар мавриди «дубайтӣ гуфтан хоси мардуми кӯҳистони тоҷик набудааст» баҳсталаб аст. Мо фолклоршиносон ҳам аввалҳо ҳамин хел таҳмин мекардем, вале дертар вақте каталоги рубоӣҳоро тартиб дода, баррасӣ намудем, маълум гардид, ки дар кӯҳистони тоҷик дубайтӣҳо аз қадим боз мавқеъ доштаанд ва бояд ҳамин хел ҳам бошад, зеро дубайтӣ ва рубоӣ бародарони тавъаманд ва дар он ҷое, ки рубоӣ мавқеъ надошта бошад, набояд дубайтиро ҷустуҷӯ кард. Аз ҷиҳати мазмуну мундариҷа ин ду навъ асарҳои халқӣ ҳамеша ҳамдигарро тақвият дода омадаанд. Сониян дар байни мардум истилоҳҳои «рубоӣ» «дубайтӣ» ва амсоли ин маълум нестанд ва аксар вақт одамон ба ҷойи ин истилоҳҳо «чорбайт», «қуртасурҳак», «байти занакӣ» ва ғайраро истифода мебаранд, ки мурод аз онҳо шеърҳои аст.

Мушоҳидаи муҳими шоира ки: «ба хоҳири мазмун хароб кардани шакли шеърӣ, маҳсусан рубоӣҳо дар эҷоди халқ бисёр дучор меояд» гуфтааст, қобили тавачҷуҳ аст ва ҳақ бар ҷониби ӯст, ки дар фароварди хулосааш мегӯяд: «дар ҳарду ҳолат ҳам то нусхаи аслии рубоиро пайдо накунем, худсарона ба таҳлили ин ё он рубоӣ мо ҳақдор нестем». Ин мулоҳизаи Гулрухсор эҳтимол аз шиносӣ бо сабку

услуги кори фолклоршиносон ҳосил шуда бошад, зеро ин мушоҳида ба гуфтан осон намояд ҳам, дар амал татбиқи он ниҳоят кори мушки ласт, махсусан он вақте, ки хамаи қаринаҳои як рубоӣ ба як ҷо гирд наомада бошанд. Ҳоло ки шӯъбаи фолклор каталоги муназзами рубоӣхоро ба вучуд овардааст, анҷоми ин кор як андоза суҳулат ихтиёр кардааст, дар ғайри он агар ҳар касе мувофиқи завқ ва салоҳиди хеш рубоӣхоро таҳрир намояд, аз ҳусну таровати рубоӣҳои халқӣ чизе боқӣ наместонад. Мо фолклоршиносон ҳам бо вучуди доштани каталоги муназзам ҳанӯз дар муқаррар намудани рубоӣҳо ба мақсад ноил нагардидаем, зеро ин кор ба ҷуз як силсила сабабҳои объективӣ боз як қатор омилҳои субъективӣ ҳам дорад.

Вале як масъаларо ба хонандагон бояд арз кард. Ин ҳам бошад роҳи равшан муқаррар намудани нусхаҳои муътадили рубоӣхост. Барои таъин намудани нусхаи аслии ин ва ё он рубоӣ ҳар як воҳиди калима ба назар гирифта мешавад. Агар соддатар карда гӯем, шарт нест, ки мо аз пеши худ ин ва ё он калима ва ё ҷузъи рубоиро таҳрир намоем. Бояд нахуст тамоми нусхаҳои як рубоиро дар дарст дошта бошем, он гоҳ ба татбиқи муқоисаи онҳо бояд иқдом варзид. Барои он ки мавзӯи фаҳмотар гардад, мо бехтар аст як рубоиро аз ҳуди ҳамин китоб мисол биёварем. Чунонки дар боло ишора рафт, барои муайян намудани нусхаи муътадил мавқеи ҳар як калима ба назар гирифта мешавад. Таваҷҷуҳ шавад ба рубоӣ:

Аз боғи паси пушта ба мо хӯша расид,
Дар минаи сад ҷавон ба мо кӯса расид.
Ҳам кӯсаву ҳам бӯса, ҳам сурхи палид,
Лавуш ба лавум расиду ховам бипарид.

ки дар мавзӯи никоҳи иҷборӣ эҷод шудааст, танҳо як калима мавриди шубҳа қарор гирифт. Дар мисраи сеюм қиёфаи зишти қаҳрамони лирикӣ, ки дилдода аз наздикӣ бо ӯ ба ранҷ омадааст, тасвир ёфтааст. Дар сурате, ки дилдода дар мисраи чорум матлабашро ошкоро изҳор дошта аст. Пас чаро дар мисраи сеюм калимаи «бӯса»-ро истифода кардааст? Дар ин мисраи калимаи «бӯса» бояд тасодуфӣ бошад, зеро гӯянда нишонаҳои зишти ба дил нофарамашро муқаррар таъкид карда истодааст ва набояд ин ҷо калимаи «бӯса» истифода гардад, зеро оҳанги суҳан тақозо дорад, ки боз ягон нишонаи зишти қаҳрамон боист зикр гардад. Мо аз каталог панҷ нусхаи ин рубоиро интихоб кардем ва фақат дар дутои онҳо калимаи «бӯса» дучор омад, ки он ҳам дар пайвастиҳои тасодуфист.

Пас бо кадом роҳшубҳаи ҳудро рафъ ва асли калимаро муқаррар намоем, ҷустуҷӯро давом додем. Дар яке аз нусхаҳои ин рубоӣ мисраи зайл: ҳам кӯсаю ҳам хӯса, ҳам сурхи палид дучор омад, ки сабаби шубҳаи моро тақвият дод. Яъне зиштиҳои қаҳрамони лирикӣ хотирнишон гардиданд, пас мо бояд ковишро идома диҳем. Дар дигаре аз нусхаҳои калимаи «пӯса» ба ҷашм хӯрд: «Ҳам пӯсаю ҳам сурхи палид».

Чунон, ки мебинем, шубҳаи мо то рафт асоснок мегардад. Ба тафсири калимаи «пӯса», ки хоси лаҳҷаи ҷануб, ки дар шӯъбаи лаҳҷашиносии Институти забон ва адабиёт рӯи кор аст, калимаи пӯса - доира ё худ қазқони /?!/ фанерии элак» шарҳ ёфтааст ва пас дар рубоӣ калимаи «пӯса» ба маврид истифода шуда, ба нишонаҳои зишти қаҳрамони лирикӣ боз як норасоӣ илова кардааст, яъне шакли мазкур ҳам кӯса будааст, ҳам пири қоматаш ҳамзада ва ҳам сурхи палид. Дар нусхае, ки аз Тоҷикободи ноҳияи Фарм сабт шудааст, мисраи мазкур «Ҳам кӯсаву ҳам гӯсаву ҳам сурхи палид» омадааст. Дар ин мисраи калимаи «гӯса» боз як хислати манфии дигарро афзудааст ва дилдода ба ҷост, ки аз чунин марде, ки ин қадар симои манфур дорад, дурӣ ҷустааст.

Ваниҳоят нисбат ба он ки дар гӯишҳои мардумии Ҳисор, Каттаҳеч ва Варгонза калимаи «бӯса» ба шакли «пӯса» низ дучор меояд. Шояд гӯянда ва ё навиштагиранда иштибоҳҳои ба ҷойи «пӯса» (доира) «бӯса» навишта бошад. Пас метавон тахмин кард, ки гӯяндае аз сабаби нафаҳмидани маънои луғавии калимаи «пӯса» ба ҷойи ин «бӯса»-ро кор фармудааст.

Агар аз ҳамин дидгоҳ ба китоби «Фолклори водии Қаротегин», ки қисми зиёдашро рубоӣҳо ташкил додаанд, баҳо диҳем пас метавон гуфт, ки на ҳамаи рубоӣҳои маҷмӯа аз нигоҳи шаклу мазмун бенуқсонанд. Албатта ин ҷо гуноҳи мурағиб ҳам нест, зеро ӯ ҳар он чи шунидааст ба рӯйи қоғаз овардааст ва дар ин гуна мавридҳо кас ҳатто наметавонад бори гуноҳро ба кӣ ҳавола намояд. Лекин бояд хотирнишон намоем, ки аз рӯйи синну сол, дараҷаи маърифат ва завқу салиқа гӯяндаҳо мухталифанд ва маҳз ҳамин омил боис гардидааст, ки дар рубоӣҳо нуқсу камбудиҳо арзи вучуд намудаанд.

Мо пешакӣ тахмин мекардем, ки чун Гулрухсор Сафиева дар шеърӯ шоирӣ, завқу салиқаи баланд дорад, пас ӯ ҳатман ба таҳрири рубоӣҳо иқдом меварзад, вале баъд аз баррасӣ дидем, ки шоира дар таҳияи ин китоб чигуна эҳтиёткориро ба кор бурдааст. Ӯ чун саррофони гавҳаршинос амал карда нахостааст, ки ҳатто як рубоӣ, аз байтулмоли раият осеб бубинад, дар сурате, ки метавонист ба ислоҳи бисёр рубоӣҳо даст бизанад. Ба тӯфайли захмати чандинсолааш Гулрухсор тавонистааст, намунаҳои нав ва тару тозаи рубоӣҳои мардуми Қаротегинро ба даст оварад. Бо вучуди ин, дар бисёр рубоӣҳо камбудиҳо ба назар мерасанд. Нуқсу камбудиҳо дар рубоӣҳо бо ду роҳ сурат гирифтаанд. Нахуст бояд гуфт, ки на ҳамаи гӯяндаҳо роҷеъ ба рубоӣ ва қоидаву қонуни он тасаввуроти комил доранд, аз ин рӯ, онҳо баъзан надониста ё қофияшро вайрон мекунанд ва ё худ ба мазмуну мантиқ бедикатӣ зоҳир менамоянд. Набояд фаромӯш кард, ки рубоӣҳо бадохатан, тавассути асбоби мусиқӣ аксар вақт бо дутор иҷро карда мешаванд. Тавассути оҳанг авзони рубоӣҳо танзим мегардад ва бедутор иҷро кардани рубоӣ ба вазни он ҳалал ворид месозад.

Ва тавре ки Гулрухсор ба маврид қайд кардааст, мутассифона имрӯзҳо дутор мавқеъ ва шухрати пешинаи худро аз даст додааст ва гӯяндае, ки бидуни дутор рубоӣ гӯяд, хоҳу ноҳақ риояи вазни он баъзан аз қудраташ берун мекунанд. Ҳам дар кӯҳистони тоҷик рӯз то рӯз миқдори дуторнавозон кам шуда истодааст. Дар ин ҷо зикри мисолеро, ки ба мавзӯи робита дорад, ба маврид мебарем. Соли 1985 дар деҳаи Вайдараи ноҳияи Фарм маводи фолклорӣ гирд меовардем. Бо гуруҳе аз ҷавонон суҳбат ораста будем ва ҳамзамон номи гиёҳҳои кӯҳистонро ба дафтараҷмаи сабт менамудем. Номи якчанд гиёҳро аз ҷавонон пурсидем, вале ҳеҷ кадоме аз онҳо номи гиёҳҳоро наметавонистанд ва мо маҷбур шудем, ки номи гиёҳҳоро аз пирамардон навишта гирем. Аз бисёри онҳо хихиши навохтани дутор кардем, вале «наметавонем» ҷавоб гирифтём.

Рубоӣҳо, ки таҷассумгари шоиронаву бадеии кӯҳистонанд, тасвири манзараҳои табиат дар онҳо мавқеи калон дорад ва ҳастанд гӯяндаҳои, ки нафаси гарми кӯҳистонро рӯякӣ эҳсос мекунанд, бидуни нуқс аз ғановати муъҷизасоии он ба таври бояду шояд истифода намебаранд. Табиист, ки иҷрои рубоӣҳо аз тарафи ингуна ашхос бенуқс нахоҳад буд.

Рубоие, ки бидуни оҳанги мусиқӣ гуфта мешавад, хоҳ ноҳақ нуқспазир мегардад. Аз тарафи дигар, чунонки ишора кардем, аз надонистани қоидаҳои анъанавии рубоӣҳо боиси вайронии вазну қофияи онҳо мегарданд.

Тавре, ки маълум аст, дар эҷодиёти лафзӣ асосан ду навъ рубоӣҳо мураввачанд. Рубоӣҳое, ки қофиябандии аа ба, аа бб ва рубоӣҳое, ки қофиябандии аа аа доранд дар иҷрои гӯяндаҳо бештар мавриди тағйир қарор мегиранд ва баъзан робитаи маъноии ҳар ҷаҳор мисраъ гусаста мегардад. Дар ингуна мавридҳо рубоӣ як маъноии томро ифода накарда, балки ҳар банди он маъноии мустақилеро ифода мекунанд. Масалан, дар ин рубоӣ портрети қаҳрамон чунин тасвир ёфтааст:

Қадат ба мисоли навдаи навбаргай,
 Рӯят ба мисоли ғунҷаи садбаргай.
 Қадат ба мисоли навдаи торунай,
 Чашмат ба мисоли мурвати гардунай.

Ин шакли рубоиҳо барои тағйир ёфтани бештар мусоидат мекунад ва дар онҳо риояи ягонагии мазмун шарт нест ва агар гӯянда хоҳад, боз онро давом дода, сифатҳои дигари қаҳрамонашро зикр менамояд. Дар ин рубоӣ гӯянда ба шакли шеър аҳамият дода, ба мазмуни он эътибори ҷиддӣ надодааст. Барои мисол боз ин рубоиро дида мебароем, ки аз нигоҳи шакл мушобеҳи якдигаранд:

Рафтам ба саропуштаву кардам ғамза,
 Чидам сари зулфи ёру бастам дарза.
 Дарза-дарза, банди дилам меларза,
 Ай баҳши ҳаму қачмиҷаи пурғамза. (сах. 123).

Хонанда ин ду рубоиро муқоиса карда, ба маҳорат ва завқи баланди гӯяндае, ки рубоии дуҷумро гуфтааст, аҳсан хоҳад гуфт, зеро дар он қоидаи анъанавии жанри рубоӣ ба кулӣ риоя карда шудааст.

Дар рубоии дигаре, ки аз нигоҳи шакл:

И севаки сурх кардем ба ҳукми лола,
 Санге бушавум дигар надорум чора.
 Ишқи ману ту дар куча бозӣ дора,
 Метарсум ай ин куча, ки ҷоду дора. (сах. 122).

Ба рубоии мазкур шабоҳати комил дорад, ягонагии мазмун риоя нашуда таносуби суҳан низ ҳалалпазир гардидаст, ки дар натиҷа ҳулосаи фикрро гӯянда мавҳум ба назар мерасонад.

Гӯяндаҳо дар қисме аз рубоиҳо ба ягонагии шакл эътибор дода бошанд ҳам, аммо нисбат ба бадоҳатан гуфтани он асли матолиберо ки мебоист биҷӯянд, натавонистаанд ифода намоянд. Масалан, ба ин рубоӣ:

Ман оҳ кашам, тамоми ҷонам сӯзад,
 Мағзам ба даруни устуғонам сӯзад.
 Мешинаму мехезам, дар мегирам,
 Сангои хунука дар чигар мегирам.

Мулоҳиза намоед. Аз лиҳози шакл гӯё дар он нуқсе дида намешавад, зеро бо қофияҳои аа бб анҷом пазируфтааст, вале ифодаи фикр равшан набаромадааст, ҳулас мазмуни он осеби ҷиддӣ дидааст. Яъне гӯянда ангеҷаи асосиеро, ки ба хоҳири он қаҳрамони лирикӣ ранҷ бурдааст, нишон надодааст. Аз ин қабил мисолҳо пайдост, ки гӯяндаҳо баъзан аз сабаби он ки ҳини гуфтан ё сароидан ба ҳаяҷон омада, ихтиёри изҳори асли матлаб аз дасташон берун меравад, ё худ рубоиҳои дар зеҳнашон бударо бо ҳам маҳлут месозанд ва дар натиҷа байте аз як рубоиро ба банди рубоии дигар меоранд, ки ин сабаби ба ягонагии шакл ва мазмуни рубоиҳо бетаъсир наменонад.

Масалан дар ин рубоӣ:

Кавгак ба саропушта асирӣ мекуна,
 Ҳайфи тани нозукум ғарибӣ мекуна.
 Ин аври саропушта ҳамону берунай,
 Зеби гули пуштаҳо гули торунай. (сах. 119).

Низ гуфтаҳои боло савҳан ба мушоҳида мерасад, яъне фикри дар мисраҳои аввал ва дуюм баёнёфта дар мисраҳои сонӣ на тақвият меёбад ва на ҷамъбааст. Дар ин гуна рубоиҳо дар маҷмӯа зиёд дучор меоянд ва дар ин қор мурағиб тақсире

надорад, зеро ингуна тағйирот ва дигаргуниҳо аз табиати худи жанр, ки аз сароидани гӯяндаҳо воқеъ мегардад, сар задааст.

Гӯяндаҳо ҳар гуна тағйирот ва навпардозихоро дар замина ва қолабҳои анънавии рубоӣҳо анҷом медиҳанд, аз ин ҷиҳат бо амри тасодуф баъзеи онҳо банде аз рубоиро ба банди дигари он илҳоқ мегардонанд ва гӯянда, ки онро бадохатан иҷро мекунад, худ пай набурда мемонад. Ин ҳодисаро дар фолклоршиносӣ контиминатсия меноманд ва он дар дигар намудҳои асарҳои халқӣ низ мавқеъ дорад. Албатта минбаъд бисёр хуб мешавад, ки ин қабил бандҳои илҳоқшавандаро, ки ба мазмуни асосии ин ва ё он рубоӣ муносибат дошта, зиёда аз он ба асли мавзӯ ворид месозанд, мушаххас намоем ва ҳатталимкон онҳоро ба матнҳои аслиашон баргардонем, вале ин кор вақту замони тӯлониро талаб мекунад, ин вазифаро танҳо фолклоршиносон, чунонки Гулрухсор низ таъкид намудааст, анҷом дода метавонанд, зеро бидуни фонди муназзам ва каталогҳое, ки дар онҳо тамоми қаринаҳои як асар ба як ҷо гирд оварда мешаванд ва кормандоне, ки аз усулҳои навтарини матншиносӣ огаҳӣ дошта бошанд, ҳал кардан ғайри имкон аст. Чун рубоигӯӣ мактаб ва як навъ ҷавлонғаҳи завқи бадеии мардум ба шумор меравад, аз ин рӯ дар баъзе мавридҳо гӯяндаҳои камтаҷрибае, ки аз мушкिल्писанд будани эҷоди рубоӣҳо воқиф нестанд, ба ин кор даст мезананд ва табиист, ки эҷоди ин қабил гӯяндаҳои эҳтимоми қавӣ меравад, ки ин гуна рубоӣҳо навмашқона бо гузашти айёмтавасути гӯяндаҳои соҳибзавқ, сайқал ёфта, ба асарҳои комил табдил биёбанд. Як идда рубоӣҳо дар тӯли қарнҳо то ҳаде суфтаву рехта шудаанд, ки дигар ҳеч гуна тағйироту навсозиро наметавонанд. Калима, ибора ва ифодаҳо дар ин қабил рубоӣҳо ба як навъ образҳои бадеии рехта мубаддал гаштаанд, ки афтода мондани ҳатто ҷузъе аз онҳо ба маъноии он бетаъсир наметавонанд. Масалан қаҳрамони лирикӣ маҳбубашро ба қафтар монанд кардааст ва боз ба даст оварданаширо низ «созе барумут (гирумут) ай ту нареза як пар» гуфта таъкид менамояд, монанди дар ҷойи дастнорас будани ўро ба хубӣ тасаввур карда метавонад ва дар ин рубоӣ зикр нашудани калимаи «ҷар» азму ҷуръати қаҳрамони лирикиро, ки ба иқдоми боҳашамате даст додааст, ҷашмгир падида намеоварад.

Ё худ калимаи «гул»-ро мисол гирем, ки он рамзи маҳбуба аст ва он аксар вақт аз зебоӣ ва наҳзату тароват ҳикоят мекунад, мавқеъ ва нуфузи ин образ дар лирикаи халқӣ маълум аст ва «Гулро дидум, раҳгаштанат ёд омад» гуфтани гӯянда хусни онро мекоҳонад, зеро раҳгардириро ба гул ташбеҳ намекунанд, ки хилофи мантиқ аст. Дар ин ҷо мебоист гӯянда «Гулро дидам, ранги руҳат ёд омад» мегуфт, чунончи дар дигар қаринаҳо ба ҳамин шакл омадааст. Ин қабил мисолҳоро боз идома додан мумкин буд, вале феълан ҳаминаш бас аст.

Гӯяндаҳои камтаҷриба на ҳама вақт ба таносуби сухан ва мантиқи он диққат медиҳанд, аз ин сабаб дар рубоӣҳо гоҳе ибораву ифодаҳои ночаспон ва хилофи мантиқ вомерӯанд.

Масалан, ба ҷои «Сунбул бишавум соя кунам раҳора» «Сунбул бишаву соя диҳам гулҳора» омадааст.

Ё худ ин мисраъ «Аспуш ба ҳавою қамчинуш дунаи нор», ки дар бисёр қаринаҳо ба ҳамин шакл вомерӯрад, ин тавр таҳриф ёфтааст:

«Аспуш гулогул, қамчинакуш дастаи нор?»

Як банди рубоие, ки бо ин шакл «Шахтути сиёҳу рӯ ба рӯи нигасӣ, Гар меҳр кунӣ, вафо кунӣ ҳам ту басӣ» шуҳрат дорад, аз тарафи гӯяндаи камзавқе ин хел: «Шахтути сиёҳу рӯ ба рӯи ҳавасӣ, Гар меҳр кунӣ, вафо кунӣ булҳавасӣ» гуфта шудааст.

Чунонки дар боло ишора рафт, дар ин рубоӣҳо ҳар як калима ва ибораву ифода нақше ба уҳда дорад ва дар сурати бемавқеъ ва бечо истифода кардани онҳо гоҳе дар натиҷа вазн ва гоҳе асли мазмун осеб мебинад.

Масалан, ба ин рубоӣ таваҷҷуҳ кунед:

Дудест аз ин хуна ба дар меояд,

Ман мунтазирам аз ту хабар меояд,
Ман мунтазирам азоб қаноат кардам,
Аз сӯхтадилам бӯи дигар меояд

қаринаҳои зиёде дорад, вале дар ин маҷмӯа ду қаринаи он оварда шудааст, ки дар қаринаи аввалӣ,

Дудест аз ин хуна ба дар мебарояд,
Ман мунтазирам, аз туц хабар меояд.
Ман мунтазирам, ки кай бубинам рӯша,
Аз сӯхтадилам бӯи чигар меояд

ки мулоҳиза мефармояд, бидуни истиснои мисраи ҷаҳорум дигар мисраъҳо нуқс доранд.

Дар қисме аз рубоиҳои маҷмӯа мисраъҳои бемантик: «Хунолу шудам, канори бекуртам гир (дурусташ): Канори бекуртам гир», «Ҷои хоби ёр курпаи сангин боша (дурусташ): Ҷои хоби ёр суфаи сангин боша», «Ай боду ҳаво замин гирифтаи руша (дурусташ): Ай тафси замин зағор гирифтаи руша», «Курпачаи нумолӣ ба мо хов кашид (дурусташ): Дар курпаи нумолӣ маро хов набурд», «Овҳо ҳама лар бастану сангҳо ҳама хун (дурусташ): Сангҳо ҳама лаъл бастану дарё пури хун», «Шава аз миёни субҳ чудо кардӣ, фалак (дурусташ): Субҳа ай миёни шав чудо кардӣ, фалак». Ин ҷо қаҳрамони лирикӣ бародари ҷавонмаргашро ба субҳи содиқ ташбеҳ кардааст, дучор меояд, ки завқи хонандаро коҳонида, хонандагонро ба иштибоҳ меандозад.

Дар маҷмӯа на ҳамаи асарҳои овардашуда рубоӣ мебошанд. Ҳарчанд мусанниф дар ҳулосаи ҷаҳорум дубайтиро чи тавре, ки роҷеъ ба ин масъала дар боло ишора кардем, ҳоси эҷоди мардуми Қаротегин нашуморидааст, вале дар байни рубоиёти маҷмӯа як идда дубайтиҳо ба назар мерасанд, барои он ки баҳси мо беасос намонад, яке аз онҳоро ба мутолиаи хонандагони арҷманд ҳавола менамоем:

Кабутарбачаи сабзи ҳавоӣ,
Миёни мову ту карда ҷудоӣ.
Ҳамон кас, ки маро аз ту ҷудо кард,
Саҳар хезад, хӯрад тири ҳавоӣ. (сах. 125).

Дубайтии мазкур дар зоҳир рубоӣ намояд ҳам, вале аз нигоҳи вазн тафовут дорад. Рубоиёти халқӣ бештар бо вазнҳои **шачараи аҳраб** ва **аҳрам** гуфта шудаанд. Аммо дар бисёр рубоиёти халқӣ бо чандин сабабҳо як вазн риоя намешавад. Баъзан агар ду мисраи як рубоӣ дар рукнҳои **шачараи аҳраб «мафъулу»** ва гоҳо **«мафоилун»** ва ё «мафоилу» оянд, мисраъҳои савуму ҷаҳорум тамоман дар ин рукнҳо наомаданашон имконпазир аст. Дубайтии болоӣ бошад бо вазни **ҳазачи мусаддаси маҳзүф (мафоилун мафоилун фаулун)** гуфта шудааст, ки ин вазни ҳоси авзони дубайтиҳои халқӣ мебошад. Аммо тартибдиханда дар саҳифаҳои 140 ва 141 бо сарлавҳаи «Дубайтиҳо» даҳ асари халқиро овардааст, ки аз онҳо танҳо якташон дубайти буда, мутабоқӣ рубоӣ ва дигар намудҳои шеърӣ мебошанд.

Тартибдиханда дар боби «Суруд ва марсия» намунаҳои дилчаспи суруд таронаҳои халқиро овардааст, ки онҳо то ҳол дар маҷмуаҳои фолклорӣ ба таъб нарасидаанд ва онҳоро ҳоси ҳамин маҳал номидан мумкин аст. Хонанда аз қисми маҷмӯа таронаҳои атфол, сурудҳои маросими арӯсӣ ва ду марсияро мутолиа мекунад, ки хеле асарҳои марғуби мардумианд. Мусанниф марсияҳоро, ки ба ашхоси таърихӣ бахшида шудаанд, онҳоро, аз ин рӯ, бо номашон якеро «Марсияи Ҳасан» ва дигареро «Марсияи Усмон» номидааст. Мардуми Қаротегин дар ҳақиқат ин марсияҳоро худ ҳамин тавр ном мебаранд ва тартибдиханда хуб кардааст, ки онҳоро бо истилоҳи халқӣ додааст. Суруди дуюмӣ дар фолклори тоҷик бо номи «Суруди таърихӣ «Шӯриши Усмон» маълум аст, ки дар ҳақиқат ин суруди таърихӣ буда, ба

воқеаи соли 1916, ки дар таърих бо истилоҳи «Шӯриши Усмон» маълум аст, бахшида шудааст. Усмон, ки як родмарди шучоъе буд ва бо қавли Устод С.Айнӣ... дар арафаи инқилоби Бухоро дар муқобили ҳокими азим шӯриш карда, ин шӯришро то кушта шудани худ давом дод, як тоҷики коргари ғармӣ буд. («С.Айнӣ Маънои калимаи тоҷик» «Садои Шарқ», №8, саҳ.75). Ӯ дар атрофи худ ҷафокашидаҳои зиёдеро ҷамъ намуда, бар зидди зулму беадолатии ҳокимон бархоста, исён бардоштааст. Матни суруд ба он гувоҳи меҳна, ки мардуми заҳматкаши ҷафодида роҳбари худро аз ҳар ҷиҳат ҷонибдорӣ намудаанд. Аммо қувваҳои иртиҷоъ бо кумаки хоинони халқ ва сарбозҳои амирӣ ӯро дастгир карда ба шаҳодат расонидаанд. Ҳамдиёронаш ба ёди ӯ ҳамин марсияро эҷод намуда хотираи фарзанди арҷманди диёри хешро бо некӣ ёд намудаанд ва номи ӯро дар саҳфаи таърих абадӣ зинда нигоҳ доштаанд.

Мо дар ин маҷмӯа як идда байтҳоро меҳонем, ки тартибдиханда онҳоро зеро сарлавҳаи «Байт ва қитъаҳо» овардааст.

Байт, ки тавре дар водии болооби Зарафшон мавқеи хосе дорад, дар дигар маҳалҳои тоҷикнишини кӯҳистон низ интишор ёфтааст. Азбаски мардуми Қаротегин дер боз тавассути дараву ағбаҳои душворгузар бо Мастҷоҳ ва дигар маҳалҳои водии Заарфшон иртибот доштанд, яъне робитаи иқтисодӣ ва фарҳангӣ менамуданд ва ҳатто мардуми Мастҷоҳ, бо дараи Камаров ба Қаротегин омада, аз кони намаки Роғуни Боло намак мебурдаанд, хоҳ ноҳақ дар шабҳои меҳмонӣ ба мизбонон байтҳо меҳонданд, ки албатта як қисми ин байтҳо байни мардум интишор ёфтаанд. Назар ба ҳикоят ва нақлҳои пирони Қаротегин мардуми Мастҷоҳ бо Войдара ба Ховалинги Хатлон низ рафта, бозорӣ мекардаанд ва аз эҳтимол дур нест, ки бо ин роҳҳо на танҳо дар Қаротегин, балки дар байни мардуми Хатлонзамин низ байтҳои мастҷоҳиён паҳн шуда бошад. Зеро байт дар кӯҳистони Бухорои Шарқӣ ҳамчун жанри шифоҳии фолклорӣ мисли рубоиву дубайтӣ шуҳрати доманадор надорад. Ва метавон тахмин кард, ки ағлаб байтҳои мардуми Қаротегин пораҳои шеърӣ мебошанд, ки аз рубоӣ ва дигар намудҳои назми халқӣ канда шуда, чун байт интишор ёфтаанд. Масалан, байти савуми саҳ. 137 аз рубоии зайл мебошад, ки ба гуфтаи мо мисол шуда метавонад.

Бо кучаи танги ту гузар мекардум,
 Бо холи сиёҳи ёр назар мекардум.
 Бо холи сиёҳи ёр назар карда нашуд,
 Аз бахти ширини худ ҳазар мекардум.
 (Баёзи фолклори тоҷик. саҳ. 113).

Дар дигар маҷмӯаҳои фолклорӣ низ бисёр асарҳоро дучор омадан мумкин аст, ки онҳо баъзе байтҳои ин маҷмӯаро ба хотир меоваранд. Масалан дар саҳифаи 45 «Таронаҳои Самарқанд» «Ятимӣ» ном шеъре мавҷуд аст, ки байти

Зорай ятим, зори мазорай ятим,
 Корсун пури нон, гушнаи зорай ятим
 ҳамин маҷмӯа саҳифаи 139 асари ҷаҳорумро ба хотир меоварад.

Дар боби «Зарбулмасал», мавқеи ибораҳои рехтаи ин китоб аз аҳамият холӣ нест. Мо намунаҳои овардаи Гулрухсорро ҷараҳаи зада, бисёр мақолу зарбулмасалҳоро во меҳурем, ки онҳо асарҳои пухтаи ҳикматноки халқӣ буда, ба хонанда писанд меоянд ва завқи эстетикӣ мебахшанд. Масалан, кас чунин асарҳои халқиро мутолиа намуда, ба эҷодгари онҳо аҳсант мегӯяд:

Агар писта намебуд мағзу донаш,
 Касе ӯро намебурд бар даҳонаш.
 Ё худ:
 Як бори дигар дидани ёрам ҳавас аст,
 Дар орзуи дубора бисёр кас аст.

Аммо дар маҷмӯа баъзе мақолу зарбулмасалҳое роҳ ёфтаанд, ки беҳтар мебуд, ки мусанниф аз овардани баъзеи онҳо сарфи назар менамуд ва ё варианти беҳтаринашро аз байни мардум ҷустуҷӯ мекард.

Масалан:

Мард, марди ҷўчагир, савад мону ҷўча гир. (сах. 144).

Нусхаи саҳеҳашро, ки мо аз байни мардуми Қаротегин навишта гирифтаем чунин аст:

Зани ёшу марди пир,
Савад мону ҷўча гир.

Аз оғили холӣ гови дарзан беҳ. (сах. 144). Нусхае, ки мо навиштаем:

Оз оғили холӣ гови шохзан беҳ.
Хунар аз хирвори зар беҳ. (сах. 160).

Ин мақол дар байни мардуми Қаротегин ба шакли зайл низ дучор меояд:

Хунар аз нукраву тиллову зар беҳ,
Хунар аз молу мероси падар беҳ.

Хирс мулло мешавад аз зарби ҷўб. (сах. 153).

Мардуми Қаротегин ин нусхаашро низ медонанд:

Хирс мулло мешавад аз зарби ҷўб,
Бедабро ҳар кучо ёфтӣ бикўб!

Дар маҷмӯа баъзе мақолу зарбулмасалҳое оварда шудаанд, ки дар онҳо макри зан ва маломати он бевосита мавриди муҳокима ва сарзаниши мардум қарор гирифтаанд. Масалан:

Як макри зани лоша,
Сесад хара бор боша. (сах. 151).
Ё худ:
Сад макр кунад шайтон,
Шогирди занак боша. (сах. 152).

Албатта чунин асарҳоро гирд овардан мумкин аст ва дар чопи интиқодӣ ва академикӣ дохил намудани онҳо барои илм ва муҳаққиқини инсоҳа аз аҳамият холӣ нахоҳад буд. Чунки эҷодиёти лафзии мардумро танҳо аз нигоҳи талаботи имрӯза баррасӣ намудан ва аз онҳо ҷустани ғояҳои пешқадам, ба фикри мо яктарафа баҳо додан ба мероси гузаштаи халқи тоҷик мебошад. Аммо дар таълифоти оммавӣ дохил намудани чунин асарҳо зарурате надоранд ва аз овардани онҳо худдорӣ намудан беҳтар аст.

Боби чистон, ривоят ва афсонаҳо хонандаробо намунаҳои асарҳои халқӣ ошно менамояд. Дар маҷмӯа 7 ривоят оварда шудааст, ки дар панҷтои он роҷеъ ба табиби ҳозиқ будани Луқмони Ҳаким ва хираду заковати беназири ӯ мавриди ситоиши мардум қарор гирифтааст.

Тартибдиҳанда хеле хуб кардааст, ки дар охири маҷмӯа шарҳи луғати калимаву ибораҳои лаҳҷавиро дода, номи мавзӯҳои овардашуда, ки аз бошандагонаш маводи маҷмӯа гирдоварӣ шудааст. Хонанда метавонад аз охири китоб шарҳи калимаҳои эзоҳталабро ба осонӣ пайдо намояд. Гарчанде бисёрии шарҳу эзоҳи калимаҳо дуруст, саҳеҳ ва бомавқеъ анҷом пазируфтаанд, вале дар шарҳи маъноӣ баъзеи онҳо гоҳ-гоҳе норавшанӣ ва муғлақбаёнӣ ба назар мерасанд. Масалан, тартибдиҳанда калимаи лаҳҷавии «муҳосил»-ро барғалат «ҷосус» шарҳ додааст, ки ба ҳеч ваҷҳ дуруст нест. Зеро калимаи лаҳҷавии «муҳосил» дар «Фарҳанги Нафисӣ» дар шакли «муросил» шарҳ ёфта, яке аз маъноҳои пайгомкунанда мебошад. Чуноне

ки мебинем, ин калима дар масири қарнҳо шакли аввалинашро каме тағйир дода бошад ҳам, маънии аслии худро нигоҳ дошта омадааст.

Инчунин калимаҳои бармол, моҳигиёҳ, шиғ, дул ва ғайра нодуруст маънидод шудаанд. «Шиғ»-ро тартибдиханда «девори сабадноқ» гуфтааст, ки хандаовар менамояд. «Бармол»-ро тегаи кӯҳ, ё тепа ғалат маънидод намудааст. Онро «фарози кӯҳ ё доманаи кӯҳ» мегуфт, хубтар мебуд. Калимаи «боҷа» шарт набуд, ки эзоҳ биёбад. Онро ҳамаи даризабонон медонанд.

Қатъи назар аз баъзе норасоҳои чузъӣ чопи ин маҷмӯаи хеле муфид ва судманд буда, барои хонандагони тоҷик ва форсизабон кори хайр ва мондагор аст. Ва фарҳанги пурғановати миллати моро боз ҳам ғанитар ва шодоб мегардонад.

**Рӯзӣ Аҳмадов ва
Салоҳиддин Фатҳуллоев
Маҷаллаи «Садои Шарқ»,
с. 1987, №3**

Субҳи рӯзи сешанбеи 24 июни соли 1985 барои гирдоварии фолклор ба ноҳияи Фарм сафар кардем. Ҳаво хеле босафо буд. Роҳи фурудгохро пеш гирфтем. Мошини сабукрави мо кучаву хиёбонҳои камодамро убур намуда, аз чорраҳаи назди давохона ба самти рост ба сӯи фурудгоҳ роҳ паймуд. Дар фурудгоҳ мусофирони зиёде рафту омад ва ҷумбучӯл доштанд. Мо тибқи ваъда, пеш аз баромадан дар назди таваккуфгоҳи дувум бо ҳам во меҳӯрем. Аммо ҳоло аз Қамариддин Ҳисомов дараке набуд. Вақти парвоз то рафт наздик мешуд. Наттоқи фурудгоҳ рейси моро эълон намуд. Бадии қор дар он буд, ки билетҳоро ҳамкорамон Қамариддин Ҳисомов бо худ бурда буд. Чашмҳо роҳи ӯро мепойиданд. Хайрият, ки Қамариддин дар даст ҷомадон намудор гардид ва мисли ҳарвақта саломаш саршор аз шӯҳӣ ва ҳазлҳои намакин парвоя надошт, ки вақти ба самолёт баромадан шудааст.

- Чаро дер омадӣ, кам монда буд, ки самолёт парвоз кунаду мо монем? Аз ӯ савол намудем.

- Билетҳо дар дасти мананд, самолёт бе мо ба қучо парвоз мекунад? - Шӯҳӣ намуд Қамариддин.

Аз қайди маъмурони фурудгоҳ гузашта ба утоқи омодабош баромадем. Даре нагузашта моро ба сафар даъват намуданд. Мана самолёти Як-40 аввал дар парвозгоҳ таваккуф намуда, ба сони паҳлавоне, ки пеш аз набард аввал амиқ нафас қашида, синаи худро бо ҳаво пур карда, сонӣ ба қорнамоӣ мепардохта бошад, ба парвоз шурӯъ кард ва дар як он худро ба оғӯши дараи сабзу хуррам гирифт, ки дарёи Вахш онро ба ду ҳисса ҷудо намудааст. Самолёти мо аз болои ёлу теппа ва паҳлӯҳои барфпӯши силсилакӯҳҳои Ҳисор парвоз мекард. Мо аз тиреза поён менигарем. Дарёи Сурхоб ва деҳқадаҳои соҳилҳои он, киштзорҳо, сафедорҳои атрофи ҳавлӣ ва боғот, ки дар кӯҳдоманҳо воқеъанд, назаррабою диққатчалбқунандаанд. Пилот ЯК 40-ро хеле устакорона ба фурудгоҳи Фарм, ки дар соҳили рости Сурхоб воқеъ аст, фаровард.

Ҳавои Фарм нисбат ба Душанбе хеле салқину форам аст. Дар Душанбе ва гирду навоҳии он алафу гиёҳҳо хушкидаанд. Аммо дар ин ҷо охири моҳи июн бошад ҳам, баҳор идома дорад. Шамоли фораме вазида ба машоми кас бӯйи гулу гиёҳҳо ва насими кӯҳсоронро мерасонад. Баъди ҳавои нофораму ғализи шаҳр, ки дар асари дуди автобусҳои «Икариус» ва мошинҳои сабукраву заводу фабрика ҳосил мешаванд, кас дар ин ҷо худро дар олами дигаре ҳис мекунад. Вучуди инсон аз ҳавои беғубор ва тоза ҳаловат мебарад.

Дар шаҳр бисёр вақт одамони ношинос бо ҳам салом намекунанд. Аммо дар деҳот ва шаҳраку ноҳияҳо баръакс, ҷавонон ба миёнсолҳо, миёнсолҳо ба мардуми мусин салом медиҳанд. «Салом қарзи одамит», мегӯянд мардум ва шахсонеро, ки оддитарин қарзи инсонии худро ба ҷо намеоранд, саҳт сарзаниш ва мазаммат менамоянд. Дар истгоҳ барои ба маркази ноҳия рафтани автобусро интизор мешавем. Автобуси серодам қад-қад соҳили рости дарёи Сурхоб аз бағали шаҳр ба боло, ҷониби шаҳри Фарм ҳаракат мекунад. Ба мардум менигарем, аксарият ҷавонҳои ришу мӯйлабдор, бо абрувони сиёҳу чашмҳои қалон-қалони шахло, руҳсорою гунаҳои тару тозаи хундавида.

Мо ба Фарм соли 1973 низ барои гирд овардани фарҳанги мардум омада будем. Дар ин муддат маркази ноҳия-шаҳри Фарм ба таври шинохтаношуданӣ тағйир ёфтааст. Биноҳои нави маъмурӣ дар ду самти шоҳроҳи Душанбе - Ҷирғатол эъмор гардидаанд. Аз тарафи чапи шоҳроҳ биноҳои комитети партиявӣ, комитети иҷроия, кинотеатри боҳашамати Қаротегин, идораҳои гуногун, мактабу маориф ва дар тарафи рост магазину почта, ресторани чойхона ва биноҳои истиқоматӣ воқеъ гардидаанд.

Ҷонишини комитети иҷроияи районӣ Гулғунча Аҳмадова зани бофарҳанг ва хеле шӯҳу маҷлисоро будааст.

Ман фаъолияти кориамро аз мактабу маориф ва роҳбарии корҳои партиявӣ ва советӣ шурӯъ намудаам, гуфт ӯ. Ҳангоми иҷрои корҳои маъмурии давлатӣ бо одамони касбу кори гуногун рӯ ба рӯ мешавам. Бояд гуфт, ки ҳоло зиндагӣ хеле хуб шудааст, сатҳи зиндагии мардум боло рафтааст. Фёлу атвор ва характери одамон низ тағйир ёфтаанд. Дар ҳаёти мардум рӯзномаю маҷалла, радиову телевизор ва махсусан, китобҳои бадеӣ саҳми бузурге доранд. Мардуми мо шеърҳои Лоик Шералӣ, Бозор Собир ва Гулрухсорро дӯст медоранд. Ростӣ, маъракаю тӯю сури мардуми мо хеле серхарчанд. Махсусан, чашнҳои арӯсии мо дандоншикан мебошад. Барои ин ки як ҷавон хонадор шавад ва бо духтаре издивоҷ намояд, ба вай лозим мешавад, ки солиёни дароз санги қаноатро ба сина тавқ баста, дорой чамъ намояд, ба шахру ҷойҳои дурдаст рафта пул чамъ намояд, қолаву матоъ гун дорад. Баъзан чунин воқеъ мешавад, ки ҷавонӣ мегузараду ҷавон барои ба ҷо овардани маросимҳои зиёди ҷашни арӯсӣ, яъне тӯии никоҳ маблағи заруриро пайдо карда натавониста ба нохушиҳо рӯ ба рӯ мешавад.

Маросимҳои мотам низ дар ноҳияи мо ва умуман дар водии Қаротегин ислоҳ меоҳад. Бояд иқрор шуд, ки таъсири баъзе шахсони мутаассиб нуфуз пайдо карда истодааст. Ҷавонон наъту қиссаҳои гӯру қиёматро ба лентаҳо сабт намуда, дар ҷойҳои серҷамоа мешунавонанд. Як хубии қор дар байни мардуми мо аз он иборат аст, ки шаробнӯшӣ ва майзадагӣ қайҳо боз барҳам хӯрдааст. Ҳоло муборизаро ба муқобили ашхоси мутаассиб ва бекору қорбозор раванқ доданамон лозим аст.

Гулгунча ба мо гуфт, ки дар деҳаи Кӯли ҷамоаи Лангар Шоев ном марди фозил ва хушсӯҳбат ҳаст. Вай дар овони ҷавонӣ миёнсолӣ дар меҳмонхонаю ҷойҳои серҷамоа қиссаву афсона мегуфт. Баъд аз таҳсил чанд муддат ба тарбияи насли наврас шуғл варзида ва ҳоли ҳозир ба нафақа баромадааст. Акнун дар маъракаю чамъомадҳо, ба ивази қиссаву афсонаҳо, ба мардум тарҷимаи ҳоли шоирони классикро ҳикоя мекунад. Асарҳои хондагиашро бо тарзи худ нақл карда, шарҳу эзоҳ медиҳад ва барои ғани гардидани завқи бадеӣ ва ҷаҳонбинии ҳамдиёронаш саҳмгузори мекунад. Мардумро ба ростиву росткорӣ ва ҳалолкорӣ даъват менамояд. Фарзандонаш, алалхусус, духтаронаш қони рубоию сурудҳои халқӣ мебошанд. Чунин ашхос дар он деҳоте, ки ба сабаби зери баҳри Роғун мондани зодгоҳашон, ба ҷойҳои дигар кӯч мебаранд ва интиқол дода мешаванд, кам нестанд.

Мо суҳбаткунон ба деҳаи Ғаввосиён роҳ пеш гирифтём. Гулгунча Аҳмадова дар роҳ моро бо деҳаҳо ва мавзӯҳо шинос менамуд.

Деҳаи Ғаввосиён дар доманаи кӯҳ, нисбат ба деҳоти дигар, аз болотар воқеъ мебошад. Ронанда дар наздикии ҷойхонаи боҳашамати сутуну пештоқаш бонақшу нигор таваққуф намуд.

Мизбонон аз рӯи анъана як-як ба мо муроҷиат намуда, ҳолу аҳвол мепурсанд ва хуш омадеду қадамҳоятон болои дида мегӯянд, ки аз меҳмоннавозии аҳли деҳа далолат мекунад.

Мо ба садои обшорон гӯш додем ва диққати моро хоҳ ноҳоҳ дараҳти азими ҷанор ҷалб намуд. Ҷанор танаи бузург ва шоху навдаҳои зиче дорад, ки аз байни баргҳои он нури офтоб намегузарад. Баргаш сабз, танаю шохҳои бузургаш сафедранг ва гӯё устои забардасте бо ҳавсала ранда карда бошад, ки суфтаву полишхӯрда мебошад. Сояш хеле гуворою салқин аст.

Дар афсонаҳое, ки мо дар сояи ин ҷанор ба лентайи магнитофон сабт намудем, воқеа дар атрофи ҷанор сурат мегирад. Симурғ дар болои ҷанор лонае дорад. Қаҳрамони афсона пас аз оворагӣ ва ранҷу қулфат, хастаю бемадор дар сояи ҷанор ба ҳоби бароҳат меравад.

Вай аз ғиғони ҷӯҷаҳо бедор мешавад ва мебинад, ки мори бузурге ба танаи ҷанор печида бачаҳои Симурғро хӯрданист. Шамшерро аз ғилоф кашида, морро қушта ба бачаҳои Симурғ медиҳад ва худ боз ба ҳоби паҳлавонӣ меравад. Симурғ ӯро ба ивази некиаш ба дунёи равшан мебарорад ва ӯ ба муроду мақсадаш мерасад.

Дар гирди дастархони пурнозу неъмат, лаълиҳои лабрезии туту гелос халқавор давра нишастаем. Дар ин вақт дар Душанбе ва бисёр ҷойҳои дигар туту гелос кайҳо тамоми шудааст. Қамариддин шӯхиомез гуфт:

-Аввал таом, в-он гаҳ калом, гуфтаанд, тутро нӯши ҷон кунед, фолклорро сонӣ менависем. Эҷодиёти мардуми мо тамомишавӣ надорад, ҳоло фасли хӯрдани гелос аст.

Гулгунча ба Қамариддин ҷавоб дод:

-Шумо бехтараш хотираю қиссаҳои раисро нависед. Акаи Хушмуҳаммад қиссаҳои аҷойибро медонад. Ҳоло аз ӯ напурсидед, ки чаро барои ободии ҳамин манзил ҳашт ҳазор сум сарф кардааст.

Акаи Асрор, котиби ҷамоа ба гап ҳамроҳ шуд:

-Ана ҳамин ҷанор, ҷанд сол қабл қариб хушк мешуд. Як баҳор дар асари борони бардавом сели калоне омад, аз қабати кӯҳҳо ҳамма чизро сарозер овард. Заминаи замони об гирифт. Дарою сойхоро сел зер кард. Бисёр боғу ҳавлиҳоро хароб намуд, дарахтонро аз бунаш канда мебард. Саҳни ҷойхонаро шуста бурд ва тағи ҷанорро, ки ҳоло мо дар сояи он фароғат дорем, ҷунон кофт, ки решаҳо урён монданд ва фақат ҷанд решаи ба умқи замин рафта танаро нигоҳ медоштанд. Дар гармии тобистон шоху барг аз нарасидани ғизои зарурӣ пажмурдаву нотавон шуд. Мо пиндоштем, ки акнун аз ин дарахти азим, ки сояаш роҳати ҷон асту дар фасли гармо мулоқотгоҳи ҳамдиёронро пазироии меҳмонони арҷманд мебошад, маҳрум мешавем. Акаи Хушмуҳаммад бо пирони деҳ бо ҳам машварату маслиҳат намуда, ба қарор омаданд, ки бо кадом роҳе бошад, ҷанорро наҷот бояд дод. Аммо иҷрои ин амр ва кори хайр маблағи зиёдеро тақозо дошт. Бисёриҳо ба он розӣ буданд, ки аз мардум пул ҷамъоварӣ намоянд, аммо баъзеҳо розӣ нашуданд. Раис, ки расидани навбати мошини «Жигули»-ро интизор буд ва бо ин мақсад аз ҳосили меваи боғаш ва нафақааш ва бо кӯмаки фарзандонаш ҳашт ҳазор сӯм пасандоз дошт, аз баҳри «Жигули» баромад. Ба район рафта ба идорае мувофиқа намуда, грейдеру булдозер байъ карда овард ва аввал сангу рег оварда обкомаро пур кунонид ва сонӣ хокҳои нарму серғизоро интиқол дода, решаю беҳи ҷанорро бо хок пӯшонидани об дод. Ҷунон ки мебинед, ана ҳамин саҳни ҷаман низ аз ҷойҳои дигар оварда шудааст. Атрофи саҳни ҷанор ва таҳкурсии онро бо харсангхотаҳким карда, дар атрофаш бед ва дигар хел дарахтони боровар шинонданд, ки реша давонида, ин ҷойро аз селбарӣ нигоҳ бидорад. Ва таҳдоби ҷаманзорро об дубора кома накунад. Ин кор натиҷаи хуб дод ва дар андак вақт ҷанор аз нав сабзид, шоху навдаҳояш сабз гардид. Ҳоли ҳозир дар фасли тобистон сояи ин ҷанор ҷойи тафреҳ ва маъракаи ҷамъомади аҳли деҳ мебошад. Ин обе, ки софу беғубор ва сарду ширин аст, аз ҷашмаи ху ана он шахҳои барфпӯш ҷорӣ мешавад. Боғот ва кишту кори мардуми моро шодоб мегардонад.

Пиров Хушмуҳаммад, ки то ҳол хомӯш буд, чизеро ба хотир овардагӣ барин як ҷунбид.

-Шумо дар бораи оби софу зулол гуфтед, -гуфт ӯ. –Дар ҳақиқат оби диёри мо ашкро менамояд. Дар он кас акси худро мебинад. Оби Варзоби шумо ҳам ҳамин хел тозаю беғубор аст. Вале ҳамин, ки вориди шахр мешавад, онро бало зад гӯед. Мардуми шахр ҳамма чизро ба об мепартоянд. Баъзеҳо асло инсоф надоранд. Агар ба он ҷӯйборҳо ҳар чизро напартоянд, бовар кунед, ки аз тамоми оби соф кас ҳаловат мебарад. Бигзор мардум аз он об нанӯшанд, вале аз ҷӯйборҳои дохили шахр ва хиёбонҳои гулпӯш шилдир-шилдир ҷорӣ шудани он ба ягон кас ҳалал мерасонад? Оё он ҷӯйборҳои пуроб ба ҳусни шахр ҳусн намебахшад?! Ман солҳои пеш низ ба Душанбе бисёр рафту омад мекардам. Дар қисми Сарисии Душанбе Фозилмироб ном шахсе зиндагӣ мекард. Мардуми Сарисии ӯро бениҳоят ҳурмат мекарданд. Мироб обро одилона тақсим мекард. Худаш аспавор аз субҳ, то шом оби ҷӯйборҳоро тафтиш мекард. Касе ҳад дошт, ки ба об чизе партояд. Об ҳам мисли нон неъматӣ муқаддас аст. Магар бидуни об ноне ҳосил мешавад? Ҳаргиз! Ҳамин тавр ки бошад, мо бояд обро низ на камтар аз нон қадр намоем. Мардум бесабаб «оби ҳаёт»-ро фикр карда набаромадаанд, бесабаб ҷашмаҷӯҳоро ҷойҳои муқаддас эълон

накардаанд. Ниёғони мо ҳеч гоҳ ба обу оташ чизи бадро наменартофтанд, туф намекарданд.

Тозаву сафо нигоҳ доштани об як соҳаи муҳимми мубориза барои покии табиат аст, бузургдошти он мебошад. Аз телевизору радио ба муҳофизати табиат, муҳити гирду атроф гуфторҳо шунавонида мешаванд, шоиру нависандаҳо остин бар зада ба дифои табиат хестаанд. Аммо баъзе одамони кӯтоҳандешу бадманишро заррае ба таҳлука намеоварад. Онҳо аз пеши худ дарахтҳоро мебуранд, паррандагон, махсусан, кабконро нобуд мекунанд, ба дарёву кӯҳҳо аманал партофта моҳӣ мегиранд. Баъзе одамони беинсоф кучое, ки ҷойи сояву салқин, обшор ва истироҳатгоҳ бошад, рафта таги по мекунанд, қуттиҳои консерва, шишаҳои холӣ, қоғазу устухон ва пасмондаи хӯрокро партофта, сабабгори афзудани пашшаву микробҳо мешаванд, табиатро олуида месозанд, мошинҳояшонро мешӯянд, муҳитро ғализу бадбӯӣ мегардонанд, хусну зебоии диёрашонро мекоҳонанд...

Пирав Мирзохӯча аз таълими фолклор рисолаи номзадӣ дифоъ намудааст ва нашриёти «Маориф» китоби ӯро ба таъб расонидааст. Роҳбалади мо дар ҷамоаи Қазноқ ҳамин одам буд. Пачо Саидова ба 67 даромадааст ва сурудҳояш аз нигоҳи мазмун, оҳанг ва мавриди иҷро хеле ҷолиби диққатанд. Як сурудро ҳангоми говҷӯшӣ месароид, ки «Аллаи гов» ном дорад ва дар дигар маҳалҳо бо истилоҳи «Ҳешим» маъмул аст. Агар гов ба дӯшидан сар нафарорад ва лағадзанию саркашӣ намояд, аввал онро хору мол намуда, сонӣ суруд мехонанд. Гов аз таъсири навозиш, хору мол ва савти суруд ором шуда, саркаширо бас мекунад ва ширашро «намегурезонад». Маълум мешавад, ки на фақат инсон, балки ҳайвон ҳам муҳтоҷи навозиш ва дӯстдорӣ будааст...

Мо дар деҳаи Қазноқ ёддоштҳои амаки Мирзоҳасанро дар бораи Алии Хуш-яке аз аввалин рӯзноманигор, педагог, шоиру нависанда ва забондону фолклоршиноси ин водӣ шунида дар лентайи магнитофон сабт кардем. Ин ҷавони фидоии илму маърифат ва фарҳанги соҳти навин ба вазъи мураккаби солҳои бисту сӣ нигоҳ накарда, барои ривочу равнақи маданияти сотсиалистии мардуми мо ҷонфидой намудааст. Аз зодгоҳи худ ва дигар деҳаҳои водии Қаротегин асарҳои халқиро гирдоварӣ намуда, хостааст, ки маҷмӯаи эҷодиёти лафзии диёрашро тартиб бидиҳад. Аз рӯйи ёддошти профессор А.Н.Болдиоров чунин бармеояд, ки ӯ ин корро кардааст. Партия ва давлати мо хизматҳои дар назди халқу Ватан анҷом додаи ӯро ба эътибор гирифта, хотираи ӯро барои абадӣ гардонидан мактаби миёнаи зодгоҳаш деҳаи Қазноқро ба номи ӯ гузоштаанд.

Ёддошт ва хотироти Мирзоҳасан Шарифов дар бораи Нусратуллоҳ Махсум ва дигар фарзандони содиқи ватан, ки аз Қаротегин баромада, ҳукумати шӯроро барои дар Тоҷикистон ва ҷойҳои дигари Осиеӣ Миёна таҳким додан алайҳи душманони халқу Ватан - босмачиён, аксулинқилобчиёни пинҳонкор ва душманони фарҳангу маданияти халқи тоҷик мубориза бурдаанд, аҳамияти калони адабӣ, бадеӣ ва тарбиявӣ маърифатӣ доранд.

Мо дар деҳаи Лойоба, дар сояи чормағзе болои себаргазор нишастаем. Дар байни пирони деҳа шахсе ҳозир аст, ки бо дасту бозувони паҳлавонона ва пайкари рустамона диққати касро хоҳ-нохоҳ ҷалб менамояд. Қамариддин Ҳисомов оҳиста савол дода ӯро ба сухан гуфтан водор кард.

Бобои Ҳотам Исмоилов ба синни 70 рафта бошад ҳам, ҳоло дар совхоз ҳамроҳи ҷавонон кор мекунад. Солҳои сиюм дар колхозии онҳо танҳо як поя тарозуи дусадкилой будааст ва ин тарозуро аз як амбор ба амбори дигар барои интиқол додан зарурат пеш омадааст. Азбаски мошин набудааст ва бо хару асп бурдани он ғайри имкон будааст, амаки Ҳотам тарозуро ба сандуқи синааш гирифта бурдааст.

Мӯйсафед Зокиров Эшон нақл кард, ки пеш аз ҷанг дарёи Сорбоғ пул надошт. Дарё чунон тезу пурталотум, ки хатто аспҳоро мебурд. Агар мардум аз ҷое ба ҷое рафтани шаванд, танҳо амаки Ҳотам онҳоро бо навбат ба китфаш гирифта аз дарё мегузаронидааст.

Қамариддин Ҳисомов бо пирамарде, ки дар пахлуяш нишаста чой менӯшид, муроҷиат намуд:

-Падар, дараю кӯҳ ва мавзеъҳои атрофи деҳа ном доранд?

-Дар ин диёримо ҳар як дараю шах ва чашмаю тегаи кӯҳ ном доранд, - гуфт Зокиров Эшон. Масалан, Кӯҳи Оф, Кӯҳи ҷавобако, Тайи Калп, Кӯҳи Мирзо Ҳусейн, Кӯҳи Аждар, Қалъаи Давлатшоҳ, Сардара, Сурхдара, Дараи Санчидак, Қадиноваҳо, Чашмаи Сафедак, Чашмаи талхак ва ғайра. Ин номҳо беҳуда ба вучуд наомадаанд, мардум дар бораи онҳо нақлу ривоятҳои ачибе доранд.

-Амак чаро Кӯҳи Аждар гуфтаанд? - пурсид Қамариддин.

Пирамард каме ба ҳаёл фуру рафт, сонӣ бо панҷаҳои дарозаш ришашро молида гуфт:

-Ху ана ҳамон кӯҳе, ки шакли махлуки бадҳайбатро дорад, Кӯҳи Аждараш меноманд. Падарамон ҳикоят мекард, ки замоне дар ватанҳои мо аждаре пайдо шуда, аз Фарм ҷониби деҳаи мо Лойоба ҳаракат кардааст. Дар сари роҳаш ҳар ҷи пеш меомадааст, ба дамаш мекашидааст. Чандин баҳодуре ба муқобилаш баромада бо шамшер ҷанг кардааст. Аммо онҳо қурбони он махлуки бадҳайбат шудаанд. Вай аз одамоне талаб мекардааст, ки ҳар рӯз як гӯсфанди ҳисориву духтари мохталъатро ҳозир кунанд, набошад тамоми мардумро дар як нафас нобуд мекунад. Дар ин мавзеъ қариб духтар намондааст. Навбат ба духтари оҳангаре расидааст. Оҳангар чандин шабонарӯз хоб накарда, барои начот додани духтараш, ки дар ҳусну малоҳат якто будааст, шамшере сохтааст, ки фӯлодро мисли об мебуридааст. Вай либоси духтарашро ба тан карда, гӯсфандро ҳамроҳ гирифта, пеш аз тулӯи офтоб дар тафрегоҳи Аждар онро нигарон шудааст. Аждар аз ғор баромада, онҳоро ба дамаш кашидааст. Усто шамшерро аз зери пираҳан бароварда, ба пеши синааш мутавозӣ гузошта ба сӯи Аждар рафтааст. Аждар оҳангарро даркашидааст ва ду бўлак шуда, мисли ду кӯҳ ба ду тараф ғалтидааст.

Бобои Эшон боз дар бораи нишонаҳои соли неку бад, омадани меҳмон, интиҳоби рӯзи сафар ва фолу пешбиниҳои мардум ривоятҳои ачибе нақл кард.

Мошини сабукраве моро боз ба идораи Комитети иҷроияи Фарм овард. Хайрият, ки ин дафъа низ қорамон барор гирифт. Гулғунча бо вучуди масруфият ва серқорӣ худ бо мо ҳамқорӣ кард. Бо маслиҳати ӯ ба деҳоти самти чапи соҳили Сурхоб озим ҳастем.

Баъзеи ин деҳаҳо тибқи нақшаи давлатӣ бояд зери оби баҳри Истгоҳи Обии Барқи Роғун монанд ва мардумашон ба ҷойҳои дигар интиқол дода шаванд.

Гулғунча моро то ба деҳаи Қаҳдара раҳнамоӣ намуда, бо раиси ҷамоаи Қалъаисурх Ҳафизов Орзу муаррифӣ намуд.

Моҳи июн ва июл барои мардуми Қаротегин айёми сертараддуд мебошад. Дар ин айём дар ҳама деҳаҳо мардум дар ғами захираи хошоки қорвоянд. Дар идораи ҷамоа мардони дос ба даст гирд омадаанд, ки аксарият ҷавонанд. Онҳо байни худ чизеро муҳокима мекарданд ва моро дида «хушомадед» гӯён пазирай карданд. Қамариддин Ҳисомов бо ҳазл гуфт, ки ба суроғи шумо омадем, хуб шуд, ки моро интизор будаед. Онҳо хандиданд. Раиси ҷамоа Ҳафизов Орзу мақсади омадани моро ба мардум фаҳмонд ва аз онҳо хоҳиш кард, ки барои мо шеърҳои тарона сароянд, чистон гӯянд, мақолу зарбулмасалҳои мардумро нависонанд, рӯбию дубайтиҳои маҳаллиро гӯянд.

Алафдаравиро дар ин ҷо «қаҳдаравӣ» меноманд. Ва яке аз даравгарон таронаи ҳазломези «қаҳдаравӣ»-ро хонд, магнитофони мо низ ба қор даромад. Ба назди мо чанд нафар пирамардон омаданд. Онҳо дасти холи намеоянд. Яке ду нону як шоҳқоса ҷурғот, дигаре гелосу тут, сеюмӣ ҷойники ҷою мағзу мавизро оварда рӯи дастархон мегузорад.

Мизбонон бо хоҳиши мо гулу гиёҳҳо, рустаниҳои табобатӣ, паррандаю чарранда, ҳайвоноти ваҳшӣ, анвои таомҳои маҳал, бозии атфол, сару либос, олоти меҳнат ва ғайраро бо навбат нақл мекарданд...

Даравгарон баъзеҳо бо доси майда ва баъзеҳо бо доси русӣ алафро медавранд. Яке аз даравгарон сушт медавад ва зуд-зуд сигор кашида «истироҳат» мекунад. Раис ба ӯ нигариста «одами лаванд говро дур мегардонад», гуфта тамасхур мекунад. Пирамарде варианти дигари ин зарбулмасалро гуфт: «Тамбал доса дар кулӯх санг мезанад». Азбаски мақоли халқӣ дар мавқеаш мавриди истеъмол қарор мегирад ва тир ба нишон мерасад, ҳама хандиданд. Мо аз мизбонон хошиш кардем, ки номи дараю пушта ва мавзӯҳои Каҳдараро ном баранд. Онҳо дар қатори дигар номҳо «Санги Даврон»-ро ба забон гирифтанд. Мо хошиш кардем, ки «Санги Даврон»-ро ташреҳ бидиҳанд. Аз рӯи нақли мардум, Даврон ном шахсе будааст, ки фарзанд надоштааст. Барои номи худро абадӣ гардондан дар куллаи ёла бо чандин машаққат санги лӯлашаклро бароварда рост кардааст. Ҳар сол, агар офтоб ба он санг расад, Наврӯз фаро расида, онро чашн мегирифтаанд.

Бо салоҳид ва маслиҳату машаварате, ки раиси ҷамоа додаст, хонаи директори мактаби №11 деҳаи Войдара Ёров Каримҷонро пурсон шудем. Вай ба фарзандонаш фармуд, ки дар сояи дарахти беда лаби дарё шолу кӯрпача бурда, чойи нишаст таҳия намоянд. Шавшуви дарёчаи шӯҳоб чун садои дастаи ромишгарон ба гӯш мерасад, боди форам вучуди инсонро навозиш мекунад.

Пеш аз ғурӯби офтоб Каримҷон моро ба хонаи амакаш Саймиддин Кенҷаев бурд. Болои наҳри бузурге, болои кати оҳанини атрофаш пурнақшу нигор, таги дарахтони гелос барои меҳмонон бошишгоҳи шабона дуруст карданд ва писари бобои Саймиддин сими барқро аз хонаи истиқомат ба танаи гелоси бузургҷусса баста, нӯги онро оварда, барои кори магнитофон зери кӯрпачаҳо гузошт. Аҷаб мардуманд қаротегиниҳо! Панҷ панҷашон хунар. Ҳама кор аз дасташон меояд-ҳам машшоқ, ҳам табиб, ҳам барқӣ ва ҳам устои магнитофону телевизор. Соҳиби хона амаки Саймиддин иштирокчии ду ҷанг, ҷанги Финландия ва Ҷанги Бузурги Ватанӣ. Соҳиби ордеру медалҳои бисёре.

Гӯяндаҳои мумтоз усто Саид ва Сафарбек нақлу ёддошт, афсонаву ривоятҳои ғалатӣ қисса мекунанд. Магнитофон онҳоро муттасил сабт мекунад. Қиссаҳои Усто роҷеъ ба ғӯл ва қувваҳои фавқуттабаи ниҳоят аҷойибанд. Дар онҳо инсон ба қувваҳои зишту манфур-мабдаи торикӣ набард мекунад, дар аксарияти ривоятҳо қувваҳои нек нерӯи бадро маҳв месозад.

Чанд рӯз аст, ки номи маҳалҳоро гирд меоварем. Аз Ёров Каримҷон пурсидем, ки Шӯҳоб дарёст ё худ деҳае низ бо ин ном ёд мешавад. Ӯ ҷавоб дод, ки дар болотари самти шарқии Войдара деҳае воқеъ аст, ки ин дарёчаро низ ба хошири он деҳа Шӯбдара гуфтаанд. Соли 1950 Шӯҳобро ба водии Вахш муҳоҷир карда буданд. Соли 1980 баъзе оилаҳо ба деҳа баргаштанд. Ва ҳоло чанд буна аз сари нав иморат эъмор намуда ба ободонӣ камар бастаанд.

Субҳи босафо мо ҷаҳор тан бо пайроҳаи морпеч ҷониби Шӯҳоб равонем. Чун сахар аст, ҳаво ниҳоят дилкашу гуворост. Дар иртифои зиёда аз се ҳазор метр пиёдагардӣ чандон осон нест, бинобар он баъди ҳар чанд дақиқа каме истода, нафас рост карда, роҳ мепаймоем. Аз ду самт садои обшорон ба гӯш мерасад ва гоҳе шамол ба садои даромехта, онҳоро ба ҳадде нерӯ мебахшид, ки кас тасаввур мекунад, сели азиме аз куллаҳо ба поён сарозер шудааст. Касро ваҳм фаро мегирад, ҳар чӣ қадаре болотар бароем, садои ҳамон қадар қавитару ваҳмангез ба гӯш мерасанд.

Раваду воқеан ин сели азиме бошад? Ёров Каримҷон ба ҳоли мо хандид.

- Ҳаво соф ва сонӣ дар ин баландӣ сел аз кучо меояд? Баҳор набошад, сел аз кучо пайдо мешавад? Ин садои дарёча.

Аз байни анбӯҳи гиёҳу буттаҳо роҳ паймуда, қариб ки ҳамдигарро намебинем. Ҳар яке барои худ пайраҳае кушода пеш меравем. То рафт садои дарёча наздиктар ба гӯш мерасад.

- Баҳ, баҳ, чӣ обе, ин нӯшдоруст, - гуфт Қамариддин Ҳисомов. - Кас дар ин об хатто таъми гиёҳхоро эҳсос мекунад.

Оби нукрафоми дарёча, воқеан хушмаззаест. Маҷрои тези он чашмхоро мебарад. Бо мурури асрҳо дарёча роҳашро чунон мустаҳкам кардааст, ки гӯё аз роҳи бетонӣ ҷорист. Ҳатто ба як ваҷаб замини соҳибҳояш таҷовуз накардааст.

-Ин оби ҳазорчашмаҳост, -гуфт роҳбаладамон Каримҷон.- Ба Шӯҳоб, ки расидем, ба дидани чашмаҳо меравем.

Азбаски ин дарёча аз оби чашмаҳост ва ҳамеша қариб дар як мизон ҷорист, бинобар он пуртуғёну харобиовар нест, ба хулосае меоем мо, вағарна бо ин суръате, ки аз иртифоӣ зиёда аз се ҳазор метр ҷорист, дамаду туғён кунад, ин ҷойҳоро валангор хоҳад кард. Каримҷон фикри моро тасдиқ кард ва илова намуд, ки дарёчаи дигаре аз он тарафи ин пушта ҷорист, барои ҳамин садояш ин қадар баланду хавлангез ба гӯш мерасад.

Ҳарчанд болотар бароем, роҳгардӣ ҳамон қадар душвор мегардад, вале тамошоӣ дараю пушта ва шахҳои гирду атроф, ки табиати афсунгар онҳоро ба ҳазор рангу намуд тарҳрезӣ намуда, ба чилва даровардааст, ҳар гуна хастагиро рафъ месозад. Кас анбӯҳи дарахтони чормағзро, ки дар сар то сари ин пуштаҳо қад афрохтаанд, дида хурсанд мешавад ва филҳол хотираи неки ниёгон ба ёд меояд, ки ба бечорагию тангдастиашон нигоҳ накарда ба арақи чабин ва маҳрумиятҳои зиёде дар чунин ҷойҳо маскан гузида, боғот бунёд намудаанд.

Каримҷон роҳравон гиёҳҳои тару тозаро, ки аз сари роҳи мо мебаромад, канда ба мо нишон меод:

-Ана ин ситамкаш ном дорад. Баргашро таф дода барои пучак, ҳафтпӯст ва варам мебаранд... Инро сӯзанак меноманд, ки мардуми мо барои табобати диққи нафас истеъмол мекунанд... Ин мӯрчакашолак ном дорад, ки ширааш ҷиҳати табобати хала ва сулфа мавриди истифода қарор мегирад. Тарзи истифода ва истеъмолаш бо шир аст... Хайрият, ки ҳоло ҳам торон хушк нашудааст. Мардум торонро ҷиҳати тоза намудани рӯдаҳо, барои табобати гармбода (қабзият) ба кор мебаранд... Ин буттаро албатта медонистагистед? Қорт аст ва нав аз гул фаромадааст. Мевааш тирамоҳ аз охири сентябр сар карда мепазад, табибҳои мо қорто барои табобати меъда ва муътадил гардонидани фишори хун ба кор мебаранд. Вақте ки мевааш пӯхт ва қиём шуд, онро ҳатто паррандаҳо ҳам мехӯранд, гуфта Ёров Каримҷон диққати моро ба олами барои мо то ҳол номуайянчалб менамояд.

Қамариддин боз як навдаи дарахти пурҷилои баргаш хурди дилкашро шикаста аз Каримҷон пурсид, ки:

-Муаллим, ин дарахт чӣ ном дорад, ки гулаш ин қадар зебост?

-Магар зелолро надидаед? Мардум аз решаи ин қиёми зирк таҳия мекунанд. Табибон решаи зелолро барои шикастабандӣ низ ба кор мебаранд, - гӯён ҷавоб медиҳад ӯ.

Ёров Каримҷон факултети биологияи Университети Давлатии Тоҷикистон ба номи В.И.Ленинро соли 1971 хатм намудааст. Чандин сол боз гиёҳу буттаю дарахтони шифобахшро бо шогирдонаш чамъ намуда гербарияҳо тартиб додаст. Онҳоро чамъ намуда, бо маслиҳати табибон чанд навъи адвия таҳия намуда ба эҳтиҷмандон меодааст.

Ҳамин минвол суҳбаткунон, гиёҳхоро як-як ташреҳ дода Каримҷон моро ба деҳаи Шӯҳоб расонд, ки гузаштани вақт ва кӯтоҳ шудани роҳро нафаҳмида мондем.

Шӯҳоб деҳаест, ки дар васати дараи сабзу хуррам, ки аз Шарқ ба ҷониби Ғарб тӯл кашидааст ва аз мобайни он дарёчае ҷорӣ шуда аз ҷониби шарқ ба тарафи Ғарб равон аст, мавқеъ дорад. То соли 1950 ин деҳа хеле ободу серҷамоат буда, тибқи иттилоӣ ҳолдонон саду ҳафтдаҳ оилаи серфарзанд дар колхозии ба номи «Комсомол» муттаҳид шуда, дар 1600 гектар замини киштбоби он гандум, ҷав, нахӯд, наск, кунҷид ва зағир кишт намуда, ҳосили бисёре мебардоштаанд. Дар солҳои вазнини Ҷанги Бузурги Ватанӣ колхоз ба аъзои худ ба ҳар як рӯза қор то даҳ-дувоздаҳ кило ғалла тақсим мекардааст. Плани фуруши маҳсулот ба давлат барзиёд иҷро мешудааст. Мардуми поён, ҳатто ноҳияҳои Ёвон ва деҳоти Дашти будана, Пумбачӣ

(Комсомолобод) ва ғайра солҳои чанг ва баъди чанг омада, аз Шӯҳоб ғалла мебурдаанд.

Дар гузашта деҳаи баландкӯҳи Шӯҳоб хеле сермева будааст. Дар ин чанд соли баъди солҳои панҷоҳум аз беодамӣ ва дар натиҷаи бенигохубин мондан бисёре аз онҳо нобуд шудаанд. Баъзеашонро мардуми деҳаҳои поени омада, бурида хезум кардаанд.

Моҳи июл бошад ҳам, гелоси Шӯҳоб нав ранг гирифтааст. Мардум дар ин ҷо то моҳи сентябр зардолуи наврасидаро танаввул менамоянд.

Ҳавлиҳо дар самти офтоббаро аз тарафи рости дара дар бағалу камари ёла ва болои шахҳо эъмор гардида будаанд, ки ҳоло ҳам осори онҳо-девору ҳавлиҳои нимвайрона боқист.

Шӯҳобиҳоро ёди зодгоҳ ором намегузошт. Онҳо дар ноҳияи Коммунистии водии Вахш сукунат доранд. Ҳамеша ёди диёр доранд.

Дар деҳа ҳоло чанд бинои обод ҳаст. Бобои Алӣ мегӯяд, ки ҳукумат ҳам дар фикри обод кардани ин гӯшаҳои дурдаст аст. Зеро дар водихо қувваи кори зиёде чамъ шудааст, техника бошад ҳам, корро худаш анҷом медиҳад ва аз ин сабаб дар водихо пахтакор аз як микдори муайяни қувваи кор сад фоиз истифода ба амал намоянд. Масалан, дар оилаи мо ҳафт нафар арӯс аст. Кадоми онҳо баромада пахта мечинанд? Ҳеч кадомашон, фақат бачаҳои мактабхон пахта мечинанду халос. Агар ҳамаи онҳо баромада сидқан пахта чинанд, ҳочати даъват кардани ҳашарчиён нест.

Барои ҳамин, мегӯянд пирамард, оилаҳое, ки имконият доранд, бояд омада Шӯҳоб барин ҷойҳоро обод кунанд. Дар Шӯҳоб барин ҷой ҳам боғ бунёд кардан мумкин аст, ҳам ҳосили баланди картошкаю зироат ба даст овардан имкон дорад, ҳатто савхозии махсуси чорводорӣ низ ташкил кардан аз аҳамият ҳолӣ нест.

Даҳ-дувоздаҳ хочагӣ, ки дар ин деҳа ҳаст, аз савхоз кӯмак гирифта, заминҳои чандин сол бекорхобидаро нарм карда картошка кориданд, фермаи чорводорӣ ташкил додаанд. Яке аз онҳо бобои Пиров Алист. Марди кордону рӯзгордидааст.

-Ҳар кор тов дораду осӣ нов, -мегӯяд ӯ, -падару бобоёни мо ҳам молдорӣ мекарданд ва ҳам деҳқонӣ доштанд. Онҳо ба мо мегуфтанд, ки молро аз як пайроҳа дузд се бор убуру мурур додан мумкин нест, зеро суми чорво захр дорад, ҳар ҷоеро ду-се бор поймол кард, дигар гиёҳе намерӯяд. Молдорони ҳозира бошанд, баръакс, айлоқ гуён галаю рамаро оварда сар медиҳанду дигар ба онҳо коре надоранд. Дар натиҷа галаю рама сархуй гашта марғзоронро поймол мекунанд, буттазоронро несту нобуд менамоянд.

-Фикри шумо чист дар бобати ободонии ин ҷойҳо?-пурсид пирамард аз мо.

-Мо ҳам албатта,-ҷавоб додем ба ӯ,-ба ободонии ин қабил ҷойҳои хушманзара муҳолиф нестем. Вале бояд ин кор, чунонки худатон фармудед,тарзе сурат гирад, ки ҳам лаъл ба даст ояду ҳам ёр наранҷад. Яъне коре нашавад, ки аз ин ободониҳои водихо пахтакор зарар бинанд. Ҳукумат дар ин хусус планҳои махсуси иқтисодӣ тартиб додааст ва мувофиқи он планҳо бояд ҳар як вачаб замини кӯҳистон ба истифода дода шавад, вале дар ободонии ин қабил ҷойҳои дурдаст ба худсарии беандашагӣ набояд роҳ дод.

Ростӣ, агар кас дурусттар мулоҳиза фармояд, қазоват намояд, мебинад, ки кӯҳистон имкониятҳои зиёди зироатӣ дорад. Дар ҳуди деҳаи Шӯҳоб 1600 гектар бехтарин замини обиву лалмии киштбоб бекор мондааст. Мардум ин заминҳоро асрҳо инҷониб бо ҷӣ ранҷ аз санҷо тоза намуда, киштбоб кардаанд. Дар ин заминҳо ба ғайр аз ғалла бехтарин такрориро парвариш намуда, талаботи рӯзафзуни модии мардуми водӣ ва шахрҳоро қонеъ гардонидан мумкин аст. Аз кишт мондани чунин заминҳо ва мавриди истифода қарор надодани онҳо безътиноист нисбат ба неъматҳои модии табиат! Шароити табиии Шӯҳоб барои бардоштани ҳосили фаровон мисли дигар ҷойҳо заҳмати зиёдро эҷод намекунад. Замини он ҳосилхез аст. Аз ҳар ҳавлӣ як осӣ об чорист.

Мо ба саёҳати марғзорҳои Шӯҳоб рафтем. Мошини боркаши савхоз нолакунон ба самти шарқ ба душвори роҳ мепаймояд. Баъди панҷ-шаш километр роҳ осмони

васеъ ва марғзорҳои анбӯҳи гулу гиёҳҳо сар шуд. Мо ба атроф менигарем ва моту маҳбут мегардем. Як сӯ лолаву савсан, як сӯ торону гули пиёзи анзур, ҳазор навъи гулу гиёҳҳо баробари қади инсон рӯидаанд. Мо чунин манзараро дар ҳеҷ ҷо надидаем. Дар ин ҷойҳо садҳо ҳазор қуттӣ ороиш асалро нигоҳ дошта, беҳтарин асалро гирифта мумкин аст.

Қамариддин Ҳисомов гила кард, ки баъзан аз телевизиони марказӣ ва Тоҷикистон манзараҳои зебои табиатро нишон медиҳанд. Кошки ягон нафаре аз Тоҷикфилм ё худ телевизион ин ҷо омада, манзараҳои нотакрори Шӯҳбро ба навори ранга гирифта намоиш меод. Мардум аз чунин манзараи нодири табиат хабардор шуда, лаззат мебаранд.

Барои мо дар як сол дидани ду баҳор насиб гардид. Аммо баҳори Шӯҳр фаромӯшношуданист.

Дар назди чашмаи Шамсиддин барои мо ҷойи ниаст таҳия намудаанд. Суҳбат бо кӯхансолони деҳа пиромони номи паррандаҳо баргузор мегардад. Бобои 78-сола Пиров Алӣ паррандаҳоро ном мебарад. Дар бораи баъзеашон муфассал таваққуф намуда, ривоятҳои медонистагашро нақл мекунад. Ў инчунин калимаи «музикор»-ро ба забон мегирад. Мо аз ӯ хоҳиш мекунем, ки дар бораи ин парранда, ки номро бисёр кам шунидаем, маълумот бидиҳад. Оё дар ҳақиқат чунин парранда вучуд дорад, ё худ афсонавист.

- Музикорро паррандаи нодир мегуфтанд. Ростӣ, ки вай мисли тухми Анқост, ҳеҷ кас надидааст. Аммо дар бораи ин ривоят мекарданд, ки минқори дарозе доштааст, ки он аз чил сурух иборат будааст ва ҳангоми манзараҳои Шӯҳри моро сайр намуда маст шуданаш ба савтҳои медаромадааст ва аз ҳар як сурухии минқораш як лаҳни форами мусиқӣ ба гӯш мерасидааст. Касе, ки савтҳои Музикорро шунавад, ҳеҷ гоҳ пир намешудааст. Ҳангоми хонишаш олами мавҷудот ба рақс медаромадааст. Музикор, ки пир шуду вақти мурданаш расид, дар як ҷойи дастнорас хезуми бисёре ҷамъ карда, сипас болои он баромада ҷон меодааст. Хезум дар гирифта якҷоя бо вай ба хокистар табдил меёфтааст ва аз хокистараш тухме пайдо мешудааст, ки чанде пас аз тухмаш ҷӯҷа мебаромадааст. Ҳамин тавр, ҳаёти музикорҳо идома меёфтаанд.

Айни суҳбат касе ибори «ситораи корвонкуш»-ро истифода бурд ва Қамариддин пурсид:

-Барои чӣ ситораи корвонкуш мегӯянд? Шояд ситораи корвонкуш бошад?

-Не, ин тавр не, -гуфт пирамард. -Ситораи корвонкуш мегӯянд ва ривоят мекунанд, ки корвоне дар биёбон маскан гирифта мехоҳад шабро рӯз кунад ва ҷавонро посбон гузошта таъкидаш мекунад, ки ситораи субҳро дидан замон сорбонро аз хоб бедор кунад. Ҳама ба хоб мераванд. Ҷавони хастаю афғор даме ба ганаб меравад ва сипас бедор шуда ситораи равшанро, ки авали шаб аз Маширик мебарояд, ситораи субҳ пиндошта, корвониёнро аз хоб бедор менамояд ва корвон таноби роҳ кӯтоҳ мекунад. Ҳарчанд роҳ мепаймоянд, ҳаво торафт ториктар мегардад ва дар он шаби мармуз корвониён роҳгум зада, ҳама саросар нобуд мегарданд. Ана барои ҳамин он ситораро «ситораи корвонкуш» меноманд.

-Ҳазор раҳмат ба ҳукумат, -гуфт пирамард дар фароварди суҳан-бубинед, ки шумоёнро барои навиштани ривояту афсона ба ин кӯҳсор фиристодааст. Ин ҳукумати мо дар адолатпарварӣ ҳамто надорад. Шумо таърихро аз ман хубтар медонед, оё дар ҳеҷ замоне шунидаед, ки ҳукумат барои тифле, ки ҳанӯз дар батни модараш аст, нафақа ҷудо карда бошад? Не, ҳеҷ кас мавҷуд будани чунин ҳукуматро ба ҷуз ҳукумати Шӯро дар хотир надорад.

- Ба нон назар кунед, -муроат кард пирамард. -Ҳайрон монандани нон гуноҳи азим аст.

- Афсӯс, -гуфт Насибов Камол, -дар замони мо нонро хор мекунанд. Онҳое, ки солҳои қаҳтиро надидаанд, нонро пеши по мезананд, намедонанд, ки ин ношукриҳо оқибати хайр надоранд.

- Дар бораи солҳои қаҳтӣ ягон мисол биёред, то ки ба одамони имрӯза ибратомез бошад, -хоҳиш намуд Қамариддин Ҳисомов.

-Лак - лак мисол аст, - гуфт Насибов Камол, - Кадом яктоашро нақл кунам? Дар рӯзномаю маҷаллаҳо бисёр менависанд. Шоирон махсус шеърҳо бахшидаанд. Лекин мебинед, ҳамоно нонро беқадр мекунад. Солҳои сиюм қаҳтии сахте буд. Мо дар кӯхистон, дар ёлаю пуштаҳо барф рӯфта, решаҳои ровро пайдо мекардем. Решаҳои ровро, ки шабеҳи кунда буданд, ба хона оварда мекафонидем, сипас майда карда ба намақоб тар карда занҳо ба танӯрҳо мебастанд. Дар танӯри тафсон хушк шуда мепухт. Рови хунуқшударо аз танӯр гирифта дар уғур мекӯбиданд. Баъд дар элак бехта аз он орд фатир мепухтанд.

Мо ба лаби дара рафтем. Қамариддин пояро, ки ба он сим баста шудааст, ба пирамард нишон дода:

- Ин сим чӣ ҳикмат дошта бошад? –пурсид аз пирамард.

- Ин сим ҳикмате дорад, ки дар кӯтоҳтарин муддат сад-дусад дарза бедаи хушкро мана аз қуллайи он ёла ана ба ҳамин ҷо мефиристанад, -ҷавоб дод ӯ.

Мо ба лаби дара наздик шудем ва он симро, ки аз дара гузашта ба қуллайи ёлае насб шудааст, базӯр дидем. Сими заҳоматаш даҳ-понздаҳ миллиметриро, ки аз дараи умқаш панҷсад-шашсад метр убур карда, дар он тарафи дара бо пояҳои мустаҳкам устувор шудааст, мушоҳида менамоем. Агар симро аз ин тараф наҷунбонӣ, дар фазои озод онро дидан амри маҳол аст.

- Солҳои пеш, -гуфт пирамард, -захираи зимистони чорвоҳоямонро тавассути харҳо аз ёлаю пушта ва дараҳои мушкилгузар дар муддати ду-се ҳафта ба хонаҳоямон меовардем. Ҳоло бошад, тавассути ана ҳамин сим, ки мебинед, метавонем дар як рӯз тамоми захираи чорвоҳоямонро аз он ёлаю пуштаҳо ба ин тарафи дара интиқол диҳем.

Мо ба пояҳо наздик шуда устувор ва мустаҳкамии онҳоро санҷидем. Пояҳо воқеан мустаҳкаманд .

- Дарзаҳоро дар чӣ андармон карда мефиристед?-пурсидем аз ӯ.

- Ҳар кас дусад-сесад чангаки оҳанӣ дорад ва онҳоро ҳамроҳаш гирифта ба он тарафи дара меравад. Дар он сӯ бедаҳои хушкшударо дар гирду атрофи симпоя ғарам карда мемонанд ва ҳамин ки зарурати интиқоли дарзаҳо ба миён омад, як кас метавонад тамоми онро дар муддати чанд соат ба ин тараф фиристанад. Чангаҳоро пешакӣ равған мемоланд, то ки соиши зиёдтаре ба вучуд ояду дарзаҳо бо суръати бештаре ҳаракат кунанд, аз тарафи дигар симҳои интиқолдиҳанда низ занг намезананд.

- Инро механиконидаи ва автоматикунонидаи корҳои хоҷагӣ меноманд, -гуфт Қамариддин ва бо нӯги пояш заминро кофта чизеро ба Насибов Камол нишон дод.

- Ин шланг аст, ба воситайи он ҳамсоя аз сарчашма ба хонааш об овардааст, - гуфт Камол.

Мо ба замин дурусттар нигоҳ карда, дар паҳлӯи он боз чанд шланги қирмизиро дидем.

- Ин ҳам шланги об аст, -шарҳ дод Камол.

- Ҳар як хонавода чунин шлангҳоро дорад.

- Аз чанд километр ин шлангҳоро овардаанд?-мепурсем мо.

- Аз як-якуним ва ҳатто ду-се километр, -ҷавоб дод ӯ.

- Ана ихтироъкориро бинед, -гуфт Қамариддин.-Ҳамдиёрони банда проблемаи водопроводно дар шароити кӯҳсор ниҳоят оқилона ҳал кардаанд. Охир, дар ин дараю сангзорҳои кӯҳистон кандани хандаку гӯр кардани кубурҳо кори сахл аст магар? Бубинед, ки бо камхарҷтарин усул тавассути шлангҳо аз баландтарин чашмасорон ба ҳавлиҳояшон об овардаанд.

- Боре тарма аз қабати кӯҳ лағжида ба поён омад ва ҳама чизро зеру забар карда аз ҷумла чӯпонеро низ бо худ гирифта бурд, -ҳикоят кард Камол. -Худам шоҳид. Мардуми зиёде дар атрофи тарма омада доду фиғон бардоштанд, аниқ намедонистаанд, ки кучоӣ тармаро кофта чӯпонро наҷот диҳанд. Чӣ бояд кард?

Касе аз байни издиҳом: «Хурӯс биёред, хурӯс биёред», гуфта садо баровард. Хурӯсро оварда ба болои тарма сар доданд. Хурӯс сар то сари тармаро гашта дар ҷое омада истоду бонг зад. Мардум зуд ҳамон ҷойро кофтанд ва ҷўпонро ёфта аз марг начоташ доданд.

- Ривояти ачиб, -гуфт Қамариддин.

- Ин ривоят не, -эътироз кард пирамард, -ман худам шоҳиди чунин воқеа будам.

- Ҳама ҳайвонҳо, -нақлашро давом дод бобои Камол, -гарчанде аз забон кам бошанд ҳам, лекин ба худ муносиб фаҳму фаросат доранд. Падарам аспи хубе дошт, ба як хироҷи мамлакат меарзид. Дар ҳама бузкашию пойгаҳҳо ғолиб меомад. Падарам баъди беморӣ якбора фавтид. Бовар мекунад, ки аспаш азо гирифт? Пайваста шиҳа мекашид. Як ҳафта аз хӯрок монд. Ҳар боре ба оғилхона емаш мебурдам, авзои аспро дида дилам хун мешуд. Ба ем ҳатто ним нигоҳе намекард, аз чашмонаш ғура-ғура ашк мерехт. Аспи номии падарам муддате нагузашта ба ёбу мубаддал гашт. Ғам дар як замон рағу пайванди қирро об кард. Ғам кӯхро меафтанад, мегӯянд рост будааст.

- Чашма бисёр аст? -пурсид Қамариддин аз бобои Камол.

- Бисёр. Чашмаи Маликчамшед, Обида, Кабкакон, Бибӣ.

- Барои чӣ чашмаи Обида мегӯянд?

- Барои он, ки обаш кам аст. Чун қатраҳои обида таровида, қатра-қатра чамъ шуда, чашмаро ба вучуд овардааст.

Бо пири суҳандону нуктасанҷ Насибов Камол хайру маъзур карда, роҳи деҳаи Новдонакро пеш гирифт.

Дар деҳаи Новдонак бо ғӯянда Раҳимов Сафар вохӯрд. Марди кушодаҷеҳраи хушгапе будааст. Дар бораи тибби халқӣ тасаввуроти бое доштааст. Қариб тамоми гиёҳҳои шифобахшро мешиносад ва ба мардум пиромуни ҳосиятҳои шифоии гиёҳҳо маслиҳатҳои муфиде медиҳад. Гап дар хусуси бунафша рағу ӯ зуд хеста онро аз лаби ҷўйборе, ки он аз бағали теппайи болои ҳавлияш ҷорӣ буд, оварда ба мо нишон дод ва ба мо таъкид кард, ки баргҳои онро бичавем.

- Натарсед, -гуфт ӯ, -баргҳои бунафша мисли собун шилмаканд, вале ба инсон ба ҷуз ғоида зараре надорад.

Мо баргҳои бунафшаро дар оби чашма шуста ба даҳонамон гузошта ҷавидем. Даҳонамон кафк кард.

- Ба кадом дард даво буданашро медонед? -пурсид амаки Сафар.

- Не, намедонем, -ҷавоб додем мо.

- Бунафша, -гуфт ӯ-ба бемории диққи нафас (асма) ғоидаи калон дорад. Роҳи нафасро тоза карда, азалотро нарму мулоим мегардонад.

Вақте амаки Сафар фаҳмид, ки мо аз Душанбе омадаем, боз ҳам хушҳолтар гардиду аз идораи радио ва телевизион будан ва ё набудани моро ҷўё шуд. Ҳине, ки донист мо кормандони радио ва телевизион нестем, изҳори таассуф кард. Сабаб пурсидем.

- Не, не, шумо ба дарди мо даво намешавед, ба саволҳои ман ҷавоб гуфта наметавонед, -гуфт. -Ана ин боғеро, ки дида истодаед, аз мост. Ҳар сол аз ҳосили себи он ками камаш панҷ ҳазор сӯм ғоида мегирем. Шумо мепурсед, ки барои чӣ дар гузашта мардум хонаҳояшонро ниҳоят ҷафсу қариб яке дар болои дигаре месохтанд. О, бачем, дар гузашта заминҳои ҳамвору киштбоб ҳамааш дар дасти бойҳо буд ва мо камбағалон маҷбур будем, ки дар сари сангу камари дара, ёнаву талу теппаҳо хона бисозем. Касе ҳад дошт магар молашро дар замини бой чаронад? Ҳазор раҳмат ба Ленин, ки мо камбағалонро замин доду соҳиби боғу роғ шудем. Фарзандонамон аз ҳосили яксолаи боғ соҳиби «Жигулӣ» мешаванду боз дар оинаҳои ақиби мошинҳояшон суратҳои кадом ҳофизони дайдуи аҷнабиरो зада мемонанд. Чанде пеш писарамро хуб сарзаниш кардам, қариб буд оинаи мошинашро зада шиканам.

- Кӯрнамак, -гуфтам ба ӯ, -ба ҷойи сурати ҳофизе, ки ӯро ҳафт пуштат намешиносаду хонданашро ҳам гумон аст, ки фаҳмӣ, сурати Ленинро зада монӣ, намешавад? Ман ба ҷойи кормандони ГАИ бошам, ҳамаи он ҷавонони

мошиндореро, ки дар шишаи ақибии мошинҳояшон суратҳои ҳофизони аҷнабиरो зада мемонанд, ҳуҷҷатҳояшонро мегирифта ва ба онҳо мегуфта, ки сурати Лениро гузоранд.

Пирамард ин суханҳоро ба сӯзу гудоз, бо як навъ эътироз нисбат ба ношукрону носипосоне гуфт, ки то ҳол ба ҷамъият ягон манфиате наоварда, манфиати афзун дидан меҳоянд...

Ковиш ва сафарҳои мо идома дорад. Ояндаи наздик дар Қаротегин дигаргунӣ ва таҳаввулоти саноатӣ ва фарҳангӣ ба вуқӯъ мепайвандад. Ин таҳаввулот марбути дарёи пурталотуми Вахш мебошад, ки ҳоло инсонии асри бист онро мутеи худ гардонидаст. Эъмори иншооти бузурги ГЭС-и Роғун барои тараққиёти водии Қаротегин имкониятҳои бештаре фароҳам овард. Нури истоғи барқи он ватани моро боз ҳам барқистон мегардонад.

Сухбати мо бо пирони ботаҷрибаи рузгордида ва оқилу доно чандин сол қабл, ҳангоми ковишҳои фолклорӣ, аниқтараш тобистони соли 1985 сурат гирифта буд. Дар бадали ин солҳои тӯлонӣ дар водии хушманзара ва бихиштосои раштонзамин дигаргунӣҳои зиёди назаррас сурат гирифтаанд. Он қаҳрамонҳои очерки мо альон шояд дар қайди ҳаёт набоянд. Вале, он гуфторҳо ва андешаҳои ҳамсухбатони мо ҳоло ҳам моҳияти хешро гум накардаанд. Бисёри он пешниҳодҳо ҷомаи амал пӯшидаанд ва судманданд. Махсусан обод намудани рустоҳои кӯҳдоман, ки солҳои 50-уми асри гузашта бо баҳонаи обод намудани даштҳои беодами водии Вахш ва сурат бахшидану бештар ҳосили пахта рӯёнда, иҷро намудани нақшаҳои аз ҷониби марказ пешниҳод гардида сабабгори аз рустоҳову ноҳияҳои кӯҳдоман ва водии Вахш кӯҷонидани аҳоли шуда буд ва бе одам монда ба ҷароғоҳо табдил додани кӯҳистони мо гардида, ба харобазор мубадал гардидани кӯҳистони Тоҷикистон шуда буд, аз аҳамият ори нест. Ва мо ба ёди он ҷавонмардон ва пирони рузгордидаву солҳои душвори ба сари мардуми мо омадаро ба хотир овардан бояд ин очеркро ба дасти ҷоп расонем. Ва мо ба ин хотир маҷмуаи фолклори водии Рашт ва Роғунро ба ҷоп омода намудаем.

**Рӯзии Аҳмад,
Салоҳиддин Фатҳуллоев.**

Бахши нуҳӯм Тавзеҳот ва шарҳи луғоти лаҳҷавӣ

Абдулҳак-шоири номии соҳибдевон, ки солҳои рапрессиҳои сталинӣ бо ҳукми ноҳақ чун душмани халқ кушта шудааст.
Аври мулут-ҳавои ғуборуд.
Аз думаки мо-аз қафои мо, аз пайи мо.
Ай бунчи бой-аз назди бой.
Ай удам-аз он ҳам.
Алмастӣ-албасти, бенур.
Амудӣ кардан-бо гурз задан.
Арқа-сари китф кардан.
Афгор-абгор.
Афгор-абгор.
Бадғаш-бадхеш.
Бирам-биравам.
Бича-бузича, бузғола.
Бичаҳо-бузиччаҳо
Брай-биррав.
Буҳона-баҳона
Бӯстон -номи деҳа дар Обигарм
Бӯстон -озмуни эҷодиёти халқ дар назари гуяндаи рубоӣ мебошад, ки солҳои хаштод аз телевизиони ҷумҳурӣ намоиш дода мешуд.
Вабол- убол .
Ваҳё-деҳатест дар Дарвоз.
Винт-мурват.
Вовайлато-воҳасрато.
Воре дигар-дафъаи дигар.
Газир-якраҳа.
Гишна-лучу гурусна.
Гуревунҳо-гиребонҳо.
Ғабғаб-несту набуд.
Ғавр-ғалош, арбада.
Ғузур-маркази ноҳияест дар вилояти Қашқадарӣи Ҷумҳурии Ёзбекистон.
Ғаломус-бееомус.
Ғарам -ғанӣ.
Ғармаш-гули хайрӣ, гули хайрии сурх.
Ғудора-хурмо
Ғумор-касалии сироятӣ.
Дам хот кордан-дам гирифтани, таваккуф кардан.
Дангал кардан-ҳаво додан, портофтани.
Дангал кардан-партофтани (ҳаво додан).
Даҳанш канд-хайрон шудан.
Диёр-маълум, намудор.
Динор-пули тиллоии қадима.
Дудвара-Дудолуд.
Дуроз-дароз, тулонӣ.
Дур-тамом.
Дустмол-сармоя.
Ёбу-аспи борқаш, дар ин матн ба маънои одами ҷоҳилу бетарбият омадааст.
Ел-аҳл.
Завуи-забон.

Зангвара-зангзада.
 Иғвол-иқбол.
 Истиляг-стиляга, такасалтанг, сатанг.
 Йигит-чавон.
 Йўҳ-вожаи ўзбакист, ки маъниаш, нест аст.
 Қалавурҳо-посбонҳо.
 Калот- кулбае, ки дар бағали кўҳ вакеъ бошад.
 Қалпоқи-косохона сар.
 Камбак-номи деҳа, баландӣ.
 Каникул-таътил.
 Қанчуға-дар асп ба қафои худ шинонида бурдин.
 Карт андохтан-ба надонӣ задан.
 Килет кардан-сухбатро қатъ намудан, миёни сухбатро буридан.
 Қози уроқӣ-Яке аз қозиҳои Қаротегин.
 Конверт-лифофа.
 Корчума-корчома, либоси корӣ.
 Қудам-қудо
 Қуланг-турна.
 Кулетта-вайрона.
 Қули дуроз-дараи беоб.
 Кулин-анборе, ки аз коҳгил махсус барои нигоҳ доштани орду гандум сохта мешавуд.
 Кундачинор-дараҳти чанор.
 Қурғун-қурғон, яъне қалъча
 Кури сойил-гадо, талбанда.
 Кўҳи Валӣ-ҳазрати Валӣ шайхи бузургвор.
 Лалм-Замини лалмӣ
 Лапак -пастак.
 Лифа-ай зону боло қад кардани эзор.
 Лоёнӣ-гилолуд, лойонуд.
 Мавличон -мармунҷон.
 Майдон-Деҳаест, ки дар ҷои он шаҳр эъмор мегардад.
 Майдун-Майдон- саҳро.
 Манъ-нигоҳ доштан.
 Маҳлак-ҳаракатҳои хатарноки аҷиб.Ба қафониғари
 Мешиштан-шустушудоштан .
 Мистар- хатқаш, қоғазӣ гафсе, ки аз болои он қоғазҳои гафсро гузошта, барои қач нашудани хат мегузоранд.
 Муаррақ-пурнақшу нигор, зебо. 3 Рийзӣ муалифи шеър.
 Музлим-мустару ҳайрон шудан.
 Мук шуданӣ аст-ба касалии ланг гираҳошор шуданӣ аст
 Мун-Ман.
 Мурунда-меранд.
 Мусхаф-варақҳои саҳифабанд шудаи китоби, Қуръон аст.
 Муфтӣ-Фатводиханда
 Мухук-дар баъзе маҳалҳо ин паррандаро чилмангушок ва «чинқарча» ҳам меноманд.
 Муштаи-дастаи испор.
 Муштак-қанотак задан.
 Навгон-Когон, шаҳрест дар наздикии Бухоро.
 Нусқа-нусха.
 Обиддин-Деҳаст дар наздикии деҳаи Ҳоит.
 Обшижит-хобгоҳ, лайлия.
 Обшим-хулоса.

Овда-ба об.
 Оделни-алоҳида.
 Офтоб ба тарозу-баробаршаваии баҳории шабу рӯз, ки аввали моҳи ҳамал дар наврӯз воқеъ мегардад.
 Офтовам-офтоб ҳам.
 Оши угро-оши бурида.
 Ҳуҷ-бардоштан.
 Парта-мизи мактабӣ.
 Пахтасой - заводе будааст дар водии Фарғона.
 Певози-ширинавбат
 Повиска-хати даъвати аскарӣ.
 Пори-зери бағал.
 Пугош-погоҳаш.
 Пудуск-ба ихтиёри касе супоридан.
 Пуслоқ-пӯсти дарахт.
 Раён-район, ноҳия.
 Райҳонӣ гаштан-нарм ва пурноз гаштан.
 Резов-резиоб, тунукоб.
 Рузиюм-рисуқу рӯзиам.
 Рӯзи масор-рӯзи чанг.
 Санбақа-санпушт.
 Сарой-деҳаест дар тобеияти Обигарм.
 Сафил-девор.
 Свидания-дидорбинӣ, мулокоти ошиқона.
 Серавно-аз ду сар, ҳатман.
 Сигнал-садои огоҳкунандаи мошин, оранги машин.
 Солух-хонаи занбӯр
 Суни-ба ҳамон тарафи.
 Сухм-субх.
 Тана ба тана-наздики ҳамдигар, чафс.
 Ташриф-шахсе, ки шоҳиди ҳосусӣ будаст
 Таъҷиб-таачҷуб.
 Тобағӣ-як навъ ноне, ки ба рӯи тоба, яъне санги паҳм зуд пухта мешавад.
 Тоба-тавба.
 Тов-печидан.
 Тукуз-чихоз, сару либосе, ки ҳониби домад барои арус мериристад .
 Тулӣ-номи шахс.
 Тутик-най.
 Убарта-он тарафтар.
 Увартар-он тарафтар.
 Угаҳ-он гаҳ.
 Умаро-амирҳо, ҳамъи амирон.
 Уро-ӯро.
 Устал-стул, курсӣ.
 Ута боша-ин тавр, ки бошад.
 Уча-он ҷо.
 Фақерун-фақирон.
 Фиридан-хаво додан, партофтан.
 Фрунзе-варзишгоҳи марказии Душанбе дар назар аст.
 Хаёл-монанд.
 Халилӣ-дӯстӣ, меҳрубонӣ.
 Халича-Хадича номи духтаре.
 Харбузаи лаҳм-харбузаи пухта гузашта .
 Хел-оғили гӯсфанд.

Хокум-хокам.
Хорканй-каланд.
Хуварша-хоҳарашро.
Хунцигар-чигархун.
Хурдон-хурокдон чигилдон.
Ҳайда-шодиёна гирифта.
Ҳайфда-ҳавфнок, хатарнок.
Ҳақов-уқоб.
Ҳалована-саромад.
Ҳамза-зебо, дилписанд.
Ҳар ғоте-кадом вақте, ки.
Ҳати Одам-ҳазрати Одам алайҳусалом.
Ҳат-ҳазрат.
Ҳева-орзу, ҳавас
Ҳел-огили гусфандон.
Ҳилм-себи ғӯрй, (себи пухта гузашта).
Ҳиш-ҳеч.
Чапаса-филҳол (базуди).
Чироғак-раъду барқ.
Чокор-Хизматгор дастмутеъ.
Чоч -пистон
Чавонй-Дехаест дар чамоаи Обигарм
Чавонй-деҳаст дар самта шимолу ғарбии Обигарм.
Чалотой-чалодҳо.
Чанвар-Боша парандаи шикорй.
Чарас-чангала ин чо ба маънои доду фиғон омадааст
Чинчак-майда шудан, об шудан.
Чума-чомаШоғварй-моҳпарй.
Шод-шояд.
Шокир-номи Муаллифи суруд.
Шолдара-дараест дар водии Қаротегин.
Шулашон-бутгаи арғувон,
Шулён-зиёфт таомдиҳй.
Шулҳа-шӯъла, партав.
Шултоқ-арбада, хархаша.
Шупушк-шабушк.
Эмон-имон.
Юрға-чорҳез
Яке-ноҳост, ногоҳ.
Яке-ноҳост.
Ясавул- сардории дар боноил амомарт амир.
Ясман-Дехаест дар наздикии Ғарм.

Мундарича

Пешгуфтор	3
Бахши якум. Аз ганчи Роғун.....	10
Бахши дуввум. Рубоиёт ва дубайтиҳо	37
Бахши саввум. Суруду таронаҳо.....	84
Бахши чаҳорум. Зарбулмасал, мақол ва чистонҳо.....	150
Бахши панҷум. Афсонаҳо	163
Бахши шашум. Ривоятҳо.....	240
Бахши ҳафтум. Ҳаммосаи Гурғулӣ	249
Бахши ҳаштум. Мақола ва пажӯҳишҳо	273
Бахши нуҳум. Тавзеҳот	310

Ба матбаа 01.11.2016 тахвил гардид. Чопаш 00.11.2016
ба имзо расид. Коғазӣ офсет. Андозаи 60x84 1/16.
Чузӣи чопии шартӣ 25. Адади нашр ___ нуса.
Супориши № ___. Нархаш шартномавӣ.

Дар матбааи ҶДММ «Андалеб-Р» ба табъ расидааст.
734036, ш. Душанбе, кӯчаи Р. Набиев 218.
E-mail: andaleb.r@mail.ru